

STUDIUM

Revista studenților, masteranzilor și doctoranzilor în istorie
The Journal of BA, MA and PhD Students in History

Volume XI / 2018

STUDIUM

Revista studenților, masteranzilor și doctoranzilor în istorie
The Journal of BA, MA and PhD Students in History

Volume XI / 2018

**"The Lower Danube" University of Galați, Romania
Faculty of History, Philosophy and Theology
Department of History, Philosophy and Sociology**

**Address: Romania, Galați, Str. Domnească nr. 111,
code 800.201, room AS 007
e-mail: studium.ugal@gmail.com
website: www.studium.ugal.ro**

SCIENTIFIC COMMITTEE:

**Ion ȘIȘCANU
Cristian Nicolae APETREI
Constantin ARDELEANU
Ovidiu COTOI
George Eugen ENACHE
Mihaela Denisia LIUȘNEA
Cristian LUCA
Silviu LUPAȘCU
Decebal NEDU
Constantin I. STAN
Arthur Viorel TULUȘ**

EDITORIAL BOARD:

**Editor in Chief:
Oana-Maria MITU**
(*"The Lower Danube" University of Galați*)

**Scientific secretary:
Florin-Daniel MIHAI**
(*"The Lower Danube" University of Galați*)

**Editors:
Ștefan BEJAN**
(*"The Lower Danube" University of Galați*)
Stoica Cristinel POPA
(*"The Lower Danube" University of Galați*)

STUDIUM journal is indexed in international databases such as ERIH Plus; EBSCO; CEEOL; Index Copernicus and DOAJ.

ISSN 2248 – 2164

ISSN – L 2248 – 2164

CUPRINS / CONTENTS

Cronică / *Chronicle*

Tudor UREA

Macedonia – a history term

Macedonia – un nume de istorie 5

Elena PINTILEI

Activitatea de bibliotecar a eruditului cărturar Ion a lui Gheorghe Sbiera

Ion a lui Gheorghe Sbiera's activity as a librarian..... 15

Stoica Cristinel POPA

The 1868 Russian naval incident in Romanian Bessarabia: documents from the archives

Incidentul naval rusesc din 1868 din Basarabia românească: documente din arhive..... 29

Dan Cristian IONAȘCU

Înființarea Secției de Pompieri militari în Tecuci

The establishment of the military firefighters' Section in Tecuci..... 59

Florin-Daniel MIHAI

Din istoria instituirii asigurărilor sociale și impactul asupra muncitorilor din Portul Galați

Aspects of the history of insurance institutionalisation and its impact on the workers in the Port of Galați..... 85

Mariana FILIMON (DAKI)

Problema copiilor aflați sub ocrotirea Statului în perioada interbelică în Basarabia de Sud

The issue of children under State care in the interwar period in Southern Bessarabia..... 95

Stoica Cristinel POPA

Soviet refugees in Romania in 1930

Refugiați sovietici în România în 1930..... 103

Daniel BRADEA

Grădina Publică din Tecuci. Scurtă istorie

The Tecuci Public Gardens. A short history..... 111

Roxana Georgiana HOLCĂ-NISTOR

Implicarea României în soluționarea conflictului arabo-israelian din 1973

Romania's involvement in the settlement of the 1973 Arab-Israeli conflict..... 121

Paradigme / Paradigms

Erich Noris SZAKÁCS

„Qui vult venire post me, abneget semet ipsum et tollat crucem suam et sequatur me”. Proclamarea cruciadei din anul 1514
„Qui vult venire post me, abneget semet ipsum et tollat crucem suam et sequatur me”. *The proclamation of the 1514 Crusade*..... **133**

David BORCHIN

Munca obligatorie ca dimensiune a Holocaustului în România? Studiu de caz: Banatul românesc
Mandatory labor as a dimension of the Holocaust in Romania? Case study on the Romanian Banat..... **147**

Jordan COPE

The impact of Palestinian foreign aid
Impactul ajutorului extern asupra Palestinei **167**

Dan Alexandru SĂVOAIA

A few considerations on strategies of remembrance using the world wide web: fragments of 1944
Câteva considerații privind strategii de rememorare prin uzul internetului: fragmente ale anului 1944..... **191**

Recenzii și note bibliografice / Book reviews and bibliographical notes

Pr. Maxim (Iuliu-Marius) Morariu, *Autobiografia spirituală a lui Dag Hammarskjöld - o abordare teologică*, Cluj-Napoca, Argonaut Publishing House, 2017, 145 p. (**Pr. Emanuel-Ioan CĂȘVEAN**)..... **201**

Tatiana Niculescu Bran, *Mihai I, ultimul rege al românilor*, București, Editura Humanitas, 2016, 254 p. (**Leria Elena ARHIRE**)..... **203**

MACEDONIA – A HISTORY TERM

Macedonia – un nume de istorie

Abstract: *The text deals with some aspects of the history of Macedonia. It starts with the modern dispute between the Bulgarians, Greeks and the leading political circles of post-War Yugoslavia concerning the name and the ethnic character of Macedonia – a country combining the ancient (Greek) and medieval/modern (Slavic) heritage. The chapter is based on a competent book by John Shea. The following chapter refers to late-medieval period, referring to the Late-Byzantine texts. These texts prove that the name of Macedonia was still in use from the late Antiquity till the 15th century. Some sources give no precise information, but a comparison between from different tomes might document some interesting tendencies. A contrary tendency in the evolution of the term was its shift to the northern or north-western direction, where since the 6th century the Slavonic population has increased and changed the ethnic character of the country. It is remarkable an important role to the development to the Cyrillo-Methodian mission represented in that region by Clement of Ohrid, Theophylact of Ohrid etc, as well as to the historical importance of the West-Bulgarian/Macedonian Tsardom of Samuel on 11th century and its later tradition. The text gives a generally reliable presentation of the problem.*

Keywords: *Byzantium, Macedonia, Balkans, Ohrid, Chernomen.*

* * *

The name “Macedonia” appears in the Balkans throughout the history of The Middle Ages, yet today the history of this term remains a point of controversy. This is a consequence of an all round policy started as far back as The Middle Ages. In the 1980's when it became evident that Yugoslavia was going to disintegrate and a part of Macedonia would become independent, Greece was afraid that they would lose Aegean Macedonia to a reunified Macedonian state. Therefore, propaganda that “Macedonia is 4.000 years of Greek history” began. The very country that tried to destroy the Macedonian name now claimed that Macedonia is

* BA, “Lucian Blaga” University of Sibiu, Romania; e-mail: tudor_urea@yahoo.com

Date submitted: June 20th 2018

Revised version submitted: July 25th 2018

Accepted: August 1st 2018

Greek. They had vehemently denied the existence of such a land, people, or language. Now they claimed that the land was Greek, but there were still no ethnic Macedonian people or language, that it was simply “Slavic” or “Bulgarian”. In Greece, the government tried to eliminate any trace of Macedonia. Since the independence of the Republic of Macedonia, however, a concerted programme was implemented in order to prove the “Greekness of Macedonia”. In August 1988 Greece renamed Northern Greece as “Macedonia”. Only after this renaming did Greek claims to Macedonian heritage gain widespread publicity.¹ More than that, Greece did not refer to any part of its current territory as Macedonia until 1988, when it adopted the name to replace that of Northern Greece. This point added weight to the notion that the dispute with Macedonia was a manufactured one.² The Greek government consistently denied the existence of both a Macedonian nation and a Macedonian minority in Northern Greece and adopted a policy of forced assimilation toward the Slavic-language-speaking inhabitants of Aegean Macedonia.³

The state of Macedonia was also in conflict with Bulgaria because of the country's official name. The government in Sofia refused to recognize the existence of a separate Macedonian nation and of a Macedonian language, claiming that Macedonians are a subgroup of the Bulgarian nation and that the Macedonian language spoken in Bulgaria is a dialect.

We can find the name “Macedonia” (in reference to a location) in many late-antique and Byzantine sources. Historical sources talk about a place called “Macedonia” in the context of the Goth, the Scythian, the Bulgarian, and the Slav attacks.

Ammianus Marcellinus (b. c. 325–330, d. c. 391–400 AD), a Roman soldier and historian and in the *Res Gestae*, told in Latin the history of Rome from the accession of the Emperor Nerva in 96 AD to the death of Emperor Valens at the Battle of Adrianople in 378 AD, and indicates the border of Macedonia with Thrace: “And in the corner of the eastern borders binds with Macedonia through narrow and steep roads, known as *Acontisma*”.⁴

“The period of *Pax romana* was disturbed in the middle of the 3rd century when the Goths managed in a short period of time to impose themselves as a serious threat so that the whole of Macedonia was concerned about their attack”.⁵ Eusebius of Caesarea (260/265 – 339/340 AD), also known as Eusebius Pamphili, was a Greek historian of Christianity, an exegete, and a Christian polemicist. His work - *The*

¹ Shea 1997: 104

² *Ibidem*: 282

³ *Ibidem*: 108

⁴ Apud Mihăescu et alii 1970: 123

⁵ Shukarowa et alii 2008: 67

Chronicle - is divided into two parts. The first part (“Chronography”) is an epitome of universal history and arranged according to nations. Eusebius recalls the 263 AD Goth attack on Macedonia: “During the Olympics, in 263, Greece, Macedonia, Pontus and Asia were devastated by the Goths.”⁶ To resolve the administrative and economical crisis of the Empire, Diocletian's (284-305 AD) innovation, “based upon the implementation of the tetrarchic administration system, actually raised the position of the caesar and his heir, Maximilian Galerius (293–311 AD), who was entrusted with the jurisdiction over the major part of the Balkans, including the province of Macedonia, which was incorporated in the newly formed diocese, Moesia”.⁷

Anonymous Valesii recounts events in the life of Constantine. “After peace with the Goths was completed in these conditions, attention was directed it was directed against the Sarmatians that gave evidence of bad faith. Sarmatian slaves rebelled against their masters and drove them all out. Constantine received them and placed in Thrace, Scythia, Macedonia and Italy over 300.000 people of different ages and sexes.”⁸ Constantine I emerged as an indisputable ruler of the Byzantine Imperium. “The administrative and economical reforms had a direct impact on the increase of the administrative status of Macedonia and its promotion to diocese in 325 AD”.⁹

Hieronymus (345-420 AD) was one of the most erudite and active Christian Church Fathers. He translated the Bible into Latin and he continued Eusebius of Caesarea's chronicle. He left a collection of letters containing valuable historical information and in which the name “Macedonia” appears as a location: “I dread that I must enumerate the destruction of my time. For over 20 years, between Constantinople and the Alps of Italy Romans shed blood. Goths, Sarmatians, Alans, Huns, Vandals and Marcomanni ravage, plunder, and loot Scythia, Thrace, Macedonia, Dardania, Dacia, Thessaly, Alania, Epirus, Dalmatia and all of Pannonia.”¹⁰ By the direct involvement of the Goths led by Alaric, the Byzantine imperial court managed to secure control over this controversial part of the Balkans and in 401 it abolished the province of Macedonia Salutaris and reestablished a single province of Macedonia. The Huns forced the Byzantine Empire to “initiate new administrative changes during the year 448 that caused the new division of Macedonia Prima and Macedonia Secunda”.¹¹

⁶ Apud Mihăescu et alii 1970: 10

⁷ Shukarowa et alii 2008: 67

⁸ Apud Mihăescu et alii 1970: 48

⁹ Shukarowa et alii 2008: 68

¹⁰ Apud Mihăescu et alii 1970: 186

¹¹ Shukarowa et alii 2008: 71

In his “Advice and Stories of Kekaumenos”, a work comprising historical information that was composed between 1075–1078, the 11th century Byzantine writer Kekaumenos included pages about the Thracian Travelers and the revolt of 1066, where they took part together with the Bulgarian and Greek inhabitants of Larissa. These pages are particularly important for our interest, as they state that “the Byzantines are turning against them. They will flee from Epirus and Macedonia, and most will settle in Greece”.¹²

John Skylitzes (early 1040s – d. after 1101) recounts in his historical work - “Synopsis of Histories” - the events that happened between the enthronement of Michael I Rangabe (811) and the enthronement of Isaac I Komnenos. He tells that in 1059 the Emperor Isaac Komnenos concluded peace with the Hungarians and the Pechenegs, after they had made daily supply raids in Bulgaria, Thrace, and Macedonia.¹³

Michael Attaleiates or Attaliates (c. 1022-1080) was a Byzantine public servant and historian active in Constantinople and around the empire's provinces in the second half of the 11th century. Around 1079-1080 circulated “The History” of Michael Attaleiates, a political and military history of the Byzantine Empire from 1034 to 1079. In this vivid and largely reliable presentation of the empire's declining fortunes after the end of the Macedonian dynasty, he speaks of the events in 1053 when the Emperor Constantine IX instructs Romanos Diogenes, the Duke of Paristrion, and Bazil Monachos, the Duke of Bulgaria, how to face the Pechenegs: the armies will pass the highest peak situated as border between Macedonia and the lands near the Danube. After the events of 1065 some Uzes sought refuge with the Russians while others entered the service of the Byzantine Emperor, being colonized in Macedonia and receiving high titles.¹⁴

Nikephoros Bryennios (1062–1137) was a Byzantine general, statesman, and historian. At the suggestion of his mother-in-law (the Empress Irina) he wrote a history of the period between 1057 and 1081, from the victory of Isaac I Komnenos over Michael VI to the dethronement of Nikephoros III Botaneiates by Alexios I. He spoke about how the Emperor Michael VII Ducas Parapinakes faced attacks from Scythians and about the revolt of the Balkan Slavs. The Scythians often made inroads into Thrace and Macedonia.¹⁵

Anna Komnene (December 1st 1083 – 1153) was a Byzantine princess, scholar, physician, hospital administrator, and historian. She was the daughter of the Byzantine Emperor Alexios I and his wife Irene Doukaina. She wrote the “Alexiad”, an account of her father's reign, which

¹² Elian, Tanaşoca 1975: 40

¹³ *Ibidem*: 62

¹⁴ *Ibidem*: 68 - 70

¹⁵ *Ibidem*: 78

is unique in that it was written by a princess about her father. Anna Komnene wrote that between 1087 and 1090 war began between the Byzantines and the Scythians. “They are expelled from parts of Macedonia and Philipopolis and placed their camp near the Danube”.¹⁶

In his “History”, Nikita Choniates (c. 1155 to 1217) recounts the events between 1118 and 1206 after periods of reign of the Byzantine emperors. He describes the victory of Byzantine Emperor John II Komnenus over the Scythians and brings into the memory of his contemporaries the events of the reign of Aexios I when Thrace was occupied and Macedonia was desolate.¹⁷

Georgios Akropolites (1217 or 1220 to 1282), author of “History”, follows the events between 1203 and 1261 during the so-called Empire of Nicaea. Between 1185 and 1207 there were several important events, but the uprising of the Asen brothers and the failed expedition of Emperor Isaac II are the most important: “in 1237, under the pressure of the Tartars, the Cumans refuged in the south of the Danube in Macedonia”.¹⁸

In his work “The History”, Georgios Pachymeres (1242 – c. 1310) shows the events that occurred between 1261 and 1308. “In 1285 under the threat of the pirates and the Tartars the Emperor Andronicus II Paleiologos orders the displacement of the population. Those who lived in Thrace and Macedonia will be protected in fortresses, even if they are not safe”.¹⁹

After the death of Theodosius I the Roman Empire split in two. Macedonia was included in Byzantium, the Eastern part of the Roman Empire. In the next three centuries the invasions of Visigoths, Huns, Vandals, and Slavs altered the demographic of Macedonia.

In the 6th century Slavs from Northeastern Europe gradually penetrated and settled in the Balkans, challenging Byzantine supremacy. Macedonia was one of the peninsula’s first areas where Slavs settled. Except for major cities such as Salonika, Seres, Edessa (Voden), and Veroia (Ber), numerous Slav tribes colonized all of Macedonia by the 610s. By the second half of the 6th century, Byzantine writers referred to these Slavic-settled areas in Macedonia as “Sklaviniai” and often identified a Sklaviniai with a particular tribe, for example the Sklaviniai of the Dragoviti. In 658 Emperor Constantine II (641–668) decisively defeated the Sklavi besieging Salonika and forced them to acknowledge the real authority of the Byzantine state. However, the struggle for control of the Sklavi continued. At the end of the 7th century it became part of the wider struggle in the peninsula, when the new Bulgarian state in the Northeast began to challenge Byzantium for

¹⁶ *Ibidem*: 96

¹⁷ *Ibidem*: 244

¹⁸ Apud Mihăescu et alii 1970: 405

¹⁹ Elian, Tanaşoca 1975: 448

control not only of the Macedonian Sklavi but also of Constantinople itself. In the war with Byzantium from 809 to 811, the Bulgarian ruler Khan Krum defeated the army of Emperor Nikephoros I (802–811) with Avar and Sklavi support. In 814 the Sklavi joined Krum's army that marched on Constantinople. Krum's unexpected death ended the advance and allowed Byzantium to establish its real sovereignty and rule over the Sklavi in Macedonia.

“In the early 9th century an administrative unit (theme) of makedonikon was established in what is now Thrace (split among Bulgaria, Greece, and Turkey) with Adrianopole as a capital”.²⁰ Early in the 9th century the growing power of the Bulgarian rulers challenged Byzantium's authority in Macedonia and throughout the Balkans. Boris continued the expansion, extending his state across the Vardar into Western Macedonia. “Bulgarian historians have seen that [moment] as the turning point in which Macedonian Slavs were assimilated into the Slavo-Bulgar ethnos, which had been evolving since the establishment of a common state North of the Balkan range in the 680s”.²¹ In return, Boris swore to accept Christianity from Constantinople rather than from Rome, with it as his state's official Church and religion. This medieval territorial state, or the first Bulgarian empire, reached its zenith under Tsar Simeon (893–927). He extended his frontiers in every direction: to the Sava and Drina rivers, into Serbian lands in the Northwest, to the Adriatic in the West, into Macedonian and Albanian lands in the Southwest, and into Thrace in the Southeast. He assumed the title of “Tsar of the Bulgars and Autocrat of the Romans” [Greeks] and became master of the Northern Balkans and probably the most powerful ruler in Eastern Europe. However, his numerous campaigns against Constantinople failed. He could not seize the imperial crown. When he died in 927 he left his vast, multi-ethnic empire in a state of exhaustion and rife with internal dissension. According to the peace agreement that Tsar Peter (927–69) concluded with Byzantium in 927, Bulgaria returned some Byzantine lands and Constantinople recognized Peter as Tsar of the Bulgarians. However, Bulgaria did not return the Macedonian lands. Byzantium acknowledged them as Bulgarian possessions. Byzantium began to refer to and treat the Macedonian Slavs as Bulgarian subjects, and Byzantine historians and chroniclers soon followed suit.

After the death of the Bulgarian Tsar Roman in 997, Samuel became the founder of a powerful empire. In the late 990s Samuel attained the pinnacle of his power. He was the master of most of the Balkans. Gradually he built a kingdom which by the end of the century comprised most of the

²⁰ Bechev 2009: III

²¹ *Ibidem*: III

former Bulgarian lands between the Black Sea and the Adriatic, with the addition of Serbia up to the lower Sava, Albania, Southern Macedonia, Thessaly and Epirus. This large territorial empire centered in Macedonia. Its capital was first on an island in Lake Prespa and later in Ohrid, and it had an ethnically diverse population. In addition to the Macedonian Slavs and the Slavs of Greece, it included Bulgarians, Serbs, Croats, Greeks (Byzantines), Albanians, and Vlachs. There were also Romans (Italians) on the Adriatic coast and Vardariot Turks and Armenians, whom Samuel settled in Polagonia, Prespa, and Ohrid. Samuel proclaimed himself tsar of the Bulgarian Empire. “The fact that Byzantium did not recognize the legitimacy of the powerful Macedonian Empire logically brought Samuel in a position to require support from the Western Church”.²²

Ohrid was made the capital of the Bulgarian Empire during the rule of Samuel. From 990 to 1018 Ohrid was also the seat of the Bulgarian Patriarchate. After the Byzantine conquest of the city in 1018, the Bulgarian Patriarchate was downgraded to an Archbishopric and placed under the authority of the Ecumenical Patriarch of Constantinople.

Theophylactus of Ohrid (c. 1050 – c. 1109) was one of the most famous Byzantine writers. In his correspondence he maintains the traditional independence of the Diocese of Ohrid. The Bishop of Constantinople, he says, has no right of ordination in Bulgaria, whose bishop is independent.

Demetrius Chomatianus, Archbishop of Ohrid and Greek canonist of the 13th century who possessed the See of Ohrid from 1217 to 1234, is noted for his letter to (St.) Sabas, Archbishop of Serbia, which dealt with the jurisdictions of the Churches of Ochrida and Ipek (1220) and with the coronation of the despot Theodore Ducas (1223), and for his correspondence with the Patriarch German II of Constantinople in relation to the consecration of the bishop of Serbia, which Demetrius did not consider canonical. These exchanges of letters are important for the history of Byzantine Canon Law of that epoch. In a letter to the Serbian King Stefan Radoslav, Demetrius Chomatianus testifies that the population in his bishopry speaks Bulgarian. “We (...) having received your questions, shall answer each of them in accordance with the teaching of our holy fathers and with the written and unwritten customs of the Church; but not into our artistic language, but in ordinary simple, prosaic speech so that, in this fashion, what is written may be well understood, because without sufficient knowledge, particularly of the Bulgarian language, it stands to reason that one cannot interpret or speak”.²³ In his compilation “Brief Life of Clement of Ohrid”, Demetrius Chomatianus testifies that Clement is

²² Shukarowa et alii 2008: 99

²³ Ivanov 1917: 148

Bulgarian and that the population in Macedonia is Bulgarian. "This great father of ours and light of Bulgaria [Clement] originated from the European Moesians whom the people usually also know as Bulgarians (...) First, together with the divine Nahum, Angelarius and Gorazd, he diligently studied the Holy Scriptures, translated, with divine assistance, into the local Bulgarian tongue by Cyril, a true father of godlike wisdom and equal to the Apostles, and from the very beginning he was with Methodius, the wellknown teacher of the Moesian people in piety and the Orthodox faith. When the divine Cyril passed to the better life, having already appraised Hadrian, at that time Pope of ancient Rome, of his apostolic mission and the perfecting of the talent vouched safe to him, and after Methodius had been appointed Archbishop of Moravia and Bulgaria by the selfsame Pope, then Clement was also elevated to a bishop's throne, since Methodius appointed him as Bishop of the whole of Illyricum and of the Bulgarian people who possessed the country. He [Clement] most frequently resided in the Illyrian town of Lichnida, centre of the surrounding towns and which nowadays is called Ohrid in the language of the Moesians, and in Cephalinia, which in Bulgarian is Glavinitsa, where he also left monuments."²⁴

By the summer of 1018 when Basil entered Samuel's capital, Ohrid, the four-decade-long struggle was over. Samuel's Macedonian kingdom didn't exist anymore. Macedonia would remain under direct Byzantine rule for two centuries. The Byzantine Empire was master of the Balkans for the first time since the Slav occupation. After the Byzantine conquest of Ohrid in 1018, the Bulgarian Patriarchate was downgraded to an Archbishopric and placed under the authority of the Ecumenical Patriarch of Constantinople.

Between 1081 and 1083, the Normans roamed through and devastated most of Macedonia. In 1107 and 1108 Normans again laid waste to Western Macedonia. In the 13th and 14th centuries Ohrid changed hands between the Despotate of Epirus, the Bulgarian, the Byzantine, and the Serbian Empires.

The disintegration of Byzantium was complete on April 13th 1204, when the Fourth Crusade captured and looted Constantinople. The victorious Latins, who only held the imperial capital until 1261, abolished the Orthodox Byzantine Empire and set up their own feudal states, with the most important being the Latin empire at Constantinople and the Latin kingdom in Salonika. Various states competed for the Byzantine tradition and inheritance: the empire of Nicaea, across the Straits; the Despotate of Epirus, on the Adriatic; and the kingdom of Serbia and the empire of

²⁴ Milev 1966: 175-176

Bulgaria, which controlled the Northern Balkans. Throughout Latin rule in Constantinople, control of Macedonia and/or its parts shifted from one power to another. “The different ambitions and strategic aims of the new dynasties that emerged caused the creation of new separate state with capital of Salonika, which was known as the Kingdom of Salonika. The territory of Macedonia was incorporated within this new Kingdom”.²⁵

At the beginning, one area was under the kingdom of Salonika, while the regions of Skopje and Ohrid became part (1204–1207) of the Bulgarian empire under Tsar Kaloian (1197–1207). After the latter’s unexpected death in 1214, part of Macedonia, which included Skopje and Ohrid, fell to the despotate of Epirus. After 1224, when it conquered the Latin kingdom of Salonika, Epirus appeared as the rising power in the Balkans and successor to Byzantium. However, in 1230, at the battle of Klokonitsa, Ivan Asen II (1218–1241) defeated the Epiriotes and eliminated Epirus from the successional struggle. Bulgaria annexed Thrace, most of Macedonia, and part of Albania. After Ivan Asen II died, the country descended into complete feudal anarchy. The Nicaean empire challenged Bulgaria’s dominance in Macedonia and the Balkans and began to expand its influence on the European side of the Straits. Its armies moved into Eastern Macedonia and threw Epirus out of Salonika in 1246. Nicaea, Epirus, Bulgaria, and Serbia struggled over the rest of Macedonia until the Nicaeans forced the Latins out of Constantinople and reestablished the Byzantine Empire. For the last time, Byzantium was master of all of Macedonia. “After conquering Constantinople in 1261, the Nicaean Emperor Michael VII Palaeologus (1259 – 1282) renewed the Byzantine traditions so that Macedonia was again incorporated within the framework of the reestablished Byzantine Empire”.²⁶

However, merely two decades later, the Serbian king Milutin (1282–1321) began to challenge Byzantium’s position. Serbia completed its conquest of Macedonia under Stephen (Stefan) Dusan (1331–55), the empire’s greatest medieval ruler. In 1334 his forces captured Ohrid, Prilep, and Strumica; one decade later, Kastoria (Kostur), Florina (Lerin), and Edessa (Voden) further South. The occupation of Seres in 1345 consolidated Serbian control of Macedonia except for Salonika, and Stephen assumed the title of Tsar of the Serbs and Greeks. The battle of Chernomen marked the beginning of the Ottoman conquest of Macedonia. “This happened the night between the 25th and 26th of September 1371”.²⁷ Before 1400, the Ottoman Empire ruled all of Macedonia except for Salonika, which it temporarily occupied in 1387. Macedonia would remain under Ottoman

²⁵ Shukarowa et alii 2008: 112

²⁶ *Ibidem*: 113

²⁷ *Ibidem*: 120-121

domination for well over five hundred years, until the Balkan Wars of 1912–1913.

Macedonia appears throughout the history of The Middle Ages in the Balkans, yet the history of this term remains a point of controversy today. This phenomenon is not limited to Macedonia, of course: the question of terminology for entire territories and peoples in history sometimes take an irrational turn, particularly in the Balkans. Highly-pronounced hegemonistic and nationalist feelings have at times turned medieval, let alone modern history into a battleground, accompaniment to contemporary chauvinistic euphoria and internecine struggles.

REFERENCES

- Bechev, Dimitar. (2009). *Historical Dictionary of the Republic of Macedonia. Historical Dictionaries of Europe*. No. 68. The Scarecrow Press, Inc. Lanham, Maryland.
- Elian, Alexandru. Tanașoca, Nicolae Șerban. (1975). *Izvoarele istoriei României, Scriitori bizantini, sec. XI - XIV*. Volumul: 3. Editura Academiei Republicii Socialiste România. București.
- Ivanov, Yordan. (1917). *The Bulgarians in Macedonia*. Sofia.
- Mihăescu, Haralambie. Ștefan, Gheorghe. Hîncu, Radu. Iliescu, Vladimir. Popescu, Virgil. (1970). *Izvoarele istoriei României, De la anul 300 până la anul 1000*. Volumul: 2. Editura Academiei Republicii Socialiste România, București.
- Milev, A. (1966). *The Greek Lives of Clement of Ohrid*. Sofia.
- Shea, John. (1997). *Macedonia and Greece - The Struggle to Define a New Balkan Nation*. McFarland and Company Inc., North Carolina.
- Shukarowa, Aneta. Panov, Mitko. Georgiev, Dragi. Bitovski, Krste. Katardziev, Ivan. Stojchev, Vanche. Veljanovski, Novica. Chepreganov, Todor. (2008). *History of the Macedonian People*. Institute of the National History. Skopje.

Elena PINTILEI*

**ACTIVITATEA DE BIBLIOTECAR A ERUDITULUI CĂRTURAR
ION A LUI GHEORGHE SBIERA¹**

Ion a lui Gheorghe Sbiera's activity as a Librarian

Abstract: *The present study brings into attention the outstanding contribution of Ion a lui Gheorghe Sbiera to the history of the Romanian libraries in Bukovina in the second half of the XIXth century. At the same time, as the librarian of the Chernivtsi Gymnazium Library, the custodian at the Country Library and then custodian of the University Library of the University of Chernivtsi he strongly develops the intent of preserving national identity and at the same time outlines the idea of cultural resistance in an occupied Bukovina.*

Keywords: *librarian, book, deposit, Bukovina, Country Library, Gymnazium Library, professor.*

Introducere. Horodnicul de Jos al Bucovinei a dat românilor intelectuali de seamă, cu o activitate însemnată pentru întreg spațiul românesc. Aici își găesc obârșia profesorul Elie Luția (1845-1910), preotul și profesorul Orest Popescu (1853-1939), scriitorul Vasile Țigănescu (1899-1971), prima femeie din România care a pilotat un planor, Felicia Țigănescu (1910-2003), rapsodul Silvestru Lungoci (1939-1993), personalități cărora cărturarul bucovinean Emil Satco le-a dedicat câte un spațiu aparte în lucrarea² de referință pentru oamenii de seamă ai Bucovinei.

În același petec de Bucovină vede lumina zilei în data de 1 noiembrie 1836 și academicianul Ion a lui Gheorghe Sbiera. În sânul unei familii numeroase, cu zece copii, învață prima dată rugăciunile ce se rostesc în casa lor, seara și dimineața, apoi, sub îndrumarea unui dascăl ambulant, Vasile Răzuș, primește timp de un an de zile (1843-1844) cele dintâi noțiuni esențiale de citit și socotit. Urmează Școala Trivială din Rădăuți (1845-

*PhD Candidate, „Ștefan cel Mare” University of Suceava, Romania; Bibliographer, „I. G. Sbiera” Library of Bukovina; e-mail: elenapintilei84@yahoo.com

Date submitted: June 22nd 2018

Revised version submitted: July 26th 2018

Accepted: July 31st 2018

¹ *Activitatea de bibliotecar a eruditului cărturar Ion a lui Gheorghe Sbiera* este un studiu prezentat la Conferința “Contribuția bibliotecii la afirmarea diversității culturale în spațiul românesc”, Simpozion național cu participare internațională, ed. a II-a, aprilie 2018, Universitatea „Ștefan cel Mare”, Suceava.

² Satco 2004: vol. I p. 638-639, 650-651; vol. II p. 235, 531-532.

1848), ultima clasă finalizând-o la Gimnaziul cu patru clase din Cernăuți (1849). Își continuă studiile la Gimnaziul Superior de opt clase, *Ober Gymnasium* (1849-1857), apoi se specializează în Drept și Filosofie la Viena. Obține titlul de doctor în filosofie în anul 1886, când este deja profesor universitar la cea dintâi catedră de limba și literatura română din cadrul universității din Cernăuți.

Ion a lui Gheorghe Sbiera, personalitate marcantă a Bucovinei, a fost membru fondator al Academiei Române, profesor universitar, istoric literar, filolog, editor, folclorist, memorialist și, nu în ultimul rând, un sprijinitor³ al învățământului în limba română într-o provincie aflată sub semnul germanizării, ocupând un loc hotărâtor în redeşeptarea conștiinței naționale a românilor din spațiul bucovinean. În același timp vorbim despre bibliotecarul I. G. Sbiera, profesie ce îi atribuie un loc aparte în istoria „Bibliotecii gimnaziștilor români den Cernăuți” și a Bibliotecii Țării, ulterior devenită Bibliotecă Universitară.

Din activitatea lui I. G. Sbiera la Biblioteca Gimnaziștilor din Cernăuți. Un rol deosebit în evoluția cărțurarului îl ocupă cu precădere Aron Pumnul. Anul 1848 aduce românilor din Bucovina bucuria de a fi înființată o catedră de limba și literatura română, „vatra naționalității române”⁴ în cadrul Institutului de Studii filosofice din Cernăuți (întemeiat în 1808), devenit Gimnaziu Superior, de opt clase, în anul 1849. Cel dintâi profesor este Aron Pumnul, „trimes providențial al Românilor din Bucovina”⁵ cum îl numește I. G. Sbiera în discursul comemorativ rostit la mormântul prețuitului profesor. Originar din Transilvania, dintr-o familie de oameni simpli, ocupă catedra în calitate de suplinitor în luna februarie 1849, devenind titular un an mai târziu. A dus o campanie de stopare a germanizării învățământului, fiind considerat „piatra fundamentală a organizării studiului limbii române în liceele ce se înființară ulterior în Bucovina”⁶.

Așadar, elev la Gimnaziul cernăuțean, I. G. Sbiera îl găsește ca profesor pe Aron Pumnul, despre care el însuși mărturisește „mă făcu să apuc calea și direcțiunea în care m-am mișcat în toată viața mea”⁷, subliniind astfel puternica influență a iubitului profesor asupra proaspătului învățăcel. La sfatul său citește pentru întâia oară *Istoria pentru începutul românilor în Dachia* (P. Maior), *Hronica românilor* (G. Șincai) și *Hronicul vechimii româno-moldo-vlahilor* (D. Cantemir), un prim pas spre cunoașterea istoriei naționale, lucrul cel mai de preț pentru un viitor academician.

³ Niculică 2005: 7.

⁴ Hurmuzachi 1866: 43.

⁵ Sbiera 1889: 63.

⁶ Marmeliuc 1916: 171-187.

⁷ Sbiera 1899: 106.

Tânărul învățcel se află printre bursierii Fondului Religios Ortodox, primind 80 de florini pe an, lucru care avea să-l sprijine în învățatură. În același scop acordă și meditații altor elevi, ocupându-se chiar de cei doi copii ai lui Gheorghe Flondor, de unde mai primește câte 20 de florini pe lună, iar în ultimul an de studiu (1856-1857) îl pregătește pentru examenul de admitere la gimnaziu pe singurul fiu al lui Gheorghe Hurmuzachi. Contrar condițiilor vitrege care îi înăspreau traiul, ardoarea junelui de a-și continua studiile fără să-i lipsească propria bibliotecă îl îndeamnă să își procure cele dintâi cărți de istorie, filosofie și nu numai, din banii primiți în urma meditațiilor oferite.

Tinerii studenți nu își permiteau să împrumute vreo carte din Biblioteca Țării (înființată în 1851) întrucât li se cereau garanție câte 10 florini, bani de care erau lipsiți cu toții, iar în biblioteca liceului german nu exista nici o carte în limba română. Inițierea înființării unei biblioteci pentru toți studenții, unde să existe un fond de carte românească, atunci atât de rară și greu de procurat, a fost binevenită. După cum însuși I. G. Sbiera mărturisește, acțiunea este întreprinsă cu sprijinul colegilor săi, răspândind cauza susținută printre elevii gimnaziști: „începui a face printre ei propagandă pentru înființarea unei biblioteci românești”⁸. Aspirațiile mărețe ale elevilor gimnaziști au fost înaintate profesorului Aron Pumnul și lui Alexandru Hurmuzachi, prietenul apropiat a lui I. G. Sbiera, împreună stăruind pentru fondarea bibliotecii mult dorite.

În anul 1857 ia ființă „Biblioteca gimnasiaștilor români den Cernăuți”, la nouă ani de la Raportul⁹ Consistoriului Ortodox-Răsăritean din 17/29 Septembrie 1848, formulat drept răspuns Prezidiului Țării (Galiției) în vederea creării unei catedre de limba și literatura română și în același timp a unei biblioteci românești, sarcină revenită profesorului ce va ocupa catedra de limba și literatură română.

Biblioteca funcționează în casa lui Aron Pumnul, cel care a și condus-o până în 15 noiembrie 1863, urmat fiind de I. G. Sbiera (1863-1871) și M. Călinescu (1871-1880). Așadar, pe întreg parcursul activității bibliotecii a avut trei directori, cu toții profesori.

Casa lui Aron Pumnul se afla la o distanță considerabilă de liceu, prin urmare asemenea și bibliotecii, scopul fiind, se pare, de a scăpa de supravegherea autorităților străine. În activitatea bibliotecii sunt implicați și elevii gimnaziști. Cărturarul bucovinean I. G. Sbiera, aflându-se în clasele a VII-a și a VIII-a, se numără printre cei dintâi care oferă 47 florini și 30 cruceri pentru bibliotecă. A fost urmat de fratele său Nicolae, de Al. Pleșea, Gavril Buliga, Ion Botezat, Mihai Eminescu, Eleutheri Dașchievici, Metodi Luția și George Popovici. Locuia în gazdă în casa lui Aron Pumnul și era ajutorul de nădejde în bibliotecă, etapă fundamentală în formarea

⁸ Sbiera 1899: 107.

⁹ *Ibidem*: 104.

bibliotecarului luptător pentru folosirea limbii române într-o Bucovină germanizată.

La întregirea colecției de carte românească a bibliotecii au contribuit și alți elevi ai lui Aron Pumnul, printre care amintim pe filologul Vasile Burlă, poezii Mihai Eminescu, Vasile Bumbac, Șt. Dracinschi, pictorul Epaminonda Bucevschi, D. Petrino, Isidor Onciul ș.a. „Biblioteca gimnaziștilor den Cernăuți” a prins ecouri și peste granițele provinciei. Printre donatori¹⁰ se numără intelectualii vremii: Constantin D. Aricescu din Muntenia; George Barițiu, Visarion Roman, Ioan cavalier de Pușcariu din Transilvania. Moldova întregește donațiile de carte prin Gheorghe Asachi, Vasile Alecsandri, Constantin Negruzzi, Dimitrie Gusti, V. A. Alexandrescu, Theodor Codrescu ș.a.

I. G. Sbiera se desprinde de bibliotecă în anul 1857 când pleacă la Viena pentru a studia Dreptul și o lasă în grija fratelui său, Nicolae. Proaspăt absolvent al studiilor juridice (1861) se întoarce în Cernăuți, găsindu-l pe Aron Pumnul grav bolnav. Sfătuit de frații Hurmuzachi, Alecu și Gheorghe, I. G. Sbiera ocupă catedra de limba și literatura română în calitate de suplinitor, astfel devenind profesor la Gimnaziul cernăuțean timp de zece ani (1861-1871). Începând cu 15 noiembrie 1863 tânărul profesor administrează și biblioteca gimnaziului timp de opt ani. Anul 1871 are să-i aducă lui I. G. Sbiera demisia de la catedra de limbă și literatura română. Tot acum transferă „Biblioteca gimnaziștilor români den Cernăuți” Societății pentru Cultura și Literatura română în Bucovina, după cum notează în lucrarea de referință a vieții și activității sale¹¹. Din studiul *Mihai Eminescu și „Biblioteca gimnaziștilor români den Cernăuți”*¹² semnat de Aurel Vasiliu aflăm însă că *Inventarul bibliotecii Societății pentru literatura și cultura română în Bucovina început cu anul 1865* arată că nu există cărțile bibliotecii gimnaziștilor, ci sunt prezente volume din biblioteca personală a lui Aron Pumnul, ce au fost donate Societății de Catinca Pumnul. Lista *Cărților din biblioteca profesorului Pumnul* o găsim publicată în studiul *Biblioteca lui Aron Pumnul*¹³ întocmit de D. Vatamaniuc (1998) și numără 166 de titluri. Se înțelege că biblioteca gimnaziștilor a funcționat independent de biblioteca Societății până în anul 1880, când își încheie activitatea.

Cel mai însemnat document referitor la activitatea bibliotecii - *Cunsemnăciunariul venitului, cheltuielilor și al avutului Bibliotecii învățăceilor români gimnasiali cernăuțeni* - din anul 1858 este realizat de către Aron Pumnul. Structura și conținutul registrului sunt evidențiate atât de Aurel Vasiliu în studiul *Mihai Eminescu și „Biblioteca gimnaziștilor den Cernăuți”*¹⁴ (1968), cât și de D. Vatamaniuc într-un alt studiu¹⁵ publicat în

¹⁰ Vatamaniuc 1997a: 342-343.

¹¹ Sbiera 1899: 107.

¹² Vasiliu 1968: 225.

¹³ Vatamaniuc 1998: 285-292.

¹⁴ Vasiliu 1968: 221-230.

Analele Bucovinei (1997), unde găsim și procesul-verbal semnat de Aron Pumnul la data de 15 noiembrie 1863 prin care predă profesorului I. G. Sbiera administrarea bibliotecii.

Academicianul I. G. Sbiera, custode la Biblioteca Țării. În anul 1871 profesorul I. G. Sbiera, proaspăt demisionat de la Catedra de limba și literatura română de la Gimnaziul cernăuțean, ocupă prin concurs postul de custode la Biblioteca Țării prin decretul nr. 302 din 23 Faur 1871. Aici are să funcționeze până în anul 1875, când odată cu înființarea Universității biblioteca este cedată noii instituții iar I. G. Sbiera își continuă activitatea de custode până în luna aprilie 1881, an în care devine profesor universitar.

Biblioteca Țării este rodul stăruințelor intelectualilor bucovineni de a întemeia o bibliotecă publică, este dorința arzătoare ridicată de Bucovina la 1848, este „un copil al revoluției”¹⁶. La conducerea acesteia au fost șase directori. Cel dintâi a fost Eusebie Popovici, urmat de Alecu Hurmuzachi, Iacob Vorobchievi, Aron Pumnul, Ernst Rudolf Neubauer și cărturarul I. G. Sbiera. „Prochemare spre daruri pentru biblioteca țării Bucovinei”¹⁷ este un apel din data de 5/17 iunie 1851, prin care intelectualii bucovineni îndeamnă la adunarea a 1.000 de florini pentru înființarea bibliotecii mult dorite. Finanțările nu au întârziat să apară. Donații au făcut și Carol Mikuli (1.000 de florini), Domnul Moldovei Mihai Sturdza (2.000 florini), Scarlat (Sofronie, numele de călugăr) și doctorul Constantin Vârnav, frați ce și-au donat casa pentru localul¹⁸ bibliotecii. Inaugurarea noii biblioteci are loc în data de 10 noiembrie 1852 cu un fond de 2.000 de volume, iar în 1875 când este predată Universității numără 15.544 de volume. Cărțile au intrat în posesia acesteia prin numeroase donații. Din lista generoasă amintim pe Constantin Hurmuzachi¹⁹, ce donează un număr de 202 volume, alte 97 vin din partea a trei scriitori români, Mihail Kogălniceanu, Vasile Alecsandri și Gheorghe Sion; mai târziu, biblioteca primește un număr mare de cărți din succesiunea lui Eudoxiu Hurmuzachi. Cărțile provin din biblioteca personală a bravului român care, iată, și după moartea sa contribuie la întregirea și consolidarea centrului de educare și formare românească. Comitetul Țării este înștiințat de însemnata donație de carte făcută de George Hurmuzachi bibliotecii, documentul fiind semnat de I. G. Sbiera la 3 iulie 1874 (*Anexa I*).

*Consemnăciunea*²⁰ semnată de I. G. Sbiera în data de 27 mai 1871 evidențiază cele dintâi preocupări ale cărturarului în calitate de custode în cadrul Bibliotecii Țării: întocmește liste cu titlul cărților cu număr de

¹⁵ Vatamaniuc 1997b: 17-25.

¹⁶ Păunel 1933: 229.

¹⁷ Nistor 1948: 528-530.

¹⁸ Păunel 1933: 227-228.

¹⁹ Olaru 2017: 9-10.

²⁰ A.S.R.C., F. 216, d. 4, 1863-1867, f. 36.

inventar greșit²¹ sau neinventariate²². De altfel, cărțile sunt grupate pe domenii, după cum urmează: Enciclopedia, Teologia, Filosofia, Știința juridică și politică, Medicina, Economia, Științele tehnice. Tehnologia, Știința pedagogică, Bibliologia, muzeologia și arhivarea, Știința naturală, Geografia, etnografia și statistica, Istoria, Opuri maparie (mape) geografice și istorice, Știința literară, Limbistica, Stilistica, Literatura greacă veche, Literatura latină, Literatura germană, Literatura franceză, Literatura italiană, Literatura polonă, Literatura slavică apuseană, Jurnalistica, Broșuri ocazionale, Ghibacii și jocuri, Mișcelanii, Literatura Română întreagă, Literatura ruteană, Bucovinesci, Duplete și Cărți scoase. Sunt 32 de domenii, iar cărțile aferente se desfășoară pe parcursul a zece pagini²³. Proaspăt instalat în postul de custode al Bibliotecii Țării, constată atât condițiile improprii desfășurării activității la nivelul propus, cât și modul deficitar de depozitare și păstrare a cărților. Un factor dăunător pentru cărțile din Biblioteca Țării – spune I. G. Sbiera în raportul întocmit în luna iulie 1871²⁴ și înaintat Înalțului Comitet al Țării (*Anexa II*) – este umezeala datorată canalelor aflate în apropiere, iar lipsa luminii amplifică gradul de deteriorare a colecției bibliotecii. În plus, sobele din încăperi sunt într-o stare avansată de deteriorare. Nu încălzesc și fumegă atunci când sunt utilizate. Solicită închiderea Bibliotecii în luna August, pentru „svântarea din an în an a cărților și scuturarea lor de pulbere”²⁵, precum și pentru repararea sobelor. Primește aviz favorabil (*Anexa III*) și la începutul lunii următoare semnează o înștiințare (*Anexa IV*) prin care aduce la cunoștință utilizatorilor faptul că biblioteca va fi închisă în luna august pentru zvântarea cărților și reparațiile necesare.

Silvestru Morariu Andrievici²⁶, deputat în Dieta Bucovinei și în Camera Înalțului Consiliu Imperial, semnează un aviz favorabil emis la data de 31 iulie 1871, pe care îl reproducem mai jos:

Către prea onoratul domn Ion Sbiera, custodele bibliotecii țării, aice răspunzând la raportul din 26 l.c. Nr. 26, comitetul țării încuviințează, ca în scopul zvântării cărților și repararea sobelor se dispui D-Ta închiderea Bibliotecii pentru public pe luna lui august a.c. Tot odată Ți se face D-Tale cunoscut, cum că întru una se emite și provocarea către proprietarul localităților bibliotecii spre întreprinderea reparării sobelor.

Cernăuți, 31 iulie 1871

*S. Morariu Andrievici*²⁷

Încă de la început, I. G. Sbiera, fără a cere aprobare de la Comitetul Țării, a folosit limba română pentru întocmirea documentelor interne, după

²¹ *Ibidem*, f. 37-41+9 titluri pe f. 42.

²² *Ibidem*, f. 42.

²³ *Ibidem*, f. 37-41+verso.

²⁴ *Ibidem*, f. 48.

²⁵ *Ibidem*, f. 48.

²⁶ Hrehor 2009: 168 p.

²⁷ A.S.R.C., F. 216, d.4, f. 49.

cum însuși mărturisește „am început dară a oficia românește”²⁸, lăsându-ne să înțelegem că ar fi primul care a întreprins acest lucru. În aceeași măsură folosește limba maternă în emiterea documentelor externe. Mare îi fusese mirarea și i se umplu sufletul de bucurie, după cum notează în *Familia Sbiera...*²⁹, când a primit răspuns de la oficialii străini tot în limba română. Însă corespondența pur românească între cele două instituții nu a durat mult. În noiembrie 1871 are loc schimbarea regimului parlamentar de la Viena, Dieta Bucovinei fiind dizolvată. Este înființată alta, nouă, cu orientare germanizatoare. Comitetul Țării fiind sesizat, hotărăște ca orice formă de corespondență să se realizeze numai în limba germană. De altfel, în luna ianuarie 1871 îi întoarce o scrisoare lui I. G. Sbiera, solicitând-i folosirea limbii germane. Întrucât nu s-a supus ordinului, primește un al doilea în care i se aduce la cunoștință că va fi cercetat disciplinar. Tânărul custode întocmește un raport³⁰, tot în limba română, pe care îl semnează în data de 24 februarie 1872, și se adresează Comitetului Țării invocând, pe lângă legislația în vigoare, și Legea Fundamentală de Stat din 21 decembrie 1867 care „garantează (...) fiecărei naționalități întrebuițarea limbii sale în officii, în școli și în viața publică”, așa cum însuși notează în *Familia Sbiera...*³¹. În ședința dedicată dezbaterii raportului și stabilirii unei decizii, membrii Comitetului dietal resping categoric folosirea limbii române în corespondența dintre instituții. I. G. Sbiera este susținut de către Eudoxiu Hurmuzachi, președinte al Comitetului dietal și căpitan al Țării, însă fără un rezultat favorabil. Renunțarea la folosirea propriei limbi în emiterea actelor oficiale era de neconceput. Într-o scrisoare adresată fratelui său Nicolae³² mărturisește că „se vede că voi trebui să mă întorc la vatra părintească și să îmi nutresc sgăriind pământul după cum au făcut-o și părinții noștri”. Nu acceptă să își piardă identitatea națională, considerând o umilintă supunerea fără drept de opinie. În urma unor discuții cu „deputații cei mai valoroși din dietă”³³ recurge la un compromis și folosește sistemul foii de vocabular, pagina fiind împărțită în două coloane. Partea stângă este destinată textului scris în limba germană, iar în partea dreaptă apare textul în limba maternă. Drept mărturie stau documente ce poartă semnătura lui I. G. Sbiera în calitate de custode al Bibliotecii Bucovinei (*Anexele I și IV*). Acestea se păstrează în cadrul Arhivelor de Stat ale Regiunii Cernăuți, Ucraina, Fondul „Universitatea Cernăuți”.

Achiziția de noi volume în vederea completării continue a fondului de carte a Bibliotecii Țării constituie unul dintre principalele obiective ale lui I. G. Sbiera. Se îngrijește îndeaproape de colaborarea cu Librăria G. Ioanid & A. Spirescu din București, purtând corespondență cu G. Ioanid.

²⁸ Sbiera 1899: 262.

²⁹ *Ibidem*: 262.

³⁰ *Ibidem*: 263-266.

³¹ *Ibidem*: 265.

³² Publicată în *Familia Sbiera* (271-273).

³³ Sbiera 1899: 273.

Într-o scrisoare³⁴ semnată de I. G. Sbiera în data de 14/26 iunie 1871 la Cernăuți își exprimă încă din primul paragraf dorința de a întregi colecția de literatură română de la începuturi până în prezent și totodată de a înnoi fondul de carte cu volume literare și științifice. Lucrarea³⁵ bibliografică de o însemnătate aparte semnată de profesorul Dimitrie Iarcu, apărută la București în anul 1865, reprezintă un adevărat instrument de lucru și constituie un reper în achiziția cărților. Solicită ca în fiecare semestru să primească o listă a cărților în limba română ce urmează a fi tipărite, însoțită de valoarea acestora. Pentru fiecare volum în parte prețul să fie exprimat atât în lei și bani cât și în florini și cruceri întrucât, după cum însuși I. G. Sbiera mărturisește, „noi aici în Bucovina avem numai bani de hârtie și valută austriacă și banii în altă valută trebuie să-i cumpărăm de pe la samsari”³⁶. Este dedicat profesiei de bibliotecar și în mod constant pe întreg parcursul activității sale din cadrul Bibliotecii Țării clădește, carte cu carte, templul identității naționale a românilor din Bucovina.

Anul 1875 are să aducă înființarea Universității³⁷ din Cernăuți. I. G. Sbiera primește propunerea de a ocupa postul de suplinitor la catedra de limba și literatura română în data de 11 mai 1875. Îl recomandă întreaga activitate pe plan cultural desfășurată în spațiul bucovinean. Însă faptul că avea să fie remunerat doar cu 1.440 florini pe an îl îngrijorase în condițiile în care, custode fiind la Biblioteca Țării, primea un salariu de 1.640 de florini pe an. Odată cu înființarea Universității Francisco-Josfine, Biblioteca Țării trece în subordinea noii instituții, devenind astfel bibliotecă universitară³⁸. Pentru a-și suplimenta veniturile, proaspătul suplinitor al catedrei de limba și literatura română din centrul de studii superioare din Cernăuți acceptă să-și continue și activitatea de custode în cadrul bibliotecii până în anul 1881, când are să devină profesor universitar.

Concluzie. Ion a lui Gheorghe Sbiera își pune decisiv amprenta în istoria vieții culturale a Bucovinei celei de-a doua jumătăți a secolului al XIX-lea. Se numără printre intelectualii de seamă ce pun bazele Reuniunii de Leptură din Cernăuți, care mai târziu are să devină Societatea de Cultură și Literatură în Bucovina, al cărei secretar este. De asemenea, se află printre inițiatorii înființării organului de presă al Societății, *Foaia Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina*, devenind un colaborator fidel al acesteia. În anul 1866 este desemnat membru al Societății Literare

³⁴ A.S.R.C., F. 216, inv. 3, d.7, 1868-1873, f.136.

³⁵ Dimitrie Iarcu, *Annalele bibliografice române. Repertoriu cronologic sau Catalogu generalu de cărțile române. Imprintate de la adoptarea imprimeriei, dzuimatate secolu XVI și până astăzi, 1550-1865 exclusiv*, București, Imprimeria Statului, 1865, 120 p.; Idem, ed. a II-a, apare sub titlul *Bibliografia Chronologică Română sau Catalogu generalu de cărțile române. Imprintate de la adoptarea imprimeriei, dzuimatate secolu XVI și până astăzi, 1550-1865*, București, Imprimeria Statului, 1873, XX+164 p.

³⁶ A.S.R.C., F. 216, inv.3, d.7., 1868-1873, f.136 verso.

³⁷ Ungureanu 2015: 309-324.

³⁸ *Ibidem*: 324-326.

Române, viitoarea Academia Română. Colaborează cu publicațiile vremii, între care amintim *România Jună*, *Familia*, *Patria*, *Arhiva*, *Luceafărul*, *Gazeta de Transilvania*, *Vatra*, *Candela* ș.a. Profesor universitar la Catedra de Limbă și Literatură Română de la Universitatea cernăuțeană, rostește primul curs de limba română în ziua inaugurării universității, spre bucuria auditoriului, încălcând astfel ordinul autorităților străine de a se vorbi numai în limba germană. Opera sa, publicată în cea mai mare parte în anii petrecuți la Universitatea din Cernăuți, este de o însemnătate aparte pentru întreg spațiul românesc și se cuvine a forma un subiect pentru un viitor studiu. Între aceste preocupări multiple se evidențiază în mod cert activitatea de bibliotecar a cărturarului I. G. Sbiera, aducând un mare serviciu românilor din întreg spațiul bucovinean. Îi atribuim meritul de a fi unul dintre cei întâi inițiatori ai înființării Bibliotecii Gimnaziștilor din Cernăuți și, în același timp, deținător al titlului de prim custode al acesteia, îndeplinind rolul de continuator al îndrăgитului profesor Aron Pumnul. Pentru academicianul I. G. Sbiera Biblioteca Țării a însemnat oaza de cultură românească, ținând legătura permanent cu intelectuali din România în vederea completării și dezvoltării continue a colecțiilor de carte scrise în limba română, fapt ce contribuie semnificativ la făurirea și consolidarea unității culturale și naționale a tuturor românilor bucovineni. Merită să aducem în lumină activitatea de bibliotecar a unui mare român din Bucovina celei de-a doua jumătăți a secolului al XIX-lea, fără de care nu se poate vorbi de o istorie a bibliotecilor cu carte românească.

SURSE BIBLIOGRAFICE

Arhivistice

Arhivele de Stat ale Regiunii Cernăuți (ASRC): Fond Universitatea Cernăuți, 1863-1867; 1868-1873

Literatură de specialitate

Analele Academiei Române. Memoriile Secțiunii Istorice, seria III, Tom XXIX, 1946-1947, București, Imprimeria Națională, 1948

Hrehor, Constantin (2009). *Silvestru Morariu Andrievici*, Iași, Ed. Timpul
Hurmuzachi, A. (1866). „Arune Pumnul, profesor de limba și lit. române la g.s. din Cernăuți”, în: *Foaea Soțietății pentru literatura și cultura română în Bucovina*, an II, nr. 2, 1 februarie, pp. 36-48

Marmeliuc, D. (1916). „Contribuții ardelenesti la cultura românească din Bucovina”, în: *Lui Ion Bianu. Amintire din partea foștilor funcționari ai Academiei Române la împlinirea a șasezeci de ani*, Tipografia „Carol Göbl”

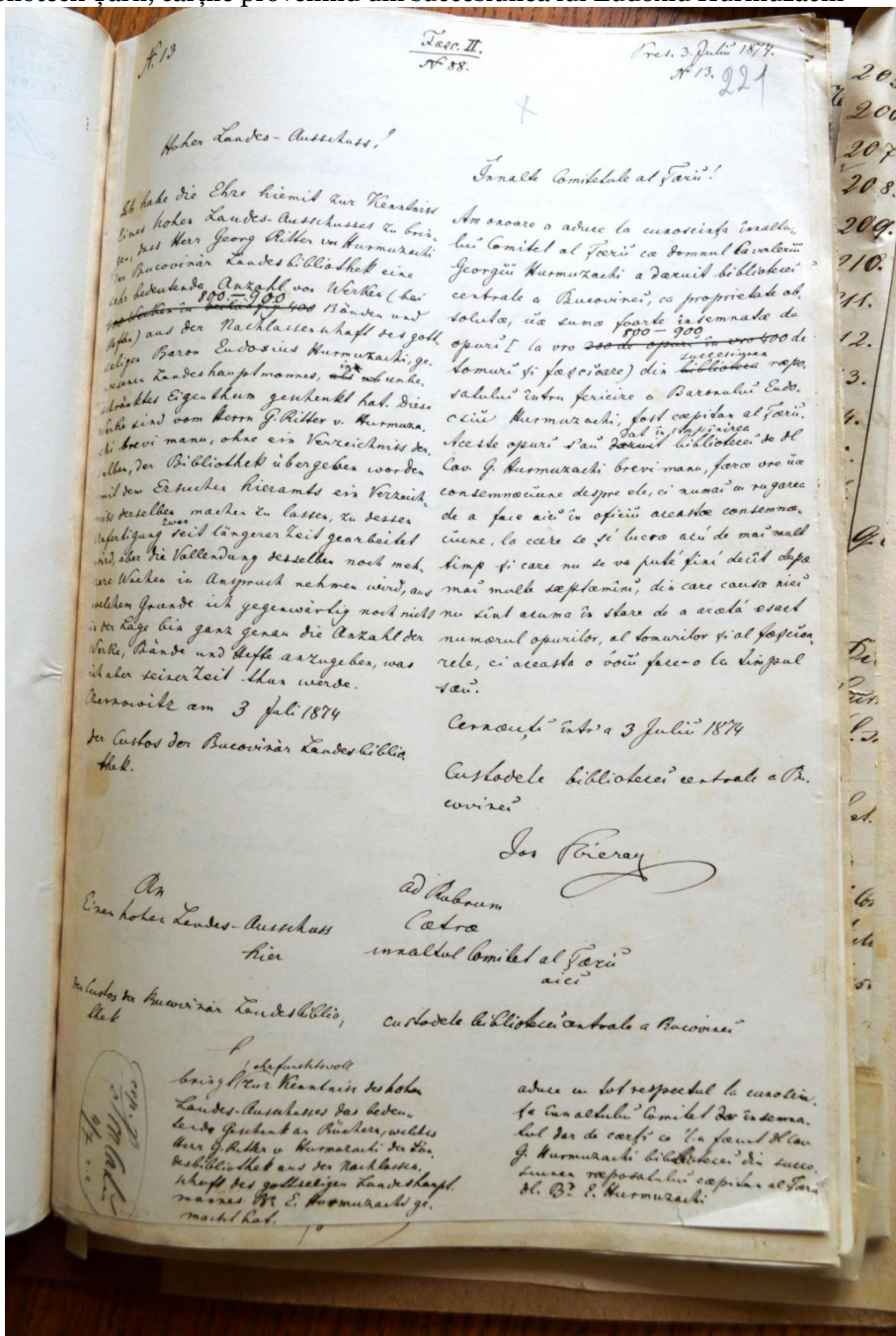
Niculică, Alis (2005). *Ion G. Sbiera. Viața și Opera*, Suceava, Biblioteca Bucovinei „I. G. Sbiera”

Nistor, Ion I. (1948). „Desvoltarea bibliotecilor noastre publice. (Comunicare făcută în ședința publică dela 10 Ianuarie 1947)”.

- „Biblioteca Țării”, în: *Analele Academiei Române. Memoriile Secțiunii Istorice*, seria III, Tom XXIX, 1946-1947, București, Imprimeria Națională, pp. 528-530
- Olaru, Dragoș (2017). „Ion Sbiera – custode la Biblioteca Țării Bucovina”, în: *Neamul Românesc*, nr. 2 (seria nouă), iunie, pp. 9-10
- Păunel, Eugen I.(1933). „Biblioteca Universității din Cernăuți”, în *Boabe de grâu*, an IV, nr. 4, aprilie, pp. 225-239
- Satco, Emil (2004). *Enciclopedia Bucovinei*: vol. I-II, Iași, Ed. Princeps Edit
- Sbiera, I. G. (1889). *Aron Pumnul. Voci asupra vieții și însemnătății lui, dimpreună cu documintele relative la înființarea catedrei de limba și literătura românească la gimnasiul superior din Cernăuț, precum și scrierile lui mărunte și fragmentare*, Cu portretul lui Pumnul, se vinde în folosul fundăciunii Pumnulene cu 2 fl. broșura, Cernăuți, Ed. Soțietății, Tip. Arhiepiscopală
- Sbiera, I. G. (1899). *Familia Sbiera după tradițiune și istorie și Amintiri din viața autorului*, Cernăuți, Tipografia universitară î.r.a. lui R. Eckhardt
- Vasiliu, Aurel (1968). „Mihai Eminescu și «Biblioteca gimnaziștilor de'n Cernăuți»”, în *Limba și literatura*, vol. XIX, pp. 222-230
- Vatamaniuc, D. (1997a). „Intelectualii bucovineni, Eminescu și Biblioteca gimnaziștilor români din Cernăuți”, în: *Analele Bucovinei*, Tom IV, nr. 2, pp. 327-344
- Vatamaniuc, D. (1997b) „Aron Pumnul și biblioteca gimnaziștilor din Cernăuți”, în: *Analele Bucovinei*, Tom IV, nr. 1, pp. 17-25
- Vatamaniuc, D. (1998). „Biblioteca lui Aron Pumnul”, în *Analele Bucovinei*, Tom V, nr. 2, , pp. 285-292
- Ungureanu Constantin, (2015). *Sistemul de învățământ din Bucovina în perioada stăpânirii austriece (1774-1918)*, Chișinău

ANEXA I

Înștiințare semnată de I. G. Sbiera la 3 iulie 1874 prin care aduce la cunoștință Înalțului Comitet al Țării faptul că George Hurmuzachi a făcut o însemnată donație Bibliotecii Țării, cărțile provenind din succesiunea lui Eudoxiu Hurmuzachi

N. 13

Doc. II.
N. 38.

Pres. 3 Iuliu 1874.
N. 13. 221

Hohes Landes-Ausschuss!

Înalțul Comitet al Țării!

Ich habe die Ehre hiermit zur Kenntniss
Eures hohen Landes-Ausschusses zu brin-
gen, dass Herr Georg Ritter von Hurmuzachi
von Bukowina Landes-Bibliothek eine
sehr bedeutende Anzahl von Werken (bei
welchen die No. 1300-1399 Bände und
Kopien) aus der Nachlassenschaft des gott-
seligen Baron Eudoxius Hurmuzachi, ge-
wessenen Landes-Hauptmannes, ^{und} abunke-
ndes Eigen thums geschenkt hat. Diese
Werke sind vom Herrn G. Ritter v. Hurmuz-
achi bevi man, ohne ein Verzeichniss der-
selben, der Bibliothek übergeben worden
und von Eurer Herrschaft ein Verzeich-
niss derselben machen zu lassen, zu dessen
Vorfahrung seit längerer Zeit gearbeitet
wird, aber die Vervollendung derselben noch meh-
rere Wochen in Anspruch nehmen wird, aus
welchen Grunde ich gegenwärtig noch nicht
in der Lage bin ganz genau die Anzahl der
Werke, Bände und Kopien anzugeben, was
ich aber seiner Zeit thun werde.

Bernauville am 3 Juli 1874
von Custos der Bukowinaer Landes-Biblio-
thek.

Am onore o aduce la cunoștința Înalțului
Comitet al Țării ca domnul Constantin
Georgiu Hurmuzachi a datului bibliotecii
centrale a Bucovinei, ca proprietar ab-
soluțiv, un număr foarte însemnat de
opuri [la vro 2000 opuri în un 400 de
1800-1899
tomuri și facci care] din ^{succesiunea} ~~lașterea~~ nepo-
salului ^{sa} tatru periere a Baronului Eudo-
xiu Hurmuzachi, fost capitul al Țării.
Aceste opuri s-au ^{dat} ~~dat~~ ^{în} ~~în~~ ^{proprie} ~~în~~ ^{în}
Cav. G. Hurmuzachi bevi man, faro vro în
contamnoștina depre ele, ci numai a rogare
de a face un în opriu această contama-
noștina, la care se și lucru ai de mai mult
timp și care nu se va putea face decât după
mai multă săptămână, din care cauto rici
nu sint acum în stare de a acoli exact
numarul opurilor, al tomurilor și al facci-
rele, ci această o vori face-o la timpul
său.

Cernăuți într-o 3 Iuliu 1874

Custodele Bibliotecii centrale a Bu-
covinei?

Ion Prieray

Ed. Rabrum
Cetro

Înalțul Comitet al Țării
aici
Custodele Bibliotecii centrale a Bucovinei

An
Eurem hohen Landes-Ausschuss
hier

von Custos der Bukowinaer Landes-Biblio-
thek

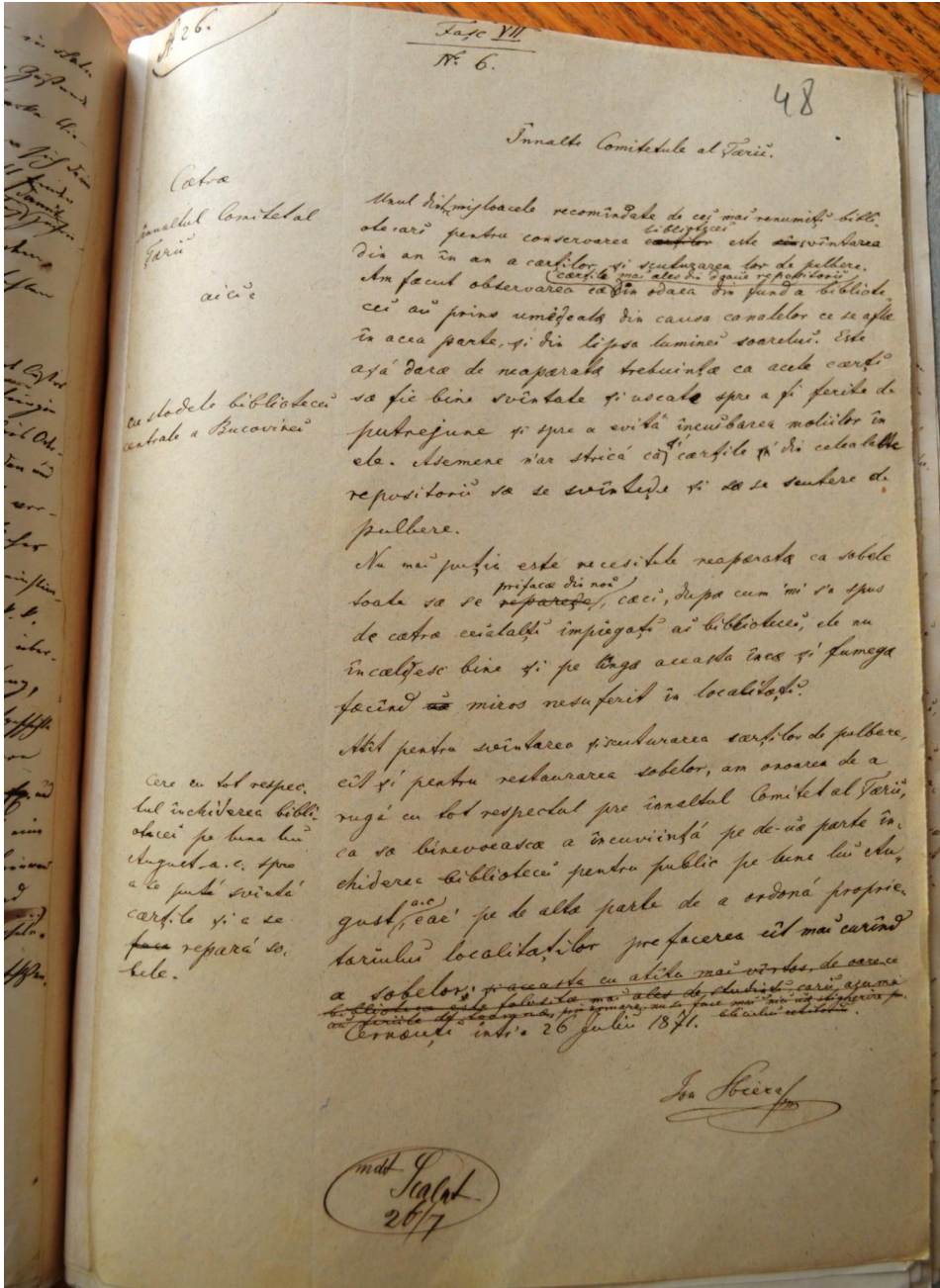
Ich habe die Ehre hiermit zur Kenntniss
Eures hohen Landes-Ausschusses des hohen
Landes-Ausschusses des hohen
Landes-Ausschusses zu brin-
gen, dass Herr Georg Ritter von Hurmuzachi
von Bukowina Landes-Bibliothek eine
sehr bedeutende Anzahl von Werken (bei
welchen die No. 1300-1399 Bände und
Kopien) aus der Nachlassenschaft
des gottseligen Baron Eudoxius Hurmuzachi, ge-
wessenen Landes-Hauptmannes, ^{und} abunke-
ndes Eigen thums geschenkt hat.

aduce în tot respectul la cunoștin-
ța Înalțului Comitet al Țării
faptul că domnul Constantin
Georgiu Hurmuzachi a datului bibliotecii
centrale a Bucovinei, ca proprietar ab-
soluțiv, un număr foarte însemnat de
opuri [la vro 2000 opuri în un 400 de
1800-1899
tomuri și facci care] din ^{succesiunea} ~~lașterea~~ nepo-
salului ^{sa} tatru periere a Baronului Eudo-
xiu Hurmuzachi, fost capitul al Țării.
Aceste opuri s-au ^{dat} ~~dat~~ ^{în} ~~în~~ ^{proprie} ~~în~~ ^{în}
Cav. G. Hurmuzachi bevi man, faro vro în
contamnoștina depre ele, ci numai a rogare
de a face un în opriu această contama-
noștina, la care se și lucru ai de mai mult
timp și care nu se va putea face decât după
mai multă săptămână, din care cauto rici
nu sint acum în stare de a acoli exact
numarul opurilor, al tomurilor și al facci-
rele, ci această o vori face-o la timpul
său.

570/1/1
1874

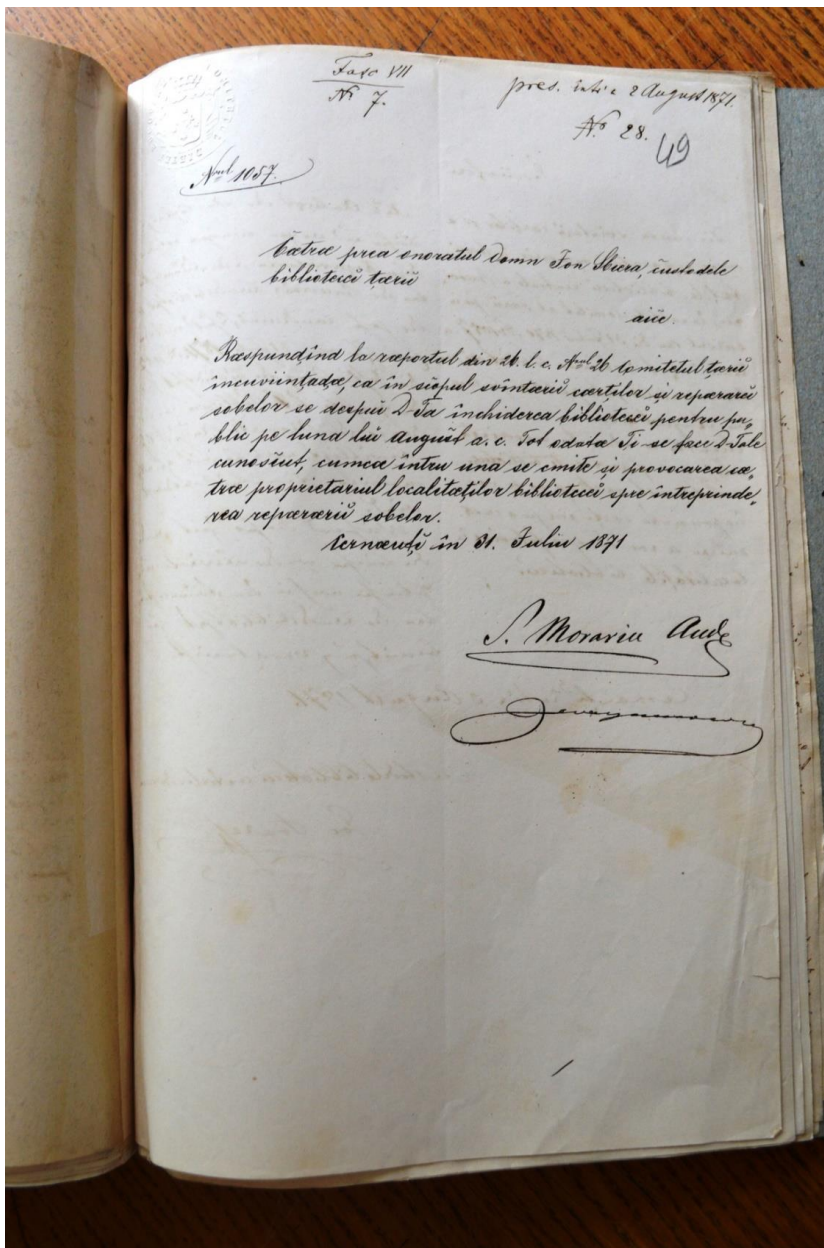
ANEXA II

Raportul întocmit de I. G. Sbiera în luna iulie 1871 prin care aduce la cunoștință Înalțului Comitet al Țării condițiile neprielnice în care funcționează Biblioteca Țării

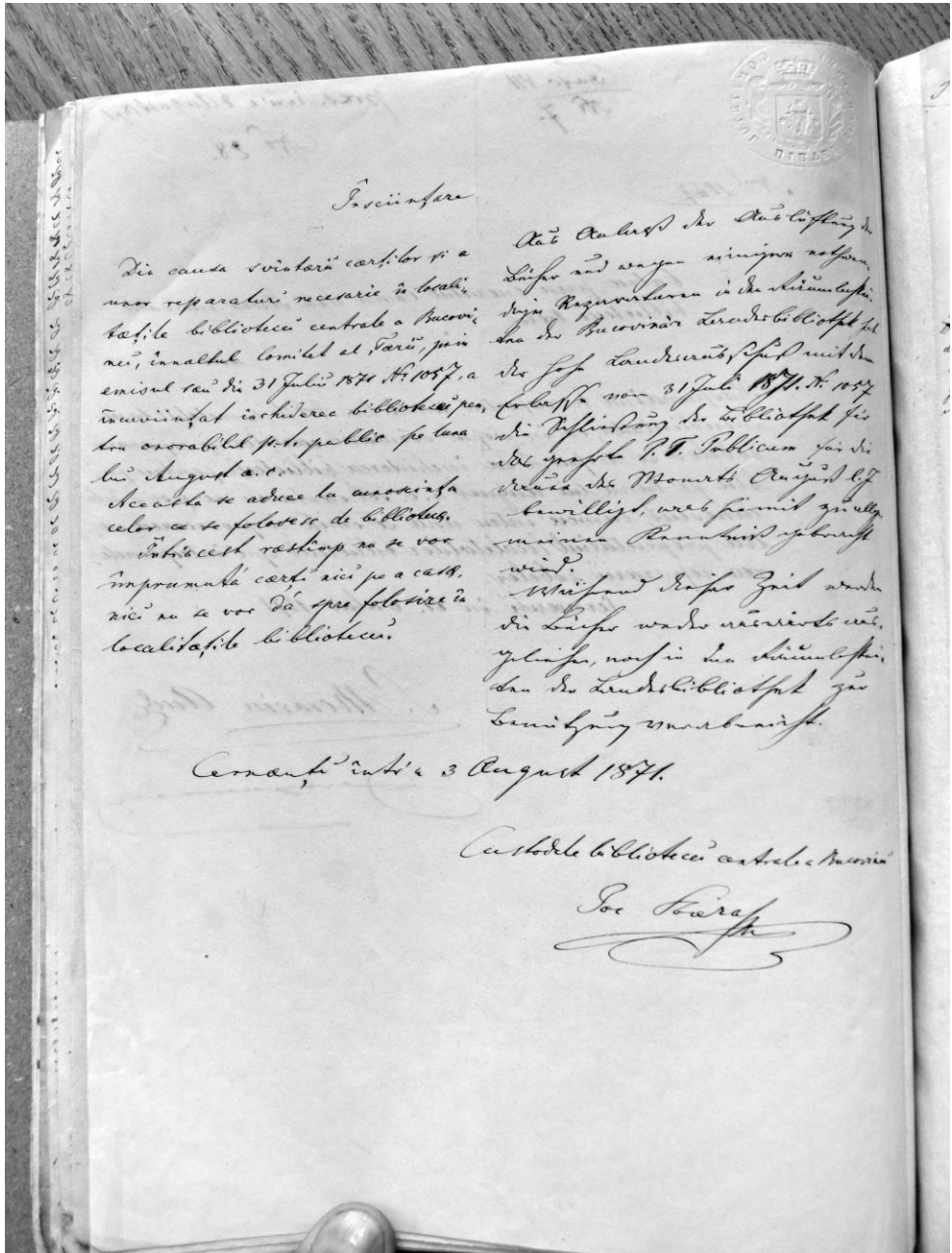
ANEXA III

Aviz favorabil semnat de S. Morariu Andrievici prin care se acceptă închiderea Bibliotecii în luna August pentru svântarea cărților și repararea sobelor, așa cum a solicitat I. G. Sbiera

ANEXA IV

Înștiințarea prin care I. G. Sbiera aduce la cunoștință utilizatorilor faptul că Biblioteca Țării va fi închisă în luna august 1871 pentru svântarea cărților și reparațiile necesare

Stoica Cristinel POPA*

**THE 1868 RUSSIAN NAVAL INCIDENT IN ROMANIAN
BESSARABIA: DOCUMENTS FROM THE ARCHIVES**

***Incidentul naval rusesc din 1868 din Basarabia românească:
Documente din arhive***

Abstract: *Incidents involving the violation of sovereignty and international laws are always a reason for concern, especially if they take place between countries with an already strained relationship. The 1868 naval incident from Romanian Bessarabia, triggered by the Russian ship “Olga”, is a perfect example of this. Little studied archival documents from the Romanian Ministry of Foreign Affairs offer us insight regarding the details of this unfortunate event from 150 years ago and the response of both countries in its aftermath. Thus, based on the analysis of historical documents, we can draw conclusions in two directions: the Romanian-Russian relationship at the time, and how the authorities handled the investigation of the incident. Since the naval incident took place in one of Romania’s most disputed regions, Bessarabia, this only adds to the importance of this research topic.*

Keywords: *Russian Empire, Romania, Bessarabia, Danube River, naval history*

* * *

Before delving into the analysis of the archival documents, a few details on the background of the situation are in order. Bessarabia, the region where the 1868 Russian naval incident took place, had been an integral part of the Principality of Moldavia, a Romanian state, from the establishment of the political entity in the 14th century¹. In 1812, the Eastern part of the Principality of Moldavia, from then on called “Bessarabia”, was conquered by the Russian Empire in the aftermath of a war². The new Moldavian-Russian border became the Pruth River, which had historically divided the two geographical parts of the Principality of Moldavia. In 1856,

*PhD Candidate, “Dunarea de Jos” University of Galati, Romania; e-mail: stoica_cristinel_popa@post.harvard.edu

Date submitted: June 9th 2018

Revised version submitted: July 28th 2018

Accepted: September 6th 2018

¹ Treptow and Popa 1996: 88 and Fedor 1995: 95.

² Roberts 2008: 94. Also see Dragnev, Manolache and Xenofontov, 2016: 21 and King 2000: 19.

as a result of the Crimean War (1853-1856), the Southern part of Bessarabia was reincorporated into the Principality of Moldavia³. The region was organized into three counties: Cahul, Bolgrad, and Ismail. These counties, along with the rest of the Principality of Moldavia, opted for the unification with the Principality of Wallachia, another Romanian state, which led to the formation of modern Romania. After the election of the same ruler, Alexandru Ioan Cuza, the unification of the Principality of Moldavia with the Principality of Wallachia was implemented step by step through the early 1860's and was recognized by the international community⁴. Although Southern Bessarabia had been part of the Principality of Moldavia at the time when modern Romania was created, Bessarabia in its entirety remained a disputed region between Romania and the Russian Empire. It is in this complex and tense historical background that the 1868 naval incident took place. The port of the city of Ismail is the exact location of the incident. So as to differentiate it from the rest of Bessarabia, which was under Russian rule at the time, this article will refer to the region where the incident took place as Romanian Bessarabia or Southern Bessarabia.

At the Ministry of Foreign Affairs of Romania, the archives contain a stand-alone, lengthy folder on the 1868 naval incident. A series of letters that ran between the Ministry of Internal Affairs, the Ministry of Justice and the Ministry of External Affairs of Romania fills in step by step the entire picture regarding the details of the incident which took place 150 years ago. In addition, we have reports and letters sent by the foreign embassies and consulates, namely those of the Russian Empire and of Greece.

We are first informed that the conflict was started between the Romanian border guards and the sailors from the Russian ship "Olga"⁵. The sailors did not only disregard orders by local police, but physically fought off the Romanian sentinel which tried to intervene. After getting on board their ship, the sailors threw rocks at the Romanian soldiers. A similar response came from land towards the ship⁶. The incident was reported following the legal hierarchy, namely the soldiers informed the port captain and he in turn informed the prefect of the county. The incident took place on October 16th 1868 at 7:30 in the evening and was triggered by 9 sailors belonging to two ships: the Russian ship "Olga" and the Greek ship "Pavle Focas". 5 sailors from the Russian ship, including the captain, and 4 from the Greek ship were involved in the attack on the Romanian sentinel. In response to the incident, the Romanian authorities issued an order for the Russian ship "Olga" to be forbidden to leave port before the end of the

³ Oakes and Mowat 1918.

⁴ Dragnev, Manolache and Xenofontov 2016: 22.

⁵ Archives of the Ministry of Foreign Affairs of Romania, Fund Romania 1860-1868: Relations with Foreign Consuls, Volume 76, page 159.

⁶ *Ibidem*, page 167.

investigation, which was scheduled for October 22nd⁷. The captain of the “Olga” immediately started showing contempt towards the investigation and tried to find ways to leave port before it could take place⁸. The “Olga” had been commissioned to transport 548 kilograms of wheat from Ismail to Constantinople for a Greek citizen and was on a tight schedule⁹.

Two days later, the Romanian authorities issued a warrant asking for the Romanian soldier, the sentinel who was attacked by the sailors, to come to the local tribunal to testify. According to the warrant, the name of the victim was Piciu Ion¹⁰. Later documents would go back and forth between the names “Piciu Ion” and “Piciu Ioan”. It should be noted that “Ion” and “Ioan” are sometimes used interchangeably in the Romanian language for people who have either one of the variants as their first or last name. The prosecutor from the Ismail Tribunal formally registered the indictment against the sailors that same day. They were charged with threatening and physically assaulting the Romanian soldier¹¹. The warrants were issued “in the name of the law and of his highness Charles I. Ruler of Romania”¹².

On the 19th of October the sailors were asked to come to the local tribunal to be interrogated with regards to their side of the story. They refused to accept the warrants issued in their names, citing a need to have prior approval from the consulates of their countries. To make matters more complicated, the archival documents inform that while the ship “Olga” was Russian, in fact part of its sailors were Greek. In total, 9 sailors were issued warrants asking them to come in for questioning. Initially, the authorities believed that out of the 9, 4 of the sailors were Greek, namely Neculai Mavromati, Gherasimo Barbatis, Spiro Panaghi, and Gherasimo Miholitiamos. Concurrently, the other sailors were believed to be Russian citizens¹³. Their names were Gigi Vasiliu, Panait Gheorghiu, George Antoniu, and Eugeniu Barbatis¹⁴. The Russian and Greek consulates were duly informed that Russian and Greek sailors were asked to come in for interrogation¹⁵. The Russian Embassy, through the Russian imperial agent D. Romanenko, immediately replied that it will not give approval for the Russian citizens to be taken in for questioning. Moreover, they put pressure on the Romanian judge who had issued the warrants to let the ship “Olga” exit the port. Not in the least, the Russian agent demanded that the judge disclose the reason for which the Russian sailors were to be interrogated

⁷ *Ibidem*, page 187.

⁸ *Ibidem* page 222.

⁹ *Ibidem*, page 249.

¹⁰ *Ibidem*, pages 177, 179 –180.

¹¹ *Ibidem*, pages 177, 195 – 200.

¹² *Ibidem*, page 213.

¹³ *Ibidem*, page 182.

¹⁴ *Ibidem*, page 181.

¹⁵ *Ibidem*, pages 210 – 211.

and gave a 24-hour deadline. Otherwise, the agent wrote, “I will be forced to protest with all my responsibility to the Romanian authorities”¹⁶. Similarly, the Greek Consul in Bessarabia, G. Milios, also refused to accept the warrants for the sailors, citing slightly different reasons, namely that they were expired by the time they reached him and that none of the sailors were in fact from the Greek ship¹⁷. The following day, October 20th, the Russian agent Romanenko sent a letter claiming that the investigation started by the Romanian authorities had no value as long as it had not been done in his presence at the scene of the crime. He declared that we would conduct his own investigation the following day at 11 AM aboard the ship “Olga” and invited the prosecutor and the judge from the Ismail Tribunal to join him¹⁸.

On the 21st of October 1868 the Russian General Consul came to Ismail from Bucharest and boarded the ship “Olga”. He declared that he alone will conduct an investigation of the incident. As expected, the Romanian authorities deemed such actions by a foreign diplomat to be “out of order and against the law”¹⁹. The Captain of Ismail Port quickly informed the Prefect of Ismail County regarding the unexpected visit²⁰. At the time, Henrikh Henrikhovich Offenbergh (b. 1821, d. 1888) was the Russian General Consul in Romania. He was descendent of Lorentz Offenbergh, who had moved from Sweden to Livonia in 1576. Henrikh Henrikhovich Offenbergh was fluent in several languages, had been a clerk in the Russian administration since finishing his education and was a nobleman holding the legal title of “Baron Offenbergh of Courland”. He had been the General Consul at the Russian Embassy in Bucharest since 1863²¹. In the documents found in the archives he is referred to as the “the Russian General Consul” or “Baron Offenbergh”.

In the meantime the official deposition of the victim, Piciu Ioan, was being registered at the Ismail Tribunal. In it, the Romanian sentinel explained that the conflict started when he found a number of the sailors outside their ship at night time, something which was in clear violation of the rules. The sailors were out and about the port, trying to enter a ship when the soldier intervened. As a result, the sailors attacked him with stones when he wanted to apprehend them and defer them to the authorities. Another Romanian soldier, Ionachi Hangalu, also intervened to help the sentinel. In the aftermath of their attack, the sailors tried to flee by moving from ship to ship using a boat²².

¹⁶ *Ibidem*, pages 201 – 203.

¹⁷ *Ibidem*, page 210.

¹⁸ *Ibidem*, pages 234 – 236.

¹⁹ *Ibidem*, page 185.

²⁰ *Ibidem*, page 230.

²¹ Croft and Albrecht 2010: 119 – 120.

²² Archives of the Ministry of Foreign Affairs of Romania, Fund Romania 1860–1868: Relations with Foreign Consuls, Volume 76, pages 217 – 218.

The following morning at 6 AM, probably partly as a result of the visit of the Russian General Consul, the captain of the ship “Olga”, Neculai Mavromati, removed the ropes and chains that tied the ship to the dock and tried to set sail without any previous approval from the authorities. The sentinel intervened, followed by other Romanian soldiers, in order to stop the ship from leaving. Captain Mavromati was hit in the head with stones²³. Captain Mavromati had both disobeyed the order to stay in port until the end of the investigation and also tried to leave port without the necessary documents, a clear violation of international maritime law²⁴. The state attorney and another official from the Ismail Tribunal came to the port in order to investigate the escalation of the conflict soon after it happened. They concluded that the Romanian soldiers who were on duty took action only after the captain had completely disregarded the laws and started chopping down with an axe the rope and chains tying the ship to the dock. Moreover, the ship’s sailors were pushing the ship away from the dock so as to set sail immediately and had raised the ship’s flag. In response, the Romanian soldiers Grigorie Liciu, 22 years of age, and Ini Laca, 20 years of age, started throwing rocks at the ship’s captain. This was done only after the captain had also ignored multiple requests from the soldiers to stop his attempt at illegal exit²⁵. After the incident, Captain Neculai Mavromati sent a letter of protest to the Russian Imperial Agency asking for financial compensation from the Romanian soldiers for the bodily harm that they had caused him. While most likely intended to do otherwise, the letter in fact confirmed details of the event as they were recorded by the prosecutor, most importantly that the soldiers attacked him with stones after he attempted to set sail. Another crucial aspect is that Captain Mavromati declared that the Romanian soldiers loaded their weapons, but did not say that they used them during the incident²⁶. In the meantime, the Greek ship “Pavle Focas” had obeyed orders and stayed in port. However, it had loaded its goods and was getting ready to set sail. It was unclear what was to happen to its sailors who were scheduled for questioning²⁷. Since the ship’s captain, Pavlo Catevatis, had not been involved in the incident, the ship could not be prevented from leaving altogether²⁸. At worst, it could only be forced to leave behind the accused sailors.

The following day, on October 23rd 1868, the Russian ship “Olga” made another bid, this time successful, to leave the Romanian port illegally. Taking advantage of favorable wind, the ship fled at the cover of night, leaving the documents for its cargo behind in the office of the Romanian

²³ *Ibidem*, page 186.

²⁴ *Ibidem*, page 187.

²⁵ *Ibidem*, pages 219 – 220.

²⁶ *Ibidem*, page 248.

²⁷ *Ibidem*, page 188.

²⁸ *Ibidem*, page 237.

authorities²⁹. During the same day, a report which had been written previously by the Russian imperial agent Romanenko was translated by the Romanian authorities. Presumably the report had been written on the 21st of October in the presence of or under the order of the Russian General Consul, the day after Romanenko had stated that he would conduct an investigation. The report included the statements of the 7 crew members and 2 minors who had been on board the ship “Olga” on the 16th of October. Through this document the Romanian authorities found out that despite his Greek name Neculai Mavromati, the captain of the ship “Olga”, was also a Russian citizen and “had never been a Greek subject”³⁰. Gheorghie Vasiliu, later written as “Georgie Vasiliu” in the same document, is presumably the “Gigi Vasiliu” from previous documents. He was found to in fact be an Ottoman subject³¹. Panait Gheorghiu and Gheorghie Antoniu, who was probably “George Antoniu” from the previous document, were also found out to be Ottoman subjects³². Eugeniu Barbatis turned out to be a Greek citizen, while previously the authorities thought he was Russian³³. Gherasimo Miholitiamos declared himself to be a minor 16 years of age and his citizenship was not recorded in the official documents³⁴. Thus, in terms of numbers the sailors were Russian, Ottoman and Greek, in this order. Despite the change in the distribution of citizenship of the suspects, since the ship “Olga” was sailing under the Russian flag, the captain Neculai Mavromati was a Russian subject, coupled with the intervention of the Russian General Consul, the incident came to be defined as a Russian issue. In many ways the event was representative for Romanian-Russian relations at the time: considerable economic exchange, but poor diplomatic relations. In their statements, the sailors described the incident from the 16th of October as a misunderstanding. They claimed that they simply wanted to visit the ship “Pavle Focas” to hang out with friends and were allowed to do so when leaving, but were prevented to return to their own ship later on, not acknowledging that by then the curfew had started. They also claimed that they failed to obey the orders of the sentinel simply due to the dark which had set by then³⁵.

Also on October 23rd, since the Greek ship “Pavle Focas” had cooperated in the investigation and obeyed the orders received from the authorities, the captain of the Ismail Port was given the order to allow the ship to leave³⁶. Despite the fact that the ship “Olga” had by now left Romanian territory, this was not going to be the end of the story. A very

²⁹ *Ibidem*, page 189.

³⁰ *Ibidem*, pages 244 – 245.

³¹ *Ibidem*, page 246.

³² *Ibidem*, pages 246 – 247.

³³ *Ibidem*, pages 246 – 247.

³⁴ *Ibidem*, pages 246 – 247.

³⁵ *Ibidem*, pages 245 – 246.

³⁶ *Ibidem*, pages 192 – 194.

interesting document to be found in the archival folder dedicated to the 1868 naval incident is a letter sent from the Ministry of Internal Affairs of Romania to the Ministry of External Affairs of Romania. The letter, dated 24th of October 1868, mentions the setup of a mixed commission to investigate the incident with the Russian ship which took place in Ismail. We are informed that the mixed commission was to be composed of Mr. D. N. Catargiu, the Prefect of Covurlui County, representing the Ministry of Internal Affairs of Romania, and Colonel Lupascu, the Chief of the Territorial Division, representing the Ministry of War of Romania. Moreover, the letter asked the Romanian Minister of Foreign Affairs to contact the General Consulate of Russia in Romania to appoint a representative from their side to the mixed commission³⁷. By setting up a mixed commission, Romania was trying to get to the bottom of the story in a professional and unbiased matter. The mixed commission was to involve not only multiple ministries belonging to the Romanian Government, but also Russian representatives concurrently. It should be noted that while the initial report on the incident was sent by the Prefect of Ismail County to the Ministry of Internal Affairs of Romania, the Prefect of Covurlui County was to be the representative of the Ministry of Internal Affairs of Romania in the mixed commission³⁸. This meant that the person who did the initial reporting was not to be the person who would do the latter investigation. In addition, while Ismail County was the easternmost county of Romania at the time and belonged to the region of Bessarabia, Covurlui County was a county more to the West, basically two counties over from Ismail, and it belonged to Western Moldavia. In those times the office of the Prefect was the highest representative of the Romanian Government at the regional level. Choosing a prefect from the other side of the Pruth River to investigate the incident which had taken place in Bessarabia is another sign that the Romanian authorities wanted a professional, unbiased investigation.

In response, however, the Ministry of Foreign Affairs of the Russian Empire communicated through a letter composed in French and sent by the Russian General Consulate in Romania that it declared “null and illegal” the decisions and documents issued by the local tribunal and that only the Imperial Ministry of Russia could investigate such incidents. Moreover, it claimed that the investigation went against civil and maritime law. Not in the least, the investigation was deemed to be arbitrary³⁹. Of course, such statements can be interpreted only as lack of recognition and disregard for Romanian sovereignty. Since the incident had taken place on Romanian soil, within the internationally-recognized borders of the Romanian State, the Romanian authorities had not only the right to investigate the incident,

³⁷ *Ibidem*, page 152.

³⁸ *Ibidem*, page 152.

³⁹ *Ibidem*, pages 157 – 158.

but also the responsibility to do so. Moreover, the Romanian authorities had invited the Russian side to take part in a mixed Romanian-Russian commission so as to provide an unbiased investigation.

Despite the Russian refusal to take part in the investigative commission, the Romanian authorities continued the investigation on their own. Their decision was based on international laws which existed at the time and which were duly cited in the responses sent to the General Consul of Russia in Romania in the last couple of months of 1868 and the beginning of 1869. In a lengthy letter sent from the Minister of Justice of Romania to the Minister of External Affairs of Romania, the Romanian authorities stated that the right of the state to investigate crimes, offences, and incidents which take place on its own territory is “uncontested and uncontestable”. Also, it clarified that privileges of extraterritoriality could not be lawfully claimed by the Russian Empire since the incident did not take place at sea, but on a river inside the borders of the Romanian State. Moreover, the incident did not take place between different crew members of the ship, but between crew members and the Romanian sentinel, marking another element which places the crime under local jurisdiction. In addition, the incident had disturbed the tranquility of the entire port and as such this made the Romanian authorities responsible to intervene in order to protect the different interests of other individuals and companies which engaged in various economic activities at that location. Lastly, the Romanian authorities concluded that without these international rules and regulations virtually no port would have law and order. The refusal of the Russian authorities to cooperate and, more importantly, to not allow the suspects to be interrogated, were ascribed as going under the obstruction of justice and represented an obstacle for a complete investigation and a speedy deliberation⁴⁰. Although not stated in the letter from the Minister of Justice of Romania it was also clear that since the sailors were not foreign diplomats, they were also unable to claim any diplomatic immunity which could have insulated them from any investigation or prosecution.

Later, the Russian General Consul, Baron Offenbergh, did appoint a Russian representative to the mixed Romanian-Russian commission. However, in the final report of the commission, which was written in both Romanian and Russian, the Russian side maintained that they deemed illegal the decision of the Romanian authorities to investigate the incident and still refused to recognize Romanian jurisdiction. At the same time, the Romanian side maintained their accusations against the Russian citizens, though it was by now clear that the Russian Empire was never going to extradite them to stand for trial. The report became final on February 6th 1869, after more than a couple of months of investigation⁴¹.

⁴⁰ *Ibidem*, pages 165 – 168.

⁴¹ *Ibidem*, pages 172 – 176.

A general review of the documents and the way they were written shows the transition period that Romania, particularly the Romanian administration was going through at the time. On the one hand there are documents which have a modern ink seal. On the other hand, others have a wax seal typical for medieval and feudal Europe. Similarly, some documents are handwritten and have little if any structure, while others were printed templates which had to be filled in with specific information. All this should not be too surprising as Romania was going through a period of rapid modernization in the second part of the 19th century, in an attempt to play catch up with Western Europe. Given the significant amounts of reports and other documents that can be found, coupled with the way in which they were written, we can argue that the Romanian authorities conducted a rather professional investigation. Many of the procedures, including the setup of a mixed commission, the interrogation of witnesses, and the issuing of official reports by institutions and authorities at different levels, are all too familiar to modern investigators, being either criminal investigators or accident investigators. In the end, while the naval incident produced no considerable material damage and involved a rather limited amount of human to human violence, the blatant violation of international law should not be glossed over. Some wars throughout human history have started for less.

If we take into account the citizenship of the participants, the incident involved four countries: Romania, Russia, the Ottoman Empire, and Greece. Nevertheless, most documents are about the Russian ship “Olga”. Moreover, the archival folder at the Ministry of External Affairs of Romania is named “The incident which took place in Ismail with a Russian ship and the behavior of the Russian Consul”⁴². The participation of the Greek ship in the incident seems to have been given less attention both due to the fact that it followed the rules once the investigation began and because it obeyed orders from the Romanian authorities. At the other side of the spectrum, the behavior both of the captain of the Russian ship “Olga” and of the Russian Consul can be deemed as inappropriate, illegal, and arrogant. Finally, it should be mentioned that had the Romanian soldiers reacted differently, such as by using their fire weapons, the incident could have gone to a whole new level. The Romanian soldiers showed restraint and professionalism. Had they done nothing, they would most likely have been accused of incompetence and/or betrayal. Had they fired shots, they would have been accused of starting a war. In consequence, they struck a proper balance. Nevertheless, the fact that the ship managed to slip clandestinely out of the port at the cover of darkness was no reason for celebration and showed the weakness of Ismail port security, as the indicted sailors managed to escape prosecution. After the incident, Baron Offenbergh continued his career as a high level diplomat of the Russian

⁴² *Ibidem*, pages 150 – 151.

Empire. He was General Consul at the Russian Embassy in Romania until 1872. That year, he was appointed by Tsar Alexander II to be the Ambassador of the Russian Empire in the United States of America. After presenting his credentials to American President Ulysses S. Grant, Baron Offenbergh was Russian Ambassador in Washington until 1875⁴³.

We must end by noting that while the archival folder at the Ministry of External Affairs of Romania is named “The incident which took place in Ismail with a Russian ship and the behavior of the Russian Consul”, in fact we identified in this article four separate incidents. One is from the 16th of October when the Romanian sentinel tried to apprehend the sailors who had violated port regulation and was attacked with stones. The second is from the 21st of October when the Russian General Consul made the diplomatic gaffe. The third is on the 22nd of October when Captain Neculai Mavromati tried to leave port illegally and was attacked with stones by the Romanian soldiers. And finally, the fourth incident was on the 23rd of October when the Russian ship “Olga” left the port of Ismail clandestinely at the cover of darkness. All in all, the events from 1868 on the Danube River in the port of Ismail from Romanian Bessarabia are worthy of remaining in the annals of history for remembering and analysis by future generations.

REFERENCES

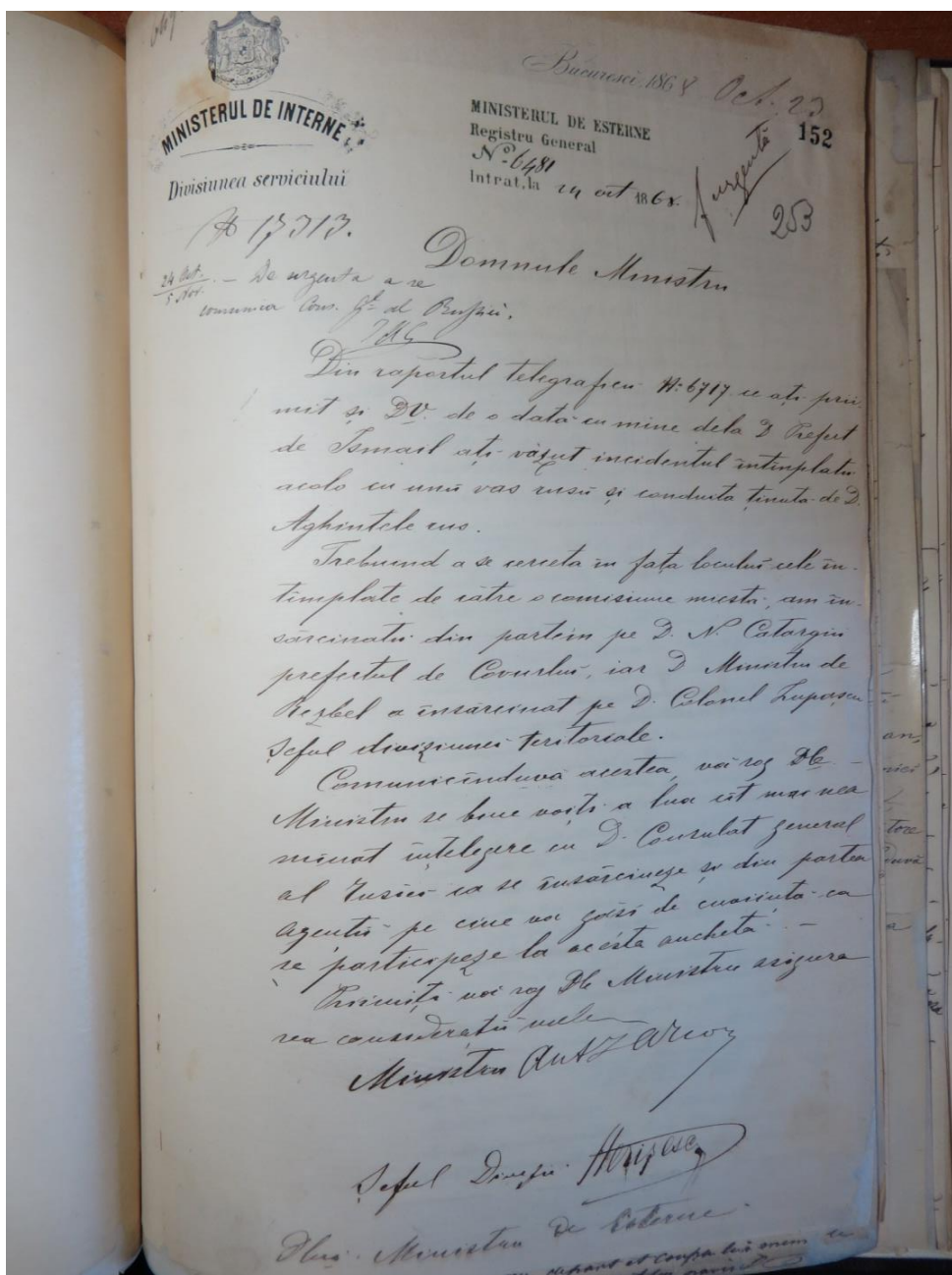
- Archives of the Ministry of Foreign Affairs of Romania, Fund Romania 1860–1868: Relations with Foreign Consuls, Volume 76
- Croft, Lee B & Albrecht, Ashleigh (2010). *The Ambassadors: US to Russia / Russia to US*. Phoenix: Capstone Publications.
- Dragnev, Demir & Manolache, Constantin & Xenofontov, Ion Valer (2016). *Republica Moldova–25 ani. Repere istorice. Istoria științei*. Chișinău: Biblioteca Științifică Centrală.
- Fedor, Helen (1995). *Belarus and Moldova: country studies*. Washington, D.C.: Federal Research Division, Library of Congress.
- Henry Oakes, Sir Augustus & Mowat, Robert Balmain (1918). *The great European treaties of the nineteenth century*. Oxford: The Clarendon Press.
- King, Charles (2000). *The Moldovans: Romania, Russia, and the Politics of Culture*. Stanford: Hoover Institution Press.
- Roberts, Andrew (2008). “Treaty of Bucharest”. In Gábor Ágoston and Bruce Masters, *Encyclopedia of the Ottoman Empire*. New York: Facts on File Inc.
- Treptow, Kurt W. & Popa, Marcel (1996). *Historical Dictionary of Romania*. Washington D.C.: Scarecrow Press.

⁴³ Croft and Albrecht 2010: 120.

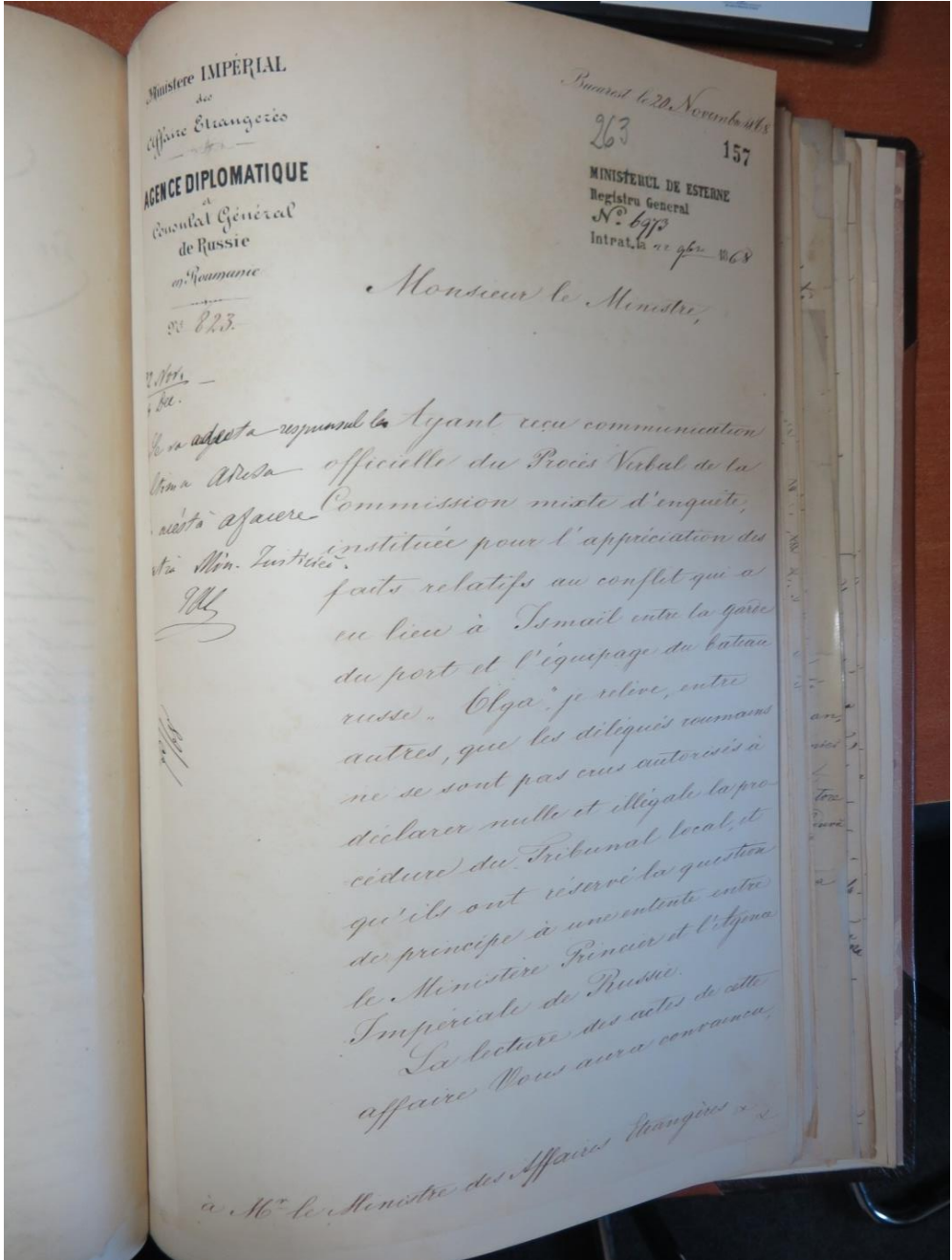
ANNEXES

Annex 1, Archives of the Ministry of Foreign Affairs of Romania, Fund Romania 1860 – 1868 : Relations with Foreign Consuls, Volume 76, page

152

Annex 2, Archives of the Ministry of Foreign Affairs of Romania, Fund Romania 1860 – 1868 : Relations with Foreign Consuls, Volume 76, pages 157 – 158

Monsieur le Ministre, que le Procureur et le Juge d'Instruction d'Ismaïl, ne tenant compte ni du droit Conventionnel ni du droit maritime ont procédé à l'égard du dit bâtiment russe de la manière la plus arbitraire, et que leur intervention irrégulière a été la cause plus ou moins directe des violences qui ont été commises par la garde, comme aussi de la résistance du Capitaine. Il suffira de rappeler: 1°) que le Juge d'Instruction a prétendu étendre son enquête à l'égard d'une rixe avec des matelots grecs, sur des faits qui se sont passés à bord même de l'Olga et par conséquent sous le pavillon russe. 2°) que des mandats de comparation ont été envoyés directement à bord du dit navire et 3°) que l'ordre d'arrêter le bâtiment a été donné par le procureur, bien que les hommes

de l'équipage
titre de
En
et afin
fraction
j'ai l'h
sieur le
provoque
déclare
port
contre
et co
Mise
hau

158

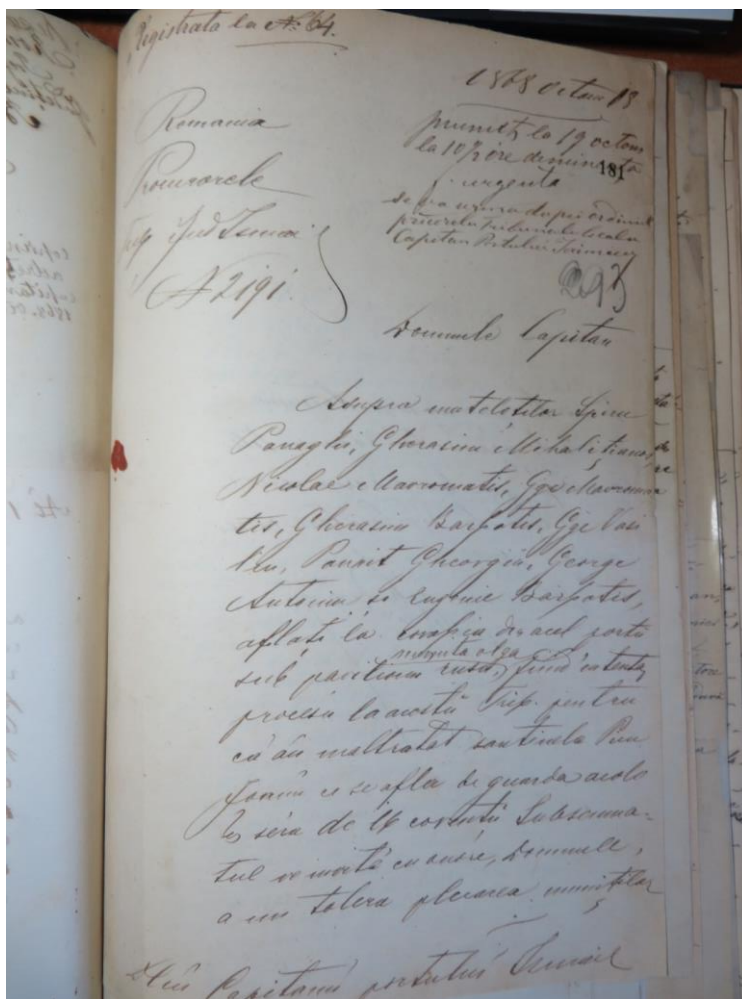
de l'équipage n'eussent été cités qu'à
titre de termoins.

En considération de ces faits
et afin de prévenir d'autres in-
fractiones de la même nature,
j'ai l'honneur de Vous prier, Mes-
sieur le Ministre, de vouloir bien
provoquer par la voie légale une
déclaration de nullité par rap-
port à la procédure suivie
contre le bâtiment russe Olga
et contre son équipage.

Veuillez agréer, Monsieur le
Ministre, l'assurance de ma
haute considération.

De la Roche

Annex 3, Archives of the Ministry of Foreign Affairs of Romania, Fund Romania 1860 – 1868 : Relations with Foreign Consuls, Volume 76, page 181

Annex 4, Archives of the Ministry of Foreign Affairs of Romania, Fund
Romania 1860 – 1868 : Relations with Foreign Consuls, Volume 76, page
182

129.

comuna cantinole; Bastimentului Olga în
1868, octombrie 19. 182
Domnule Prefect

Vă prin această cu tot onoare a vă înainta
Mandatele de înfăptuire care m'ati trimis cu
adresa Dⁿⁱ v. №. 6698. sub № 2471, 2472, 2473,
2474, 2475, 2476, 2477, 2478, și 2479, relative la rezista
ța inontra sentințele; și care adresanți nu au
voit primi sub cuvânt că ne fiind aceste
tradate a lor de respectul și lor autorități consulari
și singuri nu sunt în drept a primi nici o mar
tă din partea guvernului fără știința consi
latilor, și fără a lor consentiment. În acest
impregurase vă le înafieci rugându-vă se bine
voiti în grabă să se nu se întempla împiedicare
Bastimentelor care sînt a aproape de a sferi și
caricilor a trimite aceste mandate la respectivilor
consulati pentru tradarea infracționalilor, fiind
șpre știința Dⁿⁱ voastre că indivizii Șeculai Ma
romani cu mandat №. 2473. (Gerasimo Barbati)
№. 2475. Spiro Sanaghi №. 2471. (Gerasimo Șeche)
Citanos № 2472. marinari din Bastimentul numit
Pavle Focas se cumpete la Consul Ellin, și acela l. ante
marinari Bastimentului Olga sub bandiera romana
la consul rusesc.

Primiți Domnule Prefect, încredințarea
prea osibitei mele considerațiunei

Prefect
Șerati.

Annex 6, Archives of the Ministry of Foreign Affairs of Romania, Fund
Romania 1860 – 1868 : Relations with Foreign Consuls, Volume 76, page
186

1868 Octombrie 22.

Romania
Tara Tului
Ysmail

N° 132.

186
298
190

Domnule Prefect!

Vă scriu aceasta cu tot cauze în
grabnică a încununării Noștre ca în
lăi Maronati Capitanul Partimentului
Olga sub pavilion rusesc care sub creștea de 185
diminuată se arde în fringhiile și lanțuri peste
de fier și ai departat dela mal, conștient de munită
strighini în ajutor, ai venit în oala altă și au
mălteră care impotrevinuse la o asermi: cano
ne apăta cu pedră ai lovit în Capu și alucare
Capitan de corabia Niculai Maronati, țarcar
în felinul că se găsește în pe rea starea.

Vă comunică aceasta de urgență și
Prefect plicat vă rog se dăne voita a
regula cele ce veți găsi de curiinta
Prumiti vă rog și Prefect încri-
dintarea pica orebita mell considerati.

Capitan Portu

Al. Domnii Solle!
Prefect Districtului Ysmail

Annex 8, Archives of the Ministry of Foreign Affairs of Romania, Fund
Romania 1860 – 1868 : Relations with Foreign Consuls, Volume 76, page
189

începutul încărcarea de produse, și când
 a terminată și a fost în stare de pleca
 în stare

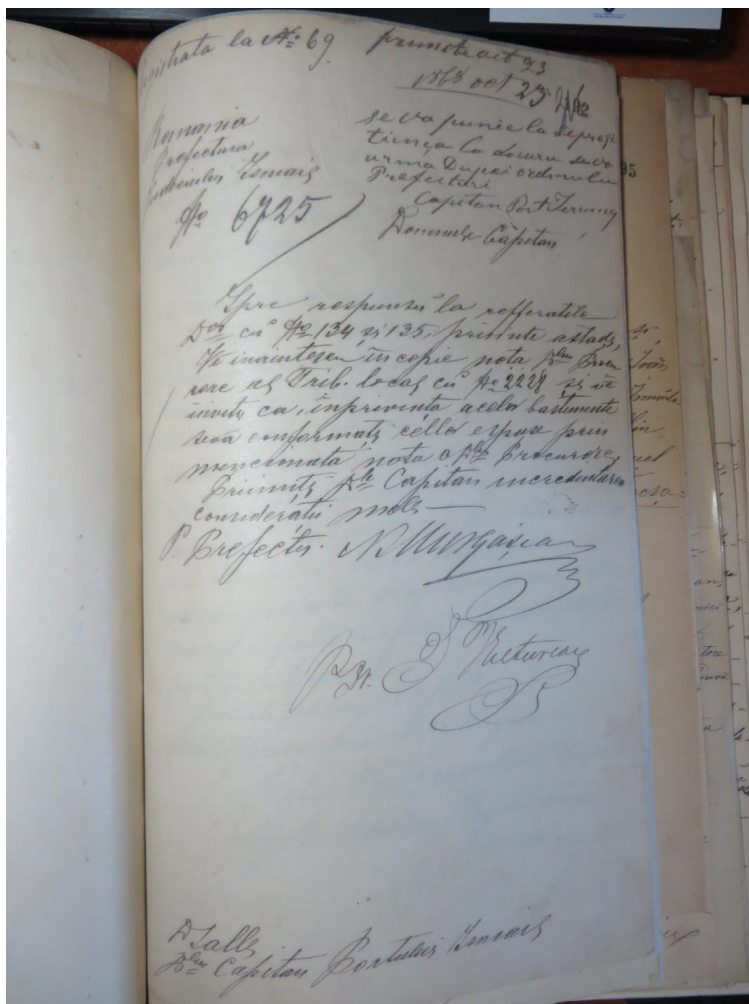
No. 135. Ismail 1868. Octomorie 23.

Domnule Prefect 189

Vău prin acesta cu onoare a va în-
 cunoștința că corabia numită Olga,
 sub pavilion Rospian comandată de
 Capitanul Seculai Navromati, care
 ieri deminca, fără a se prezenta mai
 înainte în capitania a cere documen-
 tele sale pentru libera plecarea
 sa de aici, prin forța din partea tăind
 prîngii și lanturi de fieru său deparat
 dela malul tragându-se la adinca, astă
 noapte tîrziu avînd un vînt favorabil
 au fugit din portu lăsînd Hărățile
 de bordu în acestu oficiu - ^{de urgent}
 Sîi această vîu a vă comunica spre tînta
 Sîi voastre și spre celle ce veti găsi de
 curînta

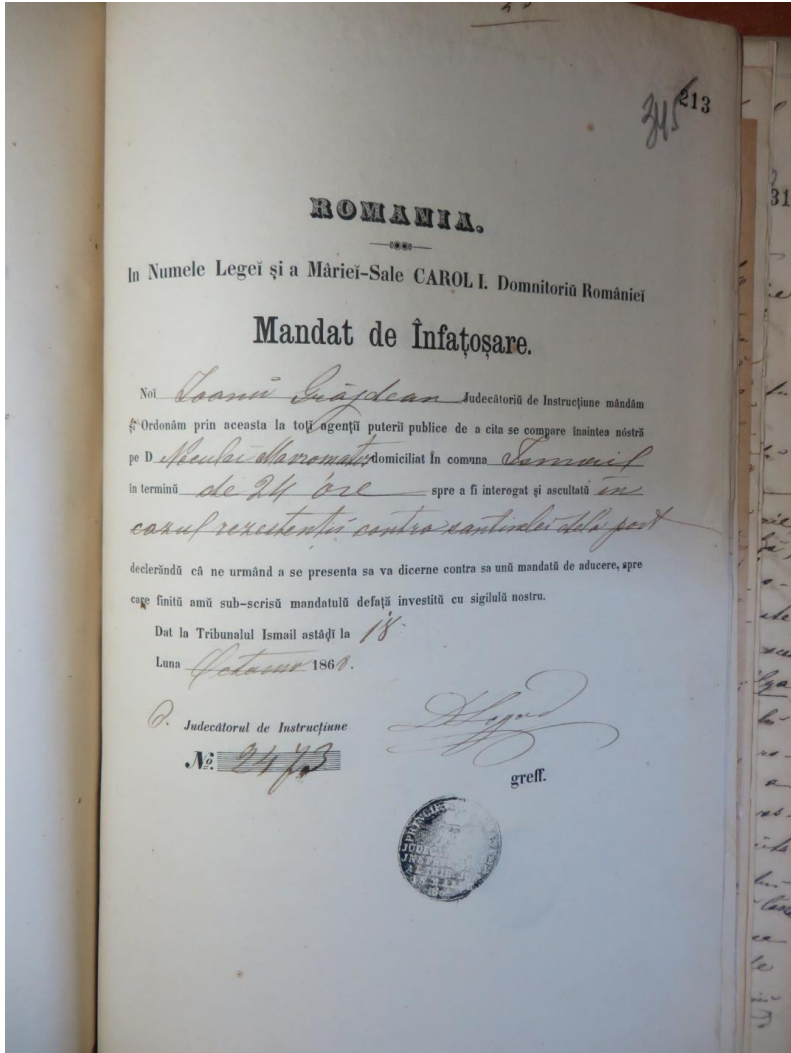
M

Annex 9, Archives of the Ministry of Foreign Affairs of Romania, Fund Romania 1860 – 1868 : Relations with Foreign Consuls, Volume 76, pages 192 – 194

Annex 10, Archives of the Ministry of Foreign Affairs of Romania, Fund
Romania 1860 – 1868: Relations with Foreign Consuls, Volume 76, page

213

1899 - Arbore

Constatanduse pe soldatul punctului din Compania a doua
 anume Gurgore Hicci si lui Iacsi, carei declara ca ei doi
 de 2 ani si cel alu doilea de 20 ani, nu au declarat ca ei doi
 si ca soldatii de santinela aflandu-se puri la portii pe ma-
 lului dimineii pe candu bastimentul Olga, se se plece au
 somat ca se stea pe loci până ce vor sosi capitaniul portii
 din ca se le deo permisiune de plecare in soi capitaniul
 vasului Maromatis, incepandu se stea adgacanele si fieri
 opia operandu cu conuorul celor lanti mateloti de plecare
 atunci unul din mateloti au rădicatii bandiera va-
 sului, condii soldatii au strigat pe consientul de garda
 si mai repetandu ca se stea, atunci mateloti din
 ordinea capitaniului au raspuns: "chelea in apa, si va-
 dindu ca capitaniul vasului opero circa pragiei si
 o lantulelui si mateloti au anuicat lantul in apa, solda-
 tiul de santinela Gurgore Hicci au fortii nevoiti
 se anuica cu o peatra lomndul in capu pe capitaniul
 Vasului numit Xenilax Maromatis.

Intrebanduse pe sarjentul Toma Coruti in etate
 de 22 ani de cumuica au declarat ca ei doi au fost
 chemati de soldatii de santinela acelu punct au vadut
 cum capitaniul cu mateloti vasului Olga se prepara
 de plecare, in calii soldatii vadindu ca o taca franghiale
 si adganele vasului au anuicat numoi cu o peatra lomndul
 pe Inumitil Capitani al vasului Olga.

Unu Capitani mateloti Romanu neau declarat ca capitani-
 nul si mateloti bastimentului Olga, ne avandu permisi-
 une de plecare până ce nu se va termina Conflictul unu
 cu malitanea soldatului de mar in nauite, nu au putut
 se eliberade documentele de mar in nauite, nu au putut
 si ca Capitaniul Vasului au vinti se plece cu forta iraditii
 din ordinea D. Romanesco agentele Consular al Rourei
 tra legior Quanciere ale Tarii. - Deindepe cele men-

constatate
 sunt notate
 Ordono de lu-
 nele vasului
 civile ramac

Judicior

In unu juri

gr
 sar

1868 Portul 1891 17
28

constatate sau incheiat acesta in prezenta celor mai
rum notori carei au asistat in fata locului
Ordinoneluzi D. Capitan al Portului, ca locului si adoga-
nele varului; se etee sub cea mai de aproape primgeri in la
cuile no-nale spre amu se in etreino.

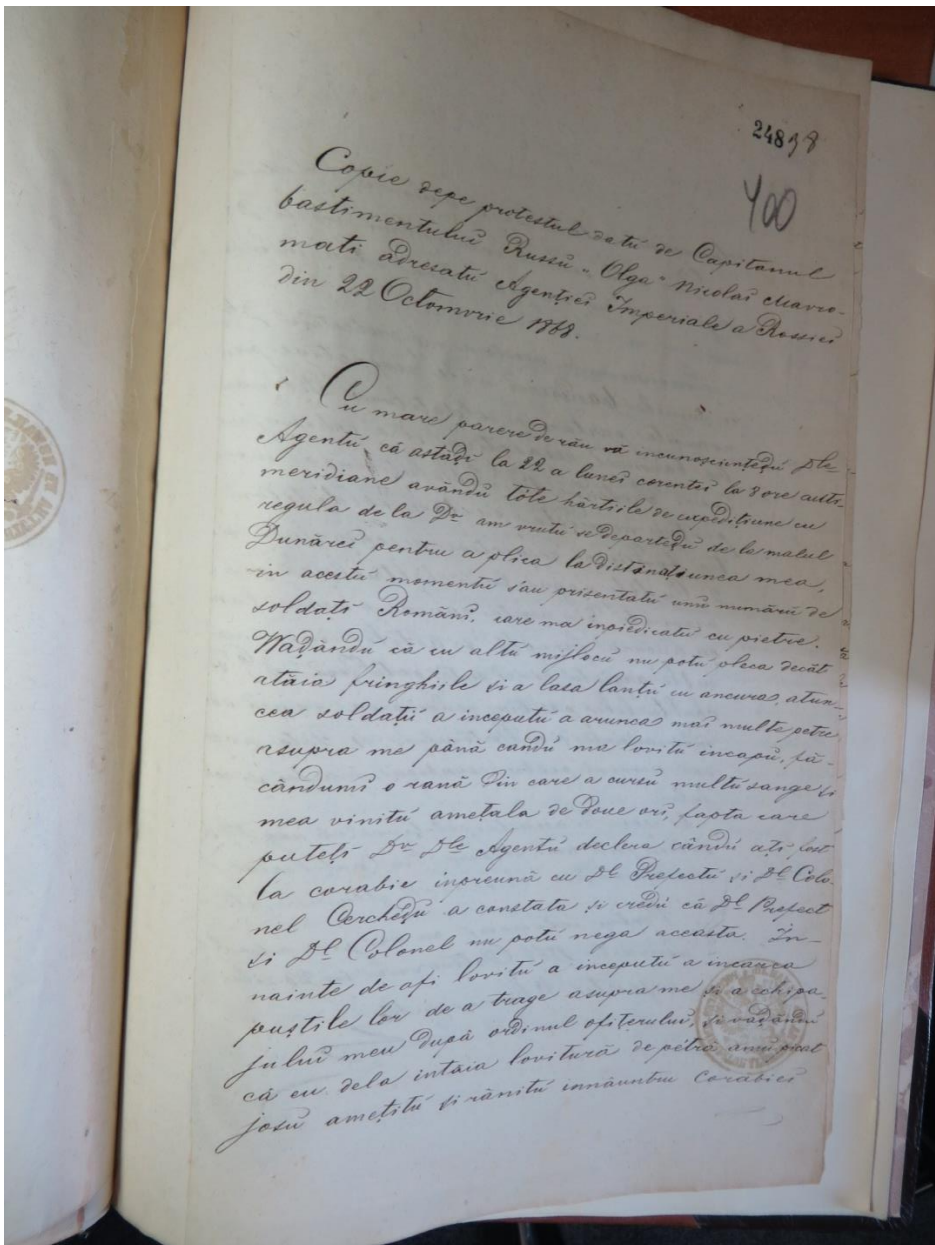
220

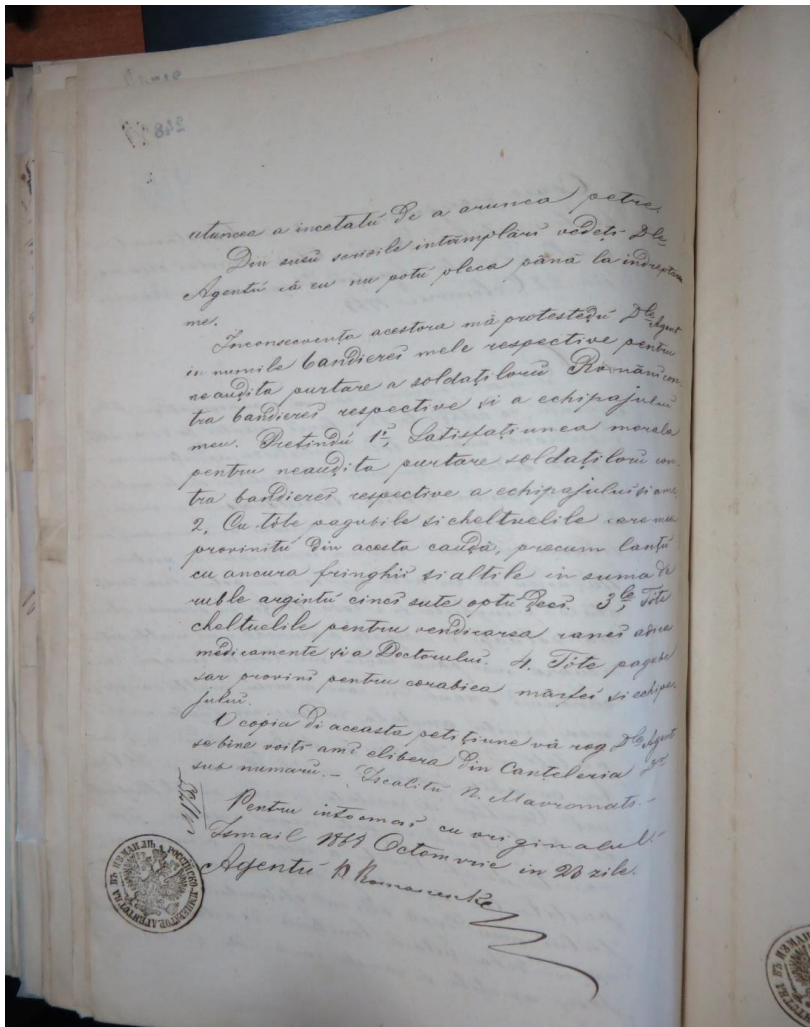
Procurator de Insti:
M. Weyler
Secret alty

Procurator
A. Vastrelagiu
Capitan Port
Janney

cu capitul Toma Conita
Grigorie Riciu
Lani Saca

Annex 13, Archives of the Ministry of Foreign Affairs of Romania, Fund
Romania 1860 – 1868 : Relations with Foreign Consuls, Volume 76, pages
248

Dan Cristian IONAȘCU*

ÎNFIINȚAREA SECȚIEI DE POMPIERI MILITARI ÎN TECUCI

The establishment of the military firefighters' section in Tecuci

Abstract: *In the nineteenth century, Tecuci was a town hard tried by fires that threatened the prosperous affairs of merchants and the life of the entire community. Fire prevention measures taken by the City Hall shaped the city starting from buildings to people's behavior in public. Over time, the fire extinguishing technique evolved in Tecuci from the use of cumbersome manual pumps, which needed periodical repairs after big fires, to the use of self-pumps. A dynamic situation that can evolve violently, fire binds firefighters to be forces themselves. The Firefighters' Inspectorate sees to the training of its military personnel through various methods, but the model of behavior closest to the troops is the commander. Lieutenant Vlad Radu proved to be a model leader for the Tecuci firefighters through his work with them and through the solutions he proposed to the city for saving fire victims and transporting them to medical units.*

Keywords: *cinemas, fire prevention, Knaust, leader, Gheorghe Pohrib.*

Încă de la apariția sa, Tecuciul a fost unul dintre cele mai tranzitate târguri din Moldova, atât de negustorii care l-au îmbogățit, cât și de raidurile inamice care și-au luat tributul. Acest fapt s-a reflectat în plan edilitar, construcțiile fiind spații temporare de locuit sau pentru comerț. Ca urmare a ridicării lor din paie, stuf și alte materiale combustibile, locuințele și dughenele negustorilor luau foc frecvent, împreună cu trotuarele din lemn, ducând la adevărate momente de panică și pagube materiale, adeseori chiar la decesul multor persoane.

Pentru a-și proteja negustorii și locuitorii, Eforia Tecuciului cumpără în anul 1843 pompe de stingere, sacale și cai cu hamuri. Modelul organizării pompierilor din Moldova este oferit de Comanda militarilor din Iași, în timp ce pompierii din Galați sunt atestați documentar în martie

*PhD Candidate, "Dunărea de Jos" University of Galați, Romania; e-mail: dan_cristian2000@yahoo.com

Date submitted: September 20th 2018

Revised version submitted: October 8th 2018

Accepted: October 9th 2018

1840¹. Organizarea Comenzii din Tecuci a revenit Primăriei, ceea ce le conferea pompierilor un statut civil. După anul 1928, o dată cu schimbarea denumirii în „Secția de pompieri militari Tecuci”, trupa trecea în grija Inspectoratului Pompierilor Militari, proaspăt înființat în 1921.

Studiul redă documente de arhivă din care reies dotările primitive ale Secției, câteva fragmente din istoria Foișorului de foc al Tecuciului și aspecte ale implicării Comenzii pompierilor în nevoile orașului de prevenire a incendiilor. Din punct de vedere tematic studiul nostru și-a propus analizarea evoluției instituției pompierilor o dată cu înființarea lor de către edilitate în 1843 până în momentul trecerii lor la Inspectoratul Pompierilor Militari. Sunt menționate două momente reprezentative în acest parcurs, singurele care apar mai detaliat în Arhivele Județene consultate, respectiv situația pompierilor militari din Tecuci în timpul Războiului de Independență și momentul înființării Secției de pompieri militari Tecuci în anul 1928. Cu această ocazie iese în evidență evoluția dotărilor pompierilor în vederea stingerii incendiilor, atribuțiile în domeniul prevenirii incendiilor și soluțiile găsite în cazul fabricilor, cinematografele și instituțiilor publice pentru a evita incendiile.

Studiul de față se bazează pe documente inedite din Serviciul Arhivelor Județene Galați, fondurile Companiei Tecuci, alături de cele ale Primăriilor Galați și Tecuci. Corespondența din aceste fonduri este descriptivă în privința logisticii pompierilor în diverse perioade și am ales să redăm conținutul referitor la inventarul cazarmii pentru a recrea o imagine a garajelor, căruțelor cu sacalele care mergeau la stingere, imaginea cailor bătrâni, a bucătăriei sărăcăcioase, a echipamentului deteriorat al pompierilor și a condițiilor aspre de trai în raport cu datoriile zilnice date de Primărie și progresul economic al târgului.

Cu toate că timp de 50 de ani pompierii au făcut parte din arma Artileriei din cadrul MAPN de astăzi, istoricii care tratează istoria artileriștilor nu amintesc aspecte din activitatea pompierilor, fapt care restânge istoriografia existentă.

Cronologia incendiilor din târgul Tecuci. Înființarea Comenzii de pompieri. Orașele aflate pe drumul dinspre Dunăre au înflorit începând cu secolul al XVII-lea; cronologic, înaintea Galațiului ca oraș au fost Bârladul, Tecuciul și Brăila. Numele Tecuciului apare menționat în „Letopisețul moldovenesc” scris la 1466 de călugării de la Mănăstirea Putna. În „Chonografia Moldovei” întocmită în 1595 de Georg Reicherstorfer la Viena apare menționată denumirea „Tekutsci”².

Tecuciul a fost jefuit periodic de turci și putem alcătui o cronologie a incendiilor lui încă din 1476. O mențiune din anul 1656 ne spune că locuitorii ar fi ieșit cu daruri în întâmpinarea acestora pentru a scăpa de

¹ SJGLAN, fond *Primăria orașului Galați*, dosar 8/1840, fila 20.

² Andronache 2000: 12-13.

atacuri. Pentru anul 1549 Tecuciul - recunoscut ca oraș ulterior, în 1659 - era pe locul patru în comerțul cu Brașovul³. În Principatele Române găsim puține informații asupra organizării pompierilor și aceasta către sfârșitul anului 1700, în principal din cauza jefuirii periodice a teritoriile locuite de români, devastate și arse de oștile turcești, tătărești, polone; aceste atacuri erau urmate de ciumă și holeră, invazii de lăcuste - totul spălat de inundații în cazul Tecuciului.

La Tecuci „mica comandă de pompieri” este înființată în anul 1843, când se construiesc încăperile necesare și se primește logistica necesară de la Eforie. Din devizul de reparații putem constata că la acea vreme pompierii din Tecuci dispuneau de o tulumă mare și de una mică, 4 sacale, o cofă de piele la scara mare, 15 căngi, 15 topoare și o darabană stricată. Compania de pompieri Tecuci este înființată la data de 13 ianuarie 1843 (vezi Anexă) pe baza adresei Departamentului Treburilor din Lăuntru Iași, către Eforia Tecuciului.

Localul cazarmei pompierilor tecuceni, în același timp sediu al Poliției, a fost executat de antreprenorul bucureștean N. Schwabach în 1894. La acel moment orașul era iluminat de peste 200 lămpi cu gaz, iar străzile erau bine împărțite datorită unui plan întocmit în 1858 de arhitectii Mornand și Brandel.

Pompierii tecuceni în perioada Războiului de Independență. La sfârșitul secolului al XIX-lea exista obiceiul ca primarul să primească propuneri de comandanți pentru pompieri, pentru ca apoi să aleagă sau să îi demită pe cei incapabili (el însuși având deseori grad militar). Una dintre aceste situații a fost demiterea sergentului Ioniță Neculae „pentru reliloru tratamente întrebuițate de comandantul Pompierilor (...) unuia din caii comenzii care astă noapte au și muritu”. Sergentul pus la comanda pompierilor era venit de la Batalionul de Pompieri București și numit la Tecuci în data de 26 iunie 1876. Acesta făcea primirea inventarului, materialului de incendiu și cailor de la Ghiță N. Stoeanovici, aflat la comandă temporar.⁴

În procesul verbal întocmit cu prilejul acestui eveniment petrecut în cazarmă, medicul veterinar nota că „moartea acestui calu au provenitu din cauza bătăii ce au suferitu de la sergentul pompierilor Costachi Gheorghiu, în prezența fostului comandant Ioniță Neculau”⁵. Ulterior, însuși Ministrul de Interne se va convinge de adevărul celor raportate, acceptând noua comandă și destituirea sergentului la data de 28 iulie⁶.

³ *Ibidem*.

⁴ SJGLAN, fond *Primăria orașului Tecuci*, dosar 12/1876, „Corespondență cu Comanda de Pompieri în probleme de serviciu, idem cu Poliția orașului și Primărie, rapoarte pentru construirea capelei de la cimitir, procurări de furaje pentru pompieri”, fila 14.

⁵ *Ibidem*, f. 2, f. 5.

⁶ *Ibidem*, ff. 29-30.

La 27 iunie 1876 inventarul Comenzii de pompieri includea câteva obiecte care ne ajută să formăm o imagine despre locul în care își duceau viața de cazarmă pompierii tecuceni, hainele purtate și uneltele cu care lucrau la foc cei câțiva oameni ai trupei. Întâlnim deseori cuvintele „degradat” și „vechi”, dovezi ale dotării precare cu tehnică de stingere:

„25 mantale noi; 25 perechi pantaloni de ordonanță; 24 perechi pantaloni de docu; 24 bluze de docu; 20 perechi cisme căputate; 22 coifuri cu penajele lor; 11 tesace cu accesoriile lor; 2 cojoace de santinelă; 11 pături de cai; 14 cingi de cai; 30 donițe de pândă; (...) 8 topóre de incendii, 1 toporu de bucătărie, 8 curele de topoare, 1 pompă mare veche cu 1 furtunu de pândă fără cheile complete, 1 droagă veche, 4 căngi vechi, 1 scară veche, 4 sacale cu ciuberile lor vechi și degradate, 1 coasă de cositu veche, 2 camioane vechi, 5 roabe, 2 boloboace mici, 1 bolobocu mare, 2 icoane la bucătărie, 22 cai, 6 perechi hamuri vechi, 12 frâne, 10 căpestre, 1 ladă de orzu degradată, 1 ladă de făină degradată, 1 hambaru de orzu învechitu...; 1 sigiliu al comenzii..., 1 pivniță veche și degradată cu totu și desvelită, 1 pompă mare cu două furtune și o țeavă, 1 pompă mică de hogeage, 1 pompă mică de hogeage cu unu furtunu de pândă și o țeavă, 1 pompă mică de hogeage veche și degradată cu totu, 1 frânghie de conovățu”⁷.

În același inventar citim că hambaru de fân pentru caii pompierilor era construit în grădina publică și închiriat de primărie pe câte un an.

Datorită unei adrese trimise la 13 iulie 1876 către urbea Tecuci de către maiorul Fălcoianu (care se va distinge în luptele Războiului pentru Independență) în care acesta amintea primarului că personalul Comenzii pompierilor depinde în toate aspectele de Ministerul de Război, aflăm despre câteva aspecte legate de funcționarea pompierilor din Tecuci.

În anul 1878 exista un foișor de observare a incendiilor în Piața Observatorului. În vârful acestuia stătea permanent un soldat de pază, având datoria de a semnaliza prezența începuturilor de incendiu către cazarmă. Un referat datat 15 decembrie înștiința primarul că „soldatul de la Observator” a anunțat un foc „în Mahalaua Precista la casile Dlui Ștefanache Lupu”. În corespondența dintre primar și comandantul pompierilor apare descrierea unor situații în care se stricase tehnica de intervenție; pompierul pune accent pe rapiditatea cu care s-a deplasat pentru a stinge incendiul și eventual a salva pe cineva, în timp ce edilul solicită mai multă atenție la manevrarea pompelor și sacalelor, în special prin reducerea vitezei de deplasare, principalul factor de uzură al tehnicii de stingere: „(...) pe dată m-am transportat cu instrumentile și punând pompa în manevrare pe dată am atacat incendiulu (...) s-au ruptu 2 cozi de topóre și un cuiu din Dricu de la Sacaua No. șapte”⁸.

Necesitatea unui om priceput în repararea căruțelor de transport a uneltelor de stingere și a sacalelor a existat permanent la pompieri și se

⁷ *Ibidem*, fila 18.

⁸ SJGLAN, fond *Primăria Tecuci*, dosar 5/1878, f. 9.

datora deplasării cu viteză ridicată la locul incendiului, pe drumuri denivelate. Într-o adresă a pompierilor către Primărie, comandantul făcea cunoscut că la incendiul din Bariera Galați (19 septembrie 1878) s-au stricat câteva dintre instrumentele de incendiu, repararea lor fiind sarcina Primăriei: „la pompa franceză scara ruptă, la sacaua No. 6 una osie (...), una oiște (...) și sacaua de la dricu”⁹. Recomandarea primarului era angajarea unui maistru care să repare periodic tehnica de stingere.

După o lună aflăm că Primăria a tocmit un meșter (probabil din Brașov, pentru că acolo erau construite pompele din Galați) să construiască două sacale pentru prețul de 470 franci¹⁰. Se pare că doar meșterii de altă naționalitate se ocupau de construitul instrumentelor de stingere a incendiilor, iar unul dintre acești ingineri era H. Schmit. La 21 decembrie sunt înregistrate următoarele reparații, din care putem distinge dotarea pompierilor:

„La o saca mică pentru serviciu incendiului s’a pus 2 șine de feru și s’a dressu lemnăria. Sacaua No. 6: două care noi, una osie de lemn nou (...). Sacaua No. 4: un ortșitu din dreapta nou. Ghiocu cu un calu: un holupu din dreapta nou cu o șurubă de feru și motelka ei; o inimă nouă. Ghiocu de doi cai: Dou roți de nainte, una din înapoi, una manuşă din stînga; dōe șuruburi de fer la Dricu”¹¹.

La 23 iunie 1885 fabricile “Knaust” din Viena trimiteau răspuns la adresa Primăriei Tecuci, care solicitase tuburi fabricate din piele care absorbea apa din lacuri și fântâni, menite utilizării de către pompieri. Fabrica “Knaust” răspundea că întreținerea tuburilor de piele era prea scumpă, modelul furnizat până atunci fiind prea greu de manipulat. Recomandau în schimb noile furtunuri „din cânepă, preparate cu gumă și înmuiate într-un acid; iar ca tuburi sorbitoare se întrebuintează tuburi spirale de gumă”¹².

Dotările și personalul pompierilor la sfârșit de secol XIX.

O dată cu luna februarie 1885, Consiliul Comunei Tecuci este interesat să facă o serie de construcții, sedii pentru instituții precum clădirea Primăriei, sediul Poliției „și chiar strămutarea Comandei Pompierilor de unde se află”.

Un inventar al cazărmii de pompieri din Tecuci, datat 2 martie 1885 și semnat de comandantul Secției, menționează 12 cai, o pompă franceză cu accesoriile ei, o pompă franceză transportabilă, o pompă manuală sistem prusian folosită în special la stingerea incendiilor la coșul de fum, dar degradată; apoi un car de unelte numit „droagă”, împreună cu o pompă

⁹ SJGLAN, fond *Primăria Tecuci*, dosar 5/1878, f. 1. „Corespondență și rapoarte privind Comanda de pompieri, reparații și procurări de materiale”.

¹⁰ *Ibidem*, f. 3.

¹¹ *Ibidem*, ff. 10-11.

¹² *Ibidem*, f. 14. La 3 iulie, Primăria răspunde că acceptă „cumpărarea sorbului și semigarniturilor [furtun] pentru pompă”, la prețul de 84 fiorini (f. 18).

manuală de stins începuturile de incendiu, cinci ciubere pentru apă și opt sacale pentru transportul apei.

În privința condițiilor de locuit, procesul verbal de inventariere menționează că trupa de pompieri locuia într-o cameră cu o sobă și trei geamuri „din care giurgiuvelele sunt degradate fiind vechi”, o cameră pentru folosința comandantului, o magazie gata să se dărâme, o magazie pentru orzul cailor și „una bucătărie cu unu cotlon pentru două cazane (...) de fertu mâncare, una lingură și una strecurătoare de luat spuma, degradate”¹³.

În privința necesarului de personal - mereu insuficient - comandantul pompierilor a trimis câteva adrese prin care solicita recompensarea pompierilor care s-au remarcat la diverse incendii sau măcar decontarea echipamentului ars la intervenție. Într-una din adresele sale, D. Constantinescu vorbea despre „insuficiența omenilor din Comandă” și cerea încă 5 soldați și 2 caporali. Din descrierea felului în care era distribuit efectivul trupei de militari la diverse servicii înțelegem că oamenii care mergeau efectiv la stingerea unui foc erau în număr de 7, număr care se înjumătățea dacă se anunțau două incendii în același timp.

„Efectivulu Comenzii e de 22 de omeni, un gornistu, unu caporalu și unu sergentu; împărțirea loru în serviciu la ocasiune de incendiu se face în următoru modu:

*6 călăreți, 6 servanți la umplutu sacale, unu la observatoru, unu la plantonu la Casarmă, sergentulu și caporalulu manevrează cu pompele cele mici încâtu nu mai rămâne de câtu șapte omeni disponibili pentru a îndeplini serviciile cele mai însemnate cu toporași și manivrotori la pompe, cângi, furci, etc, sunt cu totu insuficienți..”*¹⁴.

În aceeași solicitare către consilierii locali se menționa faptul că Primăria oferea doar cazare și mâncare; pompierii erau datori să-și cumpere din propriul salariu toate cele necesare traiului în cazarmă, inclusiv uniforma de incendiu. Remunerația era însă insuficientă în raport cu efortul depus și incendiile zilnice, astfel încât comandantul solicita o mărire atât a soldei cât și a necesarului de hrană zilnică.

Cu ocazia procesului verbal de luare în primire a inventarului cazarmii de pompieri din Tecuci aflăm numele comandanților din iulie 1889 și tehnica de stingere folosită la acea dată: „Noi, Căpitan H. Amfilohi Kataraga în puterea ordinului Primaru Tecuciu No. 2430 primindu pe seamă Comanda Pompieri dela Domnul Costică Dobrea Costantinescu fostulu comandantu cari avea ordin pentru predarea [comenzii]”¹⁵. Când numărul soldaților pompieri s-a redus la jumătate, Kataraga a demisionat (în octombrie), „comandir de pompieri” fiind numit Iorgu Viorescu.

¹³ *Ibidem*, f. 9. Dosar 30/1885 conține diverse oferte din partea unor cetățeni care oferă spre vânzare „un locu mult mai spațiosu atât pentru cazarmă, câtu și pentru grajduri, manaje, gimnastică și altele”(ff. 3, 5).

¹⁴ SJGLAN, fond *Primăria Tecuci*, dosar 30/1885, f. 11.

¹⁵ SJGLAN, fond *Primăria Tecuci*, dosar 48/1889, f. 1.

În vară inventarul cuprindea, pe lângă cei 25 de oameni ai trupei, și 12 cai, o pompă franceză mare cu accesoriile ei, o pompă franceză „de mână”, 6 topoare de incendii, 8 căngi de fier, 4 „căzi de apă” folosite ca rezervoare pentru necesitățile zilnice și 8 sacale; între alte obiecte aflăm despre cele două cojoace de santinelă care s-au degradat, la fel și turnul de observație¹⁶; din inventar lipsea o pompă „sistem Prusianu (...), una droagă cu dric [dusă] la reparat”.

Una dintre problemele cazarmii de pompieri de la finele anului 1891 era necesitatea achiziționării unui car tip „Omnibus”. Acesta unea transportul oamenilor și al uneltelor la incendiu, care până la acel moment veneau separat. Vechile căruțe de unelte se stricau foarte des și tot atât de des erau reparate, având un sistem de fabricație învechit în raport cu carosabilul pietruit și nevoile unui oraș încercat de focuri. Firma contractată avea sediul în București, pe Calea Griviței, și se numea „Leyendecker și Gondos”, succesori ai maistrului Franz Walser din Budapesta. Scrisoarea datată 2 ianuarie 1892 către Primăria Tecuciului menționa că s-au primit trei sacale, însă era nevoie de încă două foi de arc la fiecare roată. Pentru a nu fi trimise pompele înapoi la fabrică, firma sugera rezolvarea problemei în Tecuci, trimițând totodată și un catalog de pompe¹⁷. La 1 iunie 1892 erau deja trecute în inventarul Comenzii de pompieri Tecuci furtunuri de pânză cu diametrul de 72 și 65 mm și garnituri noi.

La 19 mai 1891 Consiliul comunal al Tecuciului aproba achiziționarea a trei sacale de fier necesare pentru serviciul pompierilor, la prețul de 540 lei fiecare, având o serie de modificări specifice drumurilor denivelate din Tecuci.

„Avînd în vedere corespondența ținută cu D. Leyendecker & Gondos și răspunsurile primite dela acesta cu data 8/20 Maiu, 17/29 Iunie și 19/31 1891, prin care declară să se angajează a furnisa încă trei sacale de fier întocmai ca acele cerute de noi (...) în capacitate a câte 400 litre, pentru un cal, montat pe arcuri, cu modificările cerute de noi prin adresile 2224 și 3081/[18]91 și anume: fearile ce sprijină sacaua dinapoi se fie făcute mișcătoare așa ca urmînd ase pune sacaua în marși să se pôtă ridica, arcurile se fie mai solide, avînd fiecare 6-7 foi spre ase putea suporta la hopuri greutatea butoiului, osiile mai pline, rôtele puțin mai nalte și cât se pôte de solide, hlubile în care stă tótă greutatea conducerii sacalei se fie făcute din un lemn mai tare, stejar sau alt lemn, cu precui de 540 lei pentru o saca (...)”¹⁸.

¹⁶ *Ibidem*, ff. 2-3.

¹⁷ SJGLAN, fond *Primăria orașului Tecuci*, dosar 24/1892, f. 2 („Corespondență cu Ministerele de Război și de Interne, Comanda Pompierilor Tecuci”).

¹⁸ SJGLAN, fond *Primăria orașului Tecuci*, dosar 45/1891, f. 1 („Corespondență cu Comanda de Pompieri din străinătate privind procurări de aparate de stins incendiile”). În răspunsul trimis, firma face observația că este riscant ca pompierii să poată ridica sacaua pentru a transporta apa în locuri inaccesibile, pentru că este posibil să nu o pună corect înapoi, rupând astfel robinetul în timpul deplasării (f. 3).

Din corespondența purtată de pompierii din Moldova observăm că fiecare subunitate de pompieri avea un model diferit de sacale sau căruțe cu unelte de stingere; între acestea predomina modelul „Knaust”. Ministerul responsabil înțelege târziu că nu poate oferi soluții pentru toate modelele de pompe de stingere existente în țară, astfel încât caută să propună uniformizarea aceluiași sistem de pompe și sacale. Din ordinul Ministerului de Interne, datat 9 martie 1892, aflăm că Ministerul de Război dispunea spre vânzare către serviciile de pompieri o serie de „pompe franceze cu ante-tren”, „pompe mari de incendiu pe 4 rôte sistem Knaust”, „pompe de incendiu cu cărucior de unelte, transportabile cu 4 oameni” și „29 sacale mici cu ulube” transportabile¹⁹. Comandantul pompierilor era însărcinat de primăria Tecuci să meargă personal să verifice pompele la București²⁰.

Desele cheltuieli cu tehnica de lucru a pompierilor se justificau în incendiile lichidate cu succes, precum cel din noaptea de 18 martie 1892. Intervenția a durat 10 ore și comandantul Viorescu nota în adresa către Primărie că oamenii și caii erau în regulă, doar tehnica de intervenție (constând în sorburi, o pompă, sacale de fier și lemn și „caru de goană”) suferind stricăciuni ce necesitau reparații urgente²¹.

Aspecte din activitatea cotidiană a pompierilor. Când Ilie Codreanu primește comanda pompierilor tecuceni, apare în inventar și deseori în devizele de reparații „turbina de stropit stradele”²², semn că una dintre îndatoririle date pompierilor de către Primărie era umezirea prafului de pe carosabil când atmosfera devenea irespirabilă din cauza căldurii. Pompa putea fi adaptată pentru a fi trasă de boi și de cai, iar alimentarea se făcea „din apa Bârladului”. Existența toaletelor publice crea zone cu o igienă precară, astfel încât pompierii au primit însărcinarea să le curețe și pe acestea folosind jeturile de apă. Aceste obligații au fost refuzate de comandantul pompierilor din Galați, iar militarilor din Tecuci nu le putea face plăcere. După o solicitare de reparație a uneltelor specifice acestor îndatoriri, sunt reclamați de însuși primarul care a observat că „pompierii care conduceau turbina mânau boii la trap, astfel că stropitul stradelor era imposibil dease face peste tot și din aciașă cauze au provenit negreșit și stricarea proșapului”²³. Comandantul era învinovățit că nu își poate instrui trupa să îndeplinească ordinele și era avertizat să numească oameni care doreau să facă corect acest serviciu pentru comunitate. Pompierii care conduseseră utilajul de stropit în acea zi sunt puși să repare proșapul, iar primarul se va folosi de următoarea greșeală a comandantului pentru a-l schimba după încheierea contractului de un an. Aceste schimbări ne indică

¹⁹ *Ibidem*, ff 20, 21, 54.

²⁰ *Ibidem*, f. 60.

²¹ *Ibidem*, ff. 23-24.

²² *Ibidem*, f. 79.

²³ *Ibidem*, f. 107.

o ierarhie nedorită: comandantul pompierilor slujea intereselor Primăriei, care îl putea schimba dacă nu se supunea sau nu își îndeplinea bine îndatoririle.

O dată cu preluarea conducerii pompierilor, Primăria era solicitată să facă reparații la cazarma acestora, „fiind cu totul stricată, mai cu seamă în cazarma trupei. Numai pot șidea soldații din cauza multelor ploșnițe ce sunt”²⁴. La începutul lunii septembrie 1892 erau cumpărați cai robuști pentru utilajele pompierilor, însă primarul refuza achiziționarea de pături și harnașamente pentru aceștia pe motiv că ele apăreau deja în inventarul Comenzii de pompieri. În încercarea de a găsi obiectele pierdute, comandantul afla că soldații furau din unitate și pe timpul incendiilor, apoi vindeau obiectele precupeților din târg. Poliția era solicitată să rețină orice soldat care circula prin oraș fără bilet de voie²⁵.

La 1893, să fii soldat pompier nu era o sarcină ușoară: militarii erau solicitați de Primărie la stropitul cu apă al străzilor pline de praf, apoi trebuiau să aducă furajul pentru caii din cazarmă și lemne de iarnă sau hrana zilnică. În acest fel, comandantul devenea un adevărat manager care trebuia să-și gestioneze înțelept resursa materială și mai ales să și-o motiveze pe cea umană.

La 29 iunie 1893 Primăria era înștiințată de pompieri că „furgonul ce figurează la Comandă sau stricat cu totul neputând face nici un serviciu cu el, din cauza multor corvezi făcute și transportările furajului (...). Sunt de opinie de ase face altul din nou mai mare și solid, căci acesta care figurează astăzi ori ce reparație i se face totuș este în zadar căci costă mai mult și al doilea este toate lemnăriile putrede și [răs]scópte”²⁶. În același dosar găsim adresa prin care Ministerul de Interne aproba Primăriei Tecuci cumpărarea unui nou furgon, la prețul de 200 lei, de la maistrul Ilie Timuș²⁷.

În toamna aceluși an, după cum aflăm din cererea lui Dobre Constantinescu să fie numit comandant al pompierilor, postul era liber după ce Ilie T. Codrin solicitase mutarea în funcția de agent comunal în

²⁴ *Ibidem*, f. 82. În devizul estimativ alcătuit în luna august apare posibilitatea de a construi o nouă remiză a pompierilor. Corespondența arată condițiile grele în care locuiau pompierii: era necesară tencuirea dormitorului și a bucătăriei, repararea ușilor și ferestrelor, precum și înlocuirea tuturor geamurilor, mare parte pentru că lipseau ori erau prinse laolaltă cu nasturi (f. 94).

²⁵ *Ibidem*, f. 122. La un moment dat este furată o pereche de hățuri de la o saca cu apă, iar pentru a preveni astfel de furturi, prețul lor se reține egal din leafa întregii trupe de soldați. Același tratament îl primește și comandantul din partea primarului, care îl avertizează o dată cu punerea geamurilor la Foișorul de foc că orice daună din vina lui se va plăti cu propriul salariu (f. 134).

²⁶ SJGLAN, fond *Primăria orașului Tecuci*, dosar 11/ 1893, f. 6 („Coresponență cu Ministerul de Interne cu privire la personalul și dotarea comandai de pompieri”). S-a respectat exprimarea din documentul original.

²⁷ *Ibidem*, f. 8.

Tecuci²⁸. Numirea noului comandant era aprobată de Ministrul de Interne la 27 octombrie 1893. Din inventarul făcut la predarea funcției aflăm că în 1892 comandant al pompierilor era Iorgu Viorescu. Neatenția lui Codrin făcuse să se piardă câteva obiecte, astfel că Primăria solicita plata celor lipsă din inventar „precum și a degradărilor ce sau adusu instrumentelor pentru care i sau atras atențiunea încontinuu ca să fie cu mai multă luare aminte spre anu aduce daune Comunei”²⁹. Mai mult decât atât, se pare că Ilie Codrin mințise în procesul verbal de predare a obiectelor menționând ca fiind în stare bună multe dintre obiectele care trebuiau predate funcționale la schimbarea comandantului. În acest fel aflăm câteva dintre accesoriile cu care interveneau pompierii la acea vreme: „1. Scara de balcon au primit'o în stare bună și acum are limanul din stânga rupt, o mutercă³⁰ de fier lipsă. 2. Sorbul dela pompa No. 2 l'au primit bun și acum s'au trecut în inventar că e degradat la partea sorbică, ăst fel că nu funcționează...” – și lista continuă.

O altă dispută în legătură cu postul de comandant al pompierilor s-a manifestat prin demiterea lui Ilie Codreanu și numirea lui „D. Dobria Constantinescu fost sergent major în pompierii de București, Brăila și Galați (...) și confirmat la Tecuciu prin ordinul No. 49769/1893”. Deși fusese demis pentru incompetență, Ilie Codreanu făcea o petiție la Ministerul de Interne solicitând funcția de comandant măcar pentru vacanțe, pentru a-și întreține familia. Răspunsul Primăriei către ministru arată faptul că într-o asemenea funcție nu era acceptat un comandant incapabil: „solicitantul Ilie I. Codrin s-au permutat în alt serviciu de ôre-ce nu era capabil a îndeplini funcțiunea de comandant al pompierilor și nici pe aceia ce i s'a dat în urmă de agentul comunal pentru care au fost eliminat. (...) Ilie Codrin nu merită a fi comandant de pompieri fiind că dacă ar meritat se menținia de noi în acest serviciu”³¹.

La primirea „Comenzii Pompierilor Urbe Tecuciu” noul comandant nota prezența unui sergent brigadier, a unui trompetist și a 11 soldați din cei 20 ai efectivului complet. Instrumentele de incendiu erau compuse din:

- „Una pompă franceză Nr. 1 complectă cu mașinăria ei,
- Unu sorbu de pele învelit cu sfoară vechiu.
- Una chee de rubinet pentru șurupuri (...)
- Două semi-garnituri [furtunuri] de pânză cu rubinețile lor, din care una nouă.
- Una scară de balcoane din care limanul din stânga ruptu și mutelca de fer lipsă (...)
- Pompa Nr. 2 complectă cu mașinăriile ei.
- (...) Pompa Nr. 3 de coșuri degradată și nu funcționează.
- Una semi garnitură de pânză plesnită în mai multe părți.

²⁸ *Ibidem*, ff. 9, 12.

²⁹ *Ibidem*, f. 19.

³⁰ Adaosul tip ferăstrau care face unghi de 90° cu scara și care se spriină pe balcon în timp ce servantul urcă la etajul unei clădiri.

³¹ SJGLAN, fond *Primăria Tecuci*, dosar 7/1894, ff. 1, 3.

- Unu car de goană pentru unelte, sistem vechiu.
- Șapte căngi de fer, cu cozi de lemn.
- Șapte topoare de incendiu degradate și unul cu coada ruptă.
- Patru curele cu cârlige de atârnat topoarele, degradate.
- Patru furci de fer cu cozile de lemn.
- Cinci lopeți de fer cu cozile de lemn usate.
- Trei scări de lemn..
- Cinci sacale de lemn cu osii de fer degradate cu totu, ăst fel că în caz de incendiu numai putem servi.
- Șase sacale de fer de unu cal, cu arcurile lor lăsate în jos și parte plesnite...
- Șapte perechi de hamuri de unu cal, din care numai una pereche are căpeșea...
- (...)Treisprezece casmale uzate și șase cozi rupte
- Optu cofe de pânză noi și șapte cofe de pânză veche
- (...)Unu felinar de incendiu cu cureaua lui
- (...)Cazarma ase repara având doa rînduri de geamuri degradate și sparte,
- 2 paturi de lemn vechi cu sobă de cărămidă – de astupat.
- Una teleancă de sunat alarma de incendiu”³².

Dacă până aici obiectele erau încă utile, ne întrebăm cum se împărțeau următoarele tacâmuri la bucătărie: „Bucătăria având 2 cotlăone, 2 cazane vechi cu capacele lor degradate; Una sită veche degradată; Două linguri vechi; Una puțină de borșu veche; Una laviță și o masă cu 2 scaune de stat trupa la masă, degradate”³³. O dată cu inventarul cazarmei era predat și „turnul de observație”, în care erau “două căldări” pentru stins începuturile de incendiu din împrejurimi.

După o serie de organizări și reorganizări ale pompierilor după 1874 dar și în perioada premergătoare Războiului de Independență, în data de 9 iulie 1891 apare Ordinul nr. 3149 care hotăra desființarea bateriilor de pompieri artileristi și înființarea în orașele respective a Secțiilor și Companiilor de Pompieri³⁴.

Povestea Foișorului de Foc din Tecuci. Sub îndrumarea arhitectului D. Curicu, în 1866 începe construirea unui foișor de foc pentru pompieri folosindu-se cărămidile Bisericii Sf. Ilie, distrusă de incendiul din 1858, cel care a ars mare parte din Tecuci.

Conform ordinului Ministerului Cultelor și Artelor numărul 341/1939, Foișorul din piața Observatorului era declarat monument istoric. La acea dată erau programate „înlocuirea construcției de lemn de la partea

³² *Ibidem*, ff. 19-20.

³³ *Ibidem*, f. 21.

³⁴ *Monitorul Oastei*, nr. 30 din 20.07.1895, p. 197. Măsura adoptată în iulie 1891 aducea o ușoară îmbunătățire dar nu schimba vechiul sistem și problemele lui. Importantă era desființarea divizionului și a bateriilor mixte de pompieri-artileristi, o dată cu revenirea la denumirea de secții de pompieri.

superioară” și „repararea ferestrelor turnului” care se deteriorau la furtună (pentru că pompierii le lăseau mereu deschise), apoi refacerea tencuielii exterioare³⁵. Era necesară totodată desființarea balconului de lemn și a grilajului de fier de la partea superioară, deteriorate și prezentând risc de prăbușire. Instalația electrică nu era completă, iar treptele erau deteriorate. Situația nu era de dată recentă. După un deviz estimativ din 23 martie 1897, turnul de observație avea nevoie de vopsirea acoperișului „cu minim de fer” și văruire (la interior pardoseala cu vopsea, la exterior zidurile cu „var gri și seu”), repararea ușilor și ferestrelor³⁶. Pentru reparații sunt găsiți maiștrii Iancu Polac și Iancu Marcovici. Cu puțin înainte de cutremurul din noiembrie 1940 urma să se investească o sumă uriașă în restaurarea Foișorului; devizul din 15 mai 1940 menționa suma de 86.000 lei: „În locul turnulețului de lemn se va construi un turnuleț cu exacta înfățișare a celui ce există în prezent, din cărămidă presată și tencuit cu mortar de ciment”, totul susținut de un planșeu din beton armat. Anunțul pentru licitația publică era publicat în Monitorul Oficial numărul 21 din 26 ianuarie 1940, în ziarele “Jurnalul” (nr. 190) și “Curierul Tecuciului” (din 27 mai 1940). La licitația din 14 iunie nu se prezintă însă nici un ofertant. Ulterior, pentru licitația din 27 septembrie 1940 sunt menționați Ștefan Diacu, „antreprenor de lucrări publice” din Bârlad și Pantelimon Vasilescu din Focșani³⁷. Acesta din urmă câștigă licitația, iar la sfârșitul lunii octombrie 1940 oficialitățile fac recepția la Foișor³⁸.

Ne putem doar imagina uriașa dezamăgire a Tecuciului când doar o lună mai târziu Foișorul proaspăt renovat se prăbușea într-o ruină la cutremur. Alături de Foișor a mai fost afectat și abatorul. Ordonanța de plată din 15 martie 1941 ne vorbește despre „plata curățitului a 19.130 cărămizi, rezultată din dărâmarea halilor și foișorului din piața Observatorului”, folosite ulterior la „diferite lucrări și construcții, renovări și reparațiuni de imobile comunale”³⁹. Pentru operațiunea de „scoaterea și curățirea cărămizii rezultată din dărâmarea halilor și foișorului” este acceptată la 6 martie 1941 oferta lui Prisecaru Ioan⁴⁰.

După ce Poliția se mută „în camerele dlui avocat Crăescu în strada Carol”, camerele cedate de instituție sunt transformate una în magazie de aprovizionare a pompierilor „iar a doua s-o unim cu camera de gazare, făcând din ele sală de mese”⁴¹. Secțiile nou create urmau să ocupe localuri

³⁵ SJGLAN, fond *Primăria Tecuci*, dosar 49/1940, f. 4 („Lucrările de restaurarea Foișorului din piața Observatorului”). Vezi și fondul *Prefectura Tecuci*, dosar 69/1940 („Pagubele făcute de cutremurul din 9/10 noiembrie 1940”).

³⁶ SJGLAN, fond *Primăria Tecuci*, dosar 26/1897, f. 3.

³⁷ SJGLAN, fond *Primăria Tecuci*, dosar 49/1940, f. 21.

³⁸ *Ibidem*, ff. 25, 27.

³⁹ SJGLAN, fond *Primăria Tecuci*, dosar 62/1941, f. 48.

⁴⁰ *Ibidem*, f. 50.

⁴¹ *Ibidem*, f. 44. Devizul de plată în acest sens vorbește despre „renovarea a două camere și imobilul proprietatea Comunei, fost ocupat de Poliția orașului Tecuci, necesare pentru

specifice activității lor, iar despre comanda pompierilor din Galați aflăm dintr-un ordin al Ministerului de Interne datat 7 august 1891 că „pompierii din acel orașu [Galați] urmând a forma o secție deosebită cu un efectiv de 1 sergent major, 4 sergenți, 8 caporali, 42 soldați și 24 cai pusă sub comanda unui Locotenent luat din Regimentele de artilerie și având harnașamentul și materialul de incendiu necesar (...) Comuna să dea cât mai neîntârziat mijloacele trebuitoare pentru a se procura localurile necesare la adăpostirea ómenilor, cailor, harnașamentului și materialului de incendiu”⁴². Înțelegem că modelul Galațiului era aplicat inclusiv în țară și la Tecuci.

O matrice sigilară a pompierilor tecuceni. În data de 13 ianuarie 1843 Tecuciul trimite Eforiei de la Iași adresa nr. 11507, fapt ce înseamnă pentru Tecuci înființarea primei unități de pompieri.

La Arhivele Naționale Istorice Centrale din București, în colecția de matrice sigilare se află două piese care au aparținut în perioada 1860-1866 Comenzilor Pompierilor din Bacău și Tecuci. Aceste matrice erau confecționate dintr-un material dur și erau menite să imprime sigiliul pe documente. Ele erau principalul mijloc de garantare a secretului și de asigurare a autenticității actului și au fost analizate cu ajutorul sigilografiei și heraldicii de către Laurențiu-Ștefan Szemkovics. Pe una dintre matrici este inscripționat: «Principatele Unite. Comanda Pompierilor de Bacău», iar pe cealaltă «ROMANIA. COMANDA. POMPIERILOR. TECUCIU»⁴³. Caracteristicile sigiliului sunt următoarele: el este rotund (37 mm), din alamă, gravat în excizie având în câmp două scuturi de tip francez modern, acolate la câte un colț superior, cel din dreapta încărcat pe albastru cu o acvilă⁴⁴ încoronată, cu capul spre stânga, ținând în cioc o cruce latină așezată oblic, având aripile⁴⁵ deschise și zborul în jos, cel din stânga încărcat pe albastru cu o întâlnire de zimbru reprezentată cu capul animalului văzut din față, având o stea cu opt raze între coarnele ale căror vârfuri sunt orientate în sus. Scuturile sunt timbrate de o coroană închisă, fără tocă, compusă dintr-un cerc împodobit cu pietre prețioase, surmontat de opt fleuroane ascuțite (dintre care cinci sunt vizibile), din vârful cărora pornesc opt arce albastre care se reunesc în partea de sus și se termină printr-un glob crucifer, cu cruce labată (cu brațele de formă concavă).

Ulterior matricei sigilare, documentele de corespondență foloseau numele Comenzii de pompieri în contextul siglei casei regale atunci când

păstrarea și protejarea materialului de apărare pasivă a Secției de Pompieri Tecuci”(f. 42). Reconstrucția se făcea cu „materialele recăștigate găsite la abator”.

⁴² SJGLAN Galați, fond *Primăria orașului Galați*, dosar 94/1891, f. 10.

⁴³ Szemkovics 2013: 3-7. Arhivele Naționale Istorice Centrale, col. *Matrice sigilare*, nr. 3144.

⁴⁴ Simbolizează curaj, hotărâre, zbor spre înălțimi. Conform cerințelor artei heraldice, acvila trebuie reprezentată văzută din față, cu capul spre dreapta și aripile deschise. În tradiția populară este simbol al focului, al incendiului și al devastării; purtător al luminii; reprezintă persoana și puterea regelui, dar și capitala și imperiul acestuia.

⁴⁵ Simbol al avântului; indică facultatea cunoașterii, o eliberare și o izbândă.

erau documente destinate Ministerului. În cazul corespondenței locale între instituții, pe amprenta sigilară a pompierilor apare simbolul primăriei Tecuci.

Înființarea Secției de Pompieri Tecuci. Înființarea Secției de Pompieri Tecuci s-a făcut la 1 august 1928 ca urmare a solicitărilor făcute de Primărie, cu ajutorul Ministerului. Documentul, mărturie a eforturilor conjugate pentru a compune personalul Secției, este datat 21 iulie 1928. În acel moment se ia decizia detașării, din alte 11 unități, a personalului necesar la Tecuci: Brăila trimite 4 soldați, dintre care doi „cu știință de carte și unul zidar”, Galațiul trimite pe Bușilă Spiridon, caporalul necesar pentru instrucția trupei, Ploieștiul trimite un soldat fierar, Craiova detașează 3 soldați, Buzăul trimite la Tecuci un soldat cu meșteșugul potcovăritului, Giurgiu – 2 soldați, Chișinău – 3 soldați (din care unul cizmar), Bacău – 3 soldați (din care unul lemnar), de la Roman vine un caporal, de la Focșani – 1 sergent și 2 soldați, iar Severinul trimite un caporal și un soldat de meserie lăcătuș. Echipamentul acestora consta în cămăși, izmene, ciorapi, manta și veston, pantaloni, capelă, o pereche bocanci și cască de protecție⁴⁶.

„Urmând ca pe ziua de 1 August a.c. să se înființeze secția de Pompieri Tecuci, vă rugăm să vărsați următoarele grade inferioare (...) pentru ca înființarea acestei secții să se poată îndeplini ușor și în cele mai bune condițiuni”⁴⁷. În adresa Inspectoratului către Primăria Tecuci se menționează ordinul de înființare a Secției și măsurile care trebuie luate de autorități:

„Potrivit aprobării Domnului Ministru de Războiu pusă pe referatul No. 3004 din 4.VII.1928 a acestui Inspectorat,

Am onoare a vă ruga să binevoiți a cunoaște că secția de pompieri militari solicitată de acea primărie, va fi instalată pe ziua de 31 iulie, astfel ca la 1 August să ia serviciul în primire.

Potrivit convențiunei, vă rugăm să binevoiți ca localul să fie pus în stare bună, iar materialul de incendiu să fie reparat.

(...) Bugetul de întreținere a secției pe cele 5 luni se ridică la suma de 402.302,10, de oare ce din bugetul anual de 682.808,70 s-au dedus sumele ce reprezintă soldă, hrană și întreținere pe cele 7 luni”⁴⁸.

Într-o dare de seamă înaintată la 5 august către Inspectoratul Pompierilor, comandantul Secției menționează dotarea existentă și starea deplorabilă a materialului de stingere a incendiilor precum și o serie întregă de nevoi la acest local:

„Materialul de incendiu (...) și diferite accesorii trebuiesc complet înlocuite. Sunt 2 pompe cu câte două cilindre vechi (...) care au fost reparate în nenumărate rânduri și tot nu se poate face față unui incendiu. Nu avem scări, topoare, corzi de salvae, brăie de incendiu,

⁴⁶ SJGLAN, fond *Compania de Pompieri Tecuci*, dosar 3/1928, f. 24.

⁴⁷ *Ibidem*, f. 5.

⁴⁸ *Ibidem*, f. 6.

zonă, astfel încât recruții cu abilități și îndemânări bune erau reținuți, la pompieri ajungând doar cei pe care îi lăsa Regimentul să plece.

O dată cu anul 1921 colonelul Gheorghe Pohrib convinge Statul Major ca recruții pentru pompieri să fie repartizați direct unităților de pompieri, iar după 1 ianuarie 1927 unitățile de pompieri sunt administrate de Inspectoratul Pompierilor Militari.

Bazele instrucției pompierilor profesioniști se făceau într-un Centru de Instrucție începând cu 1 august 1926. În acel moment este înființată o școală de instructori la care sunt chemați anual ofițerii, subofițerii și viitorii gradați⁵³. Unitățile de pompieri din țară, inclusiv Secția de Pompieri Tecuci, sunt solicitate să trimită la 13 februarie 1929 câțiva reangajați pentru a urma cursuri de pregătire în domeniul gazelor ținute la cazarma Malmaison din București⁵⁴.

Sublocotenentul Vlad Radu este unul din militarii care au urmat cursurile Centrului de Instrucție. Corespondența de arhivă arată implicarea ofițerului în căutarea de soluții Tecuciului în prevenirea incendiilor la nivelul nevoilor. Unul dintre exemple este preocuparea pentru prevenirea incendiilor în cinematografe. Pentru a scurta timpul de intervenție al militarilor, el solicită Primăriei următoarele măsuri:

„Toate instituțiile de stat și particulare să se lege telefonic la serviciul de pompieri (...) și să fie prevăzute cu guri de apă suficiente, de aceeași mărime și tip ca ale orașului.

Toate cartierele mărginașe ale orașului să fie legate telefonic cu serviciul de pompieri prin serviciul poștal și acolo unde nu există canalizare sau guri de apă, să se construiască bazine”⁵⁵.

Secția de pompieri era legată la centrala telefonică începând cu 9 august 1928. Peste câteva zile Secția primește din partea Primăriei o inscripție pe care scria mare, la intrarea în cazarmă: „Inspectoratul Pompierilor militar, Secția Tecuci”⁵⁶.

În urma solicitării Inspectoratului Pompierilor, Secția Tecuci întocmește o listă cu îmbunătățirile propuse pentru localul cazarmei, „materiale de incendiu, scule și ustensile, cai, ce trebuie aduse în unități, spre a putea cere înscrierea lor în bugetul viitor”⁵⁷. Între numeroasele nevoi ale Secției Tecuci este solicitată și „o auto-pompă cisternă pentru care întreg consiliul comunal a aprobat”, dar pentru care Primăria refuza încă achiziția. La 1 septembrie 1928 Compania de Pompieri București face o surpriză Secției Tecuci și o înzestrează cu „una pompă Knaust Md. 1882, în bună stare de funcționare, având accesorii”, o saca și un car de unelte în bună stare de funcționare. Cu alte cuvinte, deși nevoile Secției trebuiau îndeplinite conform necesităților de secol XX, ei primesc tehnică de lucru

⁵³ *Idem.*

⁵⁴ SJGLAN, fond *Compania de Pompieri Tecuci*, dosar 2/1928, f. 31.

⁵⁵ *Ibidem*, f. 57.

⁵⁶ *Ibidem*, f. 86.

⁵⁷ *Ibidem*, f. 96.

folosită și veche de peste 50 ani⁵⁸. În schimb, la câteva zile Secția este „dotată” cu noi apariții editoriale: „«Educațiunea morală și națională în armată» și «Albumul ostășesc al Neamului Românesc» (...) lucrări de un prețios ajutor”⁵⁹.

Într-o raportare din anul 1928 cu privire la dotarea cu materialele necesare echipei de neutralizare a armelor chimice, Secția de pompieri menționează că nu dispune de materiale precum măști, aparate izolante de respirat, costume, mănuși și cizme contra yperitei, genți cu materiale de intervenție și altele⁶⁰. Cu cele trei sacale și patru pompe de diverse mărimi, pompierii abia puteau birui incendiile, nicidecum gazele de luptă aruncate din aer.

Conștient de lipsurile unităților din țară, Comandamentul Pompierilor solicită un memoriu cu propuneri de organizare și dotare a pompierilor pe timpul unui conflict armat. Sublocotenentul Vlad Radu din Secția Tecuci punctează îndeplinirea câtorva nevoi urgente: mărirea efectivelor existente de oameni și cai, completarea materialului de incendiu, alimentarea permanentă cu apă, stabilirea unor mijloace de anunțare și comunicare, organizarea unui „serviciu chimic al pompierilor” care să fie școliți de Comandament în folosirea măștilor și îndepărtarea efectelor pericolelor aero-chimice⁶¹. Bibliografia folosită pentru instrucția trupei consta în instrucțiunile Comandamentului și următoarele cărți: „Arma chimică” de colonelul George E. Popescu, „Instrucția cu măștile în corpurile de trupă” de maiorul Niculae D. Popescu, „Gazele de luptă” și „Organizarea serviciului de gaze de luptă” de maiorul Niculae Popescu, „Curs de fumigene și proiectile speciale” de maiorul I. Popovici, „Instrucțiuni tehnice pentru desinfectarea și consumarea măștilor” de farmacistul Constantin Hârșovescu, „Fiziologia și terapeutica gazelor de luptă” de colonelul Ion Bălănescu⁶².

La 17 iunie 1929 sublocotenentul Vlad Radu primește din partea Inspectoratului Pompierilor brevetul cu medalia „Răsplata serviciului militar” conferit prin Înaltul Decret numărul 2695/1928 pentru 15 ani serviți cu cinste în armată. La acea dată efectivul Secției de pompieri Tecuci număra 27 de militari, fruntași soldați în mare parte⁶³. Ca dovadă a meritelor sale amintim una din ideile susținute îndelung de locotenentul Vlad Radu. Pe lângă înființarea unor hidranți la periferia orașului, comandantul propune formarea unei formațiuni profesioniste de servanți pompieri salvatori. În conferința de promovare a acestei idei în fața

⁵⁸ *Ibidem*, f. 131.

⁵⁹ *Ibidem*, f. 152. Un alt document din anul înființării Secției Tecuci este „Programul de instrucție pe săptămâna 20 Octombrie până la 4 Noiembrie 1928” (f. 190).

⁶⁰ SJGLAN, fond *Compania de Pompieri Tecuci*, dosar 4/1828, f. 21.

⁶¹ *Ibidem*, f. 86.

⁶² *Ibidem*, f. 275.

⁶³ SJGLAN, fond *Compania Tecuci*, dosar 12/1931, f. 221.

autorităților comandantul Secției Tecuci vorbește în 1931 despre necesitatea formării unei echipe de salvări și modul de execuție în diverse situații.

„Salvarea este una din cele mai importante operațiuni ce trebuie executată de pompieri cu mult curaj, îndemânare, prudență și devotament, atunci când sunt anunțați de pericole ca: inundații, asficsieri, salvări din puțuri, bazine, etc. A salva înseamnă a scăpa de la moarte sigură, persoane și animale, iar de la distrugere, obiecte de valoare și mobilier.

Modul de execuție. Salvările de persoane se fac de 1-2-3 pompieri după împrejurări, situațiuni, starea persoanelor ce trebuie salvate și materialele de care dispun în acest scop ca: brâe, corzi, cordițe, saci, plăși, scări, etc (...)

Necesitatea formării unei echipe de salvare. În interesul general obștesc și pentru a fi de un ajutor real și urgent la înștiințarea organelor polițienești sau particulare în cazuri grave cum ar fi: răniri, asficsieri, leșinuri, e absolut necesar (...) să existe câte o echipă de salvare dotați cu materialele necesare spre a interveni la cerere (...)

În acest scop, s-ar înlocui tristul și durerosul aspect de astăzi (...) unde răniții de la CFR, ciocniri de căruțe, etc, sunt duși pe brațe în jalea și durerea mulțimii ce-l privește sau în cel mai fericit caz pe câte o targă sanitară”⁶⁴.

Preocupări ale Secției de Pompieri Tecuci pentru siguranța comunității. În Darea de seamă pentru anul 1929, Secția de pompieri Tecuci menționa câteva aspecte legate de specificul incendiilor (în mare parte la imobilele de locuit, apoi la anexele pentru furaje și la cele gospodărești), dotarea cu tehnică de stingere și alte nevoi ale subunității, rezultatul controalelor pe linie de prevenire și stingere a incendiilor, instrucția în cazarmă și propuneri de îmbunătățire a activității, dovedind o permanentă preocupare pentru siguranța comunității în diverse situații de urgență:

„Pentru ca serviciul de incendiu al orașului Tecuci să devie cât mai perfect organizat e absolută nevoie a (...) se reface actuala remiză a materialului de incendiu (...); am avea posibilitatea de a înființa camere pentru diferite ateliere foarte necesare secției, camera pentru depozitarea alimentelor și zarzavaturi, sală de educație fizică, etc”⁶⁵.

La acea vreme pompierii lucrau cu următoarele mașini: carul de unelte tip “Knaust” (dotat cu trepiede pentru furtunuri, 30 de găleți de pânză, o scară de 9 metri și alte 3 tipuri de scări, 4 corzi de salvare și aparat de respirat *Dräger*), o pompă Knaust și 3 sacale pentru transportul apei. Cu toate că cei 30 de soldați ai Secției (din care 7 unguri, 3 nemți și un polonez) au fost dotați cu îmbrăcăminte nouă, se resimte nevoia dotării cu o auto-pompă cisternă, topoare mari și noi construcții în curte.

⁶⁴ Ibidem, f. 522.

⁶⁵ SJGLAN, fond *Compania Tecuci*, dosar 9/1930, f. 258.

Din adresele comandantului Secției de pompieri putem deduce chestiuni importante pentru pompierii din perioada interbelică, precum necesitatea unei camionete pentru transportul materialului de incendiu în cazul unui foc în zonele rurale⁶⁶, sau cum arăta scena unui incendiu din luna mai 1930. Deranjați de faptul că oamenii se îngrămădesc să privească și că își abandonează mașinile în mijlocul drumului, pompierii solicită ca în aceste cazuri poliția să elibereze zona de persoanele care stânjesc formarea dispozitivelor de intervenție. Este posibil ca tesacurile de care am amintit anterior să fi fost utilizate la păstrarea ordinii în cazul în care în timpul incendiilor bunurile evacuate ar fi ispitit hoții:

„Sergenții din posturi să ia măsuri a opri circulația și îngrămădirea trăsurilor în direcția incendiului la anumite încrucișări de străzi. Toți spectatorii care din curiozitate de-a fi cât mai aproape îngrămădindu-se pe străzi în fața și chiar în curtea localurilor incendiate să fie opriți la mari distanțe. Unitatea de pompieri chemată la foc să poată mărșălui în bune condițiuni, instala materialul și întinde liniile de furtune; iar personalul să poată ecsecuta ordinele sub semnatului și însărcinările ce au fără a fi împiedicați de nimeni. Din cauza acestor nereguli spectatorii calcă pe liniile de furtune, nu se poate manevra materialul în bune condițiuni, se face gălăgie când trebuie să domnească o mai mare liniște”⁶⁷.

Una dintre principalele probleme ale Secției Tecuci, raportată Regimentului 5 Obuzerie în iunie 1930, făcea referire la nevoia unor consultații medicale pentru oameni și cai deopotrivă. Comandantul pompierilor solicită un „medic și un veterinar care să viziteze animalele acestei unități (...) ni s-a comunicat de garnizoana locală că a fost numit Dl. maior Lucescu pentru animale și Dl. căpitan Golștein, medicul Reg. 5 Obuze, pentru oameni”⁶⁸. Este menționat faptul că animalele erau îngrijite cu regularitate, însă pompierii Secției erau consultați de un subofițer asistent care nu putea prescrie tratament bolnavilor. Mai mult decât atât, se pare că pompierii erau complet neglijați în cazul în care ajungeau la infirmeria garnizoanei, ca dovadă fiind atașate declarațiile unor soldați care se întorseseră din spital mai bolnavi decât la internare din cauza faptului că fuseseră supuși la diverse corvezi ca să „merite” consultația.

Cinematografele și funcționarea lor sunt un subiect mult discutat și schimbările în sensul protejării populației se dovedesc greu de implementat în conștiința oamenilor. Cu toate că la 24 ianuarie 1929 cinematograful din Tecuci a fost afectat grav de un incendiu, în luna iunie 1930 spectacolele se desfășurau cu ieșirile legate în lanțuri, ușile de evacuare nu se distingeau pe întuneric iar pentru a optimiza profitul sala avea scaune peste limita de locuri admisă. Având în vedere pericolul la care erau expuse persoanele din

⁶⁶ *Ibidem*, fila 218

⁶⁷ *Ibidem*, f. 215.

⁶⁸ *Ibidem*, f. 26. Pompierii făceau parte din Ministerul Armatei, în cadrul armei Artilerie, fapt pe care îl putem deduce din apartenența la Obuzerie.

incinta „sălii de spectacole a Coloniilor școlare”, Secția de pompieri sesizează Primăria și Poliția Tecuciului:

„1) Nu se aprind luminile de siguranță în timpul cât rulează filmul în sală.

2) Leagă cu un lanț ambele uși de la intrare imediat ce a ajuns aproape de ultimul act; contra dispozițiunile art.16 din Regulamentul sălilor de spectacole.

3) La cabina operatorului nu se respectă dispozițiunile art. 30, 36 și 37.

4) Nu are telefon conform art. 40.

5) Nu are planul localului prevăzut de art.46, expus în vestibulul localului; nici Secției de pompieri nu l-a înaintat și nici primăriei locale pînă, deși sala funcționează de la 22 Noiembrie 1929.

6) Se introduc scaune mobile în sală, chiar de personal contra art. 18 din regulament (...)⁶⁹.

La finele anului vizita este reluată pentru a verifica remedierea problemelor. Într-o adresă către Primăria Tecuci pompierii înștiințau despre faptul că „sala în care se dau reprezentațiile de cinematograf nu îndeplinește condițiunile (...), iar personalul de serviciu nu se conformează dispozițiunilor legii teatrelor (...) publicată în M.O. nr. 57 din 12.04.1925”⁷⁰. Vizita pompierilor la „cinematograful comunal unde Asociația Coloniilor școlare Tecuci dă reprezentațiuni” scoate la iveală, la 28 noiembrie 1929, câteva nereguli de prevenire a incendiilor:

„1. Nu este fixat numărul locurilor în sala, în conf. cu art. 13.

2. Nu are scaunele așa după cum se specifică la art. 18 și aranjate conf. art. 19 și 20.

3. Nu are gurile de apă prevăzute la art. 25.

4. Nu are lumini de siguranță și inscripțiuni, iar ușile se țin încuiate și altele legate în timpul spectacolelor, contra art. 27.

5. Încălzitul în sală nu se face conf. Art. 28.

6. Nu are nici un medicament și nici un telefon conf. art. 46.

7. Nu are planul localului și nu l-a înaintat [cătref] Secția de pompieri.

8. În sală nu este numit în fiecare seară câte un reprezentatant al poliției locale conform art. 53⁷¹.

Vechile probleme cu dotarea deficitară revin. Dintr-un raport al comandantului Secției Tecuci, care solicită un șofer la Inspectoratul Pompierilor Militari, aflăm un amănunt interesant despre perspectivele de dotare ale pompierilor la 12 august 1929: „Am onoare a raporta că azi s-a semnat contractul între Primăria orașului Tecuci și procuristul Casei «Waldemar Fehlemayer» pentru cumpărarea unei autopompă cisternă capacitate 3500 litri apă⁷². În noiembrie 1929 Secția de Pompieri Tecuci

⁶⁹ SJGLAN, fond *Compania Tecuci*, dosar 9/1930, f. 186.

⁷⁰ SJGLAN, fond *Compania Tecuci*, dosarul 2/1928, f. 20.

⁷¹ SJGLAN, fond *Compania Tecuci*, dosar 1/1928, f. 121.

⁷² SJGLAN, *Compania Tecuci*, dosar 1/1928-1929, f. 196.

solicita Primăriei sprijinul celor două cisterne din dotare pentru că „cele 3 sacale ce posedă acest serviciu de circa 2.000 litri apă și cu materialul atât de rudimentar de care dispunem este imposibil a se face față unui incendiu mai serios”⁷³. Deducem astfel că mult dorita auto-cisternă a rămas de domeniul viitorului, și nu primim lămuriri despre ce s-a întâmplat cu suma achitată. Nevoia dotării cu tehnică de stingere nouă se face resimțită și într-un incendiu major din Tecuci din data de 24 ianuarie 1929. Ca urmare, Primăria Tecuci este solicitată de Inspectoratul Pompierilor să aloce fonduri pentru topoare și o „auto-pompă cisternă, mașina capabilă a da un mare randament la foc, acționând cu putere și ajungând în cel mai scurt timp la locul sinistrului”⁷⁴.

În urma stăruințelor Inspectoratului la autoritățile din Tecuci de a remedia lipsa dotării și neîntreținerea tehnicii de lucru, Secția urma să primească o autopompă achiziționată de Primărie. După ce fusese înștiințată încă din noiembrie 1928 că „actualele pompe nu mai pot fi socotite ca utilizabile la un foc mai serios și (...) este absolut necesar a se dota secția de pompieri cu o autopompă cisternă”, în toamna anului 1929 aceasta refuză să cumpere mașina de pompieri pe motiv că nu sunt fonduri. Comandantul Pompierilor, colonelul Gheorghe Pohrib, trimite o adresă la 9 noiembrie prin care anunță că va desființa Secția de Pompieri dacă autoritățile locale refuză sprijinul:

„Secția Pompieri Tecuci a luat ființă în urma unor intense stăruințe, spre a se pune capăt situațiunei dezordonate în care se găsea vechiul serviciu de pompieri. Ministerul Armatei (...) a detașat unitatea de pompieri însă în anumite condițiuni, cu scopul principal de a evita discreditul soldaților în fața cetățenilor, atunci când ei vor fi chemați la datorie. Pe aceste considerațiuni și pe baza convenției dintre cele 2 autorități (...) cu surprindere suntem informați astăzi de către secție că primăria intenționează a numai realiza această dotare”⁷⁵.

Pe lângă autopompele noi de stingere apare noutatea unui costum special construit, în care militarul rezista la temperaturi ridicate. La 22 ianuarie 1929 Inspectoratul solicită Secției de Pompieri Tecuci să colaboreze cu Primăria pentru a se aloca bani în vederea achiziționării unui „aparat izolant contra gazelor și fumului” din Germania⁷⁶.

Pregătirea fizică, teoretică și psihică a pompierilor militari. Într-un bilanț al activității pe anul 1928, Inspectoratul Pompierilor arăta că urmărește a dezvolta „sentimentul de mândrie în soldatul pompier, atât prin faptul că poartă haina de cinste a țării, cât și prin aceea că soldatului pompier i se încredințează paza vieții, averii și de multe ori a onoarei cetățenilor”. Instrucția trupei „trebuie făcută astfel ca

⁷³ *Ibidem*, f. 139.

⁷⁴ SJGLAN, fond *Compania de Pompieri Tecuci*, dosar 2/1928, f. 54.

⁷⁵ *Ibidem*, f. 295.

⁷⁶ SJGLAN, fond *Compania de Pompieri Tecuci*, dosar 2/1928, f. 23.

fiecare ostaș să fie convins că haina militară o poartă numai bărbații valizi, cinstiți și cu căpătâi pe lumea aceasta”⁷⁷. Aceasta se făcea prin modelul dat de însuși comandantul unității de pompieri: „soldatul trebuie să vadă în șeful său pe omul întreg, cinstit, devotat serviciului său; să-l aprecieze bun și cinstit bărbat și tată de familie, bun gospodar, bun cetățean (...) Deci muncă cinstită, dragoste de soldat și instituție, devotament către serviciu”⁷⁸.

Se insista asupra colaborării strânse și respectului dintre recruții pompieri și instructori: „fiecare ofițer și gradat din pompieri să se convingă că nu se poate forma un soldat decât dacă s-a apropiat cineva de el, dacă i-a supravegheat fiecare mișcare (...) Nu este admisibil ca un om, oricât de slăbuț ar fi fizic sau intelect, să nu poată executa bine o mișcare pe care a văzut-o executată bine și i s-a dat explicații de către instructorul său”. Fiecare zi de instrucție, conform ordinelor, se termina „cu o oră de jocuri și cântece național-patriotice” pentru o legătură sufletească între oamenii unității.

Una din cele mai interesante propuneri este viziunea pompierului despre lupta pe front: „se va căuta să se desvolte în soldat un respect mistic, religios dacă voiți, pentru front (...) omul nu va fi lăsat să piardă noțiunea respectului pentru frontul său (...) să știe să mânuiască pușca și grenada”⁷⁹. Probabil la acestea s-a gândit Inspectoratul Pompierilor când a luat decizia, la 1 aprilie 1929, să redacteze publicația „Buletinul Pompierilor Români”. „Prin acesta se va face și o legătură sufletească mai apropiată între toate organizațiile de pompieri din țară, legătură care până astăzi nu a existat”⁸⁰. Directorul publicației era maiorul Lupașcu, iar abonamentul pe un an costa 240 de lei.

O dată cu 7 februarie 1929 Inspectoratul Pompierilor pune accentul pe transformarea cazarmii într-un spațiu deopotrivă al rigorii militare și al atașamentului față de arma Pompieri. Se urmărește formarea unor cadre care să poată comanda și instrui la rândul lor viitorii recruți:

„Se va da toată atențiunea cuvenită pentru ca oamenii să fie încontinuu supravegheați de ofițeri și gradați, dându-se fiecărui recrut un bun îndemn, o vorbă de îmbărbătare, distrându-i prin jocuri [românești cinstite ca Hora, Brâul, Bătuta, Banul Mărăcine, ca la Breaza], cântece și cuvântări, îndepărtându-li-se dorul de casă (...) Orele de educație militară vor fi făcute personal de comandantul unității, insistând asupra acestei educațiuni a sufletului (s.n.), (...) educație morală cel puțin odată pe săptămână de către preot sau de un profesor. (...) Soldatul trebuie, pe cât posibil, să vadă și să pipăie totul. Materialul de specialitate (mașini, pompe) trebuie să fie întotdeauna adus în fața oamenilor pentru ca să le vadă atunci când învață

⁷⁷ SJGLAN, fond *Compania de Pompieri Tecuci*, dosar 2/1928, f. 196.

⁷⁸ *Ibidem*, ff. 201-202.

⁷⁹ *Ibidem*, f. 197.

⁸⁰ *Ibidem*, f. 122.

*nomenclatura materialului. (...) Din nenorocire procentul de analfabeți în țara noastră fiind destul de mare, (...) în fiecare unitate va funcționa o școală de carte supravegheată de comandant*⁸¹.

Programul de instrucție avea două perioade: zilnic se făcea educație fizică, dar în prima etapă se făcea instrucția pe jos și cu arma, descrierea materialului de incendiu și instrucția zilnică la acesta, punerea harnașamentului și conducerea trăsurii, procedee de stingere și salvare, descrierea și mânăuirea măștii de gaze, educație morală, educație militară, Codul justiției militare, igienă, coruri și dansuri și învățarea scrisului; într-a doua etapă se făceau unitățile de măsură și greutate, exerciții cu gazele de luptă și aparatul de respirat "Dräger", trageri și scrima cu arma, extincatoare, coloana cu muniții (materie rămasă din timpul Războiului de Independență), transporturi militare, istorie și geografie⁸². De asemenea, duminica se mergea la biserică, prin rotație. Tot în direcția cultivării spirituale a trupei din cazarmile de pompieri, Inspectoratul înștiința periodic despre aparițiile editoriale cum era broșura preotului I. Dăncilă din Sibiu numită „În luptă cu ispita”⁸³.

O dată cu 1 iunie 1929 Inspectoratul Pompierilor plănuiește să înceapă „școala anuală pentru formarea infirmierilor de oameni și cai necesari” inclusiv Secției Tecuci, care este solicitată să trimită cursanți pentru 45 de zile⁸⁴. În data de 28 aprilie 1931 Inspectoratul General al Artileriei hotărăște înființarea unei Școli de subofițeri pompieri pe lângă Comandamentul Pompierilor. „Potrivit noii legi de organizare a Ministerului de Războiu, Inspectoratul Pompierilor Militari fiind transformat în Comandament”, se face cunoscut Secției Tecuci (la 6 septembrie 1929) că noua denumire va fi Comandamentul Pompierilor Militari⁸⁵.

În 1931 se împlinesc 3 ani de existență a Secției de pompieri, iar documentul numit „Istoricul dela înființarea serviciului de incendiu militar în orașul Tecuci, 1 August 1928 și până la 1 Ianuarie 1931”⁸⁶ face o retrospectivă a perioadei. Să ne reamintim, Secția Tecuci era înființată în urma unei convenții dintre Primărie și Ministerul Armatei, aprobată de Marele Stat Major cu ordinul nr. 10766 la 1 august 1928. Tehnica de intervenție consta inițial într-o „pompă cu doi cilindri Mod. francez, cumpărată din Paris la 1874, Primar Gh. Cuza; una pompă cu doi cilindri ficsă pe cărucior cumpărată din București 1912, primar D. Balaban; un car unelte; trei sacale cu butoi de lemn fiecare circa 700 litri apă, materialul complet uzat”⁸⁷.

⁸¹ *Ibidem*, f. 41.

⁸² *Ibidem*, f. 44.

⁸³ *Ibidem*, f. 231.

⁸⁴ *Ibidem*, f. 143.

⁸⁵ SJGLAN, fond *Compania de Pompieri Tecuci*, dosar 2/1928, f. 233.

⁸⁶ SJGLAN, fond *Compania Tecuci*, dosar 12/1931, fila 398.

⁸⁷ *Ibidem*, f. 398.

Primul incendiu, după trecerea de la pompieri civili la cazarma cu pompieri militari, a fost în strada Logofăt Tăutu nr. 13 la „casele Dlui Vaisser Becher”, apoi în satul Furceni, ocazie cu care comandantul a „constatat că materialul existent nu poate să mai fie întrebuințat, se mișcă toate roțile obezii, spițe. Lipsa materialului de incendiu și a topoarelor necesare la diferite izolări”⁸⁸. Probleme s-au ivit și după primirea unei pompe model “Knaust” de la București, împreună cu două sacale și un car pentru unelte: „una pereche cai năvăși au rupt șleurile, opritori, hamuri și nu vor să tragă cu nici un chip”⁸⁹. Încă din primăvara lui 1929 firma “Dräger” furnizează Secției Tecuci, prin Inspectoratul Pompierilor, un aparat de respirat al cărui cartuș filtrant dura 1,5 ore.

Dintre autoritățile care au vizitat Secția Tecuci după înființare sunt amintiți comandantul unității, iar pentru 25-26 noiembrie și decembrie 1929 colonelul Gheorghe Pohrib, Inspectorul General al Pompierilor Militari. Periodic, Secția este inspectată de căpitanul Horia Popa Liseanu și de maiorul Pancu N. Petre, comandantul administrativ, care verifică trupa la toate categoriile de instrucție.

Concluzii. Între aspectele tehnice desprinse din documentele de arhivă putem observa calitățile pompelor de stingere, precum și procedeele folosite în localizarea incendiilor în anul 1876 cum ar fi folosirea unor mici pompe pentru desele incendii de la hornurile caselor pentru a ușura lucrul cu pompa mare. La un moment dat, în inventarul Secției apare un felinar de brâu; acesta era susținut de o curea și oferea lumină servantului (toporașul) care își folosea ambele mâini pentru a lucra cu toporul sau cu cangea.

Unul dintre dosarele din fondul Companiei Tecuci ne arată „Programul de instrucție al echipelor de pompieri”. Aceștia erau învățați nomenclatura materialului de incendiu și funcționarea acestuia. Instrucția cu materialul de incendiu (furtune, pompe) se făcea în interiorul fabricilor și alte obiective dificil de stins din localitate, după care urma întreținerea și curățarea tehnicii de stingere.

Una dintre materiile predate pompierilor se numea „procedeele de stingeri și salvări, operațiunile pentru stingere”, un alt curs era cel de „salvări de persoane, animale, obiecte, transportul persoanelor asfixiate, rănite, de unul sau mai mulți pompieri”. În partea practică se executau exerciții de stingere la coșurile de fum, subsoluri, pivnițe și cuptoare, incendii la etajele superioare, ateliere sau grajduri, incendii la lemnăria clădirii, hambare și depozite de furaje. Pregătirea pentru incendiile mari includea simulări de incendiu la sălile de spectacol, fânețe și păduri, produse chimice și uzine de iluminat sau vase plutitoare⁹⁰.

⁸⁸ Expresia de „izolare a incendiului” este înlocuită astăzi de „localizarea incendiului” și se referă la fixarea lui între anumite limite, o primă etapă spre stingerea lui.

⁸⁹ *Ibidem*, f. 399.

⁹⁰ SJGLAN, fond *Compania de Pompieri Tecuci*, dosar 1/1928, f. 198.

În acest context apar mici îmbunătățiri ale activității pompierilor, anume cartușul filtrant care putea fi folosit în medii cu fum sau toxice, costumul izolant pentru spații a căror căldură nu putea fi suportată de corp și scările culisante care erau atașate unui autovehicul și puteau fi acționate într-un mod profesionist.

Din procesele verbale redactate cu diverse ocazii reținem numele comandanților de pompieri din Tecuci și detalii reprezentative despre aceștia. Spre exemplu micile cazarme de pompieri, cum este cea din Tecuci, sunt conduse de subofițeri înainte de Războiul de Independență. Corespondența pompierilor cu Primăria arată frecvența ridicată cu care se stricau pompele de stingere, modelul pompelor folosite și nevoile cazarmei în raport cu ale comunității. Se disting, prin frumusețea exprimării, pasajele care fac referire la menirea pompierilor, rândurile care vorbesc despre atitudinea lor pe timpul antrenamentului, dar și în situații-limită cum este războiul sau stingerea unor incendii majore.

SURSE BIBLIOGRAFICE

Surse arhivistice:

Arhivele Naționale Istorice Centrale, colecția *Matrice sigilare*.

Serviciul județean Galați al Arhivelor Naționale [SJGLAN], fonduri:
Primăria orașului Tecuci, Prefectura Tecuci, Compania de Pompieri Tecuci, Primăria orașului Galați.

Serviciul județean Iași al Arhivelor Naționale [SJIAN], dosar 419/1843.

Lucrări generale și de specialitate:

Andronache, Ștefan (2000). *Tecuci-565 ani. Din 1435 și până în 2000*. Tecuci: f.ed.

Szemkovics, Laurențiu-Ștefan (2013.) “Două matrice sigilare aparținând Comenzilor pompierilor din Bacău și Tecuci”, în *Culegere de articole privind istoria pompierilor*, coordonat de Vasile Bălan, București: Editura M.A.I.

Periodice

Neron, Lt. col. Lupașcu (1937). “Activitatea d-lui Colonel Gheorghe Pohrib” în *Buletinul pompierilor români. Organ pentru prevenirea și stingerea incendiilor*: nr. 3.

ANEXĂ

„Departamentul Trebilor din Lăuntru
Către Eforia târgului Tecuciului

Văzîndu-se cele cuprinse la răspunsul acelei Eforii cu nr.172 pentru facerea heiurilor de depozitare a uneltilor pojarnicilor pe hărăzît de obștea aceluî târg, pentru care îi răspunde că să încuviințeze cheltuiiala propusă pi suma budgetului, însă întru aceia ca el să să vărguiască a face asemenea heiuri cîtu să poate mai bune și statornice din snub, cheltuielile ce se vor prilejui a face fără alte lucrări”⁹¹.

„Departamentul Trebilor din Lăuntru Iași
Către Eforia Tecuciului

Spre dezlegare la raportul acelei Eforii nr. 442, Departamentul îi răspunde că să încuviințeze suma de una mie lei și cinci parale, ci au arătat că au cheltuit pentru facerea heiurilor pojarnicești de acolo”⁹².

⁹¹ SJIAN, tr. 1764, op. 2013, dos. 419: *Dela roții pojarnicești și pentru alte înfrumusețări*. Document datat 15 mai 1843.

⁹² *Ibidem*. Document datat 28 noiembrie 1843.

Florin-Daniel MIHAI*

**DIN ISTORIA INSTITUIRII ASIGURĂRILOR SOCIALE ȘI
IMPACTUL ASUPRA MUNCITORILOR DIN PORTUL GALAȚI**

***Aspects of the history of insurance Institutionalisation and its
impact on the workers in the Port of Galați***

Abstract: *The Old Romanian Kingdom recorded a significant industrial increase at the end of the nineteenth century and the number of workers grew. Over time, socio-economic demands increased, amongst which social insurance held a priority position. The first forms of social insurance were based on the statutes of workers' organizations, through which financial support was provided. Over time, the idea of institutionalizing these rights grows larger. The first law in which social insurance was mentioned was the Mines law of 1895, through which mandatory social insurance for mining and petroleum workers was introduced. At the beginning of the twentieth century there were two other laws on the institutionalization of social insurance: the Missir law (1902) and the Nenițescu law (1912). The interwar period will preserve the social insurance system defined at the beginning of the century until the adoption of the Ioanițescu law in 1933, which wanted the unification of social insurance throughout Romania.*

Keywords: *labor legislation, insurance institutionalisation, Galatz port, social history.*

Introducere. Dezvoltarea capitalismului în Vechiul Regat, precum și creșterea numărului de muncitori generată de mediul industrial au condus la intensificarea cererilor cu caracter economico-social, asigurările sociale ocupând o poziție prioritară între acestea. O formă incipientă a acestor asigurări au constituit-o statutele organizațiilor muncitorești, prin care se acordau ajutoare financiare reciproce. Odată cu trecerea timpului apare dorința implicării statului și a instituționalizării acestor drepturi.

Înființarea unui sistem de asigurări sociale în România a urmat cursul unui proces îndelungat și anevoios, punând în centru nevoia de

*PhD Candidate, „Dunărea de Jos” University of Galați, Romania; e-mail: m.mihai@florindaniel@gmail.com

Date submitted: June 3rd 2018

Revised version submitted: July 23rd 2018

Accepted: July 25th 2018

securitate socială a muncitorilor, raportul de forțe dintre patronat și salariați dar și voința conducătorilor politici precum și specificul național.

Legea minelor adoptată în 1895 a reprezentat primul proiect ce cuprindea norme de asistență socială pentru muncitori. Aceasta făcea referire la asigurări sociale obligatorii pentru muncitorii minieri și pentru cei din industria petrolieră, legiferându-li-se dreptul la pensie și la indemnizație în cazul accidentelor de muncă. Pentru buna funcționare a procesului de atribuire a acestor drepturi s-a dispus înființarea unei case de ajutor și a unei case de pensii, la care contribuiau, în egală măsură, și muncitorii și patronatul.

Pași cu adevărat importanți pentru definitivarea unui sistem de asigurări sociale au fost făcuți la începutul secolului al XX-lea prin adoptarea a două legi inedite: *Legea pentru organizarea meseriilor* sau *Legea Missir* din anul 1902 precum și *Legea pentru organizarea meseriilor, creditului și a asigurărilor muncitorești* sau *Legea Nenițescu* din 1912. Marea Unire din 1918 a surprins în teritoriul românesc funcționarea a trei legi privind asigurările sociale și anume: una românească (*Legea Nenițescu* din 1912) în Vechiul Regat, una maghiară în Ardeal și una austriacă în Bucovina.¹ Nevoia de unificare a asigurărilor sociale pe întreg teritoriul României Mari devenea din ce în ce mai acută, ea întârziind până în 1933, când apare *Legea pentru unificarea asigurărilor sociale* sau *Legea Ioanițescu*. Ultimele modificări cu privire la sistemul de asigurări sociale din perioada interbelică au fost operate în 1938, odată cu instaurarea dictaturii regale.

Legea pentru organizarea meseriilor din 1902 (Legea Missir). Această lege a fost promovată de ministrul liberal al Agriculturii, Basile M. Missir. Deși venea să reglementeze forma de organizare a meseriilor, ea introduce și un sistem de asigurări sociale pentru meseriași, pe baze corporatiste. Cu toate acestea, existau și așa-zise constrângeri, după cum enunța și legea: „odată ce o parte a meseriașilor din o localitate au hotărât să formeze o corporație, ceilalți meseriași din aceeași categorie de meserie trebuie să facă parte din ea. Dacă cineva nu voia să facă parte, avea toată libertatea, dar nu mai putea să își exercite meseria.”² Mai departe, legea pentru organizarea meseriilor se dorea a fi un proiect care să împace principiile liberale, în măsura în care formarea unei corporații depindea de „voința celor interesați”, argumentând ideea că „odată formată corporațiunea, face parte din ea orice meseriaș de aceeași meserie din comună. Principiul obligativității deciziunii majorității este hotărâtor.”³ După cum se poate observa, *Legea Missir* introduce în procesul de

¹ Purdescu 2013: 144.

² Rizescu 2016: 176.

³ Missir 1905: 64.

instituționalizare a asigurărilor sociale o nouă categorie „protejată”, cea a meseriașilor.

Mișcarea sindicală a atacat puternic această lege, considerând-o un alt procedeu al Partidului Liberal prin care acesta încerca să împiedice organizarea sindicală a clasei muncitoare. Sindicatul luptau intens împotriva corporațiilor, în care puteau să intre deopotrivă și patronii și muncitorii, insinuând o nouă oportunitate de exploatare burgheză și de constrângeri ale muncitorilor.⁴

În portul gălățean, anul 1902 reprezintă un an marcat de puternice frământări. La baza acestora au stat grevele spontane izbucnite din dorința muncitorilor de a-și impune propriile revendicări, dar, totodată, se remarcă și activitatea sindicalistă care dorea să îndrepte acțiunile greviste înspre abolirea corporațiilor și contestarea legii pentru organizarea meseriilor. Se înregistra astfel la 30 mai 1902 o grevă a lucrătorilor de la încărcarea și descărcarea vapoarelor și cherestelei, după ce în prealabil aceștia înaintaseră două petiții cu revendicările lor Prefecturii și Căpitaniei portului. La 19 august 1902 izbucnește greva căruțașilor, conflictul escaladând pe baze mai vechi dar și pe acuzele aduse de un antreprenor din port cum că unii muncitori ar fi „primejdioși socialiști”.⁵ Acest episod nu este unul întâmplător și poate fi un argument în plus pentru ideea impunerii anumitor „revendicări” politice în acțiunile muncitorești.

Legea pentru organizarea meseriilor, creditului și asigurărilor muncitorești din 1912 (Legea Nenișescu). La 27 ianuarie 1912 apare legea care o abroga pe cea din 1902 – Legea pentru organizarea meseriilor, creditului și asigurărilor muncitorești – la inițiativa ministrului conservator al Industriei și Comerțului, D. S. Nenișescu. Această lege reforma organizarea propusă de Basile Missir și propunea corporații de maxim 50 de membri cu bresle cu un minimum de 25 de membri, congregate în corporații cu minimum de 1000 de membri.⁶ Această lege părea a evoca revenirea la tradiționalele bresle desființate în 1873 printr-un jurnal al Consiliului de Miniștri.

Legea a fost vehement criticată de către socialiști și sindicate. Cristian Racovski a reprezentat vocea critică și fermă îndreptată împotriva ei, considerând acest proiect neconstituțional, fiind încălcată libertatea individuală: „(...) legile meseriilor de la 1902 și de acum sunt anticonstituționale, căci silesc pe lucrători să facă, vrând nevrând, parte din bresle.”⁷ Discursul său continua în a acuza faptul că legile fuseseră create de către cei care le-au și votat, liberalii respectiv conservatorii, precum și că nu făceau altceva decât să lovească în muncitori și nu afectau starea

⁴ Morărașu 1971: 200.

⁵ Marinescu 1967: 251.

⁶ Rizescu 2016: 176.

⁷ ANB, CGSR 5/246: 57.

parlamentarilor: "(...) dacă ea ar fi pus pe deputați și pe senatori sub supravegherea unui maestru, să vegheze la conduita lor morală și religioasă (...) s-ar fi ridicat un strigăt de indignare care ar fi sculat și morții din mormânt."⁸ În finalul memoriului, C. Racovski conchidea că: „noi suntem împotriva legii meseriilor și trebuie să căutăm să o dărâmăm.”⁹ În ceea ce privea partea de asigurări sociale, atitudinea se schimba.

Revenind la prevederile cu privire la asigurările sociale, legea a fost una foarte apreciată la vremea respectivă, fiind considerată printre cele mai moderne din Europa. Ea introducea principiul asigurării obligatorii pentru accidente de muncă, boli, pensii de invaliditate și de bătrânețe pentru toți muncitorii care făceau parte din corporații. Dacă ajutorul financiar în cazul accidentelor și a bolilor nu reprezenta o noutate (vezi cazul caselor de ajutor de stat sau anonime înființate pe lângă marile corporații, de exemplu casa de ajutor a fabricii de cherestele *Goetz&Co* din portul Galați), pensia de bătrânețe sau de invaliditate reprezenta un fapt inedit pentru spațiul românesc, în condițiile în care la acea vreme doar Anglia și Germania asigurau aceste drepturi. Contribuția la aceste pensii era una tripartită angajat – patron – Stat: ”Art. 188. Patronul, asiguratul și Statul vor contribui la alcătuirea fondului pensiunilor de bătrânețe și invaliditate.”¹⁰ Vârsta de pensionare era stabilită la 65 ani iar cotizația putea fi plătită începând cu vârsta de 16 ani.¹¹

Așa cum am amintit mai sus, poziția sindicatelor s-a schimbat când a venit vorba de sistemul de asigurări sociale. Mai mult decât atât, Cristian Racovski atribuia acest succes eforturilor clasei muncitoare și sancționa implicarea Statului și a patronilor ca fiind insuficientă: „(...) admițând principiul legii și considerând-o chiar ca un rezultat al luptelor noastre proprii. Noi găsim însă participarea Statului și a patronilor insuficientă, mai ales la casele de boală la care nici patronii, nici Statul nu contribuie.”¹² Acesta compara nivelul de implicare cu cel din Marea Britanie, unde muncitorii cu venit zilnic sub 2 lei nu cotizau dar erau asigurați deoarece preluau Statul și patronatul obligația financiară față de casa de ajutor. De asemenea, vârsta de pensionare era considerată mult prea mare (65 ani față de 60 în Franța), precum și quantumul pensiei era considerat unul mic (150 lei pe an față de 700 lei în Marea Britanie).¹³ Posibil ca Racovski, intuind împrumuturile masive din legislația străină a proiectului românesc, să speculeze părțile negative sau cele omise intenționat, considerate ca nesustenabile financiar de către ministrul conservator. Cu toate acestea, legea Nenițescu a reprezentat la început de secol XX un proiect îndrăzneț și inovativ pentru spațiul românesc, deși imperfect.

⁸ ANB, CGSR 5/246: 57.

⁹ ANB, CGSR 5/246: 67.

¹⁰ <http://www.monitoruljuridic.ro>, accesat la 31.05.2018.

¹¹ *Ibidem*

¹² ANB, CGSR 5/246: 67.

¹³ *Ibidem*.

Legea pentru unificarea asigurărilor sociale din 8 aprilie 1933 (Legea Ioanițescu). Realizarea Marii Uniri din 1918 a generat pe teritoriul românesc multe inegalități în diferite domenii. În ceea ce privește asigurările sociale, după cum am amintit, era reperată prezența a trei legi: Legea Nenițescu în Vechiul Regat, o lege maghiară în Ardeal și una austriacă în Bucovina. Nevoia de unificare a asigurărilor sociale și crearea unui sistem comun și unitar pentru toate provinciile românești a fost satisfăcută în 1933, odată cu votarea legii Ioanițescu. Noua lege menținea modelul de contribuție tripartit (angajat-patron-Stat), dar managementul sistemului de asigurări revenea Statului și patronilor. Totuși legea conținea aspecte negative frapante ca neinclusiunea în sistem a agricultorilor, lipsa dreptului la pensie de bătrânețe ori a indemnizației de șomaj.¹⁴ Cu toate acestea, cei care cotizaseră până la 8 aprilie 1933 la fondul pentru pensie de bătrânețe ori cei care împliniseră vârsta de 65 ani își păstrau dreptul la pensie cu condiția să fi cotizat timp de 1200 de săptămâni.¹⁵ În anul instaurării dictaturii regale (1938), situația se schimbă și este reintrodus dreptul la pensie de bătrânețe. Astfel, în deceniul patru al secolului 20 se poate aprecia că populația activă din mediul urban în România era acoperită prin asigurări sociale într-un grad ridicat.¹⁶

Impactul asupra muncitorilor din portul Galați. Muncitorii din porturi nu s-au bucurat de la început de beneficiile asigurărilor sociale. Trebuie spus că muncitorii portuari sunt incluși în categoria asiguraților obligatoriu o dată cu adoptarea Legii Ioanițescu. Până în 1933 muncitorii din porturi se bazau pe statutele muncitorești ale propriilor organizații prin care se acorda sprijin financiar reciproc, dar și pe cele ale caselor de ajutor ridicate de patroni pe lângă marile întreprinderi. Sistemul se baza pe contribuția directă a muncitorilor care se efectua lunar iar asigurările prevedeau ajutor în caz de accident, boală sau invaliditate. Abuzurile patronilor din păcate erau numeroase, în fapt aceste asigurări figurând doar pe foaie, drept consecință existau multe procese în care muncitorul chema în instanță patronatul. Un astfel de caz a fost înregistrat la data de 31 iulie 1912 la tribunalul județului Covurlui, când Ilie Hereniuk chema în judecată Societatea anonimă pentru exploatarea de păduri și ferestre cu vapori (fosta *Goetz&Co*).¹⁷ Acesta cerea daune materiale și morale în urma unui accident de muncă petrecut în fabrică și care îl lăsase surd, mut și amnezic. Patronatul societății nu s-a prezentat în judecată și nici nu s-a asigurat de recuperarea medicală a reclamantului, chiar dacă încă de pe vremea fostei fabrici *Goetz&Co* exista un regulament comun acceptat (patron-angajați) cu privire la accidente de muncă, boală sau invaliditate, introdus în 1892.¹⁸

¹⁴ Preda *et alii* 2004: 18.

¹⁵ ANB, CGM 98/ 315: 630.

¹⁶ Zamfir 1999: 34.

¹⁷ DJANG, TC 1912/8: 1.

¹⁸ DJANG, TC 1909/1: 56-63.

Legea pentru unificarea asigurărilor sociale din 1933 cuprindea amendamente clare cu privire la situația lucrătorilor din porturi și la drepturile acestora. Totodată, muncitorilor din porturi le erau stabilite cotizațiile dar și clasele de acordare a drepturilor. Astfel, se recurgea la reținerea a 3% din salariul angajatului precum și 3% din suma tuturor salariilor plătite de patron, suma totală fiind depusă la Casa sau Oficiul de Asigurări.¹⁹ Pentru obținerea tuturor drepturilor acordate de legea pentru unificarea asigurărilor sociale, muncitorii din porturi erau încadrați în clase, după cum urmează:

Clasa a II-a: muncitorii din porturile și schelele temporare unde lucrează muncitori care nu îndeplinesc condițiile de organizare a muncii în porturi.

Clasa a III-a: muncitorii din porturile: Orșova, Baziaș, Moldova-Veche, Drencova, Turnul-Severin, Calafat, Bechet, Corabia, Turnu Măgurele, Zimnicea, Oltenița, Turtucaia, Siliștra, Călărași, Cernavodă, Hârșova, Gruia, Cetatea, Ostrov, Oltina, Măcin, Reni, Tulcea, Isaccea, Vâlcov, Ismail, Chilia-Nouă, Chilia-Veche, Sulina, Balcic, Cavanaugh, Mangalia și Bicaz și celelalte porturi care îndeplinesc condițiile legii de organizare a muncii în porturi.

Clasa a IV-a: muncitorii din porturile: Brăila, Constanța, Galați și Giurgiu.²⁰

Muncitorii portuari se bucurau de aceleași drepturi ca toate celelalte categorii de asigurați în ceea ce privea sprijinul financiar în caz de boală, naștere, înmormântare, dar și de pensii de accidente de muncă sau de invaliditate survenită în urma unor boli. (vezi *fig. 1, fig. 2, fig. 3 și fig. 4*). De asemenea, drepturi precum consultații medicale, medicamente, internări în spitale, sanatorii, băi etc. erau asigurate atât muncitorilor cât și familiei avute în grijă.²¹

Aflați în clasa a IV-a a lucrătorilor din porturi, muncitorii gălățeni făceau parte din clasa privilegiată a categoriei lor și se bucurau de beneficii și cuantumuri sporite. Dar pe lângă toate aceste lucruri, cel mai important era acela de recunoaștere ca parte egală cu celelalte categorii de muncitori și includerea în sistemul de asigurări sociale. Astfel, lucrătorii din portul Galați, după lungi acțiuni greviste și revendicări acceptate de către patronat dar în fapt niciodată respectate, se văd pe picior de egalitate cu funcționarii de la Stat (primii asigurați social), cu meseriașii ori celelalte categorii intrate cu mult înaintea lor în sistemul de asigurări sociale. Altfel spus, într-un război orchestrat politic și dominat de impunerea și recunoașterea unor forme de organizare și reprezentare ca sindicatele, pentru cei de stânga, sau corporațiile, pentru cei de dreapta, muncitorii portuari ajung să fie apreciați și valorificați prin includerea lor în sistemul de asigurări sociale. Nu în

¹⁹ ANB, CGM 98/ 315: 619.

²⁰ *Ibidem.*

²¹ *Ibidem.*

ultimul rând, muncitorii gălățeni primesc pentru prima oară, în afara statutelor de organizații muncitorești, sprijin financiar în caz de boală, în cazul cheltuielilor maternale ori de înmormântare dar și pensie de invaliditate ori accident, lucru inedit pentru această categorie de muncitori.

Concluzii. Drumul parcurs de România pentru crearea și definitivarea unui sistem de asigurări sociale a fost unul dominat de confruntări la nivel ideologic, concesi și încercări de impunere. Reprezentarea profesională de la început de secol XX a deschis calea dialogului dintre cele două viziuni, sindicală și corporatistă, iar participarea comună a lor a stat la baza dezvoltării politicii sociale a României. Pe lângă aspectele politice, factorul social reușește să se impună iar muncitorii să obțină drepturile care să le îmbunătățească și să le asigure o condiție.

SURSE BIBLIOGRAFICE

Arhivistice

Arhivele Naționale din București, fond Comisia Generală a Sindicatelor din România. 1907-1923
Idem, CC PCR, fond Confederația Generală a Muncii. 1923-1940
Diecția Județeană a Arhivelor Naționale Galați, fond Tribunalul județului Covurlui

Literatură de specialitate

Marinescu, Gh. C. (1967). Luptele muncitorilor din portul Galați între anii 1900-1903. *Danubius*, 1, 245-256
Missir, B. M. (1905). Legea pentru organizarea meseriilor și regulamentul privitor la aplicarea ei, precedate de dezbaterile corpurilor legiuitoare și de proiectele de legi anterioare, București, Atelierele Grafice I. V. Socecu
Morărașu, Gh. M. (1971). Despre refacerea Partidului Social-Democrat din România (1900—1910). *Danubius*, 5, 199-205
Preda, M.; Doboș, C.; Grigoraș, V. (2004). Sistemul de asigurări de pensii în România în perioada de tranziție: probleme majore și soluții. București, Institutul European din România
Purdescu, I. D. (2013). Aspecte privind evoluția protecției sociale în România. *Economie și sociologie*, 3, 143-149
Rizescu, V. (2016). De la emanciparea muncii la protecția socială: politica reprezentării profesionale în România la începutul secolului XX. *Polis*, 4(14), 175-184
Zamfir, C. (1999). Politici sociale în România. București, Editura Expert

Surse online:

<http://www.monitoruljuridic.ro>

ANEXE

Fig.1 Tabel ajutor bănesc pe timpul internării

Clase	Salariul cu asigurat pe zi	Ajutorul bănesc	
		pe zi	pe săptămână
	L e i	L e i	L e i
I.	17	8	56
II.	35	17	119
III.	62	31	207
IV.	90	45	315
V.	120	60	420

Sursa: Arhivele Naționale București, fond Confederația Generală a Muncii. 1923-1940

Fig. 2 Tabel pensie în caz de accident

Gradul invalidității	C L A S A				
	I.	II.	III.	IV.	V.
	L E I				
peste 20 procente	56	116	206	300	400
" 25 "	70	145	258	375	500
" 30 "	85	175	310	450	600
" 33 $\frac{1}{3}$ "	94	194	344	500	666
" 35 "	99	204	361	525	700
" 40 "	113	233	413	600	800
" 45 "	127	252	465	675	900
" 50 "	141	291	516	750	1000
" 55 "	155	320	568	825	1100
" 60 "	170	350	620	900	1200
" 65 "	184	379	671	975	1300
" 70 "	198	408	723	1050	1400
" 75 "	212	437	775	1125	1500
" 80 "	226	465	826	1200	1600
" 85 "	240	495	878	1275	1700
" 90 "	255	525	930	1350	1800
" 95 "	269	554	981	1425	1900
" 100 "	283	583	1033	1500	2000

Sursa: Arhivele Naționale București, fond Confederația Generală a Muncii. 1923-1940

Fig. 3 Tabel pensii pentru urmași

	C L A S A				
	I.	II.	III.	IV.	V.
	L	E	I		
Vaduva singură (20 %)	85	175	310	450	630
Vaduva cu un copil (40 %)	170	350	620	900	1200
Văduvi cu doi sau mai mulți copii (60 %)	255	525	930	1350	1800
Un orfan de ambii părinți (30 %)	127	262	465	675	900
Doi sau mai mulți orf. de ambii par. (60 %)	255	525	930	1350	1800

Sursa: Arhivele Naționale București, fond Confederația Generală a Muncii. 1923-1940

Fig. 4 Tabel pensie în cazul invalidității provocate de o boală

. T A B E L A

PENSIILOR PENTRU INVALIDITATE DIN BOALA

După săpă- mâna colizate	Suma pensiei	După săpă- mâna colizate	Suma pensiei	După săpă- mâna colizate	Suma pensiei	După săpă- mâna colizate	Suma pensiei	După săpă- mâna colizate	Suma pensiei	După săpă- mâna colizate	Suma pensiei
206	401	332	422	458	443	584	464	710	485	836	506
212	402	338	423	464	444	590	465	716	486	842	507
218	403	344	424	470	445	596	466	722	487	848	508
224	404	350	425	476	446	602	467	728	488	854	509
230	405	356	426	482	447	608	468	734	489	860	510
236	406	362	427	488	448	614	469	740	490	866	511
242	407	368	428	494	449	620	470	746	491	872	512
248	408	374	429	500	450	626	471	752	492	878	513
254	409	380	430	506	451	632	472	758	493	884	514
260	410	386	431	512	452	638	473	764	494	890	515
266	411	392	432	518	453	644	474	770	495	896	516
272	412	398	433	524	454	650	475	776	496	902	517
278	413	404	434	530	455	656	476	782	497	908	518
284	414	410	435	536	456	662	477	788	498	914	519
290	415	416	436	542	457	668	478	794	499	920	520
296	416	422	437	548	458	674	479	800	500	926	521
302	417	428	438	554	459	680	480	806	501	932	522
308	418	434	439	560	460	686	481	812	502	938	523
314	419	440	440	566	461	692	482	818	503	944	524
320	420	446	441	572	462	698	483	824	504	950	525
326	421	452	442	578	463	704	484	830	505	956	526

Sursa: Arhivele Naționale București, fond Confederația Generală a Muncii. 1923-1940

Mariana FILIMON (DAKI)*

**PROBLEMA COPILOR AFLAȚI SUB OCROTIREA STATULUI ÎN
PERIOADA INTERBELICĂ ÎN BASARABIA DE SUD**

***The issue of children under State care in the interwar period in
Southern Bessarabia***

Abstract: *The educational process implemented in Southern Bessarabia following the Union with the Romanian State underwent the trails of being strengthened in a multicultural society, along with a series of specific difficulties. The beginning of the XXth century, an unsettled period after the manifestation of significant historical events, composed an unstable social environment especially among the younger generation, which was distinguished through a large number of orphaned, abandoned and ill-educated children. The education of the young generations as one of the main goals of the Romanian State on its way to the formation of a unique national identity in Bessarabia brings about a series of educational laws in which a special place was occupied by the children placed in the care of the State. As yet there are no special studies related to the entire educational system of South Bessarabia, instead we know common cases that were specific to the whole province. By studying real cases of ordinary men, we can easily see the efforts made by the Romanian State together with Izmail County's local government in order to resolve all issues related to children orphaned or abandoned in the unitary educational system.*

Keywords: *asylum, orphans, the Preventive Institute for Minors, Izmail county, town hall.*

Perioada interbelică a adus schimbări radicale în modul de trai al populației din Basarabia de Sud. Aici, administrația română a pornit un șir de reforme dintre care cea mai memorabilă a fost reforma învățământului, pe deplin reflectată în istoriografia istoricilor români și ucraineni. Așadar, pe baza surselor originale (materiale de arhivă ale orașului Ismail, considerată capitala neoficială a Basarabiei istorice) vom încerca să găsim răspunsuri la un număr destul de semnificativ de întrebări legate de problema copiilor defavorizați.

* PhD Candidate, „Dunărea de Jos” University, Galați, Romania; State Humanist University, Izmail, Ukraine; e-mail: dakimarianag0@gmail.com

Date submitted: July 30th 2018

Revised version submitted: October 2nd 2018

Accepted: October 9th 2018

În perioada interbelică, copiii orfani erau dați spre îngrijire doicilor cu plată de la Primărie. Drept exemplu ar putea servi doica Maria Serikov, care locuia pe strada Comercială N^o59 în Ismail și primea ajutor lunar pentru creșterea și întreținerea unui băiat orfan, Alexander Sokolovschii. „În etate de 11 ani în a doua zi de Paști băiatul a plecat de acasă și nu s-a mai întors”; din păcate, astfel de cazuri erau frecvente din pricina faptului că familiile adoptive se purtau necorespunzător cu copiii. Potrivit regulilor de întreținere a unui copil orfan, Maria Serikova era obligată să informeze imediat Primăria despre dispariția băiatului, iar aceasta, la rândul său, se adresa Poliției pentru a pune în funcțiune cercetarea cazului dat¹. Un alt caz ce demonstrează detașarea doicii față de copilul plasat în grijă-i este cel al lui Alexandru Grigorescu, întreținut de Primărie și dat spre educație și creștere Iustinei Petrenko din Ismail str. Sfânta Vineri N^o97. Inspecțiile întreprinse de autorități constatau că acest copil era tratat în mod neomenos, din această cauză hotărându-se să fie luat și dat altei doici².

Statul, filantropii și toate persoanele care nu rămâneau indiferente la soarta copiilor orfani depuneau eforturi enorme pentru a-i sprijini pe aceștia, pe cei părăsiți de părinți sau vagabonzi. Pentru ei se creau instituții cu caracter instructiv-educativ. O instituție de acest tip a fost înființată la Gherla, Institutul Preventiv de Minori. Cu un trecut istoric bogat, Institutul a fost clădit pe locul vechii cetăți a Gherlei, ce servea pe vremuri ca reședință a voievozilor Ardealului. Institutul era amplasat în apropierea râului Someș, între Cluj și Dej, și era clădit pe un loc de peste 12 hectare, cu mari edificii și numeroase pavilioane având o dezvoltare agricolă, industrială și general economică. Institutul primea copii fără sprijin moral, desfrânați, demoralizați; de asemenea copii părăsiți de părinți sau cei care fugiseră de la aceștia și copii vagabonzi. În Institut se primeau numai băieți și fete în vârstă de la 12 până la 18 ani. Internarea se făcea pe baza cererii părinților sau a tutorilor, adresată direct Institutului, timbrată cu 11 lei și 1 leu aviație și însoțită de următoarele acte:

1. Certificatul de naștere a copilului
2. Certificatul de școală a ultimei clase absolvite de acesta
3. Certificat medical despre dezvoltarea și starea sanitară a copilului, care să menționeze că acesta nu are nici un defect psihic ori fizic
4. Certificat de la comună privitor la conduita rea a copilului, asupra situației sale materiale și a ocupației de până atunci
5. În cazul în care dispuneau de o stare materială bună părinții sau tutorele alăturau o declarație în urma căreia erau obligați să plătească întreținerea anuală într-o sumă stabilită de direcțiune
6. În cazul în care părinții sau tutorii erau lipsiți de mijloace, ei alăturau un certificat de pauperitate

¹ Direcția Județeană a Arhivelor Ismail (în continuare DJAI), fond 6, vol. 1, dosar 919, ff. 4, 5.

² DJAI, f. 6, vol. 1, dosar 1182, f. 21.

7. Declarația părintelui sau tutorelui în care lăsau la aprecierea Institutului educația copilului până la majorat

La intrarea în Institut copilul trebuia să aibă cu sine 2 rânduri de albituri, cămăși, izmene, batiste și ciorapi, o pereche de ghete, 2 farfurii (una adâncă și una plată), un set de tacâmuri (lingură, cuțit și furculiță). Orice autoritate (judecătorească, de la primărie, poliției, legiuni de jandarmi sau oricare alta) sau orice persoană având consimțământul tatălui sau a tutorelui puteau însoți copilul până la Institut.

Pentru educarea copiilor, în Institut erau școli primare, de ucenici și cursul liceal inferior. Elevii trăiau liberi o viață de internat. Paralel se învățau diferite meserii: stoleria, căzănăria, țesătoria, legătoria de cărți, zidăria, croitoria, cizmăria, florăria, grădinăria, agricultura sau brutăria. La sfârșit se obținea un Livret de calfă pe baza căruia tinerii se puteau ulterior angaja³.

Pentru județul Ismail, un astfel de tip de Institut a fost mai mult decât oportun, având în vedere că Primăria județului avea sub îngrijire un număr însemnat de copii abandonati, cărora prin propriile mijloace le oferea întreținerea și educația menite a-i face buni cetățeni ai țării. Totuși, erau cazuri când eforturile Primăriei erau infructuoase și în așa caz se apela la Institutul Preventiv de Minori: „Vă rugăm să binevoiți a interna în acel institut de minori pe Teodor Munjiu, copil abandonat și crescut de primărie, a cărui purtare s-a dovedit incorijabilă”. La acest apel se adăugau și actele necesare:

1. Adresa Școlii „I. C. Brătianu” N^o34/934 din care se vedea că copilul în cauză absolvise clasa 1-a primară
2. Certificatul N^o548/934 eliberat de Serviciul sanitar al orașului
3. Actul de naștere, constatat prin Justiție deoarece copilul fusese găsit la 23 martie 1919 având vârsta de 7 luni (la momentul internării avea 16 ani).

În afară de acestea, copilului i s-au confecționat albituri, încălțăminte și vesela cerută. La început Primăria nu dispunea de fonduri pentru a plăti întreținerea lui anuală, dar promitea că dacă situația bugetară va permite se va plăti o sumă oarecare fără a lua obligațiune pentru el. Toate aceste date indică faptul că Primăria participa activ la viața copiilor defavorizați prin toate mijloacele posibile, încercând să aranjeze viețile acestor copii⁴. Necătând la toate eforturile autorităților, mai rămăseseră mulți copii pe stradă, fapt pe care îl putem constata prin identificarea unui număr de 30 de minori condamnați la Gherla; neavând fonduri de transportare, minorii în cauză continuau vagabondajul, iar Tribunalul se adresa Primăriei în căutarea finanțelor, primind însă refuz din cauza lipsei de prevederi bugetare⁵.

O altă instituție, nu mai puțin însemnată, era Azilul „Elena Doamna” din București. Din trecutul întemeierii Azilului se deprind câteva figuri puternice care au izbutit să fondeze o instituție de binefacere ce a pornit de

³ DJAI, f. 6, vol. 1, dosar 919, f. 8.

⁴ DJAI, f. 6, vol. 1, dosar 919, f. 22.

⁵ DJAI, f. 6, vol. 1, dosar 1183, ff. 6, 7.

la o mare tragedie. Doctorul Carol Davila, deși de origine francez, statornicit în țară ca medic militar, rămâne văduv iar din milă pentru copilul său rămas fără mamă se hotărăște să strângă în casa sa circa 40 de copii între 5—6 ani ce se aflau împrăștiați pe la fostele lor doici prin mahalalele Bucureștilor. Doctorul Carol Davila, reușind să atragă protecția Doamnei Elena Cuza, pune în anul 1862 piatra fundamentală a Azilului Elena Doamna⁶. Instituția și-a deschis porțile și pentru copiii orfani basarabeni. Eleva Zoe Constantin, copil găsit și întreținut de Primărie, a urmat cursurile Școlii profesionale din Ismail, pe care le-a absolvit. Exprimându-și dorința de a urma mai departe școala, în urma intervențiilor eleva a fost internată în anul 1933 la Azilul „Elena Doamna”⁷. Pe anul școlar 1934/1935 în contul Azilului s-au expediat din partea Primăriei 2.700 de lei urmând ca din această sumă să se rețină 1.200 lei pentru taxa pe anul școlar 1934/1935, iar din restul de 1.500 lei să se cumpere îmbrăcăminte și încălțăminte precum și alte obiecte necesare elevei⁸. O achitare completă a taxelor școlare poate fi lămurită cu faptul că în bugetul Primăriei pe anul 1934/1935 s-a prevăzut la art. 76 un fond global de 110.000 lei ”pentru creșterea și întreținerea copiilor găsiți”⁹.

În ziarul *Buletinul I.O.V.*¹⁰ de la 1 februarie 1927, în articolul „Drepturile locale ale invalizilor și văduvelor de război” s-a menționat faptul că copiii invalizilor și orfanii de război sunt scutiți de taxele școlare la toate școlile Statului. Mai departe articolul menționa că toți invalizii care au copii în școală sau orfanii care urmează cursurile diferitelor școli de Stat și care în prezent plăteau taxe școlare puteau cere acestor școli scutirea de taxe, în scris, alăturând actele necesare. În cazul în care cererea nu era satisfăcută, aceștia urmau să se adreseze Asociației generale care la rândul ei urma să intervină în acest scop¹¹.

La art. 192, Legea învățământului scutea de taxe școlare copiii orfani de război, copiii orfani întreținuți de rude sărace sau de tutori săraci ce prezentau un certificat de pauperitate. În cazul elevei Constantin Valentina, elevă a Școlii inferioare de meserii din Ismail situată pe str. General Al. Averescu, tutorele elevei era Primăria, anume Primăriei s-a adresat directorul școlii pentru ca taxa școlară să fie trecută la contul pentru apă al școlii. Fondurile școlii erau foarte mici ceea ce punea Direcțiunea în situația de a fi precaută cu scutirea de taxe. Cheltuielile neputându-se reduce, scutirile nu mai puteau fi ca în trecut, când majoritatea elevilor urmau cursurile în mod gratuit¹². În afara taxelor școlare Primăria procura îmbrăcăminte și încălțăminte pentru copiii pe care îi tutela. Astfel, delegația

⁶ Lucia Borș, „Azilul Elena Doamna” în revista *Boabe de grâu*, consultat la restitutio.cbub.ro/bitstream/123456789/532/1/Azilul%20Elena%20Doamna_p.147-165.pdf

⁷ DJAI, f. 6, vol. 1, dosar 919, f. 18.

⁸ DJAI, f. 6, vol. 1, dosar 986, f. 16.

⁹ DJAI, f. 6, vol. 1, dosar 1068, f. 2.

¹⁰ I. - invalizilor, O. - orfanilor, V. - văduvilor.

¹¹ DJAI, f. 6, vol. 1, dosar 1433, f. 187.

¹² DJAI, f. 6, vol. 1, dosar 1068, f. 4.

consiliului comunal a aprobat în ședința de la 4 decembrie 1936 să cumpere încălțăminte, lenjerie și îmbrăcăminte de iarnă în valoare de 13.000 lei, dispunând totodată ca obiectele de mică valoare să se cumpere din comerț la prețul zilei, iar cele de o valoare mai mare să se procure pe baza de oferte. Pentru perfectarea acestei chestiuni a fost însărcinat consilierul comunal Vitale Savițchi, care urma să se deplaseze personal la domiciliul fiecărui copil și să stabilească în mod precis obiectele de care era nevoie¹³.

Chiar și după majorat Primăria continua să facă tot posibilul pentru îngrijirea tinerilor. Din adresa trimisă regimentelor militare 28 Dorobanți, 27 Obuzieri, 3 Vânători de la 20 ianuarie 1938 observăm cum se încerca plasarea ca voluntari într-unul dintre regimente a doi tineri în vârsta de 18 ani. Regimentul militar 28 Dorobanți a căzut de acord să primească tinerii Cozma Feodor (zis Munjiu) și Boris Mațco numai dacă aveau cursul primar terminat și dacă erau cetățeni români. Fiecare tânăr trebuia să depună:

1. Extrasul de naștere
2. Certificat că nu este căsătorit
3. Certificat medical dat de un medic militar
4. Certificat de absolvire a cursului primar
5. Certificat de bună purtare din partea Primăriei prin care să ateste că este cetățean român
6. Consimțământul părinților sau tutorilor (act legalizat de autoritatea administrativă respectivă)¹⁴.

În anul 1937 erau 26 de copii întreținuți de Primărie (*Anexă*)¹⁵.

În anul 1936 a fost înființat orfelinatul eparhial din Ismail¹⁶ unde se întrețineau 21 de copii orfani de mamă și tată și 3 copii care până la primirea în orfelinat erau întreținuți de Primărie. Orfelinatul Eparhial nu avea fonduri proprii și se întreținea din subvenții de la biserici, cotizații benevole de la clericii Eparhiei, precum și din donații. În anul 1938 se prevedea lărgirea localului orfelinatului prin construirea unei noi aripi, din această cauză episcopul se adresează cu o rugămintă ca în bugetul 1938-1939 să se prevadă o subvenție pentru înfăptuirea acestei construcții¹⁷.

Leagănul de copii „Sfânta Ecaterina“, unde erau internați și copii din Basarabia de Sud, a fost inaugurat în 1897, pe 25 noiembrie, de ziua Sfintei Ecaterina. Statutul așezământului avea în vedere primirea și creșterea copiilor cu părinți sărmani, împovărați cu numeroși copii, și mai ales a celor rămași fără mamă. Se primeau și tinere necăsătorite devenite mame, pentru a-și crește singure copiii și pentru a evita înstrăinarea pruncilor. Fondurile din care se întreținea acest așezământ proveneau din donații, subvenții și loterii. Valoarea activității de îngrijire și a modului în care era organizat acest orfelinat a fost recunoscută și chiar premiată, în anul 1900, cu medalia de

¹³ DJAI, f. 6, vol. 1, dosar 1068, f. 8.

¹⁴ DJAI, f. 6, vol. 1, dosar 1182, ff. 1, 6.

¹⁵ DJAI, f. 6, vol. 1, dosar 1182, f. 12.

¹⁶ DJAI, f. 6, vol. 1, dosar 1183, f. 234.

¹⁷ DJAI, f. 6, vol. 1, dosar 1183, f. 109.

aur a Expoziției Internaționale de la Paris¹⁸. Din Comitetul Fondator al Leagănelui făceau parte Ecaterina G. Cantacuzino, președintă, Teodora Văcărescu, vicepreședintă, Irina Cantacuzino, casieră, doctorul Toma Ionescu, secretar; membre erau doamnele Moruzzi, Olănescu, Lamotescu, Vlaso, Lascăr, Grădișteanu, Costinescu, Monteoru, Crissoveloni, Marghiloman, Dumitrescu, Angheliescu. Președinta de onoare a fost desemnata Regina Elisabeta. Doctorul așezământului era medicul Mihail Mirinescu. Primăria Capitalei a donat terenul de lângă Arcul de Triumf – 20.000 mp – pe care s-au clădit, în timp, șapte pavilioane¹⁹.

Societatea “Leagănel Sf. Ecaterina”, recunoscută ca persoană morală și juridică prin Legea din 19 decembrie 1898, pusă sub înaltul patronaj al Reginei Maria, se afla în București pe Calea Victoriei 129. Rezumând activitatea societății putem constata că prin contribuții însemnate a fost salvat un număr mare de copii basarabeni. În fața mizeriei dezlănțuite de secetă în sudul acestei provincii, Societatea a primit în coloniile sale 100 copii basarabeni complet orfani, care au rămas sub îngrijirea sa. La înapoiere copiii au plecat încărcăți cu haine și obiecte și, ceea ce e mai presus de tot, cu anul școlar absolvit și cu o legătură trainică față de țara mamă. Copiii din Basarabia de Sud ocrotiți în cursul anului 1935-1936 veniseră din județul Ismail (4 la instituție, 62 în așezământul din Prahova) și din județul Cetatea Albă (4 la instituție, 103 în așezământul din Prahova)²⁰.

Concluzionând, putem constata că atât din partea Statului cât și din partea administrației locale erau depuse mari eforturi pentru creșterea și întreținerea copiilor orfani sau abandonăți. Observăm, de asemenea, câte obstacole, mai ales financiare, erau de trecut pentru ca acești sărmani copii să devină demni cetățeni ai patriei lor.

SURSE BIBLIOGRAFICE

Direcția Județeană a Arhivelor Ismail, fond 6, vol. 1, dosare 919, 1182, 1183 Borș, Lucia, „Azilul Elena Doamna” în revista *Boabe de grâu*, consultat la: restitutio.bcub.ro/bitstream/123456789/532/1/Azilul%20Elena%20Doamna_p.147-165.pdf

„Capela Sfânta Ecaterina”, consultat la:

<https://www.crestinortodox.ro/biserici-manastiri/mitropolia-munteniei-dobrogei/capela-sfanta-ecaterina-68188.html>

Păunoiu, Augustin, „Capela «Sfânta Ecaterina» din București: Drumul de la ruină la oază de speranță”, consultat la:

<http://ziarullumina.ro/capela-sfanta-ecaterina-din-bucuresti-drumul-de-la-ruina-la-oaza-de-speranta-57465.html>

¹⁸ Augustin Păunoiu, „Capela «Sfânta Ecaterina» din București: Drumul de la ruină la oază de speranță”, consultat la <http://ziarullumina.ro/capela-sfanta-ecaterina-din-bucuresti-drumul-de-la-ruina-la-oaza-de-speranta-57465.html>

¹⁹ „Capela Sfânta Ecaterina”, consultat la <https://www.crestinortodox.ro/biserici-manastiri/mitropolia-munteniei-dobrogei/capela-sfanta-ecaterina-68188.html>

²⁰ DJAI, f. 6, vol. 1, dosar 1183, ff. 163, 164.

ANEXĂ

No	Numele și prenumele copilului	Data de naștere și vârsta	Numele și prenumele doicii	Ocupația copilului
1.	Zoie Constantin	1915 octombrie 29, ani 22	Feodosia Leghenchi	elevă
2.	Feodor Cozma (zis Munjiu)	1919 martie 23, ani 18	Const. Ipsilante	cizmar
3.	Boris Mațco	1920 februarie 23, ani 17	idem	cizmar
4.	Semeon Parfinov	1921 aprilie 1, ani 16	Gurenco Maria	fierar
5.	Evdochia Parfinov	1923 martie 1, ani 14	idem	croitoreasă
6.	Marelina Ioan	1922 ianuarie 24, ani 15	Domnichia Levițchi	liberă
7.	Valentina Constantin	1922 februarie 25, ani 15	Maria Zimos	elevă
8.	Nicolae Capațana	1922 mai 14, ani 15	Varvara Lupu	tâmplar
9.	Elizabeta Chibalca leg. Holodenco	1925 aprilie 22, ani 12	Agripina Holodenco	liberă
10.	Maxim Andrei	1920 ianuarie 19, ani 17	Maria Tihobaev	cizmar
11.	Eugeniu Chirilov	1924 septembrie 25, ani 13	Evdochia Ternovoi	elev
12.	Gheorghe Cozma	1926 mai 1, ani 11	Evd. Lavreniuc	elev
13.	Stefanida Boris	1929 iunie 29, ani 8	Agafia Cozacenco	elevă
14.	Efrosinia Teodosiu	1930 martie 24, ani 7	Evdochia Ciobanu	elevă
15.	Varvara Dimitriu	1930 decembrie 4, ani 7	Matriona Lavrinenco	elevă
16.	Alexandra Ionescu	1931 mai 8, ani 6	Anast. Orlenco	elevă

17.	Stepanida Alexandrescu	1933 noiembrie 15, ani 4	Alexandra Juravlev	-
18.	Gheorghe Vasilescu	1933 noiembrie 28, ani 4	Ana Milev	
19.	Lidia Martinescu	1934 martie 6, ani 3	Agripina Onufrienco	
20.	Larisa Martinescu	1934 martie 6, ani 3	Eugenia Filevschi	
21.	Dumitru Ostapescu	1934 octombrie 10, ani 3	Ana Brusov	
22.	Andrei Nicolaescu	1935 noiembrie 27, ani 2	Olga Ternovoi	
23.	Alexandru Grigorescu (sugaci)	1937 aprilie 25	Iustinia Petrenco	
24.	Nicolae Semion	1925 iunie 20, ani 12	Maria Pecenenco	fierar
25.	Ana Matveev	1929 noiembrie 6, ani 8	Pelagheia Lupoi	elevă
26.	Tatiana Petrescu	1937 noiembrie 20, 6 luni	Elizabet Cozacenco	

SOVIET REFUGEES IN ROMANIA IN 1930

Refugiați sovietici în România în 1930

Abstract: *From the onset of the 1917 Bolshevik Revolution in the Russian Empire and the beginning of the Russian Civil War (1917-1922) between the Reds and the Whites, massive numbers of people left Russia and moved to other countries seeking to begin new lives. The Bolsheviks not only came to power through the use of force, but later implemented a regime of terror that led to the direct and indirect killing of many millions of people. Over the coming decades, all throughout the Interwar Period, either for political, economic or social reasons, many Soviet citizens did their best to escape the Union of Soviet Socialist Republics and obtain refugee status in other states. Being a direct neighbour of the Soviet Union and having a rather lengthy border with it, Romania was one of the primary destinations for Soviet refugees. This article focuses on the experiences, trials and tribulations of a particular group of Soviet refugees that escaped to Romania by taking the ship “Osiris”, the property of one of them, to Sulina, a port on the Romanian coast. Given the intensity of Soviet espionage and sabotage activities throughout Romanian territory, but particularly in Bessarabia, the Romanian Government offered these refugees political asylum, but considerably restricted their movements and their economic activities within Romania, suspecting they could be Soviet agents in disguise.*

Keywords: *Union of Soviet Socialist Republics, Romania, refugee, Black Sea, naval history*

* * *

At the time that this article refers to, the history of refugees coming in from Russia into Romania went back for many decades. As early as 1881, different sectors of Russian society were the target of discrimination or even direct attacks. Jews were the first group to be targeted, have their properties destroyed and their lives put in danger. The phenomenon came to be known as “pogroms”. As a result, Jewish refugees started leaving the Russian Empire and settling in other countries, Romania being one of

*PhD Candidate, “Dunărea de Jos” University of Galati, Romania; e-mail: stoica_cristinel_popa@post.harvard.edu

Date submitted: Spetember 9th 2018

Revised version submitted: October 4th 2018

Accepted: October 5th 2018

them¹. Many times, Russian Jews took exceptional measures to escape the Russian Empire and enter Romania, including by pretending to be Romanian Jews, though they did not speak Romanian, or by falsifying documents². The flow of Jewish refugees coming into Romania from the Russian Empire continued for decades, as the phenomenon of pogroms expanded and affected even Russian-controlled Bessarabia in the beginning of the 20th century. The most important pogrom from Bessarabia took place in 1903 in Kishinev (Chişinău). We should mention that these attacks against Jews were a direct consequence of the national laws implemented in the Russian Empire, which expressly discriminated against the Jewish minority by not giving them the same protection as other Russian citizens received³.

The turbulent events that took place in the Russian Empire starting in 1917 significantly increased the number of refugees coming from Russia into Romania. As a result of the Bolshevik Revolution and of the Russian Civil War, the quantity of Russian refugees in Romania, regardless of their ethnicity, increased exponentially. In 1919, an American source estimated the number of refugees from the Russian Empire in Romania to be in the tens of thousands. In Bessarabia alone, a region which had unified with Romania in 1918 when the Russian Empire disintegrated, there were 45.000 refugees. Unlike the previous refugees who were almost exclusively Jewish, these refugees were much more diverse. They came from various backgrounds, having left different regions of the former Russian Empire for political or religious reasons. They included ex-government officials, army officers from the former Russian imperial army, and many other categories⁴. Until 1934, the Romanian Government did not recognize the Soviet Government and Romania did not have official diplomatic relations with the Union of Soviet Socialist Republics. However, a mixed Romanian-Soviet commission functioned, which had the purpose of dealing with border issues and other issues of mutual interest. The commission was mostly focused on Bessarabia, but dealt with issues that affected Romania more generally as well, including the situation of the refugees⁵. Once the Bolsheviks expanded their collectivization policy and their repression against everyone who opposed them, more refugees started pouring into Romania from the East. Since the Soviet Union also intensified its espionage and sabotage activities in Romania, in May 1924 the Romanian Government decided to ban all incoming and outgoing travel on the

¹ Archives of the Ministry of Foreign Affairs of Romania, Fund Russia 1879-1894: Correspondence with the General Consulate from Odessa, Vol. 271, 55-56.

² *Ibidem*, 167-168.

³ Weinberg 2010: 193.

⁴ Kaba 1919: 27.

⁵ Archives of the Ministry of Foreign Affairs of Romania, Fund USSR 1920-1944: Relations with Romania 1925-1927, Vol. 78, 158.

Romanian-Soviet border⁶. Even so, many Soviet refugees still found their way into Romania, particularly in Bessarabia. By 1928, Russians and Armenians were the largest categories of refugees in Romania⁷.

Based on archives from the Ministry of Foreign Affairs of Romania, this article tells the story of a particular group of Soviet refugees to Romania. Their experience in Romania and the way the Romanian Government treated them shows on one hand that the trials and tribulations of the Soviet refugees did not end once they escaped the Soviet Union and on the other that the Romanian Government showed suspicion towards the unexpected guests. At the same time, the Romanian Government was cautious with regards to granting them political asylum since whatever actions were taken were expected to trigger a reaction from the USSR.

On the 21st of January 1930, a Soviet ship docked in Sulina port on the Romanian coastline. The owner of the ship and the crew declared themselves to be refugees and asked to exercise their international right to political asylum. The Department of State Security, the Romanian Border Guard, the Ministry of Communication, and the General Inspectorate of the Romanian Navy were to jointly decide how to best deal with the matter. On the one hand, the Romanian Government hoped not to antagonize the Soviet Government by offering the Soviet refugees the right to stay in Romania. On the other hand, the Romanian Government feared that these unexpected guests were Soviet agents in disguise⁸. On the 27th of January, the Inspector General of the Romanian Navy, Vice-Admiral Scodrea presented his own investigation with regards to the Soviet ship and its crew. He was able to establish that the owner of the ship which had come from the Soviet Union had been sentenced by the Soviet authorities to 3 years in exile back in 1926. Not long before he came to Romania in 1930, he was again persecuted by the Soviet authorities. The man was from Kertgi, from where he ran to the Caucasian Mountains and then sought refuge in Romania. He expressed a desire to remain on Romanian territory. The decision of whether he should be granted the right of stay in Romania had to be taken by various Romanian institutions. The General Inspectorate of the Romanian Navy advised for the entire crew to be disembarked from the ship that they had come with and held under surveillance. The ship was to be guarded by a permanent Romanian sentinel and placed under strict control⁹.

⁶ Archives of the Ministry of Foreign Affairs of Romania, Fund USSR 1920-1944: Relations with Romania 1928-1929, Vol. 79, 247.

⁷ Archives of the Ministry of Foreign Affairs of Romania, Fund Geneva 1928: League of Nations - Correspondence of the Romanian Delegation with the Ministry of Foreign Affairs of Romania, Vol. 8, 195.

⁸ Archives of the Ministry of Foreign Affairs of Romania, Fund USSR 1920-1944: Relations with Romania 1930, Vol. 80, 2.

⁹ *Ibidem*, 13.

On the 7th of February, the Romanian Ministry of Foreign Affairs sent a memorandum to the Romanian Minister of War noting that it could not issue a ruling on whether the captain and the crew of the Soviet ship that docked in Sulina port should be allowed on Romanian territory. Nevertheless, the memo mentioned that the Soviet refugees could be allowed to stay in Romania based on their right to political asylum. Before suggesting that the decision of whether to grant political asylum should be taken jointly by multiple Romanian institutions, the memo emphasized that “all cautionary measures should be taken for the case in which these refugees are emissaries in disguise sent by the Soviet Government”¹⁰. Thus, we can see that more than one Romanian institution warned with regards to the possibility of Romania being a victim of a Soviet plot. Moreover, no Romanian institution wanted to take a decision on its own with regards to the fate of the refugees.

Three days after the memo sent by the Romanian Ministry of Foreign Affairs to the Romanian Minister of War, on February 10th, the Department of Police and General Safety issued a report of its own with regards to the situation of the Soviet refugees. The report was addressed to the Romanian Ministry of Foreign Affairs. We will reproduce it here in its entirety:

“On the day of January 21st of this year the ship Osiris, navigating under the Soviet flag, docked in the port of Sulina. On board was the captain and owner of the ship, Dimitrie Nicolaevisi Burnus with his wife, a brother and four sailors, all of whom declared that they wanted to stay in our country because the Soviet authorities had confiscated their houses, their land and other ships that they had owned.

Of these, Andrei Vasilievici Cobilanschi, a turner and motorist of the ship, wants to return to Russia.

This Department has taken measures to establish the forced residence of the owner of the ship and of the crew inside the country.

It has given orders to the Regional Police Inspectorate from Kishinev with regards to the repatriation through the Mixed Commission of Andrei Vasilievici Cobilanschi.

Since the Soviet State could claim the ship, we ask you to give your orders with regards to the measures that are to be taken against the ship. Until your answer arrives, I have given the order for the ship to be held in custody by the competent authorities in Sulina.”¹¹

On the 18th of February, a Legal Council (of four individuals only mentioned as Rosental, Ottulescu, Juvara, and Raicoviceanu) issued a formal opinion for the Romanian Government. The formal opinion stated that, since the captain of the ship was also its owner, the Romanian Government should not worry with regards to possible claims over the ship to be issued by the Soviet Government. The Romanian maritime authorities

¹⁰ *Ibidem*, 16. The original in Romanian, our translation.

¹¹ *Ibidem*, 18.

from Sulina were instructed to examine the ship's documents and decide under what conditions could the ship be allowed to navigate in Romanian territorial waters. The formal advice, however, included the following paragraph:

*"The issue that the Council considers should be of more interest to the Romanian Government than the possible Soviet claims over the ship, is the taking of effective measures that would prevent these unwelcomed guests from making dangerous machinations and so, it should be seen whether it would be appropriate and possible to expel them from Romanian territory. If not, effective security and surveillance measures should be implemented in order to prevent them from leaving their forced residence and engaging in activities harmful to our country. A place where surveillance would be easier should be chosen as their forced residence."*¹²

The Department of Police and General Safety heeded the formal opinion given by the Legal Council. On the 26th of April 1930 they informed the Romanian Ministry of Foreign Affairs that the forced residence of Dimitrie Nicolaevici Burnus and of the rest of the crew had been changed. In line with an official decision taken by the Council of Ministers, the Soviet refugees had been moved from Sulina to Râmnicu Sărat on the 4th of March of that year. The fate of the ship "Osiris", however, was yet to be decided¹³. It should be noted that Râmnicu Sărat was a medium-sized town well within Romanian territory, away from the Romanian-Soviet border and from the Romanian coast, and also outside of Bessarabia, the region where Soviet espionage was most intense. In the same document sent to the Romanian Ministry of Foreign Affairs on the 26th of April, the Department of Police and General Safety informed that the Soviet refugees were unhappy in Romania and wanted to leave. Barely two weeks after their forced residence had been moved to Râmnicu Sărat, the refugees wrote a petition to the Romanian authorities describing their situation and asking to be allowed to leave for other countries. For the first time, we find out the names of all the refugees. Besides Dimitrie Nicolaevici Burnus, the captain and owner of the ship, there were Anastasia Hristoforovna Burnus, the captain's wife, Dionisie Nicolaevici Burnus, the captain's brother, who also held a captain's diploma, Timofei Danilovici Suliga, a sailor, Filip Andreevici Vecinai, a sailor, and Gavril Paolovici Ostapenco, a mechanic¹⁴.

Interestingly, the name of the turner and motorist of the ship, Andrei Vasilievici Cobilanschi, does not appear in the list. This probably means that he was either on the way back to the Soviet Union as he desired or in the process of doing so through the mixed Romanian-Soviet commission from Kishinev, Bessarabia. Presumably, he did not have a say when the decision to bring the ship to Romania was taken and thus he had

¹² *Ibidem*, 33-34.

¹³ *Ibidem*, 200.

¹⁴ *Ibidem*, 201.

been brought to Sulina against his will. At the same time, had the Soviet refugees been in fact Soviet agents, asking for one of them to be allowed to return home could have been a maneuver through which the Soviet Government could be informed with regards to the degree of success of the whole operation. The list of refugees mentioned here leads to the conclusion that there had been initially 7 Soviet refugees in all if we count the motorist as well. The petition written by the ship's captain for the Romanian authorities on the 19th of March is very important because, assuming it was honest, it allows us to understand how the Soviet refugees saw the situation from their own perspective:

“As known by you from the Department of General Safety, on the 21st of January 1930 all of the above mentioned we came from Russia from the port of Gagri in the Caucasus [probably today's Gagra from Abkhazia in Georgia], the undersigned Dimitrie Nicolaevici Burnus on my ship Osiris “/Parosneie motornac Sudna/” for which I have a property title issued by the Russian Soviet State with no. 33/1926. We left our country because of heavy reasons and because of the misfortunes which weigh heavily on us, even by risking our lives we willingly docked in the port of Sulina, asking the hospitality of the Romanian State.

In Sulina my ship was confiscated by the police and was given into custody to the 3rd Borderguard Platoon (from Sulina) by placing it under military escort. A record was written on the 28th of February 1930 with regards to the situation of the ship and its belongings. We were all given forced residence in Râmnicu Sărat before we would be issued documents that will allow us to live in the country.

With obedience and humility we bring to your attention, Mr. Minister, that the town Râmnicu Sărat where we were allowed to look for work has a total lack of factories and of any kind of industry or maritime connection where we could earn a living. Already from the 19th of March, we all spent our savings and today feed on bread, not having where to work.

In order to end our ordeal we ask for your help and your permission to change our forced residence from Râmnicu Sărat to Galați or Brăila, taking into consideration that there there are industrial and commercial centers where we can find work and have an easier life.

With regards to the way we act in society and the feelings that we have for the Romanian State, we can assure you that we came to Romania willingly, with an open heart, with what we could save, intending to find a quiet place to live and to escape the Bolshevik misery and misfortune.

We are Christians and we ask you in the name of Christianity to hear our prayer and deliver us from evil.

I have previously mentioned that the aforementioned ship of mine, for which I have a property title and which I have been sailing for the past 13 years, is under military escort in Sulina.

This fortune which has been evaluated at 1 million and a half is all the support that I have and, in order to have the means of existence by using my own fortune, I respectfully ask you to give the order for this ship to be used for work in Galați or Brăila either by the State or by a private person, under the leadership of a Romanian delegation of which my brother Dionisie Nicolaevici Burnus or the sailor Timofei Danilovici Suliga should be a part of.

It would be a shame for the only fortune which I managed to save from all that I had to rust and brake down, in other words not to produce anything, especially taking into account the fact that the Romanian State where we came with an open heart and willingly submitted, represented by you, understands the suffering which has befallen on the population of our brethren.

In the case in which, by the laws of the country, we cannot be offered the refuge and help that we asked for in order to live a quiet life, with obedience and humility we ask that you intervene and let us go somewhere else, such as Italy or France.”¹⁵

This petition is the last official document to be found in connection to this group of Soviet refugees in the Archives of the Ministry of Foreign Affairs of Romania. We do not know what happened to this group of Soviet refugees past this date, as the archival record goes silent. Their names may have been lost to history or archival documents from other institutions may clear the mystery later as other researchers will research the topic. However, some conclusions are in order with regards to the experience of this group of Soviet refugees in Romania during the period that is covered by the archival documents. First of all, although they escaped imminent danger by fleeing the Union of Soviet Socialist Republics, the refugees still had to deal with a significant number of inconveniences once they made it to Romania. The certainty of jail time and poverty on Soviet territory was replaced by a great number of uncertainties on Romanian territory. The expectations of Mr. Burnus that he would be able to lead a completely normal life, presumably the one he had had before the Bolsheviks took power in Russia, were not fulfilled once he arrived in Romania. Given that he was the owner of such a valuable ship, Mr. Burnus was an unsurprising target of Bolshevik persecution and oppression. Most rich and above average property owners suffered greatly during the collectivization period instituted in the Soviet Union. He had probably hoped that he would be able to fully restart his economic activities in Romania once he got there. However, that was not possible due to his legal status as a refugee, which gave him the right to stay on Romanian territory, but restricted many of his other rights compared to regular Romanian citizens. With regards to the actions taken by Romania, we must point out that the Romanian Government did indeed grant political asylum to the Soviet refugees. Thus, Romania respected and obeyed the international conventions that were in

¹⁵ *Ibidem*, 201.

place at the time. The Romanian Government did not expel the Soviet refugees back to the Soviet Union, where severe punishment awaited them for the actions that they committed, most likely death in one form or another. However, at the same time, the Romanian Government was not extremely welcoming towards the refugees. Rather drastic measures were taken against them, as Romania had a real and well justified fear that they could be Soviet agents trying to infiltrate. The topic of Soviet espionage against Romania during the Interwar Period is rather well known and has been analyzed for quite some time by Romanian historiography. The Romanian Government received regular intelligence reports about Soviet plans to infiltrate and disrupt Romanian industry, stir the peasantry and trigger a communist revolution in Romania, all as a precursor of actual Soviet invasion and occupation¹⁶. Thus, by guaranteeing the Soviet refugees all the rights that human dignity implied, but restricting their movements and their economic activities, the Romanian Government was at least partly justified and tried to strike a delicate balance.

REFERENCES

- Archives of the Ministry of Foreign Affairs of Romania, Funds:
Geneva 1928: League of Nations - Correspondence of the Romanian Delegation with the Ministry of Foreign Affairs of Romania
Russia 1879-1894: Correspondence with the General Consulate from Odessa
USSR 1920-1944: Relations with Romania 1925-1927
USSR 1920-1944: Relations with Romania 1928-1929
USSR 1920-1944: Relations with Romania 1928-1929
USSR 1920-1944: Relations with Romania 1930
Kaba, John (1919). *Politico-Economic Review of Bessarabia*. United States Army.
Weinberg, Sonja (2010). *Pogroms and Riots: German Press Responses to Anti-Jewish Violence in Germany and Russia (1881-1882)*. Frankfurt am Main: Peter Lang.

¹⁶ Archives of the Ministry of Foreign Affairs of Romania, Fund USSR 1920-1944: Relations with Romania 1928 - 1929, Vol. 79, 7-10.

Daniel BRADEA*

GRĂDINA PUBLICĂ DIN TECUCI. SCURTĂ ISTORIE

The Tecuci Public Gardens. A short history

Abstract: *The article presents the evolution of the Public Gardens of Tecuci since their establishment until the present day. The sources used include new and previously unknown information, rich archival material, documents, institutional correspondence, memoirs and publications of the era. The personalities which are presented within where implicated in the realization of this “oasis” from center of Tecuci, a place of enjoyment and a stroll through time, pulsating of public life.*

Keywords: *improvement, Cincu, monuments, Săndulescu, promenade*

Tecuciul era considerat, în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, „o grădină mai mare sau chiar o pădure” în care locuitorii se împăcau foarte bine cu aerul curat, verdeța și singurătatea. Se spune că aceste elemente erau predominante în oraș. Această imagine patriarhală a urbei era întregită de livezile, grădinile cu zarzavat și flori, proprietățile boierești cu grădini mari amenajate sau sălbatice, precum și plantațiile viticole de la Nicorești, cale de o jumătate de ceas de Tecuci¹. În oraș era celebră casa lui Alexandru Papadopol Calimah, „în formă de vilă modernă”, care avea pe zid „agățate zorele și glicinile, vilă străjuită de rândul de plopi drepti și înalți”², precum și aleea cu aluni din grădina protopopului Gheorghe Dimitriu³, la umbra căroră luau adesea masa notabilitățile orașului. Din scrierile lui Calistrat Hogaș aflăm cum aleea de aluni a dispărut, victimă a urbanizării, lăsând loc „drumului mare”, adică Bulevardul Gării care era un „drum larg și drept, ce plecă de la foișorul înfipt în inima târgului și tae de-a curmezișul spre gară”⁴ și pe care Nicolae Iorga avea să-l vadă „bine luminat și închis între șiruri de arbori care fac impresie, într-un oraș în care oamenilor le place a trăi curat și liniștit”⁵.

* MA, “Dunărea de Jos” University of Galati, Romania; e-mail: huschitu@yahoo.com

Date submitted: April 30th 2018

Revised version submitted: October 6th 2018

Accepted: October 9th 2018

¹ El Solfeo, *O bandă de hoți*, în „Telegraful”, anul XV, nr. 3720, 18 octombrie 1884, p. 2.

² Petrașcu 1935: 152-153.

³ Tatăl scriitorului Calistrat Hogaș.

⁴ Hogaș 1947: 111.

⁵ Iorga 1972: 213.

Astfel, bulevardul devine locul de promenadă al tecucenilor, unde prin 1871-1872 Nicolae Petrașcu îl vedea pe poetul Theodor Șerbănescu „la braț cu Ollănescu, plimbându-se seara pe sub castanii sălbatici”⁶.

În aceste condiții, în târgușorul cu viață tihnită și molcomă, o dată cu citadinizarea locuitorilor se simte necesitatea înființării unei Grădini Publice. Pentru amenajarea acesteia, Isprăvnicia a ales în anul 1844 un teren cu o suprafață generoasă pe locul unde astăzi se află Parcul „Carol I” și Cimitirul „Eternitatea”. Așa cum rezultă din „Sama d[umnealui] neguțătorului Toadir Nica di banii ci s-au cheltuit la Grădina Publică”⁷ au fost cheltuite, încă din acel an, sume importante pentru amenajarea grădinii. În perioada care a urmat lucrările nu au avansat prea mult, din moment ce la 17 martie 1852 Isprăvnicia ținutului Tecuci informa Departamentul Lucrărilor Publice că „șanțul cu care este încongiurat locul pomăzuit pintru Grădina Publică, unde acum nu să găsești nici un pom, fiind cu totul dărămat și reastupat”. Astfel, pentru a aduce Grădina în „stare bună” sunt folosiți la munca deținuții de la închisoarea din localitate cu speranța ca până la „toamna viitoare” să se „sădească copăcei cătră o mai bună înfrumusețare”. Din răspunsul Departamentului Lucrărilor Publice, Secția a 3-a, din 19 martie 1852, aflăm că „încuviința dispoziția primită în interesul înființării grădinii publice” și solicită Isprăvniciei să deschidă „o școală de copaci și cătră apropierea toamnei a regularisi săparea bortelor pentru plantarea copăceilor după înadins planu ce se va face de către arhitectul poliției Focșani, urmând ca copacii să fie procurați de la boerii particulari”⁸.

Adevărata amenajare a grădinii a fost realizată de Anton Cincu în timpul mandatului său de primar, când s-au plantat 1.400 de copaci⁹. La 25 de ani de la „însemnarea” locului destinat pentru Grădina Publică apar nemulțumiri pricinuite de faptul că acesta era situat în partea de nord-vest a urbei, dorindu-se în schimb „a fi mai în centrul orașului”, așa cum reiese din testamentul din 1 ianuarie 1868 al lui Theodor Săndulescu, unul dintre marii donatori ai orașului, care a lăsat municipalității 1.000 de galbeni pentru amenajarea Grădinii Publice¹⁰.

Într-o ședință a Consiliului Comunal din anul 1874, Anton Cincu cere și el „o grădină mai aleasă” pentru comună¹¹. Un an mai târziu doctorul J. Kopečki, în calitate de șef al Serviciului Sanitar al Districtului, îi comunica primarului decizia din 6 aprilie 1875 a Consiliului Hygienei

⁶ Petrașcu 1935: 123.

⁷ La poziția nr. 53 în „Opis di documenturile primite di la casa răpos<atului> spăt<ar> Constandin Vidră privitoare proprietății moșăi Opștii târgului, numită Tecuciu și Focșa” (Andronache 2002, doc. 145: 185-190).

⁸ *Ibidem*, doc. 161: 208-209, „Isprăvnicia ținutului Tecuci înștiințează Departamentul Lucrărilor Publice din capitala Moldovei asupra măsurilor ce a luat pentru crearea Grădinei Publice în localitatea de reședință.”

⁹ DJAN Galați, *fond Primăria orașului Tecuci*, dosar nr. 14/1931, f. 9v.

¹⁰ Balaban 1907: 15.

¹¹ Andronache 1999: 200.

Publice și Salubrității de a se înființa „o grădină publică câtă se poate în centrul urbei”. La propunerea consilierului Cuza, aprobată favorabil de Consiliu, lucrările „începute la grădina publică de mai înainte” pentru care primăria avea bani alocați în „bugetul anului curentu” sunt oprite. În aceste condiții doctorul J. Kopečki îi solicită primarului a se „conforma și a lua dispozițiunile necesare pentru a vă înțelege cu Consilulu Permanentu a județului care, în jurul Palatului Administrativ situat în centrul orașului, posedă asemenea grădină care singură poate corespunde scopului doritu”¹². Acest teren, situat la apus de Piața Observatorului, a fost cumpărat de „Județ” în anul 1873 de la Petrache Ciucă¹³.

Pe de altă parte, în anul 1876 Grădina Publică de la marginea orașului este deposedată de o mare suprafață de teren. În acest an are loc o ședință extraordinară a Consiliului Comunal al urbei Tecuci în care s-a hotărât înființarea cimitirului orașului „pe dial din Grădina Publică”. Se stabilește ca „locul pentru cimitir să fie pe locul liber din dial începându din muchia dialului înspre apus cât va fi necesar pentru cuvântul că pe vale, în Grădină, apa esti pria aproape”, urmând ca această decizie să fie aprobată și de Comitetul Permanent al județului¹⁴.

Lăsată în părăsire de autorități, grădina de la marginea orașului devine locul de unde locuitorii cartierului Poșta își procurau „paie și fân de la ariile din funtu Grădinii Publice a acestei urbe”. Se mai întâmpla ca aceste furaje să fie luate uneori de soldații ruși, așa cum aflăm dintr-o plângere adresată primarului la 8 mai 1877¹⁵.

Cei 3.500 de galbeni lăsați de Theodor Săndulescu pentru „facerea unei școli, unei grădini publice și unei capelle la Cimitirul orașului” erau de mult cheltuiți. Într-un raport întocmit de George Lahovary referitor la administrația județului și a orașului Tecuci, se spune că „sunt peste zece ani trecuți, niciuna din aceste dispozițiuni ale donatorului nu s-au îndeplinit. Concluzia fiind aceea că în genere comuna Tecuci este rău administrată”¹⁶.

În aceste condiții privirile autorităților se îndreaptă spre grădina din „jurul Palatului Administrativ situat în centrul orașului,” care ocupa o suprafață mică de teren și nu necesita mari sume de bani pentru amenajare. Din dispoziția primarului Gheorghe Cuza s-a refăcut șanțul din jurul grădinii, s-a construit un pavilion și s-au plantat arbori și arbuști¹⁷.

În anul 1879 în interiorul Grădinii Publice din centrul orașului s-a construit un bufet, iar muzica Regimentului 24 de Dorobanți cânta de două

¹² DJAN Galați, *fond Primăria orașului Tecuci*, dosar 1/1874, f. 2.

¹³ A fost agă și președinte al judecătoriei Tecuci (Sion 1892: 416).

¹⁴ DJAN Galați, *fond Primăria orașului Tecuci*, dosar 2/1876, f. 52. Ajutorul de primar Ghiță Popovici, în cuvântul său a spus că inițial fusese un alt loc pentru amenajarea cimitirului: „este un loc pi dialul din drumul ce merge la Focșani, care s-au înconjurat cu de vreo trei ani trecuți, pentru a face acolo Cimitirul.”

¹⁵ *Ibidem*, dosar 2/1877, f. 7.

¹⁶ Andronache 2015: 406.

¹⁷ Andronache 1999: 200.

ori pe săptămână, joia și duminică¹⁸. Patru ani mai târziu antreprenorul chioșcului a reclamat primarului faptul că, deși primește o sumă consistentă atât din bugetul comunei cât și din cel al județului, „muzica” nu-și respectă programul și „nu cântă în grădină”, iar atunci când o face „cântă câte 1-2 ceasuri și apoi pliacă, ceia ce, în alți ani, era regulat a cânta de la 6-11 ciasuri [din] noapte”. Răspunsul Comandantului Regimentului 24 Dorobanți a venit la 25 mai 1883, la doar 6 zile după reclamația antreprenorului. Din acesta rezultă nemulțumirea produsă de sumele insuficiente alocate în bugetul anului 1883/84 pentru „a se putea subține gagiștii și șeful lor”. Cu toate acestea, la solicitarea primarului „muzica” continuă să cânte joia și duminică de la 6 la 9 seara, deși „modesta plată de 17 fr. ce i se cuvine pentru uo seară este chiaru pe nimicu o muzică militară să cânte 3 ore”, se arată în răspunsul comandantului¹⁹.

Tot în anul 1883 în Grădina Publică s-au plantat de către grădinarul primăriei, Ionu Gândacu, copacii oferiiți de Anton Cincu din pădurea pe care acesta o deținea la Buciumeni, autoritățile plătind doar transportul acestora²⁰.

În anul 1887 Primăria repară bufetul, montează 40 de bănci și plantează arbori. Grădina Publică este dotată cu 57 lămpi de iluminat, care erau aprinse de două ori pe săptămână, iar muzica Regimentului de Dorobanți este subvenționată de Primărie cu „obligațiune de a cânta de trei ori pe săptămână în grădină, pentru amuzamentul publicului”. Grădina era îngrijită de un grădinar, care timp de 7 luni pe an avea un ajutor²¹.

După ce în anul 1896 Costache Căsăndrescu a realizat împrumutarea Grădinii Publice²², în anul următor aceasta a suferit transformări de amploare. Pentru efectuarea lucrărilor de reamenajare a Grădinii Primăria a apelat la serviciile grădinarului austriac Ritter Otto, care a întocmit „schița de plantațiuni”²³.

Informații despre grădinile publice din orașul Tecuci găsim în manualul învățătorului Nicolai I. Crivăț, intitulat „Geografia Județului Tecuci”, tipărit în anul 1886. Autorul consemnează locul unde erau situate cele două grădini: „una lângă târgul vitelor și alta în centrul orașului, lângă Prefectură”²⁴. În „Dicționarul geografic, statistic și istoric al județului Tecuciu” publicat în 1897, Theodor N. Ciuntu menționează și el cele două grădini publice, cu precizarea locului în care erau amplasate: „una în

¹⁸ Andronache 2001b: 30.

¹⁹ DJAN Galați, *fond Primăria orașului Tecuci*, dosar 7/1883, f. 8.

²⁰ *Ibidem*, f. 4.

²¹ *Expunerea situațiunei comunei Tecuciu, pe perioada 1 octombrie 1886 – 1 ianuarie 1888*, în „Monitorul Oficial”, nr. 24, din 1 (13) Mai 1888, p. 549.

²² DJAN Galați, *fond Primăria orașului Tecuci*, dosar 8/1874, f. 6.

²³ „Epoca”, seria 2, anul 3, nr. 520, 27 iulie 1897, p. 2.

²⁴ Crivetz 1886: 17.

centrul oraşului pe strada Carol I și alta la marginea de miază-noapte, tot pe strada Carol I; la marginea de apus a acestei grădini, se află cimitirul²⁵.

O descriere din această perioadă a Grădinii Publice tecucene avem și de la scriitorul Alexandru Lascarov-Moldovanu: „Nelipsita grădină publică provincială, care la Tecuci era un soi de manej în mijlocul oraşului, un O mare, în mijloc având flori, iar pe trupul lui prundiș”²⁶. Scriitorul și memorialistul Nicolae Petraşcu o denumea „grădina neamţului, cea cu gherghinele și dăliile cât pălăria”, care de la distanță te îmbăta cu mirosul florilor, acesta fiind locul în care se plimba în copilărie împreună cu prietena sa Marița²⁷.

La începutul secolului XX Grădina Publică devine atât loc de promenadă cât și de petreceri. Despre modul în care se desfășurau acestea ne povestește Ion Dongorozi: „Dumineca seara – vara la Grădina Publică, iarna la casinou – se știa regula; o masă lungă, cu fața de olandă, în cap colonelul (comandantul Regimentului de Roșiori) având la dreapta pe nevastă-sa iar în stânga pe signor Berthelotty; drept în față, la celălalt cap de masă, pe maiorul ajutor, iar pe de lături înșirați după grad și vechime, 20-25 de ofițeri – dar numai din regimentul de roșiori și numai dintre cei neînșurați. Vara café glacé cu biscuiți de Hamburg, apoi șampanie cu pișcoturi comandate înadins de la Capșa. Iarna, pate de foie gras, icre tescuite, stafide de Madeira cu fistic, și de la început până la sfârșit tisană,

²⁵ Ciuntu 1897: 208. Parcul de la marginea oraşului era văzut de Nicolae Iorga, la sfârșitul anului 1909, astfel: „Ieși din Tecuci prin lunga stradă pe care o încheie clădirea nouă a gimnaziului, scos, cum se vede, la aer curat. În stânga se vede turnulețul unei biserici de cimitir, iar în față, minunații copaci ai unei mari grădini părăsite – totuși proprietate a comunei – își răsucesc trunchiurile în goala desperare neagră a iernii, pe când buruienile năvălitoare zac moarte pe iarba îngălbenită de vânturile reci” (Iorga 1967: 345). În visteria primăriei a intrat, în anul 1914, de la Societatea română anonimă „Carl Francke” o donație în valoare de 12.000 lei destinată reamenajării parcului comunal (DJAN Galați, *fond primăria oraşului Tecuci*, dosar 7/1914, f. 71v). Alexandru Lascarov Moldovanu considera că „al doilea loc de plimbare era grădina cimitirului, o pădurice minunată cu alei de plopi și cu stejari bătrâni. Azi nu mai este căci a pus-o jos hulpava lăcomie rusească în războiul trecut” (Andronache 2001a). Documentele spun că la aceste distrugerii au contribuit și trupele române. Primarul oraşului Tecuci se plânge la 12 mai 1917 ministrului de interne că „trupele române în trecere în acest oraş au făcut mari devastări în dauna comunei, distrugându-să parcul comunal în întregime, tăindu-să toți arborii ca lemne de foc, s-au ars și crucile mormintelor, s-au luat pentru hrana cailor tot furagiul companiei de pompieri ce era depozitat acolo, asemenea s-au ars zaplazurile și băncile de la școli” (DJAN Galați, *fond Primăria oraşului Tecuci*, dosar 23/1916, f. 14).

²⁶ Andronache 2001a: 97.

²⁷ Memorialistul tecucene ne-a lăsat și descrierea unei astfel de plimbări în Grădina Publică: „Ajunși, intrarăm în grădină, trăgând cu greu poarta de lemn de la gardul de nuele; ne plimbarăm pe cărarea din mijlocul grădinii sub razele fierbinți ale unui soare a ploaie; în fund privirăm tablele cele mari cu flori și pe cele culcate sub ochiuri de geamuri și Irma, fetița cea șchioapă a grădinarului, oferii Mariței două dalii, pe care ea le miroși” (Petraşcu 1939: 253-254). Totuși, are și cuvinte mai puțin măgulitoare atunci când îi pune în gura lui Enache, „fratele maică-mii,” expresia, „nu ca mortăciunea de grădină publică de la Tecuci, fără arbori” când o compară cu „grădina plină cu arbori” de la Galați (Petraşcu 1941: 267).

ca să se poată bea mai mult. Snoavele și glumele țineau atunci ceasuri și ceasuri”²⁸.

De Sfântul Petru se organiza în oraș tradiționalul iarmaroc care, relatează Ion Dongorozi, „era prilej pentru liceeni de făcut curte demoazelor, iar pentru slujnice, ordonanțe și pompieri, prilej de dragoste în toată voia prin tufișurile din Grădina Publică. În serile când nu cânta muzica, până se spărgea iarmarocul – adică până după Sân Petru – în grădină era întuneric beznă, iar amândouă porțile de grilaj, ferecate cu lanț și lacăt”²⁹.

Grădina Publică era și locul unde nu o dată au avut loc scandaluri. Despre unul dintre acestea s-a relatat în presa bucureșteană a anului 1897. Ce se întâmplase? În seara zilei de 22 iulie a respectivului an, un colonel, Văleanu³⁰, a venit în grădină cu un câine. Grădinarul Riter Otto îi atrage atenția „că introducerea câinilor este oprită”. Drept răspuns, colonelul îl agresează, „lovindu-l peste față pe bietul grădinar cu o cravașă ce avea în mână. Grădinarul țipa, se aduna lume prin jurul lor, iar colonelul, după ce-l bate bine, - conform relatării autorului articolului- își chema câinele și începu să se preumbe ca și cum n’ar fi făcut nimic. Grădinarul a raportat cazul d -lui Primar, care a trimis pe polițai să cerceteze”. În articol se mai spune că „lumea a rămas foarte indignată de purtarea acestui colonel și cea mai mare parte a plecat din grădină”, iar grădinarul care era supus austriac a reclamat la ambasadă și la divizia din Galați³¹.

În Grădina Publică distrusă în urma bombardamentelor germane din timpul războiului s-au făcut importante lucrări de reabilitare în toamna anului 1921. Cu acest prilej, în mijlocul parcului a fost amenajat un cazinou³².

De-a lungul timpului în Grădina Publică au fost construite mai multe clădiri: Teatrul - care a fost distrus de un incendiu la 24 ianuarie 1929³³; Tribunalul - în localul căruia a fost instalat la 30 iulie 1917 Comandamentul Armatei I română condusă la acea dată de generalul Eremia Grigorescu³⁴; catedrala „Sfântul Gheorghe” (piatra de temelie a fost pusă la 31 iulie 1938 de Prea-Sfințitul Arhiepiscop-vicar Ilarion Băcăoanul, de la Episcopia Romanului)³⁵. După război, în anul 1949 a fost amenajat bazinul fântânii arteziene în spațiul preluat de la fosta Piață a Observatorului³⁶. Schițele tehnice ale bazinului fântânei arteziene și amforelor au fost făcute de italianul Eduard Mobilio care a lucrat și la

²⁸ Dongorozi 1926: 8-13.

²⁹ *Ibidem*: 14-15.

³⁰ Colonelul Văleanu Dimitrie deținea funcția de comandant al Regimentului 1 Roșiori Tecuci.

³¹ „Epoca”, seria 2, anul 3, nr. 520, 27 iulie 1897, p. 2.

³² Andronache 2001b: 47.

³³ *Ibidem*: 51.

³⁴ *Ibidem*: 45.

³⁵ Burlacu 2015: 10.

³⁶ Andronache 2001b: 64.

construcția catedralei „Sfântul Gheorghe”³⁷. Deși lucrările de reamenajare, prin care Grădina Publică își dublează suprafața în urma mutării vechii piețe, s-au terminat în primăvara anului 1951³⁸, inaugurarea a avut loc în data de 7 noiembrie 1949 când parcul primește numele „7 Noiembrie”³⁹. Autorii proiectului de amenajare în stil geometric-peisagistic au fost inginerul agronom Costache Hogaș și arhitectul Ionel Flavian⁴⁰.

În Grădina Publică și-au găsit locul mai multe monumente și busturi precum o cruce de stejar pe locul unde, într-o fântână, au fost găsiți în 1917 patru cercetași morți (noiembrie 1925)⁴¹, bustul folcloristului Tudor Pamfile în partea centrală a Grădinii (17 iunie 1928)⁴², busturile scriitorilor Mihai Eminescu, Nicolae Bălcescu, Aleksandr S. Pușkin și Maxim Gorki (aprilie 1960)⁴³ și Aleea personalităților (inaugurată pe 7 septembrie 2000)⁴⁴. Busturile personalităților au fost realizate de sculptorul tecucean Dan Mateescu și îi reprezintă pe Costache Conachi, Ion Petrovici, Ștefan Petică, Mihail Manoilescu, Alexandru Papadopol Calimah, Hortensia Papadat Bengescu, Iorgu Iordan, Mihai Berza, Constantin Narly și Ilie Matei.

De-a lungul timpului Grădina Publică din Tecuci a fost locul unor manifestări de larg interes pentru locuitorii orașului: spectacole, festivaluri, expoziții, defilări, concerte de fanfară, serbările de sfârșit de an ale elevilor etc. De pildă, la 23 mai 1916, cu ocazia vizitei sale la Tecuci, Regina Maria este primită la pavilionul din Grădina Publică deoarece acesta era „singurul

³⁷ Burlacu 2015: 9-10.

³⁸ Andronache 2001b: 65.

³⁹ Stănilă 2013: 102.

⁴⁰ Andronache 2016: 145.

⁴¹ Ion Tic, *Fântâna Cercetașilor* în „Ilustrațiunea Română”, nr. 13, an 16, 21 martie 1934, p. 6. Autorul face în articol o descriere a tragicelor evenimente de atunci: „Alții – printre care și d. Ghițulescu, un cunosător al lucrurilor de pe atunci, inițiatorul Monumentului cercetașilor și al atâtor opere frumoase – spun că cercetașii au poposit într-o noapte în această grădină publică, după lungul și chinuitorul calvar al refugiului. Pavilionul era supra-aglomerat cu trupe care soseau din Muntenia. Copilașii, neavând nici un fel de adăpost, au intrat în fântâna care era prevăzută cu o scară de fier. Cercetașii s-au așezat pe treptele scării. Începând ploaia, ei au tras capacul fântânei, care o închidea ermetic. Adormind, - fie din cauza gazelor, fie din cauza oboselii, - ei au căzut în adânc, înecându-se... Adevărul e că aici, în această fântână, s-au găsit trupurile lor nevinovate și că aici odihnesc oasele lor. Crucea de la căpătâi amintește sacrificiul anonim al atâtor cercetași fără nume care au murit ca și ei, jertfă pe altarul războiului pentru întregirea neamului”.

⁴² Bustul era opera sculptorului Ion Dumitriu-Bârlad și se afla în centrul Grădinii Publice. Ceremonialul a debutat cu un serviciu religios oficiat de episcopul Iacov al Hușilor și preoții Furtună (directorul seminarului din Dorohoi), dr. Savin (Dorohoi), N. Condratu și Velniceru. Monumentul a fost recepționat în numele primăriei de C. Condrache decanul avocaților și consilier local. (*Desvelirea bustului scriitorului Tudor Pamfile. Frumoasa manifestare de la Tecuci*, în „Adevărul”, an 41, nr. 13648, 19 iunie 1928, p. 2).

⁴³ Andronache 2001b: 69.

⁴⁴ *Ibidem*: 91.

loc unde putea să fie primită M. S. Regina și unde putea să împartă ajutoare”⁴⁵.

În anul 1965 pe aleile din fața Tribunalului sunt amplasate panourile cu fotografiile din cadrul expoziției „Tecuci - realități contemporane” realizate de profesorul Ștefan Andronache⁴⁶. În anul 2007 acesta a inițiat proiectul albumului „Colț de rai tecucean: Grădina Publică Tecuci concesionată de Vasile Danailă Pazvante”, fiind unul dintre realizatorii fotografiilor alături de Mihail-Cristian Rachieru.

Grădina Publică cunoaște o perioadă de adevărată înflorire începând cu anul 1994, când îi este concesionată lui Vasile Danailă Pazvante. În grădină a fost amenajată o zonă în care se intra prin Poarta Întrebărilor și unde se găseau Aleea Concilierii, Golgota, Sfatul bătrânilor, Masa înțelepciunii. Până în decembrie 2012 a putut fi admirată și o colecție de circa 15.000 de eșantioane de minerale și flori de mină. Nu erau de neglijat nici cascadele, fântânile arteziene, păsările exotice și aranjamentele florale cu numeroase specii de trandafiri, lalele, magnolii, clematite, glicine, azalee, petunii, hortensii, crizanteme, arbusti și arbori ornamentali. Impresionată de această simfonie a culorilor, Profira Vidrașcu, director al Grădinii Botanice din Iași, își exprima astfel admirația față de parc: „Speciile de flori și arbuști introduse de Vasile Dănăilă în România constituie un loc de referință pentru toate amenajările din țară, inclusiv pentru grădinile botanice”⁴⁷. O interesantă descriere a Grădinii Publice din Tecuci face și Ștefan Andronache: „«Colțul de rai tecucean» sau «Parcul lui Pazvante» este o autentică oază de verdeață predestinată recreerii și bucuriei de a trăi, un loc parcă încredințat de Dumnezeu unui om vrednic și foarte pasionat. Aici își dau întâlnire, ca nicăieri în altă parte, florile multicolore și încărcate de parfumuri, ciripitul păsărilor exotice, susurul neconținut al apelor cascadelor și muzica ambientală reconfortantă. În plus, cei care se opresc în grădina tecuceană descoperă și o prețioasă colecție de flori de mină, care a devenit prima expoziție de acest gen în aer liber din România. Această veritabilă grădină a splendorilor, la care trudește cu pricepere și multă sensibilitate Vasile Dănăilă Pazvante, s-a conturat, de mai multă vreme, ca singurul brand viabil și fără de rival al municipiului Tecuci”⁴⁸.

Grădina Publică ocupă o suprafață de 2,5 ha, din care 1,5 ha zonă verde, iar în ultimii ani a fost supusă unui amplu proces de modernizare

⁴⁵ Bradea 2017: 33.

⁴⁶ Ștefan Andronache, profesor, director timp de peste 30 de ani al Bibliotecii Municipale „Ștefan Petică” din Tecuci. Pasionat colecționar de carte poștală, artist fotograf membru al Asociației Artiștilor Fotografi din România. Distins om de cultură și publicist. Autor a numeroase lucrări de istorie și cultură locală, memorialistică și însemnări de călătorie.

⁴⁷ *Colț de rai tecucean: Grădina Publică Tecuci concesionată de Vasile Danailă Pazvante*, Fundatia Culturală „Dr. Constantin Teodorescu” Bârlad, jud. Vaslui, 2007. Alte trei ediții ale albumului au fost tipărite în 2008, 2009 și 2010.

⁴⁸ *Ibidem*: 3.

care a vizat asfaltarea parțială a aleilor, montarea de borduri, modernizarea iluminatului, a instalației de alimentare cu apă, mutarea bustului lui Alexandru Ioan Cuza etc.

În ședința Consiliului local din 29 ianuarie 2015 s-a luat decizia ca Parcul Central să fie redenumit Parcul „Alexandru Ioan Cuza”⁴⁹. La 12 august 2017, cu ocazia manifestărilor dedicate „Centenarului marilor victorii de la Mărășești, Mărăști și Oituz”, lângă clădirea în care a funcționat în timpul războiului comandamentul Armatei I Română condusă de generalul Eremia Grigorescu a fost dezvelită o placă omagială⁵⁰.

Așadar, istoria Grădinii Publice din Tecuci a fost plină de întâmplări mai vesele sau mai triste, o istorie care se scrie neîncetat, chiar și în zilele noastre. Spre exemplu, pe 5 octombrie 2018, în cadrul unor manifestări de amploare prilejuite de sărbătorirea Centenarului Marii Uniri, pe una dintre aleile Grădinii a fost dezvelit bustul Ecaterinei Conachi-Vogoride (Cocuța). Opera sculptorului Dan Mateescu prezintă chipul luminos și haric al eroinei Miciei Uniri, care n-a fost încă așezată pe soclul recunoștinței meritate.

SURSE BIBLIOGRAFICE

Arhivistice

DJAN Galați, *Fond primăria orașului Tecuci*

Jurnalistic

„Adevărul” 1928, „Epoca” 1897, „Ilustrațiunea Română” 1934, „Monitorul Oficial” 1888, „Telegraful” 1884

Volume, studii, articole

ANDRONACHE, Ștefan (coord.), *Monografia orașului Tecuciului*, Ed. Geneze, Galați, 1999

ANDRONACHE, Ștefan (selecție, cuvânt înainte și note biografice), *Amintiri dintr-un oraș moldovenesc*, Editura Geneze, Galați, 2001a

⁴⁹ În ședința Consiliului local Tecuci din 29 ianuarie 2015 s-a luat decizia ca denumirile oficiale a parcurilor din oraș să fie schimbate după cum urmează: „Parcul Central” situat în centrul municipiului a fost denumit „Parcul Alexandru Ioan Cuza”; „Parcul Crâng” situat în partea de nord a municipiului s-a transformat în „Parcul Carol I”; „Parcul 1 Mai” situat în zona Bulevardului Victoria în „Parcul Regina Elisabeta”; „Parcul Cercetașilor” situat în spatele Colegiului Național de Agricultură și Economie în „Parcul Oltea Doamna”; „Parcul Dendrologic” situat în partea de sud a municipiului Tecuci în „Parc Dendrologic-Tineretului”; „Parcul Liliacului” situat în imediata apropiere a Gării de Nord în „Plaiul răzeșilor”.

⁵⁰ Pe această placă este inscripționat următorul text: „1917–2017. În amintirea eroilor care au făcut din curaj, o datorie împlinită. În această clădire a funcționat centrul de comandă al Armatei I. În vara anului 1917 Tecuciul a fost unul din locurile în care a renăscut curajul armatei române rămas în memoria neamului prin marile victorii de la Mărășești, Mărășești, Oituz. Omagiul tecucenilor. 12 august 2017”.

- ANDRONACHE, Ștefan, *Tecuci: Evenimente, instituții, personalități, publicații: ghid*, Ed. revăzută și adăugită, Biblioteca Municipală „Șt. Petică”, 2001b
- ANDRONACHE, Ștefan, *Documente istorice tecucene*, vol. 3, Biblioteca Municipală Tecuci, 2002
- ANDRONACHE, Ștefan, *Tecuciul în documente și publicații*, Editura GraphoPress Tecuci, 2015
- ANDRONACHE, Ștefan, *Tecuciul și împrejurimile sale. Ghid turistic*, Editura GraphoPress, Tecuci, 2016
- BALABAN, Dimitrie, *Cartea donatorilor orașului Tecuci*, Tipografia „Gutenberg”, București, 1907
- BRADEA, Daniel, *Tecuciul în anii Primului Război Mondial*, Adi Center, Iași, 2017
- BURLACU, Viorel, *Catedrala Sfântul Gheorghe-Tecuci*, Editura Performantica, 2015
- CIUNTU, N. Theodor, *Dicționarul geografic, statistic și istoric al județului Tecuciu*, Stabilimentul grafic I.V. Socecu, București, 1897
- Colț de rai tecucean: Grădina Publică Tecuci concesionată de Vasile Danailă Pazvante*, Fundatia Culturală „Dr. Constantin Teodorescu” Bârlad, jud. Vaslui, 2007
- CRIVETZ, I. Nicolai, *Geografia județului Tecuciu*, pentru clasa a II-a primară, Ediția a doua, Tecuciu, Ed. Librăriei Ioan Slăvescu, 1886
- DONGOROZI, Ion, *Signor Berthelotty*, Biblioteca Semănătorul, Nr. 130-131, Ed. Librăriei Diecezane, Arad, 1926
- HOGAȘ, Calistrat, *Pe drumuri de munte II - răzlețe și diverse*, cu o prefață de Vladimir Streinu, Fundația Regală pentru Literatură și Artă, București, 1947
- IORGA, Nicolae, *Oameni cari au fost*, vol. II, Ediție îngrijită și note de Ion Roman, Editura pentru Literatură, București, 1967
- IORGA, Nicolae, *România cum era până la 1918*, vol. 2, Editura Minerva, București, 1972
- PETRAȘCU, Nicolae, *Dimitrie C. Ollănescu în „Icoane de lumină I”*, Editura Tip. Coop. „Litera”, București, 1935
- PETRAȘCU, Nicolae, *Marița lui Iacomî – Amintire în „Icoane de lumină II”*, Editura Bucovina București, 1939
- PETRAȘCU, Nicolae, *Un om fericit în „Icoane de lumină IV”*, Editura Casei Școalelor, București, 1941
- SION, Constandin, *Arhondologia Moldovei. Amintiri și note contemporane*, ediție îngrijită de Gh. Ghibănescu, Iași, 1892
- STĂNILĂ, Cristian, *Tecuci-Studiu de geografie urbană*, Ed. Grapho Press, Tecuci, 2013

Roxana Georgiana HOLCĂ-NISTOR*

**IMPLICAREA ROMÂNIEI ÎN SOLUȚIONAREA CONFLICTULUI
ARABO-ISRAELIAN DIN 1973**

***Romania's involvement in the settlement of the 1973 Arab-
Israeli conflict***

Abstract: *This paper analyzes Romania's involvement in the settlement of the 1973 Arab-Israeli crisis. The Yom Kippur war, as this conflict is also known, gave the Bucharest government the opportunity to undertake a series of steps aimed at demonstrating to the Arab states that Romania could be an extremely valuable partner in starting the Arab-Israeli peace process. With the outbreak of hostilities, Romanian diplomats made considerable efforts to mediate negotiations between combatants as well as to ensure the two belligerent camps of the Romanian Government's entire willingness to support a viable solution that would meet the demands of all parties. Romania's interests in resolving this new crisis were dictated by several aspects: on the one hand, Bucharest officials were motivated to empathize with the Arab cause because of the oil embargo imposed by the Arab states. This situation was very important, given that at that time the Romanian state was dependent on oil imports from the Near East. On the other hand, Nicolae Ceausescu's desire to obtain „the most favored nation clause” from the United States began to take shape in light of a balanced approach of the Romanian government towards both sides involved in the conflict. At the same time, both the Arab states and the Soviet Union - who criticized Romania's decision not to break relations with Israel as a result of the Israeli aggression in 1967 - now saw the Bucharest government as the only one capable of creating a bridge between the two camps in order to put them at the negotiation table and to find a solution to ground a lasting peace in the Near East.*

Keywords: *Yom Kippur war, Romania, Near East, United States, Soviet Union.*

Războiul din 1973 a reprezentat o etapă firească în evoluția relațiilor arabo-israeliene, cu atât mai mult dacă ținem cont de faptul că în perioada

*PhD Candidate, “Ștefan cel Mare” University, Suceava, Romania; e-mail: roxananistor1@yahoo.com

Date submitted: June 19th 2018

Revised version submitted: July 25th 2018

Accepted: July 31st 2018

imediat următoare războiului din 1967 acțiunile ambelor tabere nu s-au îndreptat spre găsirea unei soluții pașnice ci au reprezentat mai degrabă startul pentru o adevărată cursă a înarmărilor, care într-un final și-a găsit deznodământul în izbucnirea conflictului de Yom Kippur. Acest nou conflict avea să redefinească atât relațiile dintre cele două tabere cât mai ales modul în care marile puteri – SUA și URSS – au ales să se raporteze la situația din regiune.

Războiul din 1967 i-a ajutat pe israelieni să-și consolideze poziția în regiune. Mai mult decât atât, victoria zdrobitoare asupra statelor arabe le-a oferit încrederea că vecinii arabi nu vor încerca prea curând să atace Israelul. Cu toate acestea, evenimentele care s-au petrecut după momentul 1967 în politica internă și externă a statelor arabe au creat premisele necesare pentru demararea unor acțiuni armate de recuperare a teritoriilor pierdute de Egipt și Siria în cele șase zile de război. Atât în Siria cât și în Egipt puterea trecuse în mâna unor lideri care trebuiau să demonstreze în interiorul lumii arabe, dar și pe plan internațional, faptul că unitatea arabă nu poate fi atât de ușor de învins. Dincolo de aceste aspecte, criza din 1973 a fost alimentată și de situația refugiaților palestinieni care era departe de găsirea unei soluții. În toată această perioadă problema refugiaților a fost menținută ca o minge de ping-pong pe care liderii arabi au plasat-o de la unii la alții.¹

Prin urmare, perioada care s-a scurs între cele două mari conflicte arabo-israeliene poate fi caracterizată prin lipsa de unitate dintre liderii arabi, care în tot acest timp au fost mai mult preocupați să-și consolideze poziția atât pe plan intern cât și extern, acordând mai puțină atenție luptei pentru eliberarea Palestinei. Situația ”nici pace, nici război”² nu putea dura la nesfârșit, majoritatea statelor arabe fiind de părere că doar o nouă intervenție împotriva Israelului putea aduce o rezolvare situației din zonă. Confruntările siriano-israeliene din preajma izbucnirii războiului, unde partea siriană înregistrase o serie de succese, au alimentat și mai mult dorința de răzbunare a liderilor arabi, nerăbdători să-și ia revanșa în urma înfrângerii din 1967.³

Un alt factor care a contribuit la escaladarea situației din Orient a fost dat de Rezoluția nr. 242, care în loc să decongestioneze situația din regiune a reușit să inflameze și mai mult orgoliile statelor arabe care s-au considerat jignite de caracterul superficial al acesteia. Siria, spre exemplu, a considerat profund incorecte prevederile rezoluției având în vedere faptul că aceasta lăsa foarte multe lucruri la voia întâmplării, sau mai bine spus la latitudinea Israelului. În primul rând se cerea retragerea trupelor israeliene fără niciun altfel de mențiune asupra modului în care urma să se facă acest lucru, iar în al doilea rând prevederile rezoluției abordau problema

¹ Nedelcu 2013: 194

² AMAE, Problema 224/1973, Orientul Apropiat, Dosar 3115: 4

³ *Ibidem*: 4

populației palestinieni într-o manieră lipsită de profunzime. Cu toate acestea, observațiile siriene erau exagerate în condițiile în care liderii de la Damasc respingeau ideea creării unui stat palestinian.⁴ Putem așadar să deducem din aceste aspecte că izbucnirea conflictului din 1973 era inerentă, singurul lucru care încă nu părea clar pentru toată lumea fiind momentul sau evenimentul care va declanșa o nouă explozie a Orientului Apropiat și cine vor fi cei care vor ataca primii.

*

Încă din 1969, diplomații români care țineau legătura cu oficialii israelieni și arabi erau convinși că războiul din 1967 a reprezentat doar o etapă a destabilizării Orientului Apropiat, din multele ce aveau să vină. Atât arabii cât și israelienii au știut în toată această perioadă că eforturile depuse de comunitatea internațională pentru găsirea unei soluții sunt aproape inutile în condițiile în care Israelul refuza să renunțe la teritoriile ocupate iar liderii arabi nu doreau sub nicio formă să accepte existența statului evreiesc.⁵ Prin urmare, armatele egiptene și siriene au decis să atace din nou Israelul pe data de 6 octombrie 1973, dată care coincide cu debutul sărbătorii evreiești Yom Kippur. Cu siguranță data a fost aleasă de armata arabă în mod strategic, dacă ținem cont de faptul că această sărbătoare este una foarte importantă pentru comunitatea evreiască, iar în această zi toți evreii trebuie să țină post și să se abțină de la orice fel de activitate. Mai mult decât atât, musulmanii sărbătoreau în aceeași perioadă Ramadanul, sărbătoare care presupune o încetare a tuturor conflictelor. Dincolo de faptul că atacul armatei arabe a luat prin surprindere forțele israeliene, situația a fost la fel de surprinzătoare și pentru întreaga comunitate internațională, asta deși o serie de documente desecretizate de CIA în 2009 arată faptul că Statele Unite dețineau informații foarte importante cu privire la mișcările de trupe de la granița egipteană și siriană. Analistii americani care dețineau aceste informații au concluzionat atunci că un atac al Egiptului este puțin probabil având în vedere faptul că Anwar Sadat era conștient că declanșarea unui atac militar nu poate fi susținută cu succes de trupele egiptene.⁶

La puțin timp după atacul arab asupra Israelului, liderii marilor puteri au înțeles că situația în Orientul Apropiat scăpase de sub control. Pe 20 octombrie Secretarul de stat american, Henry Kissinger, a făcut o vizită la Moscova pentru a ajunge la un numitor comun cu Uniunea Sovietică în privința acțiunilor de urmat pentru încetarea focului. După întâlnirea cu oficialii sovietici, Kissinger s-a oprit la Tel Aviv pentru a-i convinge pe israelieni că este imperios să pună capăt conflictului. Ca urmare a acestor eforturi americano-sovietice, pe 22 octombrie Consiliul de Securitate al ONU a adoptat Rezoluția nr. 338 care cerea celor două tabere încetarea

⁴ *Ibidem*: 4

⁵ AMAE Problema 224/1969, Orientul Apropiat, Dosar 69: 27

⁶ Center for the Study of Intelligence 2013: 7

atacurilor armate. În condițiile în care Armata a 3-a egipteană se afla înconjurată în Peninsula Sinai, Sadat a cerut trimiterea unor trupe americane și sovietice pentru a determina respectarea rezoluției ONU. Apelul egiptean din păcate a rămas fără răspuns din partea americanilor, care au refuzat trimiterea unor trupe în Peninsulă, în timp ce sovieticii au dat asigurări că vor veni în sprijinul egiptenilor dacă ostilitățile vor continua.⁷ Această declarație a Moscovei a pus în stare de alertă Statele Unite.

În aceste condiții, reacția guvernului de la București a fost una foarte promptă. Acesta a adoptat o declarație prin care făcea apel la necesitatea realizării unei conferințe de pace sub auspiciile ONU la care să participe toate părțile beligerante precum și toate statele direct interesate de situația din regiune. De asemenea, oficialii români au salutat decizia SUA de a nu trimite trupe în regiune, lucru care ar fi putut duce la o escaladare a violențelor și ar fi putut amâna încheierea păcii.⁸ După încetarea focului, mai multe delegații ale României au întreprins o serie de vizite în perioada 14–28 noiembrie în Egipt, Siria, Iordania, Maroc și Sudan cu scopul de a discuta cu liderii acestor state și de a demara negocierile de pace în Orientul Apropiat.⁹

Atitudinea României în raport cu statele arabe, dar și cu SUA și URSS în timpul acestui conflict poate avea mai multe explicații. În primul rând în ceea ce privește statele arabe trebuie să menționăm faptul că în timpul ostilităților dintre cele două tabere mai mulți lideri arabi s-au întâlnit pe 17 octombrie în Kuwait unde au hotărât impunerea unui embargo acelor state care sprijineau Israelul. Ca urmare a acestei decizii prețul petrolului a crescut dramatic, lucru care pentru România putea constitui o problemă majoră în situația în care statul român nu-și putea satisface nevoia de petrol din resurse proprii, fiind nevoit să importe o cantitate impresionantă din țările arabe.¹⁰

În ceea ce privește relația României cu SUA, trebuie reținut faptul că Nicolae Ceaușescu era de mult în căutarea obținerii clauzei națiunii cele mai favorizate din partea americanilor, iar atitudinea sa din timpul confruntărilor din Orientul Apropiat l-a adus cu un pas mai aproape de acest vis. De această dată a putut fi evitată o nouă criză între București și Moscova având în vedere faptul că liderii sovietici erau conștienți de faptul că o eventuală intervenție în conflictul arabo-israelian nu era binevenită pentru interesele URSS-ului în regiune.¹¹

Situația tensionată din preajma izbucnirii războiului de Yom Kippur a putut fi analizată din interiorul ambasadelor române în Orientul Apropiat. Informațiile pe care le avem de la diplomații români care au avut

⁷ Petre Otu: 54

⁸ *Ibidem*: 56

⁹ *Ibidem*: 58

¹⁰ *Ibidem*: 59

¹¹ *Ibidem*: 61

întâlniri cu oficiali arabi cu puțin timp înainte de izbucnirea conflictului ne relevă faptul că statele arabe erau „în fierbere”. Atitudinea SUA de a sprijini necondiționat Israelul era văzută ca un afront la libertatea și suveranitatea statelor arabe. Wagihm Roushdy, ambasadorul Egiptului la Budapesta, atrăgea atenția asupra faptului că SUA încearcă soluționarea situației din Orientul Apropiat doar la nivel declarativ, iar că în plan concret nu se putea vedea nicio acțiune a Statelor Unite care să pună bazele unui plan de pace în regiune. Același ambasador aprecia faptul că până la urmă interesul SUA pentru resursele petroliere din regiune vor determina revizuirea atitudinii acestora față de statele arabe.¹²

Atacul egiptean asupra Israelului a avut la bază mai multe cauze: în primul rând liderii arabi erau extrem de dezamăgiți nu doar de politica SUA în regiune ci și de acțiunile URSS-ului care era acuzat de exodul masiv al evreilor din Uniunea Sovietică spre Israel. Pentru statele arabe acest lucru era echivalentul ajutorului militar pe care americanii îl acordau israelienilor. Prin urmare, sovieticii livrau Israelului oamenii necesari pentru a mânuși împotriva populației arabe armele trimise de americani.¹³

*

În momentul izbucnirii războiului din 1973 România se afla în bune relații cu majoritatea statelor arabe și depășise criza politică din 1967, când atitudinea guvernului de la București față de conflictul arabo-israelian a fost aspru criticată iar statele arabe au condamnat decizia țării noastre de a menține legăturile cu Israelul. Dincolo de condamnarea acțiunilor Israelului și apelul lansat către acesta de a restitui teritoriile ocupate în 1967, declarațiile lui Nicolae Ceaușescu din 9 și 13 octombrie, de la Brăila respectiv Târgu Mureș, pledau pentru respectarea suveranității și independenței tuturor statelor din regiune.¹⁴ Prin urmare, pentru partea română o pace eficientă și durabilă în Orientul Apropiat putea fi realizată doar în condițiile în care liderii arabi renunțau la ideea de a șterge statul Israel de pe fața pământului.

Conform datelor primite de la Ministerul egiptean al Afacerilor Externe, trupele israeliene ar fi fost cele care au încercat să treacă Canalul de Suez și au declanșat atacul asupra Egiptului și Siriei la data de 6 octombrie, ora 13.30. În aceste condiții trupele egiptene au fost nevoite să respingă atacul și au contraatacat trupele israeliene în jurul orei 14.00.¹⁵ Ca urmare a declanșării ostilităților, Siria și Israelul au informat Consiliul de Securitate al ONU, fără a cere însă convocarea acestuia, în timp ce Egiptul a preferat să se abțină de la această acțiune. În aceste condiții subsecretarul de stat Hassan Bolhol solicita guvernului român, „prietenilor noștri români”, să sprijine Egiptul pentru a depăși această situație.¹⁶

¹² AMAE Problema 224/1973, Orientul Apropiat, Dosar 3093: 4

¹³ *Ibidem*: 17

¹⁴ Petre Otu: 52-53

¹⁵ AMAE Problema 224/1973, Orientul Apropiat, Dosar 3093: 23

¹⁶ *Ibidem*: 26

La câteva zile de la izbucnirea conflictului, Nicolae Ceaușescu a avut o întrevedere cu ambasadorul Siriei la București, Souheil Al-Ghazi, care a ținut să adreseze mulțumiri președintelui român pentru luarea de poziție cu privire la confruntările în plină desfășurare dintre Egipt, Siria și Israel. Ambasadorul i-a relatat președintelui român o serie de aspecte foarte grave din timpul conflictului, cum ar fi bombardarea de către armata israeliană a unor obiective civile, printre care se numărau câteva spitale și portul Tartus, și care au provocat numeroase pierderi materiale și umane.¹⁷

Pe 14 octombrie 1973¹⁸ Nicolae Ceaușescu a adresat o scrisoare președintelui sirian Hafez Al-Assad, în care își exprima îngrijorarea cu privire la situația din Orientul Apropiat, reiterând totodată sprijinul pe care România era dispus să-l acorde statelor implicate în conflict pentru soluționarea pașnică a acestuia. Scrisori asemănătoare au fost transmise și președintelui libanez Suleyman Frangieh, în data de 15 noiembrie¹⁹, precum și regelui Iordaniei, Hussein Ibn Talal, în data de 19 noiembrie²⁰.

Tot pe 14 octombrie, Nicolae Ceaușescu a transmis și guvernului israelian o scrisoare în care îi solicita să ia în calcul încetarea oricăror acțiuni militare și acceptarea în mod public a Rezoluției nr. 242 din 1967, respectând prevederile acesteia cu privire la retragerea trupelor din zonele ocupate. Putem remarca faptul că tonul folosit de Nicolae Ceaușescu în această scrisoare era unul mult mai ferm și care, deși nu condamna Israelul ca stat agresor, scotea în evidență faptul că liderii israelieni sunt cei care au puterea de a opri vărsarea de sânge inutilă, contribuind la securitatea și pacea din regiune.²¹

În data de 19 octombrie 1973 Nicolae Ceaușescu a adresat un mesaj șefilor de state și guverne cu care România avea relații diplomatice²², făcând apel la implicarea tuturor statelor care au relații cu țările beligerante pentru încetarea războiului și soluționarea conflictului pe cale pașnică.²³ Ideile principale ale mesajului au fost publicate și în ziarul „Scânteia” din 20 octombrie 1973, într-un articol intitulat *Restaurarea păcii în Orientul Apropiat – imperativ arzător al clipei de față*.²⁴ Mesajul, care sublinia faptul că ONU joacă un rol extrem de important în rezolvarea conflictului arabo-israelian și în găsirea unei soluții echitabile pentru toate părțile implicate²⁵, a fost înmănat și președintelui sesiunii Adunării Generale a ONU, Leopold Benites, precum și secretarului general K. Waldheim. Scopul acestui demers a fost acela de a-i informa pe cei doi asupra faptului că

¹⁷ AN Fond C.C al P.C.R, Secția Relații Externe, Dosar 186/1973: 1-2

¹⁸ AN Fond C.C al P.C.R, Secția Relații Externe, Dosar 3S/1965-1989: 6

¹⁹ AN Fond C.C al P.C.R, Secția Relații Externe, Dosar 2L/1973-1989: 3

²⁰ AN Fond C.C al P.C.R, Secția Relații Externe, Dosar 3I/1971-1986: 15

²¹ AN Fond C.C al P.C.R, Secția Relații Externe, Dosar 8I/1967-1989: 58-59

²² AMAE Problema 224/1973, Orientul Apropiat, Dosar 3112: 16

²³ *Ibidem*: 4

²⁴ *Ibidem*: 16

²⁵ *Ibidem*: 94

România acordă o importanță deosebită acțiunilor întreprinse de ONU în vederea menținerii păcii și securității în zona Orientului Apropiat.²⁶ Totodată, în cadrul acestui mesaj Nicolae Ceaușescu a apreciat poziția guvernului egiptean cu privire la soluționarea pașnică a conflictului, retragerea trupelor israeliene de pe teritoriile ocupate și organizarea unei Conferințe de Pace în cadrul ONU.²⁷

În timpul desfășurării ostilităților în Orientul Apropiat, guvernul de la București a beneficiat de informații foarte prețioase venite din partea diplomaților români aflați în diferite ambasade ale lumii. Astfel, într-o telegramă adresată de George Macovescu, de la New York, președintelui Nicolae Ceaușescu, acesta făcea o scurtă descriere a situației din Orientul Apropiat văzută prin ochii președintelui Adunării Generale, a Secretarului General al ONU și a unor diplomați prezenți la sesiune. Egiptul, prin intermediul Ministrului de Externe, El Zayyat, înmânase președintelui Adunării Generale o scrisoare în care era descrisă poziția guvernului egiptean cu privire la desfășurarea ostilităților și faptul că Israelul ar fi lansat primele atacuri. Din relatarea lui George Macovescu înțelegem faptul că statul egiptean nu ar fi fost interesat de convocarea Consiliului de Securitate ci mai degrabă urmărea să obțină sprijinul Adunării Generale acolo unde majoritatea era de partea sa. Prin urmare, președintele Adunării Generale propunea ca în cazul în care niciunul dintre statele implicate în conflict nu va cere convocarea Consiliului de Securitate până la data de 8 octombrie 1973 să fie luate în calcul două posibilități de acțiune: prima variantă propunea ca Egiptul să facă o declarație cu titlul ”problemă urgentă” în care să explice situația creată. Cea de-a doua variantă avea în vedere reacțiile posibile la depunerea unei declarații din partea Egiptului, anume Egiptul sau o altă delegație să ceară suspendarea dezbaterilor generale și trecerea pe ordinea de zi a situației din Orientul Apropiat. În cazul acesta George Macovescu considera că este prudent ca delegația României să voteze pentru suspendarea dezbaterilor generale și trecerea pe ordinea de zi a situației din Orientul Apropiat, iar în cazul în care acest lucru s-ar fi întâmplat, delegația română să își expună părerea cu privire la ostilitățile arabo-israeliene.²⁸

Prin intermediul lui George Macovescu, autoritățile române au avut în permanență acces la informații foarte importante care reflectau poziția pe care se situau Statele Unite ale Americii și oficialii ONU în raport cu situația conflictuală din Orientul Apropiat. Astfel, din discuțiile acestuia cu Secretarul General al ONU, Kurt Waldheim, înțelegem că președintele american Richard Nixon era extrem de îngrijorat de situația din Orient și se consultase direct cu Leonid Brejnev în privința liniilor de acțiune care ar fi

²⁶ *Ibidem*: 93

²⁷ *Ibidem*: 3

²⁸ *Ibidem*: 38-39

trebuie întreprinse în continuare, cu atât mai mult cu cât se pare că Siria și Egiptul scăpaseră de sub controlul URSS.²⁹

De asemenea, discuțiile avute de George Macovescu cu Ministrul de Externe al Egiptului, El Zayyat, ne oferă o imagine mai detaliată a frământărilor arabe din acele zile și a modului în care Egiptul era dispus să tranșeze situația. Ministrul egiptean era de părere că liderii arabi nu ar trebui să facă niciun fel de concesiuni, considerând totodată că Rezoluția nr. 242 este contrară intereselor arabe și asta deoarece formularea ambiguă a unor pasaje dădea în continuare posibilitatea israelienilor de a menține teritoriile ocupate în 1967.³⁰ Liderul egiptean declara că se află în posesia unor informații conform cărora grupurile de evrei din Statele Unite ar fi făcut presiuni pe lângă președintele american ca acesta să intervină în conflict, prin urmare arabii se vedeau nevoiți să apeleze la ajutorul Uniunii Sovietice în conformitate cu Tratatul sovieto-egiptean. Conform relatărilor lui Macovescu, Zayyat s-ar fi arătat îngrijorat de faptul că Uniunea Sovietică ar fi putut să refuze să acorde sprijin părții arabe "pentru a nu strica aranjamentele făcute cu Nixon"³¹. Referitor la poziția României, ministrul egiptean era foarte mulțumit de acțiunile întreprinse de guvernul de la București, fiind de părere că România putea influența guvernul israelian pentru a adopta o poziție mai puțin rigidă în cadrul negocierilor de pace. Având în vedere succesele înregistrate pe câmpul de luptă, Egiptul nu considera oportun să apeleze deocamdată la ONU, urmând ca acest pas să fie făcut doar în condițiile în care situația de pe front s-ar fi întors împotriva statelor arabe.³²

*

Și de această dată, ca și în cazul conflictului din 1967, poziția României față de conflictul arabo-israelian a fost urmărită îndeaproape atât de statele arabe cât și de statele europene. Ziarul „Egyptean Gazette” a publicat în paginile sale declarația Ministrului de externe român, George Macovescu, care sublinia faptul că reluarea ostilităților armate a dus la pierderi umane și materiale însemnate, acest lucru punând în pericol pacea generală.³³ În Italia, publicația „Corriere della Sera” a publicat în întregime declarația guvernului de la București cu privire la declanșarea ostilităților în Orientul Apropiat, apreciind faptul că:

„România este unica țară din blocul sovietic care s-a abținut să condamne Israelul pentru reluarea ostilităților în Orientul Apropiat. După cum se știe, România a fost, de asemenea, unica țară dintre membrii Tratatului de la Varșovia care nu a întrerupt relațiile cu Tel Aviv după războiul de șase zile din 1967. Regimul președintelui Ceaușescu are grijă să nu condamne nici una, nici alta dintre părțile în

²⁹ *Ibidem*: 49

³⁰ *Ibidem*: 144

³¹ *Ibidem*: 144

³² *Ibidem*: 145

³³ *Ibidem*: 153

cauză pentru reluarea luptelor. Declarația română se pronunță pentru o soluție pașnică în baza aplicării Rezoluției Consiliului de Securitate din noiembrie 1967.”³⁴

Poziția României a fost extrem de apreciată în rândul statelor arabe. Ambasadorul Siriei la Moscova, Yalal Al-Baroudi, făcând referire la vizita în România a ministrului de externe israelian, Abba Eban, aprecia faptul că relațiile bune pe care guvernul de la București le are cu Israelul puteau juca un rol important în negocierile dintre cele două tabere:

”România a realizat un pas pozitiv determinând pe Abba Eban să consimtă că soluționarea conflictului trebuie să se facă pe baza rezoluției Consiliului de Securitate din 22 octombrie 1973, care reafirmă rezoluția nr. 242 din noiembrie 1967 (...) Israelul prin comunicatul de la București se angajează să respecte rezoluția nr. 242, respectiv să se retragă din teritoriile arabe ocupate”.³⁵

Al-Baroudi era de părere că dacă poziția Israelului s-ar fi menținut așa cum reieșea din discuțiile dintre Abba Eban și Nicolae Ceaușescu, prestigiul României ar fi crescut enorm atât în rândul statelor arabe cât și pe plan internațional.

Diplomatul sirian era însă îngrijorat că nici de această dată Israelul nu-și va respecta promisiunile. El amintea faptul că după agresiunea israeliană mai multe state au rupt relațiile diplomatice cu Israelul în semn de solidaritate cu cauza arabă. Printre aceste state nu s-a numărat însă și România, prin urmare era îndreptățit să se întrebe „*Ce va face România dacă nici de această dată Israelul nu va trece la aplicarea Rezoluției nr. 242 a Consiliului de Securitate?*”³⁶ La această întrebare, diplomatul român George Macovescu a evitat să ofere un răspuns clar, precizând doar faptul că România nu are un alt plan decât ideile făcute publice până la momentul respectiv, aceste idei fiind construite în jurul noțiunilor de pace și de soluționare echitabilă a conflictului din regiune.³⁷ O altă problemă foarte importantă pentru statul sirian a constituit-o problema emigrării evreilor. De la începutul anului 1973 aproximativ 35.000 de evrei emigraseră din URSS în Israel, 4.000 dintre aceștia numai în luna octombrie când au izbucnit ostilitățile la frontiera arabo-israeliană. În aceste condiții Austria luase hotărârea de a închide centrul de tranzit de la Viena, ceea ce îi determina pe sirieni să se îngrijoreze cu privire la faptul că un astfel de centru ar putea fi deschis pe teritoriul României, cu atât mai mult cu cât oficialii sirieni dețineau informații că SUA ar face presiuni la adresa statului român ca acest lucru să se întâmple. Oficialii români au respins categoric aceste informații afirmând faptul că ele nu reflectă realitatea, iar că România era un stat independent și suveran care își lua propriile decizii

³⁴ AMAE Problema 224/1973, Orientul Apropiat, Dosar 3093: 122

³⁵ AMAE Problema 224/1973, Orientul Apropiat, Dosar 3112: 48

³⁶ *Ibidem*: 49

³⁷ *Ibidem*: 50

fără a răspunde presiunilor venite din afară.³⁸ Acest lucru putea fi demonstrat cu ușurință având în vedere că România încetase cu mult înainte de izbucnirea conflictului din 6 octombrie să mai acorde vize de tranzit pentru evreii care plecau din URSS în Israel.³⁹ Prin urmare, orice zvon privind înființarea unui centru de tranzit în România era complet nefondat și nu reflecta poziția României cu privire la situația din Orientul Apropiat.

Înfrângerea suferită de statele arabe în urma conflictului din 6 octombrie a fost pusă pe seama lipsei de implicare a Uniunii Sovietice. Numeroase voci de la vârful conducerii siriene au acuzat Uniunea Sovietică că au încetat să acorde sprijin egiptenilor în timpul luptelor cu Israelul, în timp ce israelienii au primit sprijin necentenit de la americani, care au dotat armata israeliană cu o armă foarte performantă de proveniență vest-germană, lucru care i-a ajutat pe israelieni să câștige teren în fața armatei egiptene.⁴⁰

Cu toate pregătirile și cu avantajul atacului surpriză de partea lor, armatele egiptene și siriene nu au reușit să recupereze teritoriile pierdute în 1967. Războiul s-a încheiat pe 23 octombrie când Siria a acceptat încetarea focului. Urmările acestui război au fost foarte grave pentru tabăra israeliană, cu mii de morți și distrugerea a numeroase echipamente. Deși războiul nu a adus niciun succes militar armatelor egiptene și siriene, conflictul este considerat un succes de către tabăra arabă. Probabil lucrul cel mai de preț obținut în urma confruntărilor a constat în spulberarea mitului că Israelul este invincibil. Pentru prima dată de la înființarea statului israelian, războiul de Yom Kippur aprindea o speranță în inima arabilor că vecinii lor nu sunt imposibil de învins. În urma conflictului, Sadat declara că „națiunea rănită și-a recuperat imaginea”.⁴¹

Inițiativa României de a organiza o Conferință de Pace la care să participe toate statele implicate în conflict a fost primită cu mare entuziasm în rândul statelor arabe. Liderii sirieni erau însă de părere că la această conferință trebuie să participe toate statele europene și cele africane. Printr-o participare cât mai largă a comunității internaționale, statele arabe încercau de fapt să evite monopolizarea negocierilor de pace de către cele două mari puteri: URSS și SUA.⁴²

Dacă în urma conflictului din 1967 poziția României a fost aspru criticată de către unele state arabe care au interpretat atitudinea guvernului român ca pe o trădare a cauzei lor, după conflictul din 1973 luările de poziție ale statului român au fost foarte apreciate printre liderii arabi. Din discuțiile avute de diplomații români cu ambasadorul sirian la Pekin, Jabr Al-Atrash, acesta a lăsat să se înțeleagă faptul că la unele interpretări greșite

³⁸ *Ibidem*: 52

³⁹ *Ibidem*: 53

⁴⁰ *Ibidem*: 55

⁴¹ Nedelcu 2013: 195

⁴² AMAE Problema 224/1973, Orientul Apropiat, Dosar 3112: 57

față de poziția României în raport cu conflictul din Orientul Apropiat ar fi contribuit și unele „state prietene” ale țării noastre.⁴³ Tot din aceste discuții reiese faptul că statele arabe, dar mai ales Siria, s-au convins de principalitatea guvernului român și de faptul că deciziile României sunt luate la București și nu în alte capitale ale lumii, motiv pentru care relațiile foarte bune dintre România și Israel nu mai erau privite ca o amenințare ci din contra ca o oportunitate ca România să devină arbitru negocierilor de pace dintre cele două tabere.⁴⁴

Acțiunile întreprinse de Nicolae Ceaușescu în această perioadă au fost atent monitorizate de presa arabă, în special de cea siriană. Vizita președintelui român în SUA, precum și declarațiile acestuia cu privire la necesitatea soluționării pașnice a conflictului din Orientul Apropiat au atras atenția unor publicații precum Al-Saoura sau Al-Baas. Sub titlul *Nixon și Ceaușescu au căzut de acord să lărgească cooperarea economică și culturală între cele două țări*, ziarul Al-Saoura a vorbit despre prospecțiunile petroliere din Marea Neagră, arătând că președintele Nicolae Ceaușescu a declarat că România nu dispune de rezerve de petrol care ar putea face obiectul unor exporturi în SUA. Cu privire la situația din Orientul Apropiat era apreciată atitudinea președintelui român care cerea respectarea independenței și suveranității tuturor statelor din regiune precum și încetarea folosirii forței și respectarea Rezoluției nr. 242 ca punct de plecare pentru soluționarea conflictului.⁴⁵ Pe 11 decembrie 1973 ziarul Al-Baas publica articolul *Președintele român afirmă cu fermitate necesitatea retragerii Israelului din toate teritoriile arabe ocupate*, în care erau relatate ideile președintelui român cu privire la soluționarea conflictului așa cum apăreau ele în interviul acordat de Nicolae Ceaușescu ziarului „New York Times”.⁴⁶

*

Războiul de Yom Kippur a reușit, pentru o scurtă perioadă de timp, să modifice raportul de forțe în Orientul Apropiat. Mitul invincibilității Israelului a fost pus pentru prima dată sub semnul întrebării iar ideea creării unui stat palestinian începea să prindă contur. Cu toate acestea, evenimentele din timpul conflictului au scos la iveală o serie de disfuncționalități ale alianței arabe, care au permis Israelului să rămână pe pozițiile ocupate în 1967. În aceste condiții, România a optat pentru menținerea unei poziții conciliante, iar diplomații români au avut misiunea de a se asigura că apelul la pace și securitate al președintelui Nicolae Ceaușescu este recepționat de către toți cei implicați în conflict. Astfel, prin măsurile adoptate și discuțiile avute cu liderii arabi, atât președintele român cât și diplomații trimiși de acesta în ambasadele din Orientul

⁴³ *Ibidem*: 75

⁴⁴ *Ibidem*: 76

⁴⁵ *Ibidem*: 86-87

⁴⁶ *Ibidem*: 89

Apropiat au încercat să evite alimentarea animozităților arabo-israeliene. Totodată, poziția României cu privire la modul în care problemele din regiune își puteau găsi o rezolvare a fost una care s-a aliniat rezoluțiilor emise de Consiliul de Securitate al Organizației Națiunilor Unite, fără a ține cont de micile „avantaje” pe care le-ar fi putut obține în cazul în care s-ar fi alăturat unei anumite tabere.

Pentru imaginea României pe plan internațional negocierile care au avut loc după încetarea ostilităților au oferit guvernului de la București prilejul de care avea nevoie pentru a-și consolida rolul de mediator în criza arabo-israeliană. Nicolae Ceaușescu realiza astfel primii pași spre soluționarea unui conflict care ținea în suspans întreaga comunitate internațională.

SURSE BIBLIOGRAFICE

Fonduri arhivistice

Arhivele Ministerului Afacerilor Externe, Problema 224/1969, Orientul Apropiat, Dosar 69, *Aprecieri asupra situației din Orientul Apropiat.*

Arhivele Ministerului Afacerilor Externe, Problema 224/1973, Orientul Apropiat, Dosar 3115, *Poziția RA Siria față de problematica Orientului Apropiat.*

Arhivele Ministerului Afacerilor Externe, Problema 224/1973, Orientul Apropiat, Dosar 3093, *Situația din Orientul Mijlociu.*

Arhivele Ministerului Afacerilor Externe, Problema 224/1973, Orientul Apropiat, Dosar 3112, *Mesajul președintelui Consiliului de Stat al R.S.R., tovarășul Nicolae Ceaușescu, și al Guvernului R.S.R. în legătură cu evenimentele din Orientul Mijlociu.*

Arhivele Naționale ale României, Fond C.C al P.C.R, Secția Relații Externe, Dosar 3S/1965-1989, Dosar 8I/1967-1989, Dosar 3I/1971-1986, Dosar 2L/1973-1989, Dosar 186/1973.

Literatură de specialitate

Center for the Study of Intelligence (2013). *President Nixon and the Role of Intelligence in the 1973 Arab-Israeli War.*

Nedelcu, Cristina (2013). *Politica României față de problema palestiniană, 1948-1979*, Târgoviște, Editura Cetatea de Scaun, 2013.

Otu, Petre. *Romania's Position Towards the Arab-Israeli War of 1973*, Institute for Political Studies of Defense and Military History.

Erich Noris SZAKÁCS*

„QUI VULT VENIRE POST ME, ABNEGET SEMET IPSUM ET TOLLAT CRUCEM SUAM ET SEQUATUR ME”. PROCLAMAREA CRUCIADEI DIN ANUL 1514

„Qui vult venire post me, abneget semet ipsum et tollat crucem suam et sequatur me”. The proclamation of the 1514 Crusade

Abstract: *The first main objective of this paper is to bring to our attention some aspects related to the organisation of the crusade from 1514. The classic and consecrated Romanian historiography tends to pay more attention to the analysis of the event only after its seditious metamorphosis. For a more profound understanding of the problem we believe that its nature must be known, which in conjunction with the context, the cultural and the canonical aspects, can provide explanations about its evolution and its outcome. Therefore, the key role was played by the Archbishop Strigoniensis, Bakócz Tamás, who was legatus latere of Pope Leo X. He was entrusted with the proclamation of the crusade, but a fundamental role was also played by the auxiliary elements such as different bishops and the observant branch of the Franciscan order. The problem has such dimensions that it would be impossible to enlighten the whole unclear situations related to the event from 1514 through one single study, but the paper's objective is to draw the main lines of the proclamation and dissemination of the Crusade with a more detailed approach upon Transylvania.*

Keywords: *Crusade bull, revolt, bishops, monastic orders, Christianitas, Ottoman Empire.*

Un episod mai puțin cunoscut în istoriografia română este cel al cruciadei din anul 1514. De obicei, complexei mișcări cruciate, care a cunoscut un final sedicios, i s-au atribuit aparențele unei simple revolte¹. Mai mult, de-a lungul perioadei ateocratice interpretarea evenimentului a fost încapsulată și coruptă în favoarea ideologiei oficiale². Astfel, mișcarea

*PhD Candidate, „Babeș-Bolyai” University, Cluj-Napoca, Romania; e-mail: norisszakacs@gmail.com.

Date submitted: June 12th 2018

Revised version submitted: September 1st 2018

Accepted: September 15th 2018

¹ Vezi de pildă Pascu 1955: 5-6, 91-112.

² Pentru contaminarea ideologică a practicii scrisului istoric în perioada comunistă vezi: Măciu 2004: 338; Hitchins 1992: 1078-1081; Moisa 2003: 113-114.

nu numai că a fost explicată printr-o grilă cultural-ideologică specifică, ci și prin aplicarea unei terminologii restrânse în jurul câmpului semantic al răscoalei. Această schemă interpretativă se potrivea istoriografiei relativ liniare, specifice epocii amintite, care supralicita lupta de clasă. Din aceste motive, cruciada nu a fost privită numai ca o luptă împotriva unei ordini sociale sufocante pentru clasele inferioare ale societății, dar coordonarea ei a fost atribuită în mare parte personalului militar secular. Mai precis, dintre cei amintiți ca participanți la cruciadă dăinuie numele și imaginea lui Gheorghe Doja. Gheorghe Doja rămâne unul dintre cele mai cunoscute personaje ale anului 1514, fiind înzestrat cu o aură aproape legendară în exegeza anterioară, în literatura istorică, dar și beletristică. Astfel, imaginea lui Doja depășește orizonturile de interes ale istoricilor, atrăgând atenția și acelor filoane literare care nu sunt supuse metodologiei științifice. Rigorile de pretenție științifică sunt în acest caz suspendate, terenul artistic oferind ambientul optim pentru valorificarea imaginației, care este însă o facultate non-logică, fiind de înțeles că în privința reconstituirii evenimentelor lucrările artistice sunt în majoritatea cazurilor mutual exclusive cu studiile științifice. Desigur, importanța lor rezidă în posibilitatea interogării artiștilor și a publicului cititor (neavizat în scrierea istoriei) asupra imaginii lui Gheorghe Doja într-o perioadă de timp determinată. Altfel spus, literatura beletristică sau alte manifestări artistice definesc mult mai acurat perioada în care au fost scrise decât perioada despre care se scrie. Astfel, Doja pare să fi atras de-a lungul timpului atenția romancierilor³, a dramaturgilor⁴, dar și a compozitorilor de operă⁵ sau a poeților⁶. Evenimentele din cadrul așa-numitei răscoale sunt puse pe seama lui Doja, el nefiind doar un conducător al trupelor cruciate la origini ci un adevărat simbol pus în slujba luptei împotriva nedreptății.

Demnă de amintit este și numirea unui personaj în fruntea armatei, menționat sub forma Melchior Bannser/ Banckwr/ Vanser, pus la conducere înaintea lui Gheorghe Doja. Nu se cunosc detalii biografice ale personajului, nici nu putem trasa idei prosopografice pe baza mențiunilor

³ Vezi Eötvös 1974; romanul a avut succes, fiind reeditat imediat după prima publicare. Vezi și edițiile Kriterion, București, 1978 și Móra, Budapest, 1978; Szabó 1954, reeditată la Kossuth, Budapest, 1972; Gergely 1945, apoi reeditat la Athenaeum, Budapest, 1950; Szépiroda, Budapest, 1954; Szépiroda, Budapest, 1960; Szépiroda, Budapest, 1966; apoi Nemeskürty 1975; dar și edițiile Magvető, Budapest, 1980; Magvető, Budapest, 1983; iar una dintre ultimele apariții este o carte ilustrată, scrisă sub forma literaturii pentru copii și publicată cu ocazia trecerii a 500 de ani de la evenimentul din 1514, adică în anul 2014, de către Nógrádi Gábor, vezi Nógrádi 2014.

⁴ Vezi de exemplu Hevesi 1921; Sárközi 1939; Illyés 1956; Székely 1964; cea din urmă lucrare a fost reeditată și în România la editura Kriterion, București, 1989.

⁵ Vezi de pildă piesa de operă *Dózsa György* scrisă de Erkel Ferenc după versurile lui Szigligeti Ede, inspirate după „jocurile triste ale istoriei în versuri” („verses történelmi szomorújátéka”) scrise de Jókai Mór în Winkler 2003: 571-574.

⁶ Vezi Petőfi Sándor, *A nép nevében*; Ady Endre, *Dózsa György unokája*, *Dózsa György lakomáján*; Illyés Gyula, *Dózsa György beszéde a ceglédi piacon*; Bella István, *Székely Dózsa György etc.*

documentare din perioada și de după anul 1514, însă știm că inițial trupele i-au fost încredințate lui. Este foarte important să amintim, în defavoarea acelor curente istoriografice care aleg să prețuiască prea mult semantica de răscoală a evenimentului, că nici personajul amintit, nici Gheorghe Doja, nici Melchior Bannser/ Banckwr/ Vanser sau alte personaje ajunse la conducerea armatelor nu au fost țărani. Melchior era un mercenar, probabil ceh sau provenit din spațiile germanofone, care a avut experiență militară și care a fost numit de comun acord în fruntea armatei⁷.

Ceea ce dorim însă să subliniem în studiul nostru este importanța fundamentală pe care au avut-o instituțiile și personalul ecleziastic în cadrul cruciadei din 1514, dar și în cazul instituției cruciate în general. Astfel, este fundamentală, de pildă, activitatea preotului Laurențiu, o figură ecleziastică care nu numai că a însuflețit trupele cruciate ci s-a ocupat personal și de recrutarea personalului și de ghidarea acestuia, chiar și după suspendarea cruciadei și delegitimarea acesteia⁸. Însărcinați cu predicarea cruciadei din Regatul Ungariei în general, și cu aspectele privind teritoriul Transilvaniei în special, au fost episcopul vremii Várdai Ferenc, ca vicelegat⁹ și ordinul franciscan de strictă observanță¹⁰. În virtutea perpetuării tradiției medievale Sfântul Scaun asuma rolul de cap al instituției cruciate, fiind singurul în măsură să o predice și să prevadă finalitatea înspre care o conducea. Astfel, condiția *sine-qua-non* de proclamare și desfășurare într-o formă eclesiologic-validă se făcea prin intermediul bulei de cruciadă, emisă exclusiv de către suveranii pontifi¹¹.

Proclamarea cruciadei. În data de 15 iulie 1513, papa Leon al X-lea a emis o enciclică privind promovarea campaniei cruciate care trebuia organizată sub atenta supraveghere a cardinalului Bakócz Tamás. Arhiepiscopul de Strigoniu a fost numit legatus latere, prin care Papa îi

⁷ Barta 1975: 70; Tóth (a) 2015: 84.

⁸ Sarbak 2010: 115-122; Redăm câteva rânduri din lucrarea lui Christopher Scheurl, *Geschichtsbuch der cristenhait von der iarzal 1511. bis auf dieses gegenwertig iar achtundzwaintzig iars*, relevante în privința originii preotului, despre care nu cunoaștem multe informații până în momentul cruciadei din 1514: „Di Krewtzer, das ist der gemein man, haben kurtzlich der masen vberhandt genomen, das si nahent in gantz Hungerlandt herrn, vnd Pest, im stift zu Erla, in Sibenburgen, vnd an andern mer orten, vnd zu obristen feldhauptman vnd volgent zu irem konig aufgeworffen Zeckel Jorgen, der hat sich geschriben einen konig des gebenedeiten volcks der gekreutzigten einen freunt vnd vntherthan des kongs von Hungern, einen feindt der prelaten, herrn vnd edlen. Seine vntherhauptleut sein gewesen Lorentz Pater chorherr zu S. Sigmundt zu Offen...”; Borsa 1991-1993: 334; Kulesár 2013.

⁹ Fekete Nagy et alii 1979: 65.

¹⁰ Aceștia erau numiți „commissarii in hac parte presentim extra civitates Budensem et Pesthiensem per nos specialiter deputati; fratresque ordinis minorum de observancia, quos tantummodo precipue extra dictas civitates Budensem et Pesthiensem, et non alios, commissarios in hac parte fecimus special”; Szücs 1972: 214.

¹¹ Vezi Alphanhéry & Dupront 1959: *passim*; Cardini 1996: *passim*; Cardini 1993: *passim*.

delega puteri plenipotențiare în privința organizării cruciadei¹². Astfel, deja în 6 noiembrie cardinalul pornea către Regatul Ungariei, având statutul de legat din coasta Papei. Până la data de 23 martie acesta s-a oprit la Esztergom, fiind nevoie de o mică perioadă de repaus pentru cardinalul de 71 de ani, apoi a pornit către Buda. În același timp, regele a convocat consiliul regal pentru a dezbate problema cruciadei¹³.

Așadar, la data de 16 aprilie cardinalul a lansat apelul la cruciadă, anunțându-l pe arhiepiscopul de Kalocsa, Giorgio Frangepani, pe episcopii Perényi Ferenc de Oradea¹⁴, Szakmáry György de Pécs, Gosztonyi János de Győr, Zalkán László de Vác, Podmaniczky István de Nyitra, Csáki Miklós de Cenad, dar și în celelalte 24 de capitluri ale Regatului și bisericile acestora, precum Eger, Pécsvárad, Pétervárad, Szekszárdon, Szentmárton, Lövöldön, Zobor, Bács sau Titel. În privința Transilvaniei, dar și a Croației, Bosniei sau părților tătărești, legatul pontifical a delegat slujba difuzării cruciadei episcopilor din aceste regiuni. Astfel, erau însărcinați cu predicarea cruciadei și strângerea trupelor Várday Ferenc, episcopul Transilvaniei, Erdódy János, episcop de Zagreb (Zágráb), Guthi Ország János, episcop de Szerem, Gibárti Keserü Mihály, episcopul Bosniei, Simon, episcop de Modrus, Egervári Bereck, episcop de Tinnin (Knin)¹⁵. Pe lângă înalții ierarhi amintiți din Regatul Ungariei, care au fost mobilizați pentru a pune pe roate aparatul cruciat, cardinalul apelează la categorii vaste de autorități, atât *in spiritualibus*, cât și *in temporalibus*, pentru a difuza cruciada până la marginile Regatului și chiar în afara acestuia. De pildă, Illés, care era parohul din Tolcsva, comitatul Zemplén, a fost însărcinat de cardinalul Bakocz să ceară sprijinul mișcării de la autoritățile laice din comitatul amintit și al parohiilor din acest spațiu. Szür Lőrincz din Sacz, comitatul Abaúj, a primit rolul de a aduna cât mai mulți cruciați din zona Kosice (Kassa)¹⁶. Un caz aparte îl reprezintă Slavonia, unde nu există înregistrări documentare privind mișcarea unor trupe semnificative, a unei campanii de recrutare explicită, sau vreo activitate a ordinului franciscan de strictă observanță. Totuși, se pare că mesajul cardinalului maghiar a fost receptat și în Slavonia căci, în momentul revenirii sale în regatul Ungariei, Bakócz Tamás s-a oprit la Zagreb două săptămâni. Cardinalul s-a întâlnit cu Beriszló Péter, trezorier și ban de Dalmația, Croația și Slavonia, cu care a discutat despre proiectul cruciat. Beriszló Péter a fost cel care a propagat recrutarea trupelor în aceste teritorii, detaliile fiind probabil discutate în scurta perioadă petrecută în Slavonia de către cardinal. Mai mult, cunoaștem faptul că Beriszló Péter a fost la Buda în data de 21 aprilie, fiind

¹² Pentru tipurile de legați pontificali și misiunea lor vezi Turcuș 2001: *passim*.

¹³ Acest episod este amintit în cronica lui Istvánffy 1622.

¹⁴ Ganoczy 1776: 7.

¹⁵ În Tripartitum-ul (Hármaskönyv) lui Werbőczy István din 1514; sursă on-line: http://www.staff.u-szeged.hu/~capitul/analecta/trip_hung.htm [12.11.2017, h17:19].

¹⁶ Fraknói 1872: 439.

foarte probabil ca acesta să mai fi avut cel puțin o întrevvedere cu cardinalul Bakócz¹⁷.

Întâi, cardinalul maghiar a adus la cunoștință conținutul bulei papale privind declanșarea cruciadei și aspectele legate de emiterea indulgențelor, fiind așteptat un număr mare de participanți. Unul dintre cei care s-au opus planurilor de cruciadă a fost trezorierul Telegdi István. Acesta propunea pregătirea unei campanii laice, care să fie orchestrată strict de către instituțiile seculare ale Regatului, cu complementaritatea puterii spirituale. La fel ca Telegdi, mulți dintre nobilii și baronii Regatului au fost de acord cu pornirea unei campanii anti-otomane, însă se opuneau planurilor înfățișate de Bakócz Tamás. După aceste discuții, care au rămas cu un final nedecis, Bakócz Tamás l-a însărcinat pe Dézsi Balázs, vicarul cardinalului maghiar, să comunice ordinului franciscan de strictă observanță apelul la cruciadă, pe care la rândul lor aceștia trebuiau să îl predice. În acest sens, la data de 9 aprilie se deplasează în piața Sfântul Gheorghe (*Szent György tér*) din Buda, unde duce misiunea la bun sfârșit¹⁸.

Încredințarea predicării cruciadei și a organizării ei efective, în sensul în care legatul pontifical avea o vârstă înaintată, fiindu-i imposibil să călătorească și să se ocupe personal de toate detaliile acesteia, a fost astfel oferită mai multor autorități, în maniera obișnuită. Cruciada, după cum scria și suveranul pontif, avea să își tragă seva din mai multe teritorii, care nu făceau parte numai din apanajul maghiar. Astfel, cardinalul maghiar era legat pentru Regatul Ungariei și al Poloniei¹⁹, în teritoriile „Wallachia, Slesia, Lusatia, Moravia, Transylvania, Sclavonia, Crohatia, Dalmatia, Prussia, Livonia, Lythuania, Russia, Moscovia”²⁰, dar și „Oppida et castra Treberuck, Thessem, Barka, Sokol, Waya, et in Crohatia Dalmatiaque provinciis Syn et Chasinam, Spalato” și Veneto²¹, fiind amintită și necesitatea apărării Scythiei Septentrionale. Astfel, în 15 iulie 1513 papa Leon al X-lea dă de știre regelui Vladislav al II-lea și regelui Poloniei, Sigismund, despre trimiterea ca *legatus latere* a lui Bakocz Tamás în vederea începerii pregătirilor pentru cruciada „adversus Turcas et Tartaros”. Tot în anul 1513, în data de 3 septembrie, pregătind misiunea legatară a cardinalului maghiar și, prin aceasta, de fapt întreaga cruciadă, papa Leon al X-lea stabilește aria geografică de care Bakocz urma să se preocupe. Astfel, el era numit: „Thomas miseratione divina tituli sancti Martini in Montibus sacrosanete. Romanae ecclesie presbiter cardinalis Strigoniensis, patriarcha Constantinopolitanus ad Hungarie, Bohémie, Polonie, Datie, Norvégie et Svecie regna necnon Prussiam, Russiam, Livoniam, Lithvaniam, Valachiam, Slesiam, Moraviam, Lusatiam,

¹⁷ Varga 2015: 221-222.

¹⁸ Tóth (b) 2015: 60.

¹⁹ Eorum regna et dominia – Vladislaus Hungarie et Bohemie ac Sigismundus Poloniae reges; Fekete Nagy et alii 1979: 32.

²⁰ *Ibidem*: 32.

²¹ *Ibidem*: 33.

Transilvaniam, Sclavoniam, Dalmatiam, Croatiam et Moscoviam omnesque et singulas regnorum et provinciarum predictorum civitates, Ínsulas, terras atque loca illis subiecta et alia eis adiacentia apostolice sedis legátus de latere”. Această titulatură, deși vastă și aproape imposibil de aplicat *de facto*, subliniază cât de serioasă urma să fie expediția împotriva Imperiului Otoman. Pe de altă parte este clar punctul de pornire al mișcării, al cărui izvor canonic este Sfântul Scaun. Cardinalul maghiar este delegat din coasta Papei pentru a mobiliza și a materializa mișcările militare împotriva turcilor. Se acordă indulgența plenară cardinalului, precum și celor care vor participa la mișcarea coordonată de Sfântul Scaun²².

În același timp, au existat și reale impedimente în cursul eforturilor pentru mobilizarea trupelor cruciate. Odată, încetinirea sau precaritatea mobilizării se datorează puternicei opoziții a baronilor Regatului, a trezorierului Telegdi István și, se pare, a episcopului de Cenad, Csáki Miklós, care va și plăti cu viața pentru împotrivire, fiind ucis de cruciați. Pe de altă parte, resursele disponibile erau serios limitate iar implicarea autorităților din afara Regatului Ungariei a fost una relativă sau superficială. Nu în ultimul rând trebuie amintit faptul că nici comunicarea în Regat nu era una facilă. Transmiterea informației către marginile Regatului a reprezentat un aspect problematic, care a fost rezolvat într-o manieră relativă sau s-a ajuns în situația în care, din cauza corespondenței precare, regiunile marginale au întârziat susținerea cruciadei sau nu au reușit să ajute deloc mișcarea. De pildă, acesta este cazul parohului János sau al predicatorului Henrik din Kosice (Kassa), care precum parohii Péter din Sebes (comitatul Sáros) sau Benedek din Gecs (comitatul Abaúj) au întârziat corespondența și, astfel, predicarea mesajului cruciat. Întârzierea a avut loc până în data de 19 mai, când deja autoritățile au interzis creșterea numărului de trupe. Márki Sándor subliniază faptul că sibienii nu au primit conținutul bulei nici în luna iunie²³. Totuși, mișcarea a prins viață cu toate aspectele reușite și mai puțin reușite ale organizării ei. Expediția avea scopul de a împiedica pericolul musulman să înainteze teritorial, care amenința într-un mod perpetuu frontierele sudice și sud-estice și de a ține în frâu un eventual pericol tătar în zonele estice și nord-estice ale Regatului. Astfel, numărul trupelor era un factor important în cadrul acestor misiuni, având în vedere lipsa pregătirii militare a majorității participanților și anvergura adversarului.

Deja la sfârșitul lunii aprilie, mai precis în ziua de 24, cardinalul îl numește pe Gheorghe Doja în fruntea armatelor care urmau să îi înfrunte pe otomani. Foarte interesantă este observația lui Barta Gábor, care propune pe baza unei analize aprofundate și coroborarea unor surse eterogene o altă interpretare asupra acordării conducerii cruciadei. Acesta afirmă faptul că întreaga mișcare a fost încredințată unui mercenar numit

²² *Ibidem* : 54.

²³ Márki 1913: 84.

Melchior Bannsert/Banckwrt, iar Gheorghe Doja preia frâiele expediției abia mai târziu²⁴. Asamblarea aparatului belic care să poată lupta sub semnul crucii a reprezentat un efort complex, depus atât de legatul pontifical, care a primit încrederea papei Leon al X-lea. Mai mult, el a fost nevoit să apeleze la vectori ai Sfântului Scaun în Regatul Ungariei pentru a asigura ecoul social al mișcării. Pentru aceasta, observații au fost însărcinați cu misiunea de a predica cruciada în rândul populației în afara Transilvaniei²⁵. După data de 23 aprilie, mai precis după numirea lui Gheorghe Doja în fruntea cruciaților, autoritățile ecleziastice ale Regatului au depus eforturi reale sau mai puțin pragmatice pentru a spori numărul participanților. Numărul celor care doreau să își pună serviciul militar în slujba crucii era încă neglijabil la această dată. Izvoarele vremii, sau cele puțin mai tardive, care relatează detalii legate de încheierea cruciadei, amintesc de cifra de 300 de soldați²⁶. Numărul precar, care nu putea să asigure o campanie militară viabilă, se datora și superficialității cu care mesajul cruciat era răspândit în regat.

Date fiind aceste condiții, ordinul franciscan de strictă observație este însărcinat să adune participanți la cruciadă²⁷. Cardinalul maghiar îi scrie lui Dézsi Balázs, care în acel moment era vicarul ordinului fraților minoriți observați, cerându-i să participe activ la difuzarea cruciadei astfel încât să fie adunați câți mai mulți participanți. Astfel, Bakócz scrie o scrisoare vicarului ordinului în jurul zilei de 25 aprilie, prin care solicită implicarea ordinului²⁸. În aceeași zi vicarul anunță ca toți custozii ordinului franciscan de strictă observație să publice și să predice bula de cruciadă, în acest document aflându-se și conținutul sub formă de transumpt al scrisorii trimise inițial de cardinal către vicarul franciscanilor²⁹. Nu cunoaștem exact

²⁴ Barta 1975: 87.

²⁵ Szücs 1972: 213.

²⁶ „Trecenti enim fere ab initio nomina dederant, sed paulatin multitudo crevit, în Odeporicon id est itinerarium reverendissimi in Christo patris et domini Mathei S. Angeli cardinalis Gurcensis...quaeque in conventu Maximiliani caesaris augusti serenissimorumque regum Vladislai, Sigismundi ac Ludovici memoratu digna gesta sunt per Riccardum Bartholinum Perusinum edita”. Viennae 1515, scrisoarea a II-a; „et in momento tricenta equites steterunt proximus”, în Georgii Sirmiensis 1857: 59.

²⁷ Aceștia erau numiți „commissarii in hac parte presentim extra civitates Budensem et Pesthiensem per nos specialiter deputati; fratresque ordinis minorum de observancia, quos tantummodo precipue extra dictas civitates Budensem et Pesthiensem, et non alios, commissarios in hac parte fecimus special”, Szücs 1972: 214.

²⁸ Fekete Nagy et alii 1979: 66.

²⁹ „Quedam transumpta auctentica bulle apostolice super extensione et exequcione sanctissime cruciate et expeditionis contra Thurcos pro religionis Christiane et presertim huius regni Hungarie defensione indicte cum summariis et instructoriis necnon litteris sue voluntatis et mandati, quibus me ad publicandas et exequendas facultates eiusdem cruciate specialiter deputaverit ac delegavit...”; mai departe în același document, vicarul prescrie custozilor: „Rogans et obsecrans eandem, ut in commissione huius modi tota animi diligentia et sedulitate superintendat, alios nihilominus ex fratribus sue custodie ad id idoneos, specialiter autem omnes patres guardianos eiusdem custodie ad huius modi executionem deputando, quos eiam ego auctoritate prefata deputo et per presentes

data în care ordinul franciscan de strictă observanță începe să predice de facto cruciada, dar în jurul zilei de 25 aprilie sunt datate mai multe scrisori dinspre cardinal înspre vicarul ordinului, apoi de la vicar către custozii ordinului și apoi către toți frații, acestea având o direcție descrescătoare-ierarhică și un sens radiar. Franciscanii erau însărcinați cu predicarea cruciadei atât în rândurile personalului ecleziastic, cât și a laicilor, a tuturor oamenilor indiferent de demnitate, grad, condiție socială³⁰.

Implicarea ordinului franciscan în predicarea și organizarea cruciadei nu era un element străin Regatului Ungariei și nu numai. Un rol foarte activ pe care franciscanii l-au jucat în predicarea și bunul mers al cruciadelor din Regatul Ungariei se poate observa mai ales după 1456. În acest moment se remarcă deosebita activitate a Sfântului Ioan de Capistrano, care a fost trimis să ajute la orchestrarea cruciadei de către papa Calixt al III-lea. Ioan de Capistrano, alături de Ioan de Hunedoara, a reușit să oprească la Belgrad înaintarea trupelor Imperiului Otoman, care amenința o bună parte din Creștinătatea din Estul și Centrul Europei³¹. Viziunea de ansamblu și capacitatea de detectare a acelor elemente care provocau disfuncționalități în esența și existența Christianitas propulsează ordinul franciscan către vârful instituției cruciate, unde sunt responsabili cu diverse activități care să țină viu spiritul cruciadelor. Predicile și omiliile publice din piețe, din centrele urbane sau proto-urbane sunt decisive în legarea unei relații strânse cu populația creștină, către a cărei întâmpinare ordinul iese în astfel de momente. De altfel nu poate fi contestat rolul fundamental pe care ordinul l-a jucat în lupta împotriva necredincioșilor, deși monahii nu aveau voie să se prezinte înarmați pe câmpul de luptă. După cum am văzut deja, cruciada este rezultatul unui cumul de factori care nu sunt încapsulați în definițiile războiului strategic sau ale războiului cu arma. Dimpotrivă, componenta spirituală se plasează pe un loc cel puțin la fel de important precum pregătirea fizică a cruciaților. Latura spirituală era astfel în situații specifice încredințată ordinului franciscan. Astfel, atât în

subdelego, item bullas huius modi publicando et per alios publicari faciendo, ecclesias visitandas, deputando, absolvendo, dispensando, confessionalia dando et alia faciendo, que mihi in dicta commissione conceduntur et iniunguntur et ad hoc summo studio laborando, ut ista gracia ad omnium Christi fidelium noticiam cicius deveniat...”; Fekete Nagy et alii 1979: 67.

³⁰ Un alt document datat în jurul zilei de 25 aprilie cere fraților: „fratres aliquos ad hanc sanctam expedicione pugnancium deputare vosque ad id indicaverim idoneos...vobisque commissum negocium secundum gratiam ab alto vobis concessam fideliter et religiose pariter et devote exequentes tempore opportuno ad locum vestre residence redire teneamini...et singulis dominis patribus et fratribus ac confratribus nostris tam secularibus quam regularibus ac eciam cunctis Christi fidelibus et devotis cuiuscunque dignitatis, status, gradus et condicionis existant hominibus ad quorum terras, dominia, conventus et loca vos venire contigerit, charius in Domino commendando rogans et obsecrans eosdem, ut – se necesse fuerit – suum vobis auxilium, favorem pariter et amorem parare velint”; Fekete Nagy et alii 1979: 68.

³¹ Pentru activitatea Sfântului Ioan de Capestrano și a rolului activ jucat de franciscani în cruciada de la 1456 vezi Damian 2011; vezi și Barta 1985.

cazul cruciadei de la 1456, cât și în 1514, ordinul franciscan a jucat un rol fundamental, fiind vorba chiar de asemănări facil de observat, subliniate într-un amplu studiu asupra celor două momente de către istoricul Norman Housley³².

Având aceste indicii, ne este greu să validăm exegeza care supralicitează latura de răscoală a mișcării, amintind rolul important și predispoziția pentru înrolare a claselor joase ale societății; astfel de interpretări istorice ale evenimentului tind să îi considere pe participanții la cruciadă, care se vor răscula într-un final, un fel de unelte în mâinile nobilimii care în fața pericolului nu ezită să trimită păturile joase ale societății înainte, în detrimentul auto-sacrificiului. Mesajul cruciadei era însă cu totul altul. Acesta era transmis tuturor *in Christi fidelibus*, iar tocmai pentru întărirea acestui mesaj emitenții izvoarelor vremii, printre care îi enumerăm pe Papă, pe cardinalul Bakócz, pe vicelegați, dar și pe franciscanii observanți, insistă pentru participarea cât mai multor persoane atât din mediul ecleziastic, cât și laic. Astfel, erau chemați „in usus sacri belli omnibus et singulis venerabilibus fratribus nostris archiepiscopis, episcopis ac dilectis filiis electis, administratoribus, commendatariis et abbatibus ceterisque prelatibus et personis ecclesiasticis, secularibus, regularibus ac ordinum et militarum quorumlibet exemptis et non exemptis, sacte tamen Romane ecclesie cardinalibus ac dilectis filiis magistris prioribus, preceptoribus et fratribus prioratum, preceptoriarum et domorum hospitalis sancti Iohannis Ierosolomitani”. De asemenea, bula pontificală ce proclama cruciada preciza clar că erau așteptați *contra fidei Christiane hostes* toți cei care doreau să apere credința adevărată, care se afla în pericol, indiferent de „preeminentie, dignitatis, gradus, status, religionis, ordinis vel condicionis existant”³³.

Spațiul transilvănean a fost supus unui proces de înrolare ceva mai diferit, în sensul că misiunea predicării cruciadei i-a revenit lui Várday Ferenc, episcopul Transilvaniei, și apropiaților acestuia. Într-un document din 25 aprilie, rolul observanților și al episcopului Transilvaniei sunt amintite simultan. De altfel, tot în cadrul aceleiași scrisori Várday Ferenc este numit pentru spațiile transilvane *locumtenens seu vicelegatus generalis*³⁴, fiind o poziție foarte importantă, care subliniază atât încrederea oferită episcopului Transilvaniei³⁵ cât și necesitatea prelungirii mâinii lungi

³² Housley 1998: 1-28.

³³ Fekete Nagy et alii 1979: 43-44.

³⁴ Luczenbacher & Almási Balogh 1841: 255-257.

³⁵ „Francisco de Warda episcopo Transilvano tanquam fratri et in provincia Transilvaniae et locis sibi adiacentibus locum tenti seu vicelegato nostro generali salutem in Domino sempiternam!”; mai departe în același document aflăm care era misiunea episcopului: „Idcirco cum ad provinciam praedictam ob varias occupationes personaliter accedere non valeamus, eandem fraternitatem tuam, in qua in his et in aliis fiduciam specialem in Domino obtinemus, in provincia Transilvaniae omnibusque et singulis civitatibus et locis eidem adiacentibus locum tenentem seu vicelegatum nostrum generalem auctoritate apostolica nobis specialiter in hac parte attributa tenore praesentium statuimus, creamus, constituimus

a Sfântului Scaun. Pe de altă parte, episcopul Transilvaniei nu este singurul vicelegat, ci cardinalul îl încredințează și pe Simon, episcop de Modrus, cu același statut pentru Slavonia, Croația și Dalmația³⁶. Pentru a înțelege importanța statutului vicelegaților, dar mai ales pentru a sublinia funcționarea mecanismului cruciat ca instituție complexă, aflată în evidența Sfântului Scaun și coordonată de acesta prin diferiți difuzatori, trebuie să fim atenți la rolul și puterea cu care vicelegații au fost investiți pentru a modela toate elementele societății care pot servi cruciadei³⁷.

Ținând cont de toate elementele amintite anterior, în data de 9 aprilie 1514 cruciada a fost proclamată cu ajutorul bulei în cauză, fiind cât se poate de clar faptul că tabăra cardinalului a reușit cu succes să se impună în cadrul discuțiilor. Majoritatea nobilimii a subscris ideii cruciadei, fiind rugați să adune trupe și să se deplaseze către Timiș. Din punct de vedere canonic, cruciada avea prin definiție un rol defensiv, fiind clar surprinsă în documentele vremii această dimensiune³⁸. Însă nu există vreo mențiune documentară care să clarifice natura expediției. Strategia campaniei încă pare să nu fi fost foarte detaliat pusă la punct. Nu se cunoștea dacă cruciații aveau să facă expediția *contra Turchos* într-o cheie defensivă, așteptând și

et deputamus cum potestate cruciatam praedictam in provincia et locis supradictis per se vel alium seu alios indicendi, publicandi, praedicandi et exequendi necnon omnibus et singulis facultatibus in literis cruciate sub plumbo more Romanae curiae signatis"; Fekete Nagy et alii 1979: 65.

³⁶ „Reverendo patri domino Symoni Dei et apostolice sedis gratia episcopo Modrusiensis familiari et prelato nostro domestico necnon in Sclavonia ultra Cuppam mare versus ac Croatia et Dalmatia provinciis omnibusque et singulis civitatibus, insulis, terris atque locis illis subiectis et aliis eis adiacentibus sub legatione nostra comprehendis vicelegato seu locum tenti nostro generali salutem in Domino sempiternam!"; Fekete Nagy et alii 1979: 197-198.

³⁷ Astfel, legații sau vicelegații nu erau investiți doar cu predicarea cruciadei, cunoscută de obicei în istoriografie după forma reduționistă de război sfânt. Instituția cruciadei a setat modele și ierarhii în societate care erau dispuse într-un mod general în așa fel încât să poată bloca deteriorarea Christianitas din toate punctele de vedere, nu numai din punct de vedere al defensivei militare. Mai mult, acele sectoare care nu funcționau conform modelului normativ stabilit de instituție urmau a fi reformate. Un exemplu ilustrativ poate fi regăsit în rândurile documentului prin care episcopul de Modrus este investit cu statutul de vicelegat de către cardinalul Bakócz: „Insuper bonis respectibus facultatem creandi prothonotarios, acolitos, comites, palatinos, poetas, laureatos, doctores et magistros, studia et monasteria reformandi, Iudeos corrigendi et transferendi et eorum statuta reformandi necnon ligas et iuramenta ad effectum expeditionis contra Turcas dissolvendi nobis specialiter et expresse reservamus inhibentes eidem paternitati tue, ne de premissis facultatibus sic reservatis quovis modo intromittat, irritum, nichilominus et inane decernentes quiquid in contrarium forsân attemptari contingerit"; Fekete Nagy et alii 1979: 98.

³⁸ Într-un document din 3 septembrie 1513 papa Leon al X-lea, care anunța misiunea legatului pontifical Bakócz Tamás căruia i se cerea să acorde indulgențe plenare în vederea participării la *sanctae expeditionis* și i se cerea strângerea *decima ecclesiarum, in usus sacri belli*, apar formule care subliniază natura defensivă a cruciadei: *cura defensionis Christianitate* sau *pro sue fide defensionem*; Fekete Nagy et alii 1979: 39; în același document: *ac defensionem contra eosdem potentissimos et perfidissimos hostes Turcas et Tártaros ac eorundem expugnationem et confusionem*; Fekete Nagy et alii 1979: 43.

contracarând eventualele atacuri otomane, sau dacă erau hotărâți să lanseze ofensiva în teritoriile ocupate și controlate de turci. Documentele vremii sunt favorabile cardinalului maghiar, înregistrând cu precădere intențiile acestuia și susținerea pe care o avea de la Sfântul Scaun. Cu certitudine știm faptul că, pentru a derula o campanie de succes, cruciații aveau nevoie de o armată semnificativă atât ca număr cât și ca strategie militară, buni coordonatori ai acesteia și resurse financiare pentru asigurarea bunului demers al campaniei și a echipării și aprovizionării într-un mod corespunzător³⁹.

Cruciada din anul 1514 a fost proclamată de către papa Leon al X-lea și difuzată în sens radial-concentric de instituțiile ecleziastice din Regatul Ungariei. Episodul proclamării și difuzării cruciadei este fundamental pentru înțelegerea funcționării instituției cruciadei și a instituțiilor care o proclamă și o coordonează. În lipsa unei interpretări istorice corespunzătoare, mișcarea poate fi înțeleasă ca o revoltă socială, după cum am mai arătat că s-a încetățenit în mentalitatea colectivă, căreia i s-au atribuit mai multe trăsături latente sau fățișe nesusținute de izvoarele vremii. Ilustrând începuturile cruciadei din 1514 și modul în care aceasta a fost difuzată, devine mult mai facilă înțelegerea proceselor ulterioare care au dus la suspendarea acesteia și confuziile și confruntările cruciaților cu autoritățile laice maghiare. Opinăm că mișcarea cruciată a cunoscut un final seditios, însă motivațiile revoltelor ulterioare sunt departe de a fi strict sociale, legate de nedreptăți economice sau abuzuri în ierarhia Regatului Ungariei.

SURSE BIBLIOGRAFICE

- Alphandéry, Paul; Dupront, Alphons, *La Chrétienté et L'idée de Croisade*, Édition Albin Michel, Paris, 1959.
- Barta, Gábor, *Georgius Zekeltöl Dózsa Györgyig*, în *Századok*, nr. 63/1975.
- Barta, Gábor, *Nandorfehérvár 1456*, Mora Ferenc Ifjúsági Könyvkiadó, Budapest, 1985.
- Borsa, Gedeon, *Korabeli tudósítások Nürnbergben az 1514. évi magyarországi parasztháborúról*, în *Országos Széchényi Könyvtár Évkönyve*, 1991-1993.
- Cardini, Franco, *Il pellegrinaggio. Una dimensione della vita medievale*, Vecchiarelli Editore, Roma, 1996.
- Cardini, Franco, *Studi sulla storia e sull'idea di crociata*, Roma, Jouvence, 1993.
- Damian, Iulian Mihai, *Ioan de Capestrano și Cruciada Târzie*, Academia Română, Centrul de Studii Transilvane, Cluj-Napoca, 2011.
- Eötvös, József, *Magyarország 1514-ben*, Kriterion, București, 1978.

³⁹ Norbert Tóth (c) 2015: 33.

- Eötvös, József, *Magyarország 1514-ben*, Móra, Budapest, 1978.
- Eötvös, József, *Magyarország 1514-ben*, Szépirodalmi, Budapest, 1974.
- Fekete Nagy, Antal; Kenéz, Victor; Solymosi, László, *Monumenta rusticorum in Hungaria rebellium anno MDXIV*, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1979.
- Fraknói, Vilmos, *Az 1514-iki porlázadás történetéhez*, in *Századok*, 1872.
- Ganoczy, Antonio, *Episcopi Varadienses Fide Diplomatum, Episcopi Magno – Varadiensis*, Tom. II, Typis Josephi Gerold, Michaelis, *Aulae Imperialis Typographi*, Viennae Austriae, 1776.
- Georgii Sirmiensis Epistola de perdicione regni Hungarorum*, Kiadó Wenzel G. MHH, Scriptorum, vol. I, Pest, 1857.
- Gergely, Sándor, *Dózsa György*, Athenaeum, Budapest, 1945.
- Gergely, Sándor, *Dózsa György*, Athenaeum, Budapest, 1950.
- Gergely, Sándor, *Dózsa György*, Szépiroda, Budapest, 1954.
- Gergely, Sándor, *Dózsa György*, Szépiroda, Budapest, 1960.
- Gergely, Sándor, *Dózsa György*, Szépiroda, Budapest, 1966.
- Hevesi, Sándor, *Görögtűz/1514*, Athenaeum Irodai és Nyomdai R-T, Budapest, 1921.
- Hitchins, Keith, *Historiography of Countries of Eastern Europe. Romania*, in *American Historical Review*, vol. 27, 1992.
- Housley, Norman, *Crusading as a Social Revolt: The Hungarian Peasant Uprising of 1514*, in *Journal of Ecclesiastical History*, vol. 49, nr. 1/1998, Cambridge University Press, Cambridge, 1998.
- Illyés, Gyula, *Dózsa György*, Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1956.
- Istvánffy, Miklós, *Historiarum de rebus Hungaricis libri XXXIV*, publicatâ la Köln, 1622.
- Jenő, Szücs, *A ferences obszervancia és az 1514. évi parasztháború. Egy kódex tanúsága*, in *Levéltári Közlemények* 43/ 1972.
- Jókai, Mór; Winkler Gábor, *Barangolás az operák világban*, vol. I, Tudomány Kiadó, Budapest, 2003.
- Kiss, Gergely, *Király egyházak a középkori Magyarországon*, Pécsi Történettudományért, Pécs, 2013.
- Kulcsár, Péter (szerk.), *Krónikáink Magyarul III/1*, Balassi Kiadó, Budapest, 2006.
- Luczenbacher, János, Almási Balogh, Pál (szerk.), *Tudománytár, A Magyar Tudós Társaság, A Magyar Király Egyetem Betüivel*, Buda, 1841.
- Márki, Sándor, *Dósa György (1470-1514)*, A Magyar Történelmi Társulat Kiadása, Budapest, 1913.
- Mâciu, Mircea, *Cultura și istoriografia românească sub semnul axiologiei*, Editura Enciclopedică, București, 2004.
- Moisa, Gabriel, *Istoria Transilvaniei în istoriografia românească-1965-1989*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2003.
- Nemeskürty, István, *Őnfia vágta sebét*, Magvető, Budapest, 1975.
- Nemeskürty, István, *Őnfia vágta sebét*, Magvető, Budapest, 1980.

- Nemeskürty, István, *Önfia vágta sebé*t, Magvető, Budapest, 1983.
- Nógrádi Gábor, *A mi Dózsánk*, Móra, Budapest, 2014.
- Pascu, Ștefan, *Contribuții noi privitoare la răscoala țărănilor din 1514 în Transilvania*, în *Studii. Revistă de istorie*, nr. 8/1955.
- Sarbak, Gábor, *Gyöngyösi Gergely, 1472-1531: Correctio correctionis*, în *Ghesaurus: Tanulmányok Szentmártoni Szabó Géza hatvanadik születésnapjára*, Budapest, 2010.
- Sárközi, György, *Dózsa. Történelmi Dráma*, Kelet Népe, Budapest, 1939.
- Szabó, Pál, *A nagy temető*, Szépirodalmi, Budapest, 1954, Kossuth, Budapest, 1972.
- Székely, János, *Dózsa*, Irodalmi, Budapest, 1964.
- Székely, János, *Dózsa Kriterion*, București, 1989.
- Tóth, Norbert (a), *A keresztesek útja Budától Nagylakig*, în *Szabolcs-szatmár-beregi Szemle*, nr. 50/ 2015.
- Tóth, Norbert (b), *Az apátfalvi-nagylaki csata*, în Tóth Norbert, Neumann Tibor (szerk.), *Keresztesekből lázadók, Tanulmányok 1514 Magyarországról*, MTA Bölcsészettudomány Kutatóközpont Történettudomány Intézet, Budapest, 2015.
- Tóth, Norbert (c), *Az 1514. márciusi országgyűlés, Politikatörténeti események Magyarországon a parasztháború kitöréséig*, în Norbert Tóth és Tibor Neumann (szerk.), *Keresztesekből lázadók. Tanulmányok 1514 Magyarországról*, Magyar Történelmi Emlékek. Értekezések, Budapest, 2015.
- Turcuș, Șerban, *Sinodul general de la Buda, 1279*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2001.
- Varga, Szabolcs, *Szlavónia 1514-ben*, în Tóth Norbert, Neumann Tibor (szerk.), *Keresztesekből lázadók, Tanulmányok 1514 Magyarországról*, MTA Bölcsészettudomány Kutatóközpont Történettudomány Intézet, Budapest, 2015.

Sitografie:

http://www.staff.u-szeged.hu/~capitul/analecta/trip_hung.htm

David BORCHIN*

**MUNCA OBLIGATORIE CA DIMENSIUNE A HOLOCAUSTULUI
ÎN ROMÂNIA? STUDIU DE CAZ: BANATUL ROMÂNESC****

***Mandatory labor as a dimension of the Holocaust in Romania?
Case study on the Romanian Banat***

Abstract: *Mandatory labor was the policy implemented by the Antonescu regime by which the Jews of Romania were forced to work for the needs of the State. The harshest kind of labor was in work detachments in which Jewish men aged 20-40 were sent in groups of anywhere between 20 and 500 to do hard labor on stone quarries, forestry, and infrastructure maintenance on roads and railroads. This paper tries to make the point that in order to better understand the institution of mandatory labor that, firstly, it should be organized into two categories: forced labor, namely the work detachments, and mandatory labor in which Jews aged 18-19 and 41-50 had to do more rudimentary jobs in local factories or businesses. Secondly, even though forced labor involved the degradation and dehumanization of Jews, it was never used as a policy of mass extermination and that therefore it should not be taken as a dimension of the Holocaust in Romania. Lastly, this paper attempts to showcase the region of Banat as an example of a region in which Jews had better treatment than in other regions of Romania.*

*MA, University of Bucharest, Romania; e-mail: davidemilborchin@gmail.com.

Date submitted: July 29th 2018

Revised version submitted: October 20th 2018

Accepted: October 22nd 2018

**Scrierea acestui articol a fost posibilă mulțumită programului „Study Tour Elie Wiesel 2018”, care a oferit o bază conceptuală în abordarea subiectelor legate de Holocaust, antisemitism, discriminare și problema memoriei și m-a familiarizat cu problematica instituției muncii obligatorii la care a fost supusă populația evreiască din România. Mulțumiri deosebite prof. Sorin Langu de la Colegiul Național „Vasile Alecsandri” din Galați pentru abordarea teoretică a Holocaustului ca fenomen al istoriei mondiale, care m-a ajutat să înțeleg mai bine gravitatea tragediei fenomenului respectiv. Mulțumiri deosebite și pentru dr. Marius Cazan al Institutului Pentru Studierea Holocaustului în România - „Elie Wiesel” pentru prezentarea unui episod al muncii forțate din Dobrogea în care evreii au fost umiliți într-un mod macabru de către jandarmerie și de către soldați germani și pentru prezentarea poziției teoretice de a considera munca forțată ca un aspect al Holocaustului în România. Elie Wiesel Study Tour este un program sponsorizat de Ambasada Statelor Unite ale Americii în România și coordonat de American Councils for International Education Romania, cu sprijinul Ambasadei Statului Israel în România, al Institutului Național pentru Studierea Holocaustului din România și al Complexului Cultural Sportiv Studentesc Tei.

Keywords: *work detachments, Antonescu, Jews, Antisemitism, discrimination*

Introducere. Cunoscut și sub denumirea de „Shoah”, Holocaustul a fost operațiunea de ucidere în masă a evreilor din Europa, precum și a altor categorii considerate indezirabile cum ar fi romii, homosexualii, oamenii cu handicapuri fizice sau mentale, slavii etc. de către aparatul totalitar condus de *führer*-ul Germaniei naziste, Adolf Hitler. Până la finalul războiului aveau să fie ucise două treimi din evreii Europei, șase din nouă milioane din câți fuseseră înainte de război. În România, Holocaustul a avut o cu totul altă evoluție și desfășurare față de părțile Europei aflate sub controlul Germaniei naziste. Aici Holocaustul a fost pus în aplicare independent de Reich și sub ordinele lui Ion Antonescu, care a ordonat deportarea evreilor din Basarabia și Bucovina în Transnistria, unde aceștia au murit în ordinul sutelor de mii. *Raportul Final al Comisiei Pentru Studiarea Holocaustului în România* estimează că numărul total al evreilor care au murit ca urmare a acțiunilor întreprinse de statul român în timpul celui de-Al Doilea Război Mondial este de 280.000 – 380.000 de evrei¹.

Munca obligatorie a fost politica de întrebuițare a evreilor la diferite munci fizice și umilitoare, cele mai extenuante și înjositoare dintre acestea fiind lucrul în așa-zisele „detașamente exterioare de lucru” care, de regulă, erau grupuri de până la 500 de bărbați evrei cu vârste de 20-40 de ani puși să muncească în afara localităților în care aceștia locuiau². Dacă se sustrăgeau de la aceste munci, evreii puteau fi penalizați prin bătăi iar în cazurile cele mai severe puteau fi chiar deportați împreună cu familia în Transnistria, ceea ce însemna, practic, o sentință de moarte.

Acest articol își propune să cerceteze instituția muncilor obligatorii/forțate pentru a concluziona dacă și cum poate fi aceasta considerată o componentă a Holocaustului în România³ sau doar una a legislației antisemite. Pentru realizarea acestui obiectiv se va porni de la o scurtă introducere în fenomenul muncilor obligatorii din prima jumătate a secolului XX, iar pe urmă se vor puncta principalele aspecte ale antisemitismului românesc transpus în acțiune între 1938 și 1944, pentru a delimita într-un cadru teoretic cele două forme de acțiuni antievreiești întreprinse de statul român și anume:

I. Legislația antisemită/antievreiască, care îi clasifica pe evrei drept cetățeni de rangul doi, fără drepturi și numai cu obligații, aceștia trebuind

¹ Wiesel, Friling, Ioanid, Ionescu, et. al. 2004: 178.

² Serviciul Județean Timiș al Arhivelor Naționale (în continuare SJTAN), fond *Prefectura județului Severin*, d. 10/1942, f. 4v.

³ A se vedea Chiovanu, „Munca forțată în Holocaustul din România”, *Sfera politică*, nr. 171/2012, p. 84: „[munca obligatorie] constituie, alături de distrugerea economică, de persecuții, umilințe, frică etc., fața mai puțin cunoscută a Holocaustului din România” *apud* Alexandru Florian, „Studiu introductiv; Munca obștească sau limbajul eufemistic al Holocaustului” în Florian, Bărbulescu, Climescu, Degeratu, 2013: 13.

să fie înlăturați din țară pentru a purifica națiunea română în sens rasial și spiritual, concept la care regimul antonescian a aderat fără nicio rețineră.

II. Holocaustul, prin care s-a urmărit epurarea evreilor din România pentru același scop rasial de „purificare” a națiunii române, de data aceasta prin crimă organizată care s-a soldat cu moartea a sute de mii de evrei români prin pogromurile din Dorohoi și Galați, Pogromul din Iași și trenurile morții, deportările în Transnistria, lagărele de concentrare din Transnistria și Masacrul de la Odessa.

Munca obligatorie/munca forțată se situează cumva între cele două dimensiuni ale acțiunii antievreiești întreprinse de statul român între 1938 și 1944, mai mult înspre latura legislației antisemite decât înspre latura Holocaustului. Totuși, nu poate fi exclus faptul că au existat oameni care au murit în timpul sau din pricina acestor munci. În acest sens, problema trebuie pusă în următorul fel: a existat intenția de ucidere a evreilor care le prestau? Ne propunem să oferim un răspuns la această întrebare prin raportarea la experiența populației evreiești din Banatul românesc și să arătăm că în această regiune instituția muncii obligatorii/forțate aparține mai curând dimensiunii legislației antisemite a acțiunilor antievreiești întreprinse de statul român între 1938 și 1944 decât dimensiunii Holocaustului.

Primele forme de munci obligatorii în Europa secolului XX apar în timpul Primului Război Mondial când Germania a obligat mai întâi prizonierii de război să lucreze în lagăre de muncă, ca mai târziu să deporteze în interiorul Germaniei zeci de mii de bărbați belgieni pentru a-i pune să lucreze în lagăre de muncă și în fabrici. Motivația acestei politici a fost, pe de o parte, suplinirea lipsei forței de muncă din Germania, iar pe de altă parte descotorosirea de „gurile inutile”, cum obișnuiau autoritățile militare germane să se refere la populația civilă pe care o aveau sub ocupație⁴. În fond, muncile obligatorii au reapărut în perioada interbelică sub forma unei soluții pe termen scurt pentru soluționarea surplusului forței de muncă, prin asemenea politici inoculându-se și simțul civic și patriotic în rândul oamenilor care întreprindeau aceste sarcini, reprimând astfel variate tensiuni sociale ce riscau să izbucnească⁵. Începând cu anul 1935, munca obligatorie va căpăta în Germania nazistă o formă ideologizată prin înființarea muncilor de tip *Reichsarbeitsdienst* (serviciul muncii obligatorii imperiale) pentru tineret, care, pe lângă obiective economice comunitare locale, îndeplineau și rolul de a inocula valorile național-socialismului în rândul tineretului german. Aceste forme de munci pentru folosul comunității sau, mai adecvat spus, *munci de folos obștesc*, vor ajunge și în România în 1934 sub forma instrucțiunilor premilitare pentru tinerii cu vârste cuprinse între 18 și 20 de ani. La mijlocul anilor '30,

⁴ Pentru deportarea belgienilor în Germania pentru a presta munci obligatorii a se vedea Hull 2005: 233-242.

⁵ Csósz, Gidó 2013: 6.

tineretul legionar se va organiza în tabere de muncă în care presta în satele românești munci voluntare pentru folos comunitar prin reconstruirea drumurilor, vopsirea caselor și renovarea bisericilor. De asemenea, această formă de muncă pentru folosul comunității va fi importată și în timpul dictaturii regale a lui Carol al II-lea sub forma Străjii Țării, o organizație de tineret creată de rege⁶.

Legislația antisemită. Pe fondul antisemitismului românesc din secolul XIX și începutul secolului XX⁷, mai ales după ascensiunea geopolitică a Germaniei naziste, încep să se ia primele măsuri antisemite din istoria României întregite prin *Ordinul 838* din 11 ianuarie 1938 de revizuire a cetățeniei evreilor din timpul guvernului Goga-Cuza⁸. Cu toate că măsura a fost de scurtă durată și a fost abrogată după demiterea guvernului și proclamarea în februarie 1938 a dictaturii regale, 120.000 de evrei români au fost temporar apatrizi⁹. În timpul dictaturii lui Carol al II-lea legislația antisemită interzicea convertirea evreilor mozaici, ce nu erau cetățeni români, la Biserica Ortodoxă Română¹⁰. Începând cu anul 1940, când situația geopolitică a țării devenea tot mai precară, jandarmii rurali au primit ordine de a realiza note informative lunare asupra stării populației, dând o atenție specială stării de spirit a minorităților naționale (maghiari, bulgari, ucraineni, germani, ruși, turci, evrei, iugoslavi, polonezi, alte etnii și cetățeni străini)¹¹, chiar și pretorii de plasă trebuiau să întocmească note informative despre starea populației. În cazul județului Timiș-Torontal notele informative realizate de pretori legate de starea de spirit a populației evreiești sunt abundente în limbaj și în atitudini antisemite¹².

Ultimul guvern al regimului lui Carol al II-lea, guvernul Gigurtu, a introdus prima legislație cu adevărat antisemită din România în speranța deșartă de a apropia țara de puterile Axei pentru a i se garanta integritatea teritorială. Populația evreiască din România a fost împărțită în trei grupuri. Ce este interesant este felul în care statul îi privea pe evrei ca pe un grup omogen și dorea eterogenizarea lor, dar nu printr-o diferențiere pe criterii

⁶ *Ibidem*: 6-7.

⁷ Ornea 2015: 305-314 și Neumann 1996: 161-210.

⁸ SJTAN, fond *Prefectura Județului Timiș Torontal*, dosar 33/1938, f. 4; SJTAN, fond *Prefectura Județului Severin*, dosar 7/1938, f. 1.

⁹ Hilberg 1997: 670.

¹⁰ SJTAN, fond *Prefectura Județului Severin*, dosar 209/1938, f. 1.

¹¹ SJTAN, fond *Legiunea de Jandarmi Timiș-Torontal*, dosar 11/1940, f. 32.

¹² SJTAN, fond *Prefectura Județului Timiș-Torontal*, dosar 7/1940, f. 49: Pretorul plășii Recaș trimite prefectului într-o notă informativă confidențială: „Tendința ce se observă la acest neam este identică cu formula «Ubi bene, ibi Patria». Se constată la ei acum afinități mai mult pentru unguri și chiar pentru germani, și foarte puțin pentru români și Statul Român. Hitlerismul sau alt regim nu este periculos pentru evrei decât în cazul când nu ar fi lăsați să se îmbogățească prea mult și fără nici un sacrificiu. Existența multor evrei la sate este un pericol pentru sătenii cu care vin în contact. Deaceia (sic!) soluția cea mai ideală ar fi eliminarea lor pe cât posibil din mijlocul sătenilor. În ce privește pe funcționarii evrei, nu se deosebesc cu nimic de negustorii evrei și ar fi și aici de aplicat aceiași (sic!) soluție”.

religioase, culturale sau regionale (diferențe simțitoare care, de altfel, au existat!), ci printr-o diferențiere pe criteriul anului, lunii și zilei în care aceștia și-au dobândit cetățenia română:

- Evreii de categoria I - care au dobândit cetățenia română după 30 decembrie 1918, ceea ce însemna toți evreii din teritoriile alipite României după Marea Unire, precum și evreii din Vechiul Regat care și-au dobândit cetățenia română abia după promulgarea Constituției din 1923, care a dat cetățenie tuturor locuitorilor din interiorul granițelor țării, indiferent de etnie sau religie.

- Evreii de categoria a II-a - care au dobândit cetățenia română înainte de 30 decembrie 1918, adică cei care au reușit să își dobândească cetățenia română pe cale legală, cel mai adesea prin dovada actelor de vitejie în războaiele României (Războiul de Independență din 1877-1878, Al Doilea Război Balcanic din 1913 și Războiul de Întregire Națională din 1916-1919) și urmașii acestora.

- Evreii de categoria a III-a - care nu se încadrau nici în categoria I, nici în categoria a II-a, în principiu evreii care au imigrat în România din alte țări¹³.

Pe fondul crizei politice și sociale ce s-a creat în urma amputărilor teritoriale prin care România a trecut între iunie și august 1940, regele Carol al II-lea l-a numit pe Ion Antonescu, care avea sprijinul lui Horia Sima, Iuliu Maniu și C. I. C. Brătianu, președinte al Consiliului de Miniștri în 4 septembrie 1940 și l-a însărcinat cu formarea unui nou guvern¹⁴. Acesta, după ce a reușit să obțină concesiile de la rege prin care să ajungă investit cu „puteri depline pentru conducerea statului român”, i-a cerut suveranului său să abdice. În dimineața zilei de 6 septembrie 1940 Carol al II-lea a abdicat în favoarea fiului său Mihai I, care a semnat un nou decret pentru investirea generalului Ion Antonescu cu puteri depline în stat¹⁵, regele păstrând însă dreptul de a numi și revoca președintele Consiliului de Miniștri, ceea ce i-a conferit baza juridică de care va avea nevoie pentru a-l putea demite pe Antonescu în 23 august 1944¹⁶.

În 14 septembrie Antonescu a format un guvern de coaliție cu Mișcarea Arhanghelului Mihail, condus acum de Horia Sima, cu frunțași legionari în majoritatea ministerelor și în toate prefecturile din țară (cu excepția uneia) fiind membri legionari. Doar la Ministerul Apărării Naționale nu au fost aduși legionari, portofoliile acestuia fiind umplute de ofițeri de carieră, iar portofoliile ministerelor economice ocupate de specialiști apolitici¹⁷.

Legislația antisemită a regimului național-legionar a venit ca o continuare a legislației antievreiești din perioada guvernului Gigurtu, mai

¹³ Ioanid 1997: 28.

¹⁴ Șperlea 2008: 63-64.

¹⁵ *Ibidem*: 65-67.

¹⁶ Hitchins 2013: 526.

¹⁷ *Ibidem*: 527-528.

ales Decretul-Lege nr. 2650 din 9 august 1940, doar că acum ea a avut un caracter mai pronunțat, scopul fiind acela de a duce la bun sfârșit politica de românizare prin care se dorea eliminarea evreilor pe plan economic și cultural și umplerea golului rezultat cu elemente mărginașe românești, cum erau de pildă refugiații veniți din teritoriile cedate. Aceasta a început prin a pune în aplicare și a permanentiza concedierea evreilor din profesiile liberale. Unde mai înainte evreii fuseseră împărțiți în trei categorii, una mai defavorizată ca alta, acum decretele-legi cu caracter antievreiesc erau aplicate la „toți aceia având ambii părinți evrei sau numai unul, fără distincție dacă ei sau părinții lor sunt sau nu botezați în altă religie decât cea mozaică, dacă sunt sau nu cetățeni români sau dacă domiciliază sau nu în cuprinsul țării”¹⁸. Astfel, s-a trecut la concedierea evreilor din avocatură¹⁹, din farmacii²⁰, iar cei ce lucrau ca actori sau muzicanți își mai puteau exercisa aceste profesii doar în localuri evreiești, în echipe evreiești²¹, fără colegi creștini²². La fel a fost și în domeniul educației, de-acum înainte elevii evrei puteau studia - iar profesorii evrei puteau preda - numai în școlile evreiești²³.

În 5 octombrie se dă un decret-lege de trecere a proprietăților rurale evreiești, atât imobilele (locuințe, întreprinderi, mori etc.) cât și terenurile agricole, în patrimoniul statului. Aici, la fel ca și înainte, se dorea acapararea economiei evreiești de către elementele etnice românești, cu precădere de către refugiații veniți din teritoriile cedate²⁴.

Legislația antisemită a regimului antonescian a venit ca o continuare a politicii de românizare începută în timpul regimului național-legionar, doar că mai accentuat, nemaexistând acum doar comisari de românizare ci înființându-se chiar o instituție care să se ocupe de acest obiectiv: Centrul Național de Românizare, abreviat C.N.R. În această etapă de românizare s-a trecut la exproprierea proprietăților urbane evreiești²⁵. Altă măsură anti-evreiască, specifică regimului antonescian de după rebeliunea legionară din ianuarie 1941, a fost aceea de ridicare a radiourilor evreilor²⁶ pentru a le tăia accesul la știri străine, pe de o parte, dar și pentru a redistribui radiourile ridicate către instituții nevoiașe, pe de altă parte.

¹⁸ *Documents concerning the fate of Romanian Jewry during the Holocaust* (Colecție de documente editată de Jean Ancel), vol. 1, p. 52, *apud* Ioanid 1997: 30.

¹⁹ SJTAN, fond *Prefectura județului Timiș-Torontal*, dosar 18/1941, ff. 8-9.

²⁰ Schatteles 2013: 355.

²¹ SJTAN, fond *Prefectura județului Severin*, dosar 32/1940, f. 48: „(...) în localurile ai căror patroni sau antreprenori sunt evrei, nu pot să fie angajați artiști sau muzicanți creștini. Localurile evreiești pot angaja numai artiști și muzicanți evrei, pentru care se vor da autorizații speciale”.

²² *Ibidem*, f. 58: „Sub nici un motiv muzicanții creștini nu au dreptul să se producă la localuri evreiești și nici muzicanții evrei la localurile ținute de creștini”.

²³ Schatteles 2013: 359.

²⁴ *Ibidem*: 356-359.

²⁵ *Ibidem*: 362.

²⁶ SJTAN, fond *Prefectura județului timiș-Torontal*, dosar 19/1941, f. 6.

Holocaustul. Holocaustul din România a fost uciderea sistematică în masă a populației evreiești din interiorul granițelor țării, care a avut loc între 1940 și 1943. În primele sale faze a luat forma unor pogromuri, cum au fost cele din Dorohoi și Galați din iulie 1940, comise de unități ale Armatei Române care se retrăgeau din Basarabia și Bucovina și care au dat vina pe evrei pentru umilințele suferite de Armata Română²⁷, și Pogromul din București din ianuarie 1941²⁸. Mai apoi Holocaustul a început să se desfășoare sub forma unor acțiuni planificate din timp cu acordul, dacă nu chiar din ordinul autorităților centrale, în principal Ion Antonescu, cu intenția de a extermina populația evreiască din România. Un lucru foarte important când se vorbește despre Holocaustul în România este că acesta a avut loc în întinderea teritorială a României din iarna anului 1941, așadar într-o Românie în care erau cuprinse și regiunile Basarabia, Bucovina de Nord și Transnistria cu tot cu Odessa, dar nu și Transilvania de Nord, care a fost cedată Ungariei prin Dictatul de la Viena din 1940.

Pogromul din Iași a avut loc după intrarea României în război alături de Germania nazistă contra Uniunii Sovietice, mai exact între 27 și 29 iunie 1941. În acest pogrom au murit în jur de 14.850 de evrei din populația de peste 40.000 de evrei a Iașului. Aceștia au fost puși în vagoane de marfă și duși aleatoriu prin țară. Înghesuiala și sufocarea care se producea în acele vagoane a dus la moartea multora, fenomenul purtând denumirea de „trenurile morții”²⁹.

Dar fără îndoială punctul central al Holocaustului în România a fost Transnistria, regiunea cuprinsă între râurile Nistru și Bug unde au fost deportați în jur de 210.000 și 150.000 de evrei³⁰ din Basarabia și Bucovina, atât de Nord cât și de Sud³¹. Au mai fost deportați și 25.000 de rromi, dintre care în jur de 11.000 au murit, și circa 2.000 de inochentiști, cei din

²⁷ Wiesel, Friling, Ioanid, Ionescu, et. al. 2004: 52, 82-84.

²⁸ Pogromul din București (21-23 ianuarie 1941) a dus la moartea a 117 evrei, sute de evrei răniți și mii de imobile evreiești devastate ca urmare a violențelor întreprinse de către legionari în timpul puciului lor eșuat din aceleași zile. Evreii au fost răpiți, torturați și împușcați, cele mai multe execuții având loc în pădurea din Jilava unde legionarii îi împușcau pe evrei, iar sătenii furau hainele de pe morți și lăsau cadavrele goale în zăpadă. A se vedea Simion 1976: 252-253.

²⁹ Wiesel, Friling, Ioanid, Ionescu, et. al. 2004: 118-124.

³⁰ Radu Ioanid, *Holocaustul în România. Distrugerea evreilor și romilor sub regimul Antonescu 1940-1944*, pp. 263-330; Jean Ancel, *Transnistria*, volumele I-II, *passim*; *Idem*, *Contribuții la Istoria României. Problema evreiască 1933-1944*, volumul II, partea întâi, pp. 77-172; *apud* Trașcă 2010: 27.

³¹ Acest fapt trebuie evidențiat întrucât motivația folosită de Ion Antonescu în deportarea evreilor sau „iudeo-bolșevicilor”, după cum el le spunea, în Transnistria a fost pentru a scăpa de elementele periculoase și ostile statului român care au asistat la umilirea Armatei Române în timpul retragerii din iunie 1940 din Basarabia și Bucovina de Nord, însă evreii din Bucovina de Sud nu au avut nicio legătură cu acel eveniment ale cărui proporții au fost exagerate de către propaganda antonesciană. Wiesel, Friling, Ioanid, Ionescu, et. al. 2004: 136.

urmă pe motiv că refuzau să lupte pe front³². Trebuie menționat faptul că înainte de deportările în Transnistria au avut loc operațiuni de epurare a evreilor de către unitățile de SS Einsatzgruppe D în colaborare cu Armata Română, care, conform lui Radu Ioanid, au dus la moartea a 23.513 de evrei³³. În județul Golta din Transnistria s-a constituit ceea ce a purtat printre evrei denumirea de „Regatul Morții”. Golta a fost județul în care au murit cei mai mulți dintre deportați, aceasta din mai multe cauze: epidemii de tifos exantematic, execuții în masă comise de jandarmeria română în colaborare cu poliția locală ucraineană, temperaturi de -40 de grade Celsius, marșuri forțate și condiții inumane în lagărele de concentrare (care au fost mai curând improvizații decât orice altceva, în cele mai bune cazuri deportații se puteau adăposti în cocine de porci). Dintre lagărele de concentrare din Transnistria, cele mai importante au fost Bogdanovca, Domanevca și Acmețca, toate ieșind în evidență prin numărul de morți, pe de o parte, și prin rata infimă de supraviețuitori, pe de cealaltă parte³⁴. La Bogdanovca de pildă au supraviețuit doar 3 oameni, dintre care unul, Haim Cogan, a reușit să depună mărturie în instanță la judecarea prefectului de Golta, Modest Isopescu, și să relateze acțiunile întreprinse de acesta în județul său, demontând apărarea prin care acesta pleda că ar fi ajutat evrei să supraviețuiască³⁵.

Masacrul de la Odessa constituie probabil momentul cel mai rușinos al Armatei Române când, ca represalii pentru detonarea unei bombe în sediul comandamentului român din oraș în urma căruia pierderile s-au ridicat la 135 de militari români și germani (79 au murit, 43 au fost răniți și 13 au fost dați dispăruți)³⁶, Ion Antonescu a dat ordin ca pentru fiecare soldat român care a murit să fie executați 100 de „comuniști” (adică evrei) și pentru fiecare ofițer care a murit să fie executați 200 de comuniști. În decursul masacrului, Armata Română a omorât între 25.000 și 40.000 și a deportat 35.000 de evrei³⁷.

După examinarea celor două fațete ale acțiunii antievreiești întreprinse de statul român, adică legislația antievreiască, pe de o parte, și Holocaustul, pe de cealaltă parte, ne întrebăm unde anume se plasează munca obligatorie/forțată? Care sunt argumentele pentru a considera că muncile la care au fost supuși evreii constituie o dimensiune a Holocaustului în România?

Munca obligatorie, de fapt munca de folos obștesc, a fost introdusă în România pentru prima oară în 3 august 1940 prin Ordinul Ministerului

³² Deletant 2008: 202.

³³ Radu Ioanid, *The Holocaust in Romania. The Destruction of Jews and Gypsies under the Antonescu Regime, 1940-1944*; Ivan R. Dee, *United States Holocaust Memorial Museum*, Chicago, 2000, p. 148, *apud* Deletant 2008: 140, n. 2.

³⁴ Ansel 1998: 92-249.

³⁵ *Ibidem*: 249, n. 214.

³⁶ Trașcă 2010: 32.

³⁷ *Ibidem*: 31-40.

Muncii nr. 1425 care stabilea crearea a câte cel puțin două tabere de muncă pe teritoriul fiecărui județ la care să ia parte premilitarii. În fiecare tabără trebuiau să fie 50-60 de tineri care să ia parte la muncile agricole prin care se asigura strângerea recoltei de toamnă. De abia la sfârșitul anului 1940 apar câteva specificații legate de obligațiile populației evreiești în Decretul-Lege 3984, care prevedea că evreii aveau obligația de a presta munci de folos obștesc în orașele de reședință sau în detașamente exterioare de muncă³⁸, motivul invocat fiind acela că evreii nu mai puteau servi în armată. Astfel, obligațiile lor militare se transformau în obligații fiscale și obligații de prestare a muncii de folos obștesc³⁹. Dar până atunci munca de folos obștesc nu a avut nicio conotație discriminatorie și numai începând cu anul 1942 s-a făcut diferențierea între munca de folos obștesc, care era desfășurată de creștini, și munca obligatorie, care era prestată de către evrei⁴⁰. Marele Stat Major a emis un document secret intitulat Instrucțiuni generale Nr. 55.500 din 27 iunie 1942 privitoare la munca obligatorie a evreilor⁴¹, care prefigura cadrul juridic și normativ al muncii obligatorii a bărbaților evrei: Marele Stat Major avea obligația „de a organiza, supraveghea și controla munca obligatorie executată de evrei”. Evreii, în cazul de față erau împărțiți în trei grupe:

„1. Evreii de la 20–40 ani inclusiv, care vor fi folosiți în deosebi, la detașamentele de lucru, în afara localității din care fac parte.

2. Evreii în vârstă de 18 și 19 ani, precum și cei dela 41–50 de ani împliniți, care vor fi folosiți individual sau în grup în interesul armatei, instituțiilor de Stat, (județ, comună) sau la întreprinderi particulare care lucrează în folosul armatei și economiei naționale și numai pe timpul cât se efectuează contractele. Acești evrei vor fi folosiți, în principiu, în raza localității căreia îi aparțin, sau în apropiere.

3. Meseriașii evrei (18–50) ani, vor fi întrebuințați, acolo, unde nevoile vor cere”⁴².

Dintre cele trei categorii fără îndoială că cea care primea sarcinile cele mai grele și cele mai înjositoare era cea dintâi, aceea a evreilor din detașamentele de muncă exterioară și, în intervalul mai-iunie 1942, 20.000 de evrei au fost organizați în asemenea detașamente⁴³. Un episod grăitor pentru cruzimea autorităților față de muncitorii evrei și dezumanizarea la care au fost supuși aceștia a avut loc în Dobrogea când jandarmii rurali împreună cu câțiva soldați germani au luat un asemenea detașament și i-au obligat pe evrei să sape gropi, doar ca aceștia să stea după aceea în gropile respective, în picioare, ghemuiți și culcați, pentru amuzamentul

³⁸ Ioanid 1997: 36.

³⁹ Csósz, Gidó 2010: 10.

⁴⁰ *Ibidem*: 7.

⁴¹ SJTAN, fond *Prefectura Județului Severin*, dosar 10/1942, f. 1.

⁴² *Ibidem*, f. 2.

⁴³ Trașcă 2010: 46.

jandarmilor și soldaților germani care mimau că îi împușcă, în timp ce li se făceau poze⁴⁴.

Categoriile care au fost exceptate de la aceste munci au fost cetățenii străini, slujitorii cultului mozaic, invalizii de război și cei declarați inapți de muncă de către comisiile medicale⁴⁵. Corupția funcționarilor, care erau „din ce în ce mai ahtiați după bani”, a permis unui număr însemnat de evrei să achiziționeze scutiri, numărul crescând constant de la un an la altul, inițial de la 20.036 în 1942, la 25.895 în 1943, pentru ca în 1944 să fie de 40.000⁴⁶. De asemenea, evreicele de 18-40 de ani trebuiau să presteze munci obligatorii în grup ca spălătorese, croitorese sau secretare în localitățile în care domiciliau⁴⁷. Ca o ultimă notă despre nivelul corupției administrației românești din acea perioadă se cuvine a se menționa că, deși Marele Stat Major se ocupa de organizarea muncilor obligatorii/forțate, iar Centrul Național de Românizare avea sarcina de a îndepărta și înlocui, în timp, funcțiile deținute de către evrei cu etnici români, se pare că Subsecretariatul de Stat a trebuit să dea o notă către prefecturi cerându-le acestora să nu mai permită ca în birourile CNR să figureze personal evreiesc⁴⁸.

Două întrebări cruciale apar în legătură cu aceste munci la care au fost supuși evreii din România: 1. Nu cumva acestea sunt mai degrabă munci forțate decât munci obligatorii? 2. A existat vreo diferență regională în punerea în aplicare a măsurilor cu caracter antievreiesc?

Termenul de „muncă obligatorie” este peiorativ la adresa evreilor care erau supuși la aceste sarcini, cu atât mai mult pentru cei duși în detașamente exterioare de muncă. Mai mult, dacă nu lucrau în condițiile insalubre și umilitoare în care erau puși riscau să fie deportați în Transnistria, pentru ei înființându-se lagărul Silvina⁴⁹. Sub ordinul Marelui Stat Major, în jur de 350 de evrei din Vechiul Regat și Transilvania de Sud au fost deportați în Transnistria pentru întâzieri de la muncile obligatorii/forțate⁵⁰. Însă, de cealaltă parte, nu poate fi ignorat faptul că au existat și condiții acceptabile de lucru pentru unii evrei, în special pentru

⁴⁴ Informația a fost înregistrată în cadrul turului de studiu Elie Wiesel 2018, la un seminar ținut de Marius Cazan al Institutului Pentru Studierea Holocaustului din România, în data de 15.07.2018.

⁴⁵ SJTAN, fond Prefectura Județului Severin, dosar 10/1942, f. 2v.

⁴⁶ Trașcă 2010: 50 și Jaacov Geller, *Rezistența spirituală a evreilor români în timpul Holocaustului (1940–1944)*. Editura Hasefer, București, 2004, p. 96, *apud*. Csósz, Gidó 2010: 13.

⁴⁷ SJTAN, fond Prefectura Județului Severin, dosar 10/1942, f. 7v.

⁴⁸ SJTAN, fond Prefectura Județului Severin, dosar 23/1941, f. 79: „Domnule Prefect, Constatându-se că în unele birouri ale Administrației Generale a bunurilor expropriate dela evrei (C.N.R.), figurează printre personalul chemat să presteze munca de folos obștesc foarte mulți evrei, vă rugăm (să ordonați) ca toți să fie înlocuiți, nefiind admisibil ca tocmai la o instituție de românizare să figureze personal evreesc”.

⁴⁹ Csósz, Gidó 2010: 14.

⁵⁰ Jaacov Geller, *op. cit.*, p. 93 *apud* Csósz, Gidó 2010: 13.

cei de 18-19 și 41-50 de ani, precum și pentru meseriașii, care, au reușit să supraviețuiască cu bine cataclismului celui de-Al Doilea Război Mondial în ciuda identității lor evreiești. De asemenea, termenul de „muncă obligatorie” duce cumva la ideea că este vorba de munca ce trebuia efectuată de evreii care, scutiți fiind de serviciul militar – ignorându-se voit faptul că ei nu puteau servi în forțele armate, cu toate că au existat cazuri de evrei militari de carieră, care, cu toată legislația antisemită prin care treceau, tot își doreau să se înroleze⁵¹ – ar fi trebuit măcar să presteze munci fizice acolo unde era o lipsă de forță de muncă, pentru a nu sta degeaba în timp ce soldații români își jertfeau viața pentru țară⁵². De aceea, mai adecvat ar fi utilizarea termenului de „muncă obligatorie” pentru a desemna muncile prestate de evreii meseriași, femei și cei cu vârste cuprinse între 18-19 și 41-50 de ani și cel de „muncă forțată” pentru a desemna detașamentele exterioare de muncă ale evreilor.

Se cuvine a se puncta importanța abordării acestui subiect într-un cadru geografic întrucât a existat o diferență vastă în modul în care evreii au fost tratați de la o regiune la alta. Spre exemplu, fenomenul deportării a cărui finalitate a fost exterminarea fizică a evreilor a avut loc în Basarabia, Bucovina și Transnistria, însă nu și în Banat, Crișana de Sud și Transilvania de Sud; cu toate că a existat un plan de a deporta populația evreiască către Reich-ul german, acest plan nu a mai fost pus în aplicare⁵³. Pe lângă diferența regională, se mai poate specula și asupra unei diferențe la nivel județean, subiect pe care încă nu s-a întreprins suficientă cercetare pentru a contrasta diferențele aplicării legislației antisemite de la un județ la altul.

⁵¹ Este vorba de Ernest Fischer care, conform unui raport din cadrul Legiunii de Jandarmi Timiș-Torontal, a înaintat o cerere către Ion Antonescu cerând să fie încadrat ca evreu de categoria a II-a (cu toate că această categorisire a existat doar în timpul guvernului Gîgurtu, fiind abandonată după căderea guvernului, iar legislația antisemită în vigoare la acel moment îi țintea pe toți cei cu „sânge evreiesc”, fiind destul să ai doar un părinte evreu pentru a fi considerat evreu) pentru a se putea înrola în armată în gradul de locotenent și a pleca la război. SJTAN, fond *Legiunea de Jandarmi Timiș-Torontal – Sectoare și Secții*, dosar 23/1942, f. 20: „Evreul Fisher Ernest, a înaintat o cerere Dlui Maresal pt. a se înrola în armată, pe bază că numitul a fost ofițer în armată cu grad de Locot. și a fost decorat în războiul trecut. Cerând totodată a i-se recunoaște dreptul de a trece în categoria a II de evrei; pe baza celor de mai sus, fapt pentru care în adevăr sa exprimat ca în curând după aprobare se va înrola în armată și va pleca pe front”.

⁵² Serviciul Județean Arad al Arhivelor Naționale (în continuare SJAAN), fond *Prefectura Județului Arad – Acte Administrative*, dosar 185/1943, f. 26: „Populația este foarte indignată de purtarea acestor evrei și comentează faptul că în timp ce copii, frați, nepoți și soți mor pentru onoarea patriei, evreii sunt protejați și trăesc cum le place, ademenind și femeile care fiind sărace sunt lipsite de banul acestora”.

⁵³ A existat un plan de a deporta evreii din aceste regiuni, concentrați în orașele Timișoara, Arad și Turda, dar acest plan nu a mai fost pus în aplicare din mai multe considerente. Pentru a nu intra în prea multe detalii se cuvine a se spune succint că motivele principale pentru care evreii nu au mai fost deportați au fost opoziția elitei politice românești, slăbirea relațiilor româno-germane, mai ales după eșecul de la Stalingrad, precum și subrezirea independenței României care ar fi fost cauzată de deportarea evreilor români în Reich. A se vedea Neumann 2016: 193-196.

Încă mai rămâne de văzut care ar fi aceste diferențe în privința acțiunilor antisemite din România între 1938 și 1944.

În fine, cât privește munca obligatorie și munca forțată pe care evreii din Banat au fost obligați să le presteze, se conturează un tablou pe cât de sumbru, pe atât de frumos.

În Timișoara, munca obligatorie la care au fost supuși evreii între 1940 și 1942 a fost mai mult de ordin comunitar și era constituită din activități precum curățarea străzilor, dezăpezire, construire de fortificații și amenajări de căi ferate. Spiritul de solidaritate dintre evreii timișoreni a ieșit în evidență prin felul în care chiar și cei care beneficiau de scutiri, printre care și președintele comunității din Timișoara, dr. Samuel Ligeti, au luat parte la operațiunile de dezăpezire împreună cu coreligionarii lor. Nu era neobișnuit ca în timpul acestor munci de dezăpezire evreii să primească sendvișuri și ceaiuri de la timișoreni creștini, care le ofereau acest mic ajutor în spirit de solidaritate spre dezaprobarea germanilor îmbrăcați în uniforme hitleriste care umblau pe străzile Timișoarei în acea perioadă⁵⁴. Conform lui Tiberiu Schatteles, munca forțată a început la Timișoara în 1 august 1941, cu aproape un an înainte ca aceasta să fie legiferată și pusă în aplicare la nivel național. Atunci, evreii au fost înștiințați în timpul nopții că toți bărbații cu vârste cuprinse între 20 și 50 de ani trebuiau să se adune în stadionul Arena Electrica pentru a fi repartizați în diferite detașamente de muncă la 39 de puncte diferite pentru construirea de căi ferate. Numărul bărbaților evrei din Timișoara mobilizați pentru muncă forțată a fost de 2.650⁵⁵.

Cât despre cum a fost munca obligatorie, adică munca prestată de „evreii în vârstă de 18 și 19 ani, precum și cei dela 41–50 de ani împliniți, care vor fi folosiți individual sau în grup în interesul armatei, instituțiilor de Stat (județ, comună) sau la întreprinderi particulare care lucrează în folosul armatei și economiei naționale”⁵⁶, Tomi Laszlo oferă un tablou al vremurilor respective, când el presta munca obligatorie pentru prefectură la vârsta de 18-19 ani:

„1943-1944 au fost anii detașamentului de muncă, muncă grea, muncă de hamal, de zidar... În iarnă am lucrat în calitate de fochist la centrala de încălzire a prefecturii, unde aduceam cărbune din curte și scoteam zgura din cazan. Îți dai seama ce muncă era, dar am făcut-o bucuros, că am rămas acasă, chiar dacă trebuia să mă scol dimineața la patru, ca la ora cinci să aprind focul. Situația, între timp, s-a tot înrăutățit; dar lucrul de care ne-a fost cel mai mult teamă, deportarea, nu s-a produs. Nu mai aveam radio, unii dintre noi nu mai aveau nici telefon, mergeam la vecinii creștini să ascultăm Radio Londra sau Radio Moscova (...) Cea mai mare parte a românilor au fost binevoitori. Nu toți, dar mare parte. Acest lucru s-a simțit și în detașamentul de

⁵⁴ Schatteles 2013: 369.

⁵⁵ *Ibidem*: 370.

⁵⁶ SJTAN, fond Prefectura Județului Severin, dosar 10/1942, f. 2.

lucru, unde o parte din personalul de supraveghere s-a purtat omeneste cu noi. Mai cu seamă spre sfârșit, din vara lui '44, când noi lucram la construcția de buncăre, în Timișoara, relația a devenit bună. În așa măsură încât, în iulie '44, soldații români ne spuneau: «Prefaceți-vă că munciți. Noi vă păzim și o să vă anunțăm când vine cineva să vă vadă; n-o să fiți multă vreme robi aici». Și noi întrebam: «De unde știți?»/«În armată se vorbește...»

Am avut un comandament foarte rău în '44, care bătea oamenii și îi condamna la pedepse. Acesta a plecat și a venit altul mai tolerant. Pe lângă comandantul militar, am avut un comandant tehnic, un maistru german, care s-a purtat cu noi deosebit de onorabil. Odată, m-a ales pe mine și pe încă un prieten și ne-a spus: «Voi doi, urcați-vă în căruță și veniți cu mine, că avem o treabă în oraș». Ne-am așezat în căruță și-am mers cu el. Unde crezi că am ajuns? La el acasă! Avea o casă mică pe Calea Girocului, unde sunt multe case familiale cu grădină. Ne-a zis: «Am o mulțime de caise, culegeți-le, mâncați cât vreți și duceți acasă cât puteți». Ca să vezi ce atmosferă era în Timișoara! Pe lângă câini și ticăloși, erau foarte mulți oameni de treabă⁵⁷.

Asemenea amintiri plăcute petrecute în Timișoara în vremuri atât de sumbre nu sunt evenimente singulare, ci au rămas în conștiința locală a evreilor timișoreni; chiar dacă statul dădea legi antievreiești, nu toți cetățenii le și aplicau, iar unii chiar țineau partea celor opresați, atât români, cât și germani, dintre care nu toți s-au lăsat ademeniți de ideologia nazistă a perioadei. Din păcate, aceste acțiuni de omenie nu apar în documentele arhivistice ale perioadei, astfel de fapte păstrându-se doar în amintirile celor care au trăit perioada respectivă⁵⁸.

O astfel de situație s-a desfășurat și pentru un grup de 13 meseriași evrei (plus alți doi care li s-au alăturat ulterior) care au lucrat la sediul Prefecturii Județului Severin din Lugoj pentru renovarea sălilor clădirii. Aceștia au fost Maximilian Földvari (tapițer), Maron Löwy (geamgiu), Iosif Löbl (lăcătuș), Pavel Neu (lăcătuș), Alexandru Friedmann (zugrav), Andrei

⁵⁷ Tomi Laszlo, interviu realizat de Getta Neumann în Neumann 2014: 28-30.

⁵⁸ Schatteles 2013: 388-389: „Mai corect este să-i menționăm pe cei care nu au vrut să facă ce li se cerea, care au refuzat să meargă pe drumul lui Hitler, fiindcă ei erau foarte puțini și numărul lor era invers proporțional cu riscul pe care și-l asumau. Dar, din nefericire, și informația despre ei e mai mult orală. Totuși cronicarul trebuie să fie corect cu cei care merită respect: fie că e vorba de familia muncitorului considerat a fi «comunist», care a oferit adăpost unei evreice cu mulți copii, evacuată în 24 de ore din casa ei, acum proprietatea CNR; fie că e vorba de comerciantul care și-a cedat magazinul fiului său ultranazist și care apoi trecea zile la rând pe la foștii săi concurenți evrei pentru a le cere scuze; fie că e vorba de librarul care a fost silit să vândă murdăriile literare naziste, dar a oferit unei fetițe evreice, evacuate din fosta ei casă, pianul lui, astfel ca ea să poată exersa seara, când venea la el, pe ascuns, profitând de întunericul camuflajului obligatoriu; fie că e vorba de un alt muncitor, care lăsa un elev de liceu evreu poliglot să asculte la radioul său stațiile străine nebruiate (nu uitați că evreii își predaseră radiourile), un radio deasupra căruia se afla portretul lui Ferdinand Lassale (cel al lui Karl Marx, mai ușor de recunoscut, fusese depus într-un cufăr), astfel ca băiatul să adune informații pe care apoi le transmitea seara la sinagogă. Și câteva exemple. Câteva”.

Kirschner (tâmplar), Gheorghe Dreichlinger (electrician), Iacob Solomon (zidar), Gavrilă Kirsch (mecanic), Iacob Roth (lăcătuș), Alexandru Wallandt (zugrav), David Kling (vopsitor) și Ștefan Böhm (tapițer); șeful echipei de meseriași a fost zugravul Alexandru Friedmann⁵⁹. Aceștia lucrau 8 ore pe zi, de la 7 dimineața până la 12 când luau o pauză de masă de o oră pentru a relua activitatea până la ora 17. Ei primeau o soldă de 15 lei pe zi⁶⁰; dacă se îmbolnăveau beneficiau de concedii medicale. Singurul necaz pe care l-au întâmpinat meseriașii a fost o inspecție care a susținut că aceștia nu și-au îndeplinit obligațiile ca muncitori, însă o notă ulterioară a prefecturii a reiterat hărnicia acestor oameni și faptul că și-au dus la bun sfârșit toate obligațiile:

„Modul de comportare al evreilor din echipa Prefecturii, până azi, nu a lăsat nimic de dorit, achitându-se întotdeauna de însărcinările ce li s’au dat. În special evreii Salamon Iacob zidar, Freidmann Alexandru zugrav și Hirsch Gavrilă lăcătuș mecanic, au depus multă sârguință și au lucrat cu folos pentru instituțiune, primii doi la lucrările de reparații dela palatul administrativ, iar al treilea la repararea generală a automobilelor, la concasor, compresor și lucrări de instalații. De aceea, în acord cu serviciul Tehnic, avem onoare a propune să binevoiți a aproba ca suplimentul de 15 Lei la zi să se plătească tuturor evreilor din echipa de meseriași, pe tot timpul cât au lucrat la prefectură, cu excepția evreului Kirschner Andrei, care este mai bine situat din punct de vedere material, iar evreilor Hirschl Gavrilă, Salamon Iacob, Friedmann Alexandru să li se plătească și ajutorul familiar (familiar – n.n.) egal cu jumătate din cota stabilită de Decretul Lege pentru concentrați și mobilizați”⁶¹.

Contrastant cu perioada în care acești meseriași au trăit, poziționarea lor geografică le-a permis să ducă o viață apropiată de normalitatea vremurilor respective, atât în contextul Europei, cât și în contextul României, pentru că au putut să-și urmeze profesiile în același timp în care milioane de evrei erau masacrați din simplul motiv al apartenenței etnice. Referitor la muncile forțate se poate argumenta că s-ar putea să fi existat o reticență din partea autorităților de a pune în aplicare directivele primite de la autoritățile centrale. În județul Severin, de pildă, a existat o încercare de a-i ține pe evreii locali în județ, cum a încercat primăria orașului Orșova să argumenteze prefecturii că mai bine ar fi ca evreii din localitate să rămână pentru a presta munci în oraș⁶². La fel a

⁵⁹ Pentru un studiu anterior asupra cazului meseriașilor evrei lugoieni, a se vedea Borchin 2016: 166-185; SJTAN, fond Prefectura Județului Severin, dosar 10/1942, ff. 66, 194, 199.

⁶⁰ *Ibidem*, ff. 71-73, 210, 211.

⁶¹ SJTAN, fond Prefectura Județului Severin, dosar 10/1942, f. 171.

⁶² SJTAN, fond Prefectura județului Severin, dosar 23/1941, f. 178: „Referindu-ne ordinului Dvoastră Nr. 1451/1941 Biroul M.O.N.T. Avem onoare a vă înainta respectuos, un tabel de toți evreii domiciliați pe raza orașului Orșova, cu complectarea datelor cerute. În executarea lucrărilor reclamate de prezentul ordin, avem onoare a propune acelea, pentru continuarea săpării tranșeelor publice, abaterea cursului de apă la moara Bacila, șanțuri de scurgerea apei de ploaie, regularea pârânelor, Grăca, Cervena și Mosna, și în fine, tăerea acostamentelor

încercat și Oficiul Județean Severin a Centralei Evreilor din România să îl convingă pe prefect ca după ce evreii din detașamentele exterioare terminau de lucrat pe căile ferate din apropierea orașului Deva, să fie întrebuințați la diverse munci în județ în loc să meargă la munci silvice în Arad⁶³. Printre cele mai bine cotate meserii pe care le puteau furniza evreii era aceea de dentist; astfel, un pretor din Arad împreună cu soția sa au apelat la un evreu dintr-un detașament de muncă⁶⁴. La fel, dentistul Fabian Francisc, repartizat la detașamentul de evrei de la cariera de piatră de la Lucareț, a continuat să își urmeze profesia efectuând lucrări dentare pentru pacienți care nu erau evrei, când aceasta era împotriva legislației în vigoare⁶⁵.

În această privință, detașamentele repartizate în județul Timiș-Torontal la carierele de piatră de la Lucareț și Șanovița se află undeva la linia de mediană din punct de vedere al durtății, cruzimii și înjosirii la care au fost supuși evreii din cadrul muncilor forțate întrucât condițiile au fost grele dar nu insuportabile. La Lucareț erau repartizați 42 de evrei, cazați în fosta casă a unui evreu, trecută, cel mai probabil, în patrimoniul statului după politica de expropriere a bunurilor rurale evreiești. La Șanovița erau 21 de evrei care erau cazați într-o cameră special amenajată din interiorul carierei de piatră. Conform unei dări de seamă înaintate Legiunii de Jandarmi Timiș-Torontal de către o unitate în subordinea evreii erau bine cazați, fiecare având câte un pat propriu (cu toate că e greu de imaginat cum puteau încăpea 42 de paturi într-o casă și 21 de paturi într-o singură cameră!), de curățenie se ocupau singuri, hrana era preparată de unul dintre muncitori care știa să gătească, masa se lua de trei ori pe zi și munca era de 8 ore pe zi, fiecare ajutând la căratul și sfărâmatul pietrei, însă fără explozibile, această sarcină fiind lăsată pietrarilor de meserie⁶⁶. Conform anumitor rapoarte ale jandarmeriei, evreii din Șanovița aveau o înțelegere cu șoferul detașamentului de a trece ocazional pe la propriile case pentru un schimb de haine și pentru a mai aduce mâncare⁶⁷, iar conform Secției Comloș de Jandarmi evreii din Lucareț aveau obiceiul de a sta de sâmbătă până marțea la ei acasă în Timișoara⁶⁸.

Un aspect foarte important de reținut despre muncile forțate este tocmai ineficiența lor, iar Legiunea de Jandarmi Timiș-Torontal consemnează acest fapt într-unul dintre rapoartele sale despre detașamentul evreiesc de muncă repartizat la comuna Șag, în care se spune

Str. Decebal și Imp. Traian. Ordinele de rechiziție le vom înmâna prin organele Comisariatului de Poliție din Orșova”.

⁶³ SJTAN, fond *Prefectura Județului Severin*, dosar 10/1942, f. 19.

⁶⁴ SJAAN, fond *Prefectura Județului Arad – Acte Administrative*, dosar 185/1943, f. 34.

⁶⁵ SJTAN, fond *Legiunea de Jandarmi Timiș-Torontal – Sectoare și Secții*, dosar 23/1942, f. 16.

⁶⁶ *Ibidem*, f. 8.

⁶⁷ *Ibidem*, ff. 11, 17.

⁶⁸ SJTAN, fond *Legiunea de Jandarmi Timiș-Torontal*, dosar 64/1942, f. 3.

că „evreii au lucrat în 4-5 luni de zile când acel lucru se putea efectua și în 2 luni”⁶⁹. Același fapt este consemnat și de către prefectul județului Arad, care chiar cere într-o telegramă Comandamentului Teritorial 7 Sibiu să primească muncitori calificați în loc de detașamente de evrei, cel mai probabil compuse din evrei bănățeni după cum foarte multe dintre detașamentele bănățene erau repartizate pentru munci silvice în Arad:

„Suntem informați că din Ordinul Dvoastre pe ziua de 20 Mai se vor prezenta la comuna Pâncosta (Pâncota – n.n.) din acest județ una mie evrei pentru lucrări de canalizare stop. Evreii nu dau randamentul de lucru dorit ca și (să – n.n.) terminăm cu lucrările în acest an stop. Rugăm dispuneți înlocuirea lor cu muncitori plătiți la metru cub din fondurile cari se întrețin evrei stop”⁷⁰.

Această telegramă este foarte interesantă întrucât motivul pentru care evreii menționați nu dădeau randamentul dorit a fost tocmai tratamentul crud la care aceștia au fost supuși. Un evreu maghiar pe nume Lászlo Fenyves, muncitor în acel detașament de muncă de la Pâncota, și-a scris memoriile despre cum a fost viața în respectivul lagăr, care a fost un loc notoriu printre evrei pentru cruzimea comandantului său, un anume Ion Niculescu, poreclit și Komiloki de către muncitori. Modul în care acesta ieșea în evidență era prin sadismul pedepselor sale, administrate într-un mod complet arbitrar, cea mai blândă pedeapsă corporală pe care o aplica internaților fiind de 25 de lovituri de bici pe corpul gol. De asemenea, „fiecare unitate de muncă avea delegat un soldat drept comandant. Acești comandanți aveau instrucțiuni stricte ca să folosească fie pumnul, fie un baston sau centura ca să-i lovească pe cei ce se opreau din muncă. Acest ordin era executat de soldați conform cu temperamentul lor”⁷¹.

Dar chiar și așa, a existat și o parte luminoasă în durerea prin care au trecut evreii din Pâncota prin faptul că nevestele acestora puteau totuși să îi viziteze: „țărani români au demonstrat multă bunăvoință și înțelegere față de aceste sărmâne femei. Ei le-au ascuns de jandarmi și le-au oferit posibilitatea să-și întâlnească soții pe ascuns, în casele lor”. Câteodată se întâmpla ca de vizita soțiilor să afle Komiloki și să îi tortureze pe soți sub privirile nevestelor. Din fericire însă, Komiloki a condus detașamentele de muncă din Pâncota doar până în ianuarie 1942 când, din cauza incompetenței, sale a fost schimbat de către căpitanul Trifu Chiriac, care a adus o schimbare în bine condițiilor muncitorilor: „activitatea sa a fost o dovadă clară că era posibil, chiar în timpul celei mai sângeroase perioade de dictatură fascistă, să te opui ordinelor inumane venite de la niveluri înalte și că nu era nevoie decât de bunăvoința întărită de curaj pentru ca să nu devii călăul sângeros al regimului”⁷². Cruzimea unor figuri precum Komiloki

⁶⁹ SJTAN, fond *Legiunea de Jandarmi Timiș-Torontal*, dosar 83/1943, f. 5.

⁷⁰ SJAAN, fond *Prefectura Județului Arad – Acte Administrative*, dosar 64/1942, f. 1.

⁷¹ Lászlo Fenyves, „Pâncota”, în Sándor Grosz, *3 Év Zsidó Kényszermunka – A Romániai Fasizmus Fekete Napjaiból*, Timișoara, 1944, p. 118, apud Schatteles 2013: 485.

⁷² *Ibidem*: 486-487.

aduce aminte de comandanții de detașament care îi tratau pe evrei cu o lipsă totală de respect, care râdeau de suferințele prin care aceștia treceau, cum a fost cazul comandanților din Dobrogea care, spre propriul amuzament, împreună cu soldații germani, i-au pus pe evrei să își sape propriile gropi în timp ce militarii simlău execuții prin împușcare.

Conform cercetărilor întreprinse de istoricul Victor Neumann, situații similare de condiții grele, tratamente inumane și umiliri frecvente asupra evreilor au existat și la detașamentele de muncă forțată din Ghioroc, Arad. În discuțiile pe care istoricul le-a avut cu oamenii care au trăit asemenea experiențe reies înjosirile și greutățile prin care aceștia au trecut în multe dintre detașamentele de muncă din țară:

„Potrivit domnilor Schwartz și Bloch, o parte importantă a detașamentelor evreiești lucrau la căile ferate. Domnul Ladislau Bloch a fost el însuși într-un asemenea detașament de muncă obligatorie organizat la Predeal, pe Valea Prahovei. La sosirea în detașamentul de la Predeal, impresia a fost groaznică din cauza mizeriei. Potrivit mărturiei Domniei Sale, într-o încăpere locuiau între 30 și 50 de persoane. Spațiile erau insalubre și invadate de ploșnițe. Evreii din Moldova, pe care i-a întâlnit acolo, erau foarte săraci, cu sănătatea șubrezită, îmbrăcați în haine rupte și lipsiți de orice mijloace de apărare. Mâncarea era proastă și insuficientă. În pofida acestei situații, evreii din Banat au reușit să îmbunătățească starea de spirit. Au donat importante sume de bani comandantului de detașament, asigurând întregii populații evreiești aflate în acel detașament de muncă forțată o alimentație cât de cât normală și un regim de muncă acceptabil”⁷³.

Concluzii. În concluzie, acțiunile antievreiești întreprinse de statul român între 1938 și 1944 se înscriu în două tipologii: una este de factură legislativă prin care evreii au fost deposedați de drepturi și de proprietăți și obligați să presteze munci înjositoare pentru a suplini absența lor de pe front ca soldați, ignorându-se voit faptul că aceștia nu puteau lua parte la război nici dacă și-ar fi dorit acest lucru, iar cealaltă este caracterizată prin planificarea și punerea în aplicare a exterminării în masă a populației evreiești, cu alte cuvinte, Holocaustul.

În cadrul acestor două tipologii este necesară și o nuanțare a instituției muncii obligatorii sau forțate, ale căror origini se află în muncile de folos obștesc care nu colportau niciun element discriminatoriu, dimpotrivă, erau invocate și exercitate dintr-un zel patriotic și din datoria de a face ceva pentru comunitate, pentru obște. Fiindcă termenul de „muncă obligatorie” are o conotație peiorativă față de evrei, munca fiind percepută ca o obligație pentru cei ce stăteau acasă și nu mergeau la război, mai adecvat ar fi termenul de „muncă forțată” pentru a descrie duritatea, umilirea și greutățile pe care le-au trăit evreii din detașamentele de muncă exterioară. Însă, deoarece nu toate muncile la care au fost chemați evreii au

⁷³ Victor Neumann 2016: 184, n. 259.

avut o natură atât de crudă, mai ales pentru timpurile pe care aceștia le trăiau, ar fi o exagerare a numi muncile de renovare pe care le-au întreprins meseriașii evrei din Lugoj ca „munci forțate”. De aceea, mai adecvată este diferențierea între muncile obligatorii la care au fost supuși bărbații evrei de 18-19 și 41-50 de ani și evreicele de 18-40 de ani, și muncile forțate în cadrul detașamentelor exterioare de muncă ce au fost compuse din bărbați evrei de 20-40 de ani.

Revenind la întrebarea de la care a pornit acest articol, dacă instituția muncii obligatorii și forțate poate fi privită ca o dimensiune a Holocaustului în România, răspunsul este *nu*, iar aceasta deoarece:

1. Munca obligatorie este doar unul dintre elementele legislației antisemite din România, care a putut și a și existat în Banat fără a intra vreodată în contact cu planificarea exterminării sistematice a evreilor. A pune aceste munci în aceeași categorie cu lagărele de exterminare de la Auschwitz-Birkenau, Dachau, Bogdanovca este greșit deoarece intenția muncilor obligatorii a fost de întrebuințare și de înjosire a unui grup minoritar, însă nu și de exterminare fizică.

2. Cât despre munca forțată, aceasta de asemenea nu poate fi privită ca o dimensiune a Holocaustului în România, ci numai ca o precursoră, dar chiar și așa, ar trebui trecută atunci în categoria legislației antisemite a acțiunilor antievreiești din România între 1938 și 1944. Oricât de crud și de umilitor a fost tratamentul la care mulți evrei au fost supuși din pricina unor comandanți precum Komiloki, numărul de evrei care au murit în cadrul acestor munci forțate este infim. Cifra nu este clar cunoscută deoarece până la acest moment nu s-a întreprins nicio cercetare asupra numărului morților din cadrul detașamentelor. Tot ce se cunoaște este oferit de Jaacov Geller, numărul de evrei care au fost deportați în Transnistria ca urmare a faptului că au întârziat la muncile obligatorii sau forțate la care au fost repartizați, adică 350 de persoane⁷⁴. Desigur, mai rămân multe de cercetat pe subiectul muncilor obligatorii și al muncilor forțate în ceea ce privește implementarea acestora la nivel național, cât și la nivel regional și județean pentru a detecta particularitățile fiecărei regiuni și județ în atitudinile și acțiunile raportate la antisemitism sau la spiritul de solidaritate cu evreii din România, care la momentul respectiv au fost o minoritate națională folosită ca țap ispășitor.

În fond, atât muncile obligatorii cât și muncile forțate au fost măsuri antievreiești întreprinse de statul român sub conducerea lui Ion Antonescu și au reflectat cetățenia de rangul doi pe care l-au avut evreii din România, dar despre care considerăm că nu reprezintă o dimensiune a Holocaustului din această țară în sensul că muncile nu au fost *concepute* pentru uciderea sistematizată a evreilor.

⁷⁴ Jaacov Geller, *op. cit.*, p. 93, apud Csósz, Gidó 2013: 13.

SURSE BIBLIOGRAFICE

Arhivistice

Serviciul Județean Arad al Arhivelor Naționale, fond *Prefectura Județului Arad – Acte Administrative*.

Serviciul Județean Timiș al Arhivelor Naționale, fond *Prefectura Județului Timiș-Torontal*.

Idem, fond *Legiunea de Jandarmi Timiș-Torontal*.

Idem, fond *Legiunea de Jandarmi Timiș-Torontal – Sectoare și secții*.

Idem, fond *Prefectura Județului Severin*.

Literatură de specialitate

Ancel, Jean (1998). *Transnistria I*, Editura Atlas, București

Borchin, David (2016). *Uniformitate vs. diversitate: evreii Banatului celui de-al doilea război*, în „Euroregionalia”, Anul III, nr. 3, pp. 166-185

Csószy, László; Gidó, Attila (2013). *Excluși și expropriati – Munca obligatorie a evreilor din România și Ungaria în timpul celui de-al Doilea Război Mondial*, Institutul Pentru Studierea Problemelor Minorităților Naționale, Cluj-Napoca, disponibil la <http://www.ispmn.gov.ro/uploads/5267728c-23fc-498d-9f4f-b98e4e604109-WP48%2016-10.pdf> (26.07.2018).

Deletant, Dennis (2008). *Aliatul uitat al lui Hitler. Ion Antonescu și regimul său. 1940-1944*, trad. de Delia Răzdolescu, Humanitas, București

Florian Alexandru (editor), Bărbulescu Ana (editor), Climescu Alexandru, Degeratu Laura (2013). *Munca obligatorie a evreilor din România (1940-1944). Documente*, Editura Institutului Național pentru Studierea Holocaustului din România „Elie Wiesel”, București, Editura Polirom, Iași

Hilberg, Raul (1997). *Exterminarea evreilor din Europa*, Hasefer, București

Hitchins, Keith (2013). *România 1866-1947*, ediția a IV-a, trad. de George Potra și Delia Răzdolescu, Humanitas, București

Hull, Isabel V (2005). *Absolute Destruction – Military Culture and the Practices of War in Imperial Germany*, Cornell University Press, Ithaca–New York

Ioanid, Radu (1997). *Evreii sub regimul Antonescu*, Editura Hasefer, București

Neumann, Victor (1996). *Istoria evreilor din România*, Editura Amarcord, Timișoara

Neumann, Victor (2016). *Evreii Banatului, o mărturie a multi- și interculturalității Europei Est-centrale*, ediția a II-a revăzută, Editura Brumar, Timișoara

- Neumman, Getta (2014). *Destine evreiești la Timișoara: portretul comunității din perioada interbelică până azi*, Hasefer, București
- Ornea, Zigu (2015). *Anii treizeci: Extrema dreaptă românească*, Cartea Românească
- Schatteles, Tiberiu (2013). *Evreii din Timișoara în perspectivă istorică*, trad. de Andrei Banc, Hasefer, București
- Simion, Aurică (1976). *Regimul politic din România în perioada septembrie 1940 – ianuarie 1941*, Editura Dacia, Cluj-Napoca
- Șperlea, Florin (2008). *Regimul Ion Antonescu (6 septembrie 1940–23 august 1944)*, în „Academia Română: Istoria Românilor–volumul IX”, Editura Enciclopedică, București
- Trașcă, Ottmar (2010). „*Chestiunea evreiască*” în *documente militare române 1941-1944*, Institutul European, Iași
- Wiesel Elie (președinte de comisie), Friling Tulvia, Ioanid Radu, Ionescu Mihail E. (editori) (2004). *Raport final / Comisia Internațională pentru Studiarea Holocaustului în România*, Editura Polirom, Iași. Disponibil pe <http://www.inshr-ew.ro/ro/despre-noi/cine-suntem/raportul-comisiei-elie-wiesel.html> (accesat 26.07.2018).

THE IMPACT OF PALESTINIAN FOREIGN AID

Impactul ajutorului extern asupra Palestinei

Abstract: *Over the last 24 years, political institutions have sought to advance Palestinian welfare and the end of the Israeli-Palestinian conflict through channeling foreign aid. This essay, written initially as a capstone essay at the University of Texas at Austin, examines the impact of that aid, evaluating how its inflow has influenced Palestine’s economy, governance, physical security, and human security—pivotal variables affecting the conflict. Ultimately, this essay finds that Palestinian foreign aid has been ineffective, rather perpetuating conditions that prolong conflict: poverty, corruption, and terror. The essay’s findings should encourage policy makers, political bodies, and NGOs to refine and reconsider their aid projects.*

Keywords: *Israel, Palestine, Economics, Conflict, Security*

Introduction. While relatively small if assessed by casualties alone, the Israeli-Palestinian conflict remains at the forefront of international attention because of its implications on religious and ethnic conflict. The conflict, while explicitly territorial in nature, involves what is often considered the world’s most contested piece of land, which remains exceptionally holy to the world’s three Abrahamic faiths. The conflict is also important to the prospect of global security as its developments have inspired the rise of powerful terrorist organizations: Hamas and Hezbollah. Despite lasting over 70 years, the conflict remains unresolved, inspiring social scientists to unravel its complexities and uniqueness. One particularly intriguing question that prevails is “How has foreign aid, a consequence of the Israeli-Palestinian conflict, impacted Palestinian welfare?” This question remains at the forefront of this essay.

Theory and Hypothesis. Considering that the Israeli-Palestinian conflict is a matter of social science, political scientists can evaluate the conflict from a variety of angles. With Palestine remaining one of the

* BA, University of Austin at Texas, USA; e-mail: jcope710@gmail.com

Date submitted: July 31st 2018

Revised version submitted: October 7th 2018

Accepted: October 9th 2018

world's largest recipients of foreign aid¹, a consequence of the conflict, this essay examines the impact of foreign aid on "Palestinian welfare", which entails economic development, human security, and physical security. Although scholars fluctuate over whether Palestinian foreign aid itself exacerbates the Israeli-Palestinian conflict, this essay finds that foreign aid has adversely impacted Palestinian welfare, neglecting to inspire Palestine's economy, all while perpetuating conditions of poverty, corruption, and terror.

Methods. The essay seeks to establish foreign aid's negligible effect on the Palestinian economy, by documenting how Palestinian foreign aid — despite totaling 25 billion dollars over the last two decades — has failed to induce growth². Assessments concerning Palestine's economic variables — GDP per capita, purchasing power per capita, and unemployment — will be assessed in sample years after the Oslo Accords of 1994, a peace initiative which has since inspired countries to donate billions of dollars in aid. The essay will also analyze information from a variety of institutions — such as the Washington and Gatestone Institutes — which shall demonstrate trends of corruption amongst Palestine's ruling party and the custodians of its foreign aid: the Palestinian Authority (PA). Case studies, tracking the lives and suspicious wealth accumulation of Palestine's most prominent leaders — Yasser Arafat and Mahmoud Abbas, the former and current prime minister of the PA, respectively — shall verify how corruption has managed to infiltrate even the highest sector of Palestinian leadership. To supplement these case studies, the essay will reiterate themes from several scholars to relate other ways in which foreign aid has impeded Palestinian development and security. It will also explore how NGO insecurity and violence in Palestine has compromised the potential for foreign aid to succeed. Lastly, the essay will identify the PA's direct and indirect involvement in inciting violence and radicalism to vindicate how foreign aid has compromised Palestinian welfare.

Literature Review. Despite how research pertaining to the Israeli-Palestinian conflict remains extensive, research addressing the impact of Palestinian foreign aid is not. Thus, in order to understand the implications of foreign aid on Palestinian welfare, one must examine the general impact of foreign aid. Ultimately, scholars disagree as to whether foreign aid more often than not propels development.

Proponents of foreign aid identify its successes in multilateral reconstruction, human security, and peace initiatives. While Peter Haas and John Hird³ moderate debates on themes involving international

¹ Phillips 2011: Paragraph I.

² Abu Toameh 2015: Paragraph IV.

³ Haas and Hird 2012: 71.

relations, the authors sometimes reveal their inclinations. When moderating the debate — whether or not foreign aid propels development — the authors emerge as proponents of foreign aid. They reference the Marshall Plan and Camp David Accords, foreign aid sponsored initiatives which propelled Europe's reconstruction and Egypt's peace with Israel, respectively⁴. Thus, the authors identify how foreign aid can advance economic development and peace.

Haas and Hird then introduce Jeffrey Sachs, another proponent of foreign aid. In similar fashion to them, Sachs⁵ references foreign aid's successes in advancing aspects of human security: food production and health. He observes how multilateral foreign aid initiatives triggered the eradication of small pox, the recession of malaria, and the Green Revolution, a campaign which advanced agricultural output. However, Sachs distinguishes himself. He poses criteria that foreign aid initiatives must meet before they can successfully achieve development. Thus, according to Sachs, interventions must meet specific output goals, be easy to deliver, embody scientifically sound logic, be applied at proportionate scale, be reliably funded, and be facilitated multilaterally⁶. While Haas, Hird, and Sachs all agree that foreign aid can advance development, Sachs — through presenting his criteria — reflexively acknowledges that foreign aid and its prospects are also limited and conditional⁷.

Just as proponents of foreign aid emerge, so do foreign aid skeptics. Although George Ayittey⁸ addresses a region which excludes Palestine, his assessment of Africa and its failure to develop remains universal. Ayittey does not explicitly associate foreign aid with development or its lack of. Rather, he explores a variety of obstacles that impede development initiatives. One factor he identifies is Africa's excess in foreign capital and investors. Despite having received enough foreign aid to sustain six Marshall Plans, Africa fails to develop because of large-scale capital flight — a process characterized by the rapid outflow of money and capital from a country's economy — which claims 80 cents per every dollar invested in Africa⁹. Through this observation, Ayittey relates two things: 1) Foreign aid can impede development. 2) Obstacles to development must be removed before foreign aid, regardless of its amount, can propel development¹⁰.

Above all, Ayittey prioritizes corruption — which annually claims 148 billion dollars of Africa's foreign aid — as the supreme inhibitor to development. According to Ayittey, corruption has a two-fold impact: 1) It exhausts aid that could have otherwise sponsored development programs.

⁴ Haas and Hird 2012: 71

⁵ Jeffrey Sachs 2012: 75.

⁶ Sachs 2012: 72, 79-80, and 89.

⁷ Sachs 2012: 72, 79-80, and 89.

⁸ George Ayittey 2012: 92-94.

⁹ Ayittey 2012: 92-94.

¹⁰ Ayittey 2012: 96-99.

2) It fuels disenfranchisement and, eventually, civil war. Ayittey reasons that as the political elite assumes wealth, it will invest in mechanisms to buttress its power. As the political elite become less dependent on its constituents for power, it becomes detached from its constituents' needs. Thus, the ensuing disenfranchisement inspires factions to challenge the state's power, a phenomena which fuels civil war and economic deterioration¹¹. Overall, Ayittey contends that foreign aid can plague development by fueling corruption, disenfranchisement, and civil war. Thus, instead of promoting foreign aid, he identifies intellectual, economic, institutional, and political reforms as the only solutions to Africa's development crisis.

Similarly, Nancy Birdsall, Dani Rodrik, and Arvind Subramanian complement Ayittey's skeptical nature towards foreign aid. They contend that foreign aid more often than not fails to spur economic growth, and present case studies juxtaposing the outcomes of countries which embraced and deemphasized foreign aid. They¹² isolate the successes of Chile, China, and India, which — despite receiving little to no foreign aid — developed because of their implementation of successful domestic reforms. The authors then compare the outcomes of two countries dependent on coffee industry production: Vietnam and Nicaragua. Although Nicaragua received plentiful foreign aid assistance and even debt absolution, it failed to develop. In contrast, Vietnam prevailed due to its decision to remain aid-independent, and to pursue economic reforms: diversification, privatization, and increased market-reach¹³. Through the above case studies, the authors substantiate the following: 1) Aid does not yield development unless applied effectively. 2) Aid is not necessary for development. 3) Countries develop quicker in the absence of foreign aid. 4) Development is “largely determined by poor countries themselves and outsiders can play only a limited role in development”¹⁴.

Raghuram Rajan and Arvind Subramanian supplement Birdsall and Rodrik's concerns regarding foreign aid and economic stagnation. Ultimately, the authors evaluate the impact of foreign aid on a variety of economic measurements — GDP per capita, purchasing power per capita, etc. — in various countries from 1980-2000 and thus establish that foreign aid inversely impacts a country's competitive abilities¹⁵. This is because of Dutch Disease, a phenomena in which the inflow of foreign currency destabilizes the economy and propels overvaluations in exchange rates. These overvaluations can compromise a developing country's ability to manufacture and export and, thus, its ability to take off. Therefore, the

¹¹ Ayittey 2012: 92-95.

¹² Birdsall, Rodrik, and Subramanian 2005: 136-140.

¹³ Birdsall et. al 2005: 137-140.

¹⁴ Birdsall et. al 2005: 136-140.

¹⁵ Raghuram and Subramanian 2011: 2-3.

growth of value added in manufacturing is slower in countries that get more aid¹⁶.

So while proponents of foreign aid concentrate their focus on foreign aid's potential and its necessary conditions, skeptics underscore its failures and acknowledge that underlying domestic problems, if existing, will always impede development. Skeptics also acknowledge how foreign aid, when misapplied, can perpetuate the conditions which it actually seeks to combat: poverty and violence.

Although research pertaining to the impact of foreign aid produces extensive research and various attitudes, research assessing the impact of aid on Palestinian welfare remains rather uniform in thought: foreign aid has adversely impacted Palestinian welfare. While the following scholars prevail with this common attitude, each scholar uniquely evaluates a different variable affected by Palestinian foreign aid.

Alaa Ali Al-Shorafa assesses the economic impact that foreign aid and NGOs have had on Gaza's economy between 1993 and 2005. Al-Shorafa emerges as a skeptic towards foreign aid, highlighting its design flaws and unhealthy economic consequences, primarily dependency culture. According to him¹⁷, Gaza — despite receiving 7.7 billion dollars between 2008-2010 — struggles to develop due to the disconnect between donors (who seek to advance their personal agenda) and recipients (who seek long-term development, employment, and social equality). This disconnect has resulted in the creation of NGOs, which are tailored according to donors' interests and not to the needs of the recipients. Consequently, NGO initiatives have misguidedly prioritized temporary relief over long-term improvement initiatives. According to Al-Shorafa, this decision has perpetuated a variety of economic repercussions, the first being a dependency culture in which recipients depend on NGOs for their necessities, and in which NGOs depend on external aid — which accounts for 78 percent of their revenues — for their sustenance¹⁸. Thus, according to Al-Shorafa, Gaza's NGOs and their design flaws have perpetuated waste, and a dependency culture that impedes development.

Al-Shorafa further critiques the design of Gaza's NGO sector. He observes how NGO initiatives in Palestine are externally oriented rather than domestically invested. In other words, instead of supporting and sustaining domestic industry, aid initiatives in Gaza tend to purchase foreign goods before distributing them locally¹⁹. According to Al-Shorafa, this reality neglects the Palestinian economy two-fold: 1) It fails to rehabilitate local industry, a necessity for long term economic employment and stability. 2) It perpetuates dependency on foreign imports²⁰.

¹⁶ Raghuram and Subramanian 2011: 6.

¹⁷ Al-Shorafa 2016: 1, 45.

¹⁸ Al-Shorafa 2016: 1, 45.

¹⁹ Al Shorafa 2016: 1, 115, 144-145.

²⁰ Al Shorafa 2016: 1, 3, 11, 31.

While Al-Shorafa opposes the current application of foreign aid, he briefly clarifies his skepticism. First, he asserts that the Palestinian people have the right to access aid so long as it promotes Palestinian self-sovereignty. He then proposes an alternative solution: providing Palestinians with larger leadership roles in NGOs and their development initiatives²¹. He reasons that this policy will accelerate development two fold: 1) Through including people who suffer unique needs, NGOs empower people who know best how to forge their own paths to development. 2) Through including people who suffer the consequences of inaction, NGOs will empower people who are more motivated to realize development²². Thus, while Al-Shorafa remains critical over the dependency culture perpetuated by NGOs in Palestine, he remains open to foreign aid so long as it meets a certain framework, a theme reiterated by the subsequent scholars.

Steven Stotsky progresses off of Al-Shorafa's skepticism as he addresses the implications of foreign aid on Palestine's economy, governance, and security. However, before doing so, Stotsky highlights trends regarding foreign aid and the Palestinian economy. He emphasizes how foreign aid has overwhelmed the Palestinian economy for decades: "[In] 2005, Palestinians received \$304 per person in foreign aid, second only to the war-torn Republic of Congo. Unlike the Congo, though, the Palestinians have received such subsidies for decades"²³. Then, he relates statistics observing how the Palestinian Authority, the primary custodian of Palestinian foreign aid since 2000, has increasingly misappropriated aid over time. While the PA exhausted 58 and 70 percent of all incoming foreign aid on government salaries in 2001 and 2008, respectively, it expanded its bureaucracy from 98,500 to 168,319 employees between 1999 and 2007²⁴. While these statistics relate incompetent governance and fiscal policy, Stotsky also believes they justify the PA's trends of "corruption and government malfeasance." Through employing foreign aid for government salaries, the PA — according to Stotsky — impedes economic growth two fold. By diverting funds intended for development and poverty relief efforts, the PA obstructs money from reaching people in need. Furthermore, through inheriting its revenues from a source other than taxes, the PA can afford to do two things: 1) fortify its bureaucracy and power. 2) ignore the demands of its constituency²⁵. Thus, Stotsky reasons that foreign aid has perpetuated the PA's corruption and Palestine's "free-falling" economy.

Beyond the economic implications, Stotsky explores foreign aid's impact on regional security. Through data observation, documenting terror and the PA's budget between 1999-2007, he contends foreign aid and terror

²¹ Al Shorafa 2016: 140, 142.

²² Al Shorafa 2016: 140.

²³ Stotsky 2008: Paragraph III.

²⁴ Stotsky 2008: Paragraph XII, XVI, XVII.

²⁵ Stotsky 2008: Paragraph II and XVII.

express a correlative relationship. He associates the PA's complicity in terror — its employment and sponsorship of members of the Al-Aqsa Martyrs Brigade, Hamas, and the Tanzim — with the increase in violence. He reasons that with more foreign aid, the PA can afford to expand its budget to fund terror against its enemy: Israel. Stotsky identifies the PA's corruption and support for terror as obstacles to security and development. Thus, he asserts the need for donors to install mechanisms to prevent the PA from diverting future aid to corruption and terror²⁶.

Like Stotsky, Dr. Sharbel Shoukair investigates how foreign aid affects Palestinian development and security²⁷. First, he investigates the economic repercussion: Dutch Disease. According to Shoukair, Palestine remains especially vulnerable to this outcome because of its absence of a national currency, and its dependency on multiple foreign currencies: the Israeli Shekel, Egyptian Pound, and Jordanian Dinar²⁸. The overwhelming inflow of foreign aid, and thus foreign currency, has prompted appreciations in the values of Palestine's adopted currencies, which reciprocally have compromised Palestine's ability to foster a competitive export-based industry, a necessity for long-term economic development. Consequently, many Palestinians have had to resort to less rewarding service-based employment opportunities in Israel²⁹. Thus, according to Shoukair, foreign aid has propelled Dutch Disease, stifling economic growth. Thereby, he reiterates the work of Rajan and Subramanian.

Dr. Shoukair also identifies foreign aid's impact on physical and human security. Like Stotsky, he suspects that terrorist attacks have prompted influxes of foreign aid, a cycle which rewards and perpetuates terror. While Shoukair acknowledges the security implications this cycle entails, he prioritizes its economic consequences for study. He explains that terror and violence have prompted Egypt, Israel, and Jordan to initiate security policies that constrain the movement and passage of Palestinians³⁰. This, Shoukair reasons, undermines standards of living (human security) in addition to the potential for a successful Palestinian export industry. Thus, Shoukair acknowledges that foreign aid has rewarded habits which have inversely impacted Palestinian security, welfare, and economics.

While the aforementioned scholars reflect elements of pessimism, Khaled Abu Toameh prevails as foreign aid's outspoken critic. Reiterating the approaches of Stotsky and Shoukair, Abu Toameh³¹ explores the economic and security repercussions of foreign aid. Furthermore, he demands accountability from the Palestinian Authority and Western donors, whom he holds as the primary culprits for Palestine's demise.

²⁶ Stotsky 2008: Paragraph II, XVII, XIX, and XXIII.

²⁷ Shoukair 2013

²⁸ Shoukair 2013: 3.

²⁹ Shoukair 2013: 1.

³⁰ Shoukair 2013: 239.

³¹ Abu Toameh 2015

Before beginning his critique, however, Abu Toameh emphasizes the potential that foreign aid could have realized: “the PA has received a total of \$25 billion in financial aid from the U.S. and other countries during the past two decades”³². Through highlighting how the PA failed to translate such extravagant sums of money into growth, Abu Toameh — like Stotsky — suggests not only the PA’s incompetence, but its corruption: “Palestinians saw no improvement in their living conditions, mainly as a result of the PA’s corruption”³³. Instead of investing money into the economy, the PA — according to Abu Toameh — seized the majority of foreign aid, lining its own pockets and exhausting the rest. Abu Toameh identifies the PA’s corruption, sustained by the steady flow of foreign aid, as a major factor that has propelled Palestinians towards Hamas, a terrorist organization. He also contends that foreign aid has undermined the potential for social reform and peace in Palestine. According to him, Western donors have blindly rewarded the PA, which has failed to reciprocate the conditions of the foreign aid: peace and democracy. Instead, Abu Toameh observes that the PA has stifled free speech, rejected generous land for peace proposals, and has facilitated autocracy. Furthermore, it has used funds to incite violence and to “wage a campaign with the purpose of isolating and delegitimizing Israel”³⁴. Thus, Abu Toameh acknowledges how foreign aid has empowered the PA, perpetuating its violence, autocracy, and corruption. This, he reasons, has propelled support for a radical political alternative. Thus, “Palestinians lost faith not only in the peace process, but also in the Palestinian Authority and its leaders”³⁵. Hence, Abu Toameh reinforces Ayittey, observing how foreign aid has fortified corruption and autocracy, which has propelled disenfranchisement and violence.

While Abu Toameh scorns the PA, he also holds foreign donors responsible for sponsoring the behavior of the PA. Like Stotsky, he demands Western donors to install mechanisms to ensure that aid is applied to advance democracy, development, and peace³⁶. Thus, Abu Toameh’s criticisms, while intense, do not entirely disregard foreign aid. Rather, like Stotsky, Abu Toameh observes that foreign aid will remain ineffective if issued to irresponsible parties, and issued void of proper accountability mechanisms.

All in all, the scholars reinforce one another’s belief that foreign aid has adversely affected Palestine. In regards to foreign aid’s economic impact, all scholars acknowledge how foreign aid propels debilitating economic conditions: dependency culture³⁷, corruption³⁸, and Dutch

³² Abu Toameh 2015: Paragraph IV.

³³ Abu Toameh 2015: Paragraph VI.

³⁴ Abu Toameh 2015: Paragraph XX.

³⁵ Abu Toameh 2015: Paragraph XIII.

³⁶ Abu Toameh 2015: Paragraph III and V.

³⁷ Al-Shorafa 2016: 1.

³⁸ Abu Toameh 2015 Paragraph XIII; Shoukair 2013: 28; Stotsky 2008: Paragraph: II.

Disease³⁹. In terms of physical security, three of the scholars — Abu Toameh, Shoukair, and Stotsky — explicitly reference foreign aid’s role in inciting terror. Further, three of the four scholars acknowledge how foreign aid has prompted realities that plague human security: autocracy⁴⁰, constrained movement of people⁴¹, and disenfranchisement⁴².

Nevertheless, the scholars refuse to completely disregard foreign aid as a tool for economic growth in Palestine; rather, they imply the need for structural changes in its current application.

Palestinian Foreign Aid: Corruption, Poverty, and Terror.

As one of the world’s largest ever recipients of foreign aid⁴³, Palestine has received over 25 billion dollars since 1994⁴⁴. Despite the magnitude of this inflow, the “Palestinian Project” — referring to all aid appropriated to Palestine since the Oslo Accords — has continuously underwhelmed, spending inefficiently, impacting the Palestinian economy negligibly, all while perpetuating conditions of poverty, terror, and corruption.

To better understand the inefficiency of the “Palestinian Project,” one can evaluate its effectiveness in relative terms, in this case by comparing its outcome and means to that of a successful foreign aid initiative: the Marshall Plan, an American-led initiative. Often regarded for inspiring Europe’s reconstruction after World War II, the Marshall Plan sought to invest \$13 billion dollars⁴⁵ — \$60 billion dollars in today’s currency⁴⁶ — into Europe’s economy. While the funding behind the Marshall Plan may appear substantial, from a proportional perspective it only appropriated \$272 per subject in the areas affected during the project’s entirety: four years⁴⁷. Nevertheless, despite the project’s short duration and low proportionate investment, the project propelled Europe’s economic revival.

Unlike the Marshall Plan, the Palestinian Project has spanned a rather long interval of time, 22+ years, exhausting incredible sums of money, \$25+ billion, without achieving its intended goals: peace, stability, and security⁴⁸. While the Marshall Plan may still best the Palestinian Project in terms of overall spending — when inflation is accounted for — the Palestinian Project outperforms in inefficiency and ineffectiveness, indicated by its per capita spending. Since 1995, the Palestinian Project has appropriated funds which, when assessed per capita, have rewarded the

³⁹ Shoukair 2013: 1.

⁴⁰ Abu Toameh 2015: Paragraph VI.

⁴¹ Shoukair 2013: 49.

⁴² Abu Toameh 2015: Paragraph XIII.

⁴³ Phillips 2011: Paragraph I.

⁴⁴ Abu Toameh 2015: Paragraph IV.

⁴⁵ History of the Marshall Plan 2017: Paragraph IV.

⁴⁶ Clawson 2002: Paragraph V.

⁴⁷ Clawson 2002: Paragraph V.

⁴⁸ Abu Toameh 2015: Paragraph IV; Phillips 2011: Paragraph II.

average Palestinian 25 times more money — inflation accounted for — than the Marshall Plan did the average European over its four year duration⁴⁹.

Despite having had a longer time and more means to make an impact, the Palestinian Project has struggled to deliver any significant tangible improvements in GDP per capita, unemployment, and/or purchasing power. Over a span of 20 years, Palestine's GDP per capita has fluctuated from its average \$1,379.31 to its height of \$1,997.3 in 2016, just a few hundred dollars⁵⁰. Despite all of the aid intended for Palestinian development, Palestine's ranking in terms of GDP per capita remains overwhelmingly low. The West Bank alone registers 175th out of 228 countries, between Mauritania and Bangladesh in rank. This statistic does not even incorporate the GDP per capita of Gaza, Palestine's poorest region, meaning that Palestine should holistically rank even lower⁵¹. Thus, despite the substantial inflow of foreign aid, Palestine struggles to overcome its economic burdens, at least in one economic capacity.

Foreign aid has also failed to significantly quell Palestinian unemployment, or reflexively, propel Palestinian industry. With both Gaza and the West Bank realizing unemployment rates of 26.70 percent, Palestine ranks 196 out of 218 countries, between Yemen and Venezuela, in the world's top tenth percentile for most unemployment⁵². Regarding labor force participation rates, a similar measure which factors those working against those who are capable of working, Palestine most recently realized a low 45.5 percent rate⁵³. Hence, Palestine remains within .5 percentage points of the following countries in terms of labor force participation rates: Iraq, Somalia, Sudan⁵⁴. While lower labor force participation rates can imply higher early retirement rates — and thus, wealth — Palestine's low GDP per capita combined with its low employment and labor force participation rates indicate drastic poverty, and thus, foreign aid's ineffectiveness.

Despite the inflow and duration of foreign assistance, Palestine struggles in yet another economic capacity: purchasing power parity (PPP) per capita rates. Although Palestine had received over 4 billion dollars by 2002⁵⁵, foreign aid had yet to propel any significant positive changes in PPP per capita. In fact, in the first 11 years that Palestine began receiving most of its foreign aid, Palestine's purchasing power parity per capita actually declined. Although PPP per capita registered \$2,485.65 in 1994, Palestine's PPP per capita exploded to \$3,041.8 in 1999, before collapsing to \$2,105.52

⁴⁹ Dias 2013: Paragraph I.

⁵⁰ Palestine GDP per Capita 2018.

⁵¹ GDP per Capita 2017.

⁵² Unemployment Rate 2017.

⁵³ Palestinian Census Bureau 2017: 5.

⁵⁴ Labor Force Participation Rate 2017.

⁵⁵ Clawson 2002: Paragraph IV.

in 2002, and \$2,465.10 in 2005⁵⁶. The trend of rapid growth followed in general by a rapid decline seems to indicate how the inflow of foreign aid could have actually activated Dutch Disease. Despite the inflow's intention to promote economic stability, it actually destabilized the economy, causing inflation that exists unto this day. While some scholars observe how Palestine's PPP reached \$4,500 in 2015, a supposed cause for celebration, they neglect to observe how Dutch Disease, amongst other factors, has propelled inflation⁵⁷. With food inflation rates so high, Palestinians — on average — must spend half of their income on food⁵⁸. Thus, while there have been some advancements in PPP per capita, perhaps a result of the foreign aid, inflation has compromised the small, positive impact of these improvements.

With Palestine's economy disappointing despite the vast presence of foreign assistance, identifying the causes of foreign aid's shortcoming remains essential for understanding its limitations, and further, its negative potential. Unto now, scholars have identified the following obstacles to foreign aid, all of which have impeded Palestinian development: Dutch Disease⁵⁹, dependency culture⁶⁰, and corruption⁶¹.

While this essay embraces these explanations, it emphasizes the following as the primary obstacles to foreign aid's potential: NGO insecurity, violence, and corruption. Ultimately, these phenomena have compromised the prospects of foreign aid all while empowering the Palestinian ruling class — Fatah and Hamas, which de facto govern Gaza and the West Bank, respectively — which has prioritized its access to wealth and power over its people's welfare.

NGO Insecurity unravels in many forms: physical security, intellectual security, and property security. If burdened by physical insecurity — violence — NGOs must take certain inconvenient safety precautions to protect their staff, and thereby compromise their logistical abilities and maximum potential. If burdened by intellectual security — e.g. when NGOs subject themselves to a regime opposed to their objectives, let alone, freedom of expression — NGOs must adjust and compromise the effectiveness of their mission so as to avoid expulsion. In terms of property insecurity, an NGO's intellectual and physical property can be threatened by the local governing entity, which may purposefully steal or damage an NGO's assets. Hence, property insecurity can detriment the research and functional capabilities of NGOs.

Considering how the PA, the primary custodian of Palestinian foreign aid, has yet to translate foreign aid into tangible economic

⁵⁶ Palestine GDP per Capita PPP 2018.

⁵⁷ Palestine GDP per Capita PPP 2018.

⁵⁸ WFP Palestine: Country Brief 2017: 2.

⁵⁹ Shoukair 2013: 1.

⁶⁰ Al-Shorafa 2016: 3.

⁶¹ Abu Toameh 2015: Paragraph II.

development, the success of foreign NGOs, whose funding often lies beyond the scope of the PA's supervision, largely determines the likelihood of development in Palestine. In Gaza, a territory de facto governed by a recognized terrorist organization, Hamas has created a variety of NGOs which have provided clinics, after school programs, food distribution centers, and even free or heavily subsidized social welfare, health, and educational services: Al-Wafa, the Prisoners Association, the Islamic Association, Dar al-Islam Hospital, Al-Ghazi Hospital, Eetilaf Al Kheir, etc⁶². In doing so, Hamas has sought to create a dependency culture, consolidating power as its impoverished civilians desperately surrender support in return for basic goods and services. Hence, Hamas has regarded NGOs in Gaza with skepticism, fearing that they could provide services and ideologies that could recruit potential supporters away from it. In response to this "threat," Hamas has closed NGOs, even seizing the assets of those which scrutinize it or present alternative, "unpalatable" ideologies. Hence, Hamas has closed the Sharik Youth Institution, the Bonat Al-Mustaqbal Society, the South Society for Women's Health, and the Women and Children Society, stealing all of their files, documents, computers, and fax machines in the process⁶³. In doing so, Hamas related a strong, menacing message: NGOs which challenge Hamas's values will be dismantled. Hence, Hamas scares NGOs into realizing that they have no other alternative but to conform to its standards if they are to function in Gaza. Inevitably, in doing so NGOs compromise their mission and blueprints for development.

While Hamas has significantly disempowered NGOs in Gaza, it has also preyed upon foreign NGOs for its own sustenance. In 2016, Hamas was discovered to have forced World Vision International, a private Christian NGO, to divert 50 million dollars to its cause⁶⁴. Further, between 2012-2014, Hamas forcefully coerced reputable NGOs — United Nations Development Programme and Save the Children — to divert millions of dollars to itself⁶⁵. Documents also detail how Hamas officials demanded the chairman of medical NGO "Friends of the Patient Society" to withdraw and surrender \$270,000 at gunpoint⁶⁶. Other accounts detail how Hamas police officers once stole computers and goods from Global Communities, prompting the NGO to leave Gaza, and how it demanded Albayader, a religious NGO, to either surrender money to Hamas or suffer expulsion⁶⁷. Further, Hamas has stolen resources from NGOs, such as food, reciprocating food stamps to those only who show up to their mosques, a

⁶² Levitt 2007: Paragraph XIII; Pham 2014: Paragraph VII; Unmasking Hamas's Hydra of Terror 2003: 7.

⁶³ Abu Toameh 2010: Paragraph I and IV.

⁶⁴ Carlstrom 2016: Paragraph III; Lappin 2016: Paragraph X.

⁶⁵ NGOs, Humanitarian Aid, and Hamas Connections 2016: Paragraph I.

⁶⁶ Almadhoun 2010: Paragraph I.

⁶⁷ Almadhoun 2010: Paragraph IV.

means of brainwashing followers⁶⁸. Through seizing goods and provisions from NGOs, Hamas strengthens its reigns, funding itself and forcing constituents to submit in return for basic necessities. Thus, the presence of NGOs in Gaza sustains Hamas, giving it access to resources which it uses to fortify itself and its support base. Considering how Hamas, an organization which refuses Israel's right to exist, has fired 11,000+ rockets into Israel since 2005, instigating two wars, and reciprocally, thousands of Palestinian deaths, the presence of foreign NGOs in Gaza has contributed to violence, which detracts Palestinian safety and economics⁶⁹.

Violence remains another significant hindrance to the Palestinian economy, let alone the ability for foreign aid to realize substantial impact. As violence destabilizes an environment and instills fear, it prompts citizens to take necessary safety precautions, to suspend economic operations, or to charge more for their services. Further, violence can damage infrastructure and impede transportation, devastating a country's logistical abilities. Thus, violence can deter investment, motivating investors to withdraw their assets and capital from unstable regions, fearing damages to their property, assets, and prospects. Hence, countries prone to violence often suffer the following conditions — increases in transport costs, capital flight, reductions in investment — in addition to substantial declines in GDP per capita⁷⁰.

Palestine remains especially prone to violence, both by domestic and external forces. In the past three decades, Palestine has suffered five waves of large scale violence, the first being the Second Intifada (2000-2005), a Palestinian uprising characterized by suicide bombings and terror attacks that claimed the lives of 4,000 Israeli and Palestinian civilians alike⁷¹; the second being the Palestinian Civil War (2006-2007), which political parties Hamas and Fatah fought after the 2006 Palestinian Legislative Elections, claiming 616 lives⁷²; the third being the first Gaza War (2008-2009), an Israeli campaign to suppress Hamas's indiscriminate rocket barrages against Israel, claiming 1,400+ lives; the fourth being Operation Pillar of Defense, an Israeli invasion prompted by a combination of Hamas rocket shelling and terror attacks, claiming 170+ Palestinians and Israelis; the fifth being Operation Protective Edge, another Israeli intervention provoked by a combination of rocket fire and a Hamas attack that murdered three Israeli teenagers, which claimed the lives of 2,100+ Palestinians⁷³.

Within a span of 20 years, Palestine has endured five conflicts, suffering economically as a result. For most of 2001-2003, the height of the

⁶⁸ Almadhoun 2010: Paragraph IV and V.

⁶⁹ Bolton 2014: Paragraph II.

⁷⁰ Mueller and Tobias 2016: 2.

⁷¹ Intifada toll 2000-2005 2005: Paragraph I.

⁷² Over 600 Palestinians killed (2007): Paragraph I.

⁷³ Gaza crisis: Toll of Operations in Gaza 2014: Paragraph I and XXV.

Second Intifada, Palestine registered negative GDP Annual Growth Rates, sometimes exceeding negative 20 percent, only to replicate this feat again between 2006 and 2007, the height of the Palestinian Civil War. Palestine also suffered negative rates during 2014's Operation Protective Edge, maximizing at just below negative ten percent. Considering that Palestine's growth rates have remained positive for all other years between 2001 and 2018, and that Palestine only suffered negative GDP annual growth rates at times of conflict, conflict must express at least a correlative relationship with Palestinian economic stagnation⁷⁴.

While foreign aid has been appropriated with the intention of promoting peace and development, it most often falls into the hands of the PA, the primary supervisor of Palestine's foreign aid⁷⁵. Through empowering a regime with a strong track record of inciting terrorism, foreign benefactors implicitly sponsor violence, and thus, economic stagnation and human insecurity in Palestine. Since emerging as the official representative body of the Palestinian people with the signing of the Oslo Accords, a peace initiative, the PA has incited violence through sponsoring terrorism, through glorifying terrorists, and through refusing peace proposals, hence prolonging conflict. Upon its founding in 1994, the Palestinian Authority assumed responsibility over funding and managing the "Martyrs Fund," a charity founded in 1966 by the Palestinian Liberation Organization, a previously recognized terrorist organization. The Martyrs Fund rewards terrorists and their families with stipends⁷⁶. As terrorists commit more and more heinous crimes, they receive more money. For example, terrorists sentenced with lower sentences, 3 to 5 years, may earn \$580 a month, the average Palestinian monthly income, while murderers can earn anywhere from \$2,900-\$50,000 a month⁷⁷. Realizing that they can sustain themselves and their families for life, many Palestinians have resorted to terror, a reality which has gotten so out of control that nearly 35,000 Palestinian families now benefit from the Martyr's fund, which allocates \$347 million dollars annually⁷⁸. Through proactively rewarding terror, the PA exhausts 49.6 percent of all of its foreign aid in sponsoring violence, a condition which plagues economic potential, in addition to human security⁷⁹.

While the PA sponsors violence, it also glorifies terrorism, reciprocally inspiring Palestinians to terrorize. Most notably, the PA has done so through its dedication of public works and centers. In 2014, the PA dedicated a park to Khalil al-Wazir, a terrorist who murdered 125 Israeli

⁷⁴ Palestine GDP Annual Growth Rate 2018.

⁷⁵ Abu Toameh 2015: Paragraph IV; Phillips 2011: Paragraph II.

⁷⁶ Sommer 2018.

⁷⁷ Harkov 2018: Paragraph II; Palestinian Authority Funds Go To Militants 2003: Paragraph I.

⁷⁸ Harkov 2018: Paragraph III.

⁷⁹ The PA Now Uses Half 2017: Paragraph III.

civilians, 37 of which died in a single bus hijacking⁸⁰. In similar fashion, the PA renamed a women's center after Dilal al-Mughrabi, a terrorist infamous for hijacking a bus and killing 38 civilians⁸¹. Likewise, in 2017, the PA opened a park honoring Maher Younis, who killed an Israeli officer in 1983⁸².

While the PA has glorified terrorists through its naming of public facilities, it has also done so through its rhetoric. Mahmoud Abbas, the Palestinian president expresses in support of a wave of knife attacks on Israeli civilians: "We welcome every drop of blood spilled in Jerusalem. This is pure blood, clean blood, blood on its way to Allah. With the help of Allah, every martyr will be in heaven, and every wounded will get his reward"⁸³. A response to terror, Israel has had to enforce measures which protect its citizens but also inconvenience the free passage and logistics of Palestinians: security checkpoints, strong border enforcement, and the security barrier along the West Bank. Hence, considering how foreign aid empowers the PA, whose violence has compromised Palestine's logistical and economic capabilities, foreign aid perpetuates human insecurity in Palestine.

Through refusing land for peace proposals, Palestinian leadership substantiates its lack of commitment to peace with Israel and securing statehood. Since 2000 alone, Israel has either proposed or accepted four land for peace proposals — which would have facilitated Palestine's independence — all of which the PA has refused. While all of these proposals would have at least included all of Gaza and 92 percent of the West Bank, some have been so generous as to include all of East Jerusalem and 97 percent of the West Bank, as did Ehud Barak's and Bill Clinton's proposal in 2000⁸⁴. Another proposal in 2008, a provision by Prime Minister Ehud Olmert, sought to institute an international committee to supervise Jerusalem's holy sights, to relinquish 93.7 percent of the West Bank — with additional land swaps compensating the remaining 6.3 percent — to acknowledge the right of return of 5,000 refugees to Israel, and to establish an international fund to rehabilitate Palestinian refugees⁸⁵. While the PA could have accepted any of these land-for-peace deals, resolving the Israeli-Palestinian conflict, it chose to perpetuate conflict — and the suffering of its people — by refusing them. Thus, through inciting violence and refusing statehood, the PA implies its commitment to another motive, fueled by the inflow of foreign aid: corruption.

While foreign aid has been assigned to Palestine with the intents of promoting regional development, peace, conflict resolution, and

⁸⁰ Donzis 2014: Paragraph I and III.

⁸¹ UN Chief Pulls Support 2017: Paragraph III.

⁸² Days Before Trump Visit 2017: Paragraph I.

⁸³ Hotovely 2015: Paragraph IV.

⁸⁴ Cortelessa 2016: Paragraph II.

⁸⁵ Avishai 2011: Paragraph XI, XXI, and XXIX; Perry 2010: Paragraph XVI.

reciprocally, freedom, it has unravelled adversely⁸⁶. Over time, Palestinian leadership has realized that through inciting conflict it can seize international attention and inspire the inflow of billions of dollars worth of foreign aid. This phenomena manifested itself recently, after Israel's counter-terror operation in Gaza in 2014, which inspired the inflow of a total 5.4 billion dollars of aid to the PA, including 1 billion dollars from Qatar, and an additional 212 million dollars from the US⁸⁷.

Through supplying billions of dollars void of sufficient caveats and tracking measures, foreign donors have fostered conditions for corruption. To no coincidence, Palestinian officials have managed to suspiciously accumulate inordinate amounts of wealth, despite being career politicians in a developing country, a trend suggesting that foreign aid has propelled corruption. Thus, it makes sense why Palestinian leadership has refused peace and statehood, and has incited violence. By perpetuating conflict, Palestinian leaders sustain their access to billions of dollars, allowing them to maintain power. This hypothesis justifies how Yasser Arafat and Mahmoud Abbas — the PA's former and current prime minister, respectively — and their highest officials have amassed hundreds of millions of dollars without due explanation.

The first president of the Palestinian Authority (1994-2004), Yasser Arafat is often regarded as the messianic figure of Palestinian nationalism. Founder of Fatah and the Palestinian Liberation Organization, Yasser Arafat spent much of his life from 1964-1994 hiding and coordinating terror attacks, hoping to pressure Israel into granting Palestine independence. Upon the signing of the Oslo Accords of 1994, Arafat became the official, outspokenly recognized leader of the Palestinian people. Nevertheless, despite his championing of Palestinian independence, he refused two land-for-peace partitions by Israel, instead opting to instigate conflict: the Second Intifada⁸⁸. Despite being a "terrorist" or "freedom fighter" for much of his life, upon becoming a career politician, Yasser Arafat began demonstrating signs of suspicious wealth accumulation and behavior, diverting over 300 million dollars from the PA into "an undisclosed Swiss bank account" which "can no longer be traced"⁸⁹. Before his death, reports surfaced revealing how Arafat had diverted over a billion dollars of public funds into a personal portfolio; much of the money remains untraceable unto this day⁹⁰. However, these estimates remain just the tip of the iceberg. By the mid-1990s alone, Arafat had managed to accumulate 10 billion dollars, 6 billion of which came from "the United States, Japan and

⁸⁶ Phillips 2011: Paragraph II.

⁸⁷ Shuttleworth 2014: Paragraph I and III.

⁸⁸ Yasser Arafat Fast Facts 2017.

⁸⁹ Gilmore 2003: Paragraph I.

⁹⁰ McDermott 2003: Paragraph I.

European countries as financial aid to the [Palestinian] authority from 1993 to 2000”⁹¹.

In similar fashion, Mahmoud Abbas — Arafat’s successor — followed suit, receiving his first millions in kickbacks as “one of [Arafat’s] closest aids”⁹². Despite being a career politician in an impoverished country, Abbas has since managed to accumulate a net worth exceeding 100 million dollars⁹³. In contrast to how Arafat blatantly embezzled sums of foreign aid, Mahmoud Abbas's family has done so indirectly, creating companies to be contracted by foreign aid donors such as US AID and managed by Abbas’s two sons: Falcon Electro Mechanical Contracting Company and Sky Advertising Company⁹⁴. In doing so, Abbas’s two sons — Tareq and Yasser — have likewise managed to become multimillionaires in a matter of a few short years, empowering a family dynasty, while taking employment opportunities and aid from needy Palestinians⁹⁵.

Another beneficiary of foreign aid exploitation remains Mohammed Rashid. Despite previously being a journalist making no more than a thousand dollars a month, Rashid gained heightened access to Palestine’s foreign aid as Arafat’s financial advisor. By 2004, the end of Arafat’s administration, Rashid had amassed a net worth of half a billion dollars, presumably obtaining all of this money through embezzling foreign aid⁹⁶. As reports surfaced regarding his embezzlement, Rashid likewise accused Abbas of stealing money from foreign aid, confirming trends of corruption amongst the PA’s ruling class⁹⁷.

Just as the PA has used foreign aid to line its own pockets, it has also used foreign aid to expand its bureaucracy, and thus, power. Instead of investing foreign aid into development programs, which would have benefited lay people, the PA spent 58 and 70 percent of all incoming foreign assistance on government salaries in 2001 and 2008, respectively. In doing so, between 1999 and 2007, it expanded its employee base from 98,500 to 168,319, thus securing more people dependent on its regime. Hence, the PA has also used foreign aid to leverage its power⁹⁸.

Through its corruption and incitement of violence, the PA has demonstrated its selfish motives and its disregard towards its constituents. In a desperate need of change, many Palestinians have responded to the PA’s corruption, entrusting their support in Hamas, which as the world’s second largest terrorist organization promises a radical alternative in its charter: the destruction of Israel, and the establishment of an Islamic state

⁹¹ Dan 2002: Paragraph XIV.

⁹² Dan 2002: Paragraph X.

⁹³ Abu Toameh 2012: Paragraph XIII.

⁹⁴ Entous 2009: Paragraph IV.

⁹⁵ Entous 2009: Paragraph II; Swisher 2016: XIII.

⁹⁶ Abu Toameh 2012: Paragraph IV and V.

⁹⁷ Abu Toameh 2012: Paragraph XIV.

⁹⁸ Stotsky 2008: Paragraph XVII.

encompassing modern-day boundaries of Israel and Palestine⁹⁹. In recent years, Hamas has accrued so much support that in the Palestinian Legislative Elections of 2006, the last to take place, it seized 74 out of the available 132 seats, 56.06 percent of the vote¹⁰⁰; and in 2015 it registered an approval rating superior to that of Fatah: 39 percent to 36 percent¹⁰¹. Thus, as a result of its failure to inspire better “living conditions, mainly as a result of the PA's corruption,” many have empowered Hamas, which has “promised change, reform and an end to [the PA's] financial corruption”¹⁰². Hence, foreign aid, which has empowered the PA, has also empowered conditions favorable to the rise of radicalism and Hamas, the ultimate obstacle to peace and the realization of a two-state-solution.

Conclusions. While foreign aid to Palestine has sought to advance regional development, peace, and the liberties of Palestinians, the Palestinian Project has rather disappointed, perpetuating poverty, terror, and corruption. In terms of economic growth – explored through GDP per capita, PPP per capita, and unemployment – the Palestinian economy has yet to make significant gains, a testament to how Dutch Disease and dependency culture, consequences of foreign aid, have impeded Palestinian industry. Further, the absence of sufficient tracking measures has allowed foreign aid to succumb to the widespread corruption of the Palestinian Authority, thus empowering a ruling class that has purposefully refused peace and statehood so to perpetuate conflict and to receive foreign aid, which it has abused. This cycle has inspired the rise of Hamas, a terrorist organization, which has suffocated NGOs, but more so, provoked Israel into intervening and instituting security measures which impede the movement, the economic and logistical capabilities of Palestinians. Hence, the presence of foreign aid, while intended for peace, democracy, and social reform, has rather propelled obstacles – violence, corruption, and autocracy – which have compromised the prospects of peace and statehood in Palestine.

SOURCES REFERENCED

- Abu Toameh, Khaled. “Hamas Raids, Closes NGO Offices.” *Jerusalem Post*. 04 Jun 2010. Web. 26 Mar 2018. <http://www.jpost.com/Middle-East/Hamas-raids-closes-NGO-offices>
- Abu Toameh, Khaled. “How Much Is Mahmoud Abbas Worth?” *Gatestone Institute*. 18 May 2012. Web. 26 Mar 2018. <https://www.gatestoneinstitute.org/3066/how-much-is-mahmoud-abbas-worth>

⁹⁹ Abu Toameh 2015: Paragraph XIV.

¹⁰⁰ Wilson 2006: Paragraph II.

¹⁰¹ Fischer-Ilan 2015: Paragraph V and VI.

¹⁰² Abu Toameh 2015: Paragraph XIV.

- Abu Toameh, Khaled. "What Are Palestinians Doing With U.S. Money?" *Gatestone Institute*. 19 Aug 2015. Web. 03 Mar 2018. <https://www.gatestoneinstitute.org/6353/palestinians-us-aid>
- Al Shorafa, Alaa Ali. *The Impact of Foreign Aid through NGOs on Economic Development in Gaza Strip (1993-2015)*. Master Thesis in Economic Development. The Islamic University of Gaza, 2016. Web. 03 Mar 2018. pp. 3, 11, 45, 56, 142-148. <http://library.iugaza.edu.ps/thesis/118606.pdf>
- Almadhoun, Hani. "Not For Profit: How Hamas Sabotages the Gaza Charities." *Huffington Post*. 30 May 2010. Web. 26 Mar 2018. https://www.huffingtonpost.com/hani-almadhoun/not-for-profit-how-hamas_b_518386.html
- Avishai, Bernard. "A Plan for Peace That Still Could Be." *New York Times*. 07 Feb 2011. Web. 23 Apr 2018. <https://www.nytimes.com/2011/02/13/magazine/13Israel-t.html>
- Ayittey, George. "Can Foreign Aid Reduce Poverty?" *Controversies in Globalization: Contending Approaches to International Relations*. CQ Press, 2012, pp. 89-94, 96.
- Birdsall, Nancy, et al. "How to Help Poor Countries." *Foreign Affairs*, vol. 15, no. 4, 2005, pp. 136-140.
- Bolton, John. "Fighting for us: The real stakes in Israel's war." *NY Post*. 28 Jul 2014. Web. 10 Feb 2018. <https://nypost.com/2014/07/28/fighting-for-us-the-real-stakes-in-israels-war/>
- Bortolletto, Ana. "American Foreign Aid: Recent Trends and Goals in Allocation." *Social Sciences Journal (West Connecticut State University)*, vol. 10, no. 1, 2011, pp. 1 and 3. <http://repository.wcsu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1068&context=ssj>
- Carlstrom, Gregg. "Israel Declares War on Gaza's NGOs." *Foreign Policy*. 20 Sep 2016. Web. 28 Mar 2018. <http://foreignpolicy.com/2016/09/20/israel-declares-war-on-gazas-ngospalestine-hamas/>
- Clawson, Patrick. "The Palestinians' Lost Marshall Plans." 9 Aug 2002. Web. 22 Apr 2018. <http://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/the-palestinians-lost-marshall-plans>
- "Days before Trump visit, West Bank city names square after terrorist." *Jerusalem Post*. 16 May 2017. Web. 26 Mar 2018. <http://www.jpost.com/Arab-Israeli-Conflict/West-Bank-city-names-square-after-killer-of-Israeli-soldier-490861>
- Cortelessa, Eric. "Bill Clinton Defends His and Hillary's Israel Record, Spars with Heckler Over Gaza." *Times of Israel*. 14 May 2016. Web. 26 Mar 2018. <https://www.timesofisrael.com/bill-clinton-defends-his-and-hillarys-israel-record-spars-with-heckler-over-gaza/>

- Dan, Uri. "He's Billion-Dollar Arafat; Got Rich on Aid For Palestinians, Israeli General Says." *New York Post*. 14 Aug 2002. Web. 03 Apr 2018. <https://nypost.com/2002/08/14/hesbillion-dollar-arafat-got-rich-on-aid-for-palestinians-israel-general-says/>
- Dias, Timon. "The UNRWA Dilemma." *Gatestone Institute*. 17 Sep 2013. Web. 26 Mar 2018. <https://www.gatestoneinstitute.org/3979/unrwa-dilemma>
- Donzis, Aron. "Palestinian Authority names park after arch-terrorist." *Times of Israel*. 13 Apr 2014. Web. 28 Mar 2018. <https://www.timesofisrael.com/palestinian-authority-names-park-afterarch-terrorist/>
- Entous, Adam. "Firms run by President Abbas's sons get U.S. contracts." *Reuters*. 22 Apr 2009. Web. 28 Mar 2018. <https://uk.reuters.com/article/uk-palestinians-aid-abbas-exclusive-sb/firms-run-by-president-abbass-sons-get-u-s-contracts-idUKTRE53L2R020090422>
- Fischer-Ilan, Allyn. " Hamas gains in popularity in Gaza, West Bank since war with Israel: poll." *Reuters*. 09 Jun 2015. Web. 09 Apr 2018. <https://www.reuters.com/article/us-israelpalestinians-poll/hamas-gains-in-popularity-in-gaza-west-bank-since-war-with-israel-pollidUSKBN0OP21120150609>
- "Gaza Crisis: Tolls of Operations in Gaza." *BBC*. 01 Sep 2014. Web. 26 Mar 2018. <http://www.bbc.com/news/world-middle-east-28439404>
- "GDP per Capita." *The Cia World Factbook*. 2017. Web. 26 Mar 2018. <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/rankorder/2004rank.html>
- Gilmore, Inigo. "Arafat 'Diverted \$300m of Public Money to Swiss Bank Account'." *Global Policy*. 09 Nov 2003. Web. 06 Apr 2018. <https://www.globalpolicy.org/component/content/article/172/30246.html>
- Haas, Peter and John Hird. *Controversies in Globalization: Contending Approaches to International Relations*. CQ Press, 2012, pp. 71.
- Harkov, Lahav. "Palestinian Authority Paid Terrorists Nearly 350 Million Dollars in 2017." *Jerusalem Post*. 09 Jan 2018. Web. 28 Mar 2018. <http://www.jpost.com/Arab-Israeli-Conflict/Palestinian-Authority-paid-terrorists-nearly-350-million-in-2017-533227>
- "History of the Marshall Plan." *The George C. Marshall Foundation*. 2018. Web. 26 Mar 2018. <https://marshallfoundation.org/marshall/the-marshall-plan/history-marshall-plan/>
- Hotovely, Tzipi. "Abbas: 'We Welcome Every Drop of Blood Spilled in Jerusalem'." *Wall Street Journal*. 18 Oct 2015. Web. 28 Mar 2018. <https://www.wsj.com/articles/abbas-wewelcomes-every-drop-of-blood-spilled-in-jerusalem-1445209820>
- Hubbard, Ben and Rizek Abdel Jawad. " Hamas Seizes Frozen Funds From Bank." *NBC News*. 29 Mar 2010. Web. 28 Mar 2018.

- http://www.nbcnews.com/id/36089316/ns/world_news/mideast_n_africa/t/hamas-seizes-frozen-funds-bank/#.Wt5gxtPwaA8
- “Intifada toll 2000-2005.” *BBC*. Jan 2005. Web. 26 Mar 2018. http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/3694350.stm
- “Labor force participation rate, total (% of total population ages 15+) (modeled ILO estimate).” *The World Bank*. Nov 2017. Web. 26 Mar 2018. <https://data.worldbank.org/indicator/SL.TLF.CACT.ZS>
- Lappin, Yaakov. “ Hamas Funding Sources Drying Up.” *The Investigative Project on Terror*. 2016. Web. <https://www.investigativeproject.org/5699/hamas-funding-sources-drying-up>
- Levitt, Matthew. *Hamas: Politics, Charity, and Terrorism in the Service of Jihad*. Yale University Press, 2007.
- McDermott, Tricia. “Arafat’s Billions: One Man’s Quest to Track Down Unaccounted-For Public Funds.” *CBS*. 07 Nov 2003. Web. 28 Mar 2018. <https://www.cbsnews.com/news/arafatsbillions/>
- Mueller, Hannes and Julia Tobias. “The cost of violence: Estimating the economic impact of conflict.” *International Growth Center*, London School of Economic and Political Science. Dec 2016. Web. 26 Mar 2018. https://www.theigc.org/wp-content/uploads/2016/12/IGCJ5023_Economic_Cost_of_Conflict_Brief_2211_v7_WEB.pdf
- “NGOs, Humanitarian Aid, and Hamas Connections.” *NGO Monitor*. 11 Aug 2016. Web. 26 Mar 2018. <https://www.ngo-monitor.org/ngos-humanitarian-aid-and-hamas-connections/>
- “Over 600 Palestinians killed in internal clashes since 2006.” *Reuters*. 06 Jun 2007. Web. 04 Apr 2018. <https://www.ynetnews.com/articles/0,7340,L-3409548,00.html>
- “Palestinian Authority Funds Go To Militants 2003.” *BBC*. 07 Nov 2003. Web. 26 Mar 2018. http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/3243071.stm
- “The PA Now Uses Half of All Foreign Aid to Reward Terror.” *New York Post*. 28 Jul 2017. Web. 26 Mar 2018. <https://nypost.com/2017/07/28/palestinian-authority-now-uses-half-of-all-foreign-aid-to-reward-terror/>
- Palestinian Census Bureau. “Palestinian Central Bureau of Statistics: Labour Force Survey.” *Palestinian Central Bureau of Statistics*. 13 Feb 2017. Web. 26 Mar 2018. http://pcbs.gov.ps/portals/_pcbs/PressRelease/Press_En_13-2-2017-lb-en.pdf
- “Palestine GDP Annual Growth Rate: 2001-2018.” *Trading Economics*. 2018. Web. 26 Mar 2018. <https://tradingeconomics.com/palestine/gdp-growth-annual>
- “Palestine GDP per Capita: 1994-2018.” *Trading Economics*. 2018. Web. 26 Mar 2018. <https://tradingeconomics.com/palestine/gdp-per-capita>

- “Palestine GDP per Capita PPP: 1994-2018.” *Trading Economics*. 2018. Web. 26 Mar 2018. <https://tradingeconomics.com/palestine/gdp-per-capita-ppp>
- Perry, Tom. “PLO wants map from U.S. with future Israeli border.” *Reuters*. 13 Oct 2010. Web. 26 Mar 2018. <https://www.reuters.com/article/us-palestinians-israel/plo-wants-map-from-u-s-with-future-israeli-border-idUSTRE69C2KH20101013>
- Pham, Lara. “TERRORISM AND CHARITY: DEFINING HAMAS.” 2014. Web. 28 Mar 2018. *World Policy*. <https://worldpolicy.org/2014/08/08/terrorism-and-charity-defining-amas/>
- Phillips, James. “Reexamining U.S. Aid to the Palestinian Authority, Part II.” *Middle Eastern Affairs at the Heritage Foundation*. 14 Sep 2011. Web. 22 Jul 2017. N.P. <http://www.heritage.org/testimony/promoting-peace-reexamining-us-aid-the-palestinian-authority-partii>
- Rajan, Raghuram and Arvind Subramanian. “What Undermines Aid’s Impact of Growth.” *National Bureau of Economic Research*, 2005, pp. 2-6.
- Sachs, Jeffrey. “Can Foreign Aid Reduce Poverty?” *Controversies in Globalization: Contending Approaches to International Relations*. CQ Press, 2012, pp. 72, 79-80.
- Shoukair, Sharbel. *The Impact of Foreign Aid and Donations to Palestine on Development of its Economy under Alternative Israeli-Palestinian Economic Interaction Regimes*. Doctor Thesis in Philosophy. The University of Portsmouth, 2013. Web. 03 March 2018. pp. I, 1, 3-5, 33, 110, 239. https://researchportal.port.ac.uk/portal/files/6062289/Final_P.h.D_21_December111_1.pdf
- Shuttleworth, Kate. “Qatar is top donor as \$5bn is pledged to rebuild Gaza.” *The Guardian*. 12 Oct 2014. Web. 28 Mar 2018. <https://www.theguardian.com/world/2014/oct/12/gaza-rebuildinternational-donors-israel-amas-qatar>
- Sommer, Allison. “Explained: The Possible Implications of Cutting Off Payments to Families of Palestinian Terrorists.” *Haaretz*. 06 Mar 2018. Web. 04 Apr 2018. <https://www.haaretz.com/middle-east-news/palestinians/.premium-explained-cutting-off-payments-tofamilies-of-palestinian-terrorists-1.5468375>
- Stotsky, Steven. “Does Foreign Aid Fuel Palestinian Violence?” *The Middle Eastern Quarterly*, vol. 15, no. 3, 2008, pp. 23-30.
- Swisher, Clayton. “‘Mabrook’ to PA President Abbas’ son Tareq.” *Al Jazeera*. 15 Jun 2016. Web. 28 Mar 2018. <https://www.aljazeera.com/indepth/opinion/2016/06/clayton-swisher-papresident-abbas-son-tareq-160615222601143.html>

- “UN chief pulls support for Palestinian women’s center named after terrorist.” *Times of Israel Staff*. 28 May 2017. Web. 04 Apr 2018. <https://www.timesofisrael.com/un-chief-pullsupport-for-palestinian-womens-center-named-after-terrorist/>
- “Unemployment Rate.” *THE CIA WORLD FACTBOOK*. 2017. Web. 26 Mar 2018. <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/rankorder/2129rank.html>
- “Unmasking Hamas’s Hydra of Terror.” *Simon Wiesenthal Center*, 2003, pp. 7.
- “WFP Palestine: Country Brief 2017.” *World Food Programme*, 2017. Web. 26 Mar 2018. http://documents.wfp.org/stellent/groups/public/documents/ep/wfp274588.pdf?_ga=1.60969836.1799879439.1481286284
- Wilson, Scott. “ Hamas Sweeps Palestinian Elections, Complicating Peace Efforts in Mideast.” *Washington Post*. 27 Jan 2006. Web. 09 Apr 2018. <http://www.washingtonpost.com/wpdyn/content/article/2006/01/26/AR2006012600372.html>
- “Yasser Arafat Fast Facts.” *CNN*. 19 Jun 2017. Web. 28 Mar 2018. <https://www.cnn.com/2013/09/10/world/meast/yasser-arafat-fast-facts/index.html>
- Zanotti, Jim. “U.S. Foreign Aid to the Palestinians.” *Congressional Research Service*. 16 Dec 2016. Web. 03 Mar 2018. pp 1. <https://fas.org/sgp/crs/mideast/RS22967.pdf>

Dan-Alexandru SĂVOAIA*

**A FEW CONSIDERATIONS ON STRATEGIES OF
REMEMBRANCE USING THE WORLD WIDE WEB:
FRAGMENTS OF 1944**

***Câteva considerații privind strategii de rememorare prin uzul
internetului: fragmente ale anului 1944***

Abstract: *In a world where the position of historians is increasingly more complex to delineate and characterize, the World Wide Web represents a medium where history and histories are being written, restored or interpreted on a daily basis. Faced with the tremendousness of this space and their intrinsic liability to infinite obliviousness, events and places of the past are still waiting to be uncovered. But how can one draw the attention to history and bring the 'voices' of the people into the digital age whilst using community-created content in a coherent manner? Given this framework, it is the aim of my paper to analyze two projects that aspire at engaging people with history: 'Yellow-star house project' and 'A mate from the past. 1944 LIVE'. My analysis is based on the interpretative structure proposed by Suzanna K. Conrad, according to which digital stories have multiple purposes. While referring to the projects' context, audience and message, the current contribution focuses on two aspects, namely outreach-activism and the practice of digital storytelling as a way of archiving history.*

Keywords: *1944, commemoration, public history, World Wide Web, digital storytelling.*

* * *

According to Meg Foster, “Web 2.0 is a dynamic terrain that provides both opportunities and challenges to the creation of history”.¹ It is a space where people can engage with communities in active remembrance and where the imagery of the past is being constructed, accessed and restored through digital mediums. Given this framework, it is the aim of my paper to analyze two projects that sought to engage online users with

*PhD Candidate, “Alexandru Ioan Cuza” University of Iași, Romania; email: alex.savoiaia@gmail.com

Date submitted: August 9th 2018

Revised version submitted: September 1st 2018

Accepted: September 15th 2018

¹ Foster 2014: 2.

history: *Yellow-star house project*² and *Kumpel z Przeszłości – 1944 LIVE* (A mate from the past- 1944 LIVE).³

Although these projects share the common ground of reaching the public via World Wide Web, they differ in their strategy of presenting the past and engaging with people. In my paper I question the way in which their messages were conveyed and I investigate their practical implementation, whilst considering both projects as public processes of creating and engaging with history. My analysis is based on the interpretative framework proposed by Suzanna K. Conrad, according to which the digital stories have multiple purposes. In this sense, my paper focuses on two aspects: outreach and activism, and as a way of archiving history. In doing so, I refer to the projects' context, audience, message, and I conclude by indicating a series of limitations and the impact of their endeavors.

Theoretical considerations. Generally, as historians seek to endorse the relevancy and the importance of history today, they turn to historical figures that can serve as possible role models. From this perspective, public historians must pay attention to the needs and the interests of their audience in order to conform to the public's perceptions as these determine the historical figures that are brought forward as potential role models while also driving the way in which stories are wrapped and explained or inflicting on what is included and what is omitted.⁴

For the projects concerned, the top-down approach of presenting historical characters is reversed. Thus, we have the case of two bottom-up approaches of presenting the past, with individual stories gathered and integrated in a larger historical narrative. Thus, the World Wide Web gives public historians the opportunity to engage the community by using the raw material of history. It also provides a medium for the collection of historical documents and artifacts, allowing the public to interact with history in new ways: not only in a passive way, but also by empowering it to contribute, comment, share it through social media, and combine it with other web sources.⁵

In spite of their online presence and their seemingly infinite possible reach, both projects are focusing on matters dealing with the local history of Budapest and Warsaw, respectively. For the indicated projects local history is brought to light in its multilayered forms and thus the past is used as a source of insight that can inspire a sense of acquaintance between people who share a commitment to places in their area and can stir up

² "Yellow-Star Houses," <http://www.yellowstarhouses.org>. [July 15, 2018].

³ "Case study: San Markos: kumpel z przeszłości. 1944 Live" <http://www.marketing.org.pl/index.php/go=2/act=2/aid=m4b1bf9c396278/> [July 15, 2018]

⁴ Rosenbaum 2014: 56.

⁵ *Ibidem*: 58.

curiosity and contributions from those unfamiliar with their stories. Thus, as Valk and Ewald argue, the individual stories contribute to a city's identity, and a *voice* should be given to them, as "they are kept inside of the heads of the people who live" or once lived there.⁶

But how can one draw the attention to history and bring the *voices* of the people into the digital age whilst using community created content in a coherent manner? Internet-based social networks are places where *active remembrance* and a social construction of the past can take place. At a time when the digital overshadows the analogue, when emails and instant messages have long overshadowed post mail, digital storytelling is the new way of keeping a record of one's experiences either through social media, blogs or audio-video productions. In a tentative attempt to explain the term of "active remembrance", Heiko Zimmerman proposes a new term, which refers to the internet user as a *prosumer*, a "creature that is a producer and a consumer at the same time", turning social media platforms (i.e. Facebook) into indispensable tools in digital memory-making and personal archive assembling.⁷

Following Conrad's framework of interpreting the purposes of digital stories,⁸ I now turn to the projects concerned. One possible function is that of outreach and activism with the intention of influencing public opinion, which makes the case for the *A mate from the past. 1944 LIVE* project. Secondly, digital storytelling can function as a way of archiving history, especially local history, and thereby creating a new way to generate micro-histories. I argue that the *Yellow-star house* project, through the activities deployed, makes the case of both of these aims.

Historical context & projects' context. A vast amount of research, from all fields, has been dedicated to the events of 1944, from all over Europe, within the framework of World War II. Consequently, numerous forms of commemorations are nowadays organized, ranging from international to local level. As Bills argues, "the past lives in the present" and contemporary events, trends and prospects lose their meaning when faced with obliviousness. Even though the past is never literally reproduced, there are lessons to learn, faults to avoid, injustices to be remembered and fused in the collective consciousness.⁹

The year 1944 is of particular importance for the projects concerned as it was marked by the interconnected tragedies of the Holocaust and the Second World War. On June 16th 1944, the mayor of Budapest issued a decree that marked out almost 2,000 apartment buildings in the city, into which 220,000 Jews were constrained to move. They all had to move out of

⁶ Valk & Ewald 2013: 14.

⁷ Zimmerman 2012: 156.

⁸ Conrad 2013: 459.

⁹ Bills 1998: 183.

their homes in a matter of days, and move into one of the 1,944 designated apartment buildings marked with a yellow star, the “yellow-star” houses, in an action that served as a preliminary step for the deportation of Jews.¹⁰

On the other hand, the Warsaw Uprising is considered one of the most dramatic events in Polish modern history, as members of the Polish resistance faced the German army between August and October 1944, in an attempt to fight off the occupiers of Warsaw. This action was a part of *akcja Burza* [Operation Tempest], a series of anti-Nazi uprisings conducted by the dominant force in Polish resistance, *Armia Krajowa* [Polish Home Army].¹¹

Before moving forward with the analysis, a few words about the creators of the projects are needed. The Open Society Archives (OSA) is both a research institution and a complex archival institution, serving as a repository of important collections, primarily related to the history of the Cold War and international human rights violations, but also a laboratory of archival experiments on new ways of assessing, contextualizing, presenting and finding new uses for archival documents.¹² In 2014, OSA Archivum commemorated the 1944 episode of Budapest's past by exploring the history of the “yellow-star” houses. A website was launched as the first event in a year-long series of public programs focusing on the city of Budapest in 1944. Online visitors were given the opportunity to explore an interactive map of the former yellow-star houses which was supplemented with relevant decrees, a list of houses, a chronology, a glossary, and people`s recollections.

In the second case, the Warsaw Uprising is one of the key events in Polish modern history that benefits from the coverage of The Warsaw Uprising Museum, established in 2004. The institution sponsors research into the history of the Uprising, the history and possessions of the Polish Underground State. It collects and maintains hundreds of artifacts, ranging from weapons used by the insurgents, to love letters, in order to present a full picture of the people involved. Moreover, it aims at creating an archive of historical information on the Uprising and records of stories and memories of the still living participants.

In 2009, on the 65th anniversary of the Warsaw Uprising, the Promotion Department of Warsaw City Hall decided to commemorate the event in a meaningful way for the younger generations. The advertising agency San Markos, not affiliated with The Warsaw Uprising Museum, created and developed a project aimed at engaging people with history via social media. A day-to-day live account of the Warsaw Uprising was provided with the use of two fictitious characters on the *Facebook* platform,

¹⁰“Yellow-star houses website” <http://www.yellowstarhouses.org/#overlay=about> [July 12, 2018].

¹¹ Klejn 2004: 251–92.

¹² “Open Society Archives” <http://www.osaarchivum.org/about-us> [July 12, 2018].

while pictures, links, quizzes, songs, and para-documentaries were used to enrich the projects' content.

Audience. According to De Bruyn, initiatives of Public history on the web are of importance for their pedagogical, ethical or political function, but their effectiveness does not only depend on the openness and interactivity of World Wide Web applications, but also on the degree of their local, national, or international diffusion.¹³ With this in mind, one should remember that even though their discourse may be regarded and interpreted on a global scale, the local, regional, or national specificity of their rhetoric should be taken into consideration.

From this perspective, the *Yellow-star house* project's audience consists of the population who is living or once lived in Budapest, tourists, and people interested in the past. This is also reflected in Istvan Rev's¹⁴ declaration: "you cannot feel at home if you don't know the place you live in".¹⁵ Concerning the online audience, even though the primary language of the activities was Hungarian, the organizers also provided an English version, which expanded the theoretical reach beyond the 7.2 million Hungarian internet users.¹⁶

In the other case, first and foremost it must be pointed out that the message of the campaign was conveyed in Polish. Moreover, considering the fact that the main activities of this project were deployed on Facebook, it ultimately had the potential to engage an audience of around 1.3 million users.¹⁷ Therefore, the fact that the message of *A mate from the past. 1944 LIVE* project was conveyed only in Polish indicates that this commemoration practice was mainly local and national, with very little access to non-Polish speakers.

Online development. June 21st 2014 marked the 70th anniversary of the forcible relocation of Budapest's Jews. At this time the website of the *Yellow-star house* project was already launched. Based on the *Google Maps* platform, it provided an interactive map of the former yellow-star houses, visitors being able to compare the current size of Budapest with the one from 1944 and easily discover that two thirds of the named houses are still standing today. The map was supplemented with relevant decrees, a list of

¹³ De Bruyn 2010: 46.

¹⁴ Istvan Rev - Professor of History and Political Science at the Central European University Budapest, and the Director of OSA Archivum, Yellow-star houses project coordinator.

¹⁵ "Budapest: Yellow Star Houses," *Euronews*, June 23, 2014, <http://www.euronews.com/2014/06/23/budapest-yellow-star-houses/>, [July 15, 2018].

¹⁶ According to these estimations, at the time of the project, Hungary had 7.2 million internet users, "European Union Internet Usage Stats and Population Statistics," <http://www.internetworldstats.com/stats9.htm>. [July 15, 2018].

¹⁷ According to these estimations, in 2009 there were 22.5 million internet users in Poland, out of which 1.3 million were Facebook users. Kuś 2011.

houses, a chronology, a glossary, and people's recollections. Thus, along with the stories of the houses, the visitors could engage in a virtual tour, as each of them benefited from a snapshot from *Google Street View*.

Regarding the Warsaw project, on July 27th 2009 the Facebook profiles of the two fictitious characters were created, carrying the names of *Sosna*¹⁸ and *Kostek*¹⁹, two supposed fighters in the resistance. As of August 1st they provided informal reports on their preparations and first undertakings in the Warsaw Uprising. The content of their messages seemed as if they were “real” people that offered their online friends a live report from the events, in which they actively took part as a courier and as a soldier, respectively. The tone of their inputs fluctuated from sober recollections to joyful reactions to various mundane activities and social events of the time.²⁰

Their daily updates were complemented with historical pictures of the objects, people and the city of Warsaw during the Uprising. Whilst doing so, they revealed footage of para-documentaries as real-life remakes of battle zones, and distributed songs and websites related to the Uprising. As De Bruyn points out, their profiles gradually grew into commemorative communities which encapsulated various layers of daily pleasantries from the period with the more sober debates over the implications of the larger historical processes that were being unveiled.²¹

Community engagement on and beyond the Web. In the *Yellow-star house* project, the survivors and former residents were encouraged to contribute with their recollections. This could be done either by contacting the volunteers or by submitting a story via email. As stated earlier in the text, the website was a part of a series of events which took place throughout 2014. In its attempt to construct a memory depository of the times, June 21st 2014 was marked by commemorations such as readings, concerts, performances, and tours around the city. Moreover, there were also ceremonies for the foreign diplomats who brought their contribution in alleviating the condition of Jews, and in late 2014 an exhibition was also organized.²²

As for the *A mate from the past-1944 LIVE* project, the online community gradually spurred to approximately 3.000 Facebook friends that engaged with the characters. Their activities went beyond Facebook when people were invited to search for “air drops” throughout Warsaw. As the characters gave clues of the locations, the users were invited to help

¹⁸ Sosna`s profile: <https://www.facebook.com/SosnaDwadziesciacztery> [July 15, 2018].

¹⁹ Kostek`s profile <https://www.facebook.com/KostekDwadziesciacztery> [July 15, 2018].

²⁰ De Bruyn: 55.

²¹ *Ibidem*: 52.

²² “Remembering the Yellow Star Houses,” *The Economist*, June 11, 2014, <http://www.economist.com/blogs/easternapproaches/2014/06/hungarys-history>, [July 15, 2018].

them by taking a photo of the “air drop” and posting it on Facebook. In a different activity, para-documentaries were shot with mobile phones, starring the members of the Association of Tradition Army Historical Reconstruction Group *Watch 49* and the Scout Group *Wigry*. At the end of the 63-day commemoration, the creators also organized a closing event, which allowed followers and those interested in the stories of *Kostek* and *Sosna* to get to know the people behind the characters.²³

Conclusions. Considering that “our consciousness of the past is inextricably bound by pictures”²⁴ it should be taken into account that the images selected by these projects and later used to interact with their audience are subject to disputes concerning the selection and the placement of their content. This is mostly the case for the *A mate from the past: 1944 LIVE* project, where dozens of pictures displaying people, objects and places were used to construct a narrative. Although their day-to-day stories of the events were based on history books and diaries,²⁵ no references were made to the actual sources that were used to construct the chronology. Moreover, this could also raise the question of how the sources were instrumentalised and mediated, through a scenario, to promote certain values, such as honor and heroism, considering the uprising’s failure.

In the case of the *Yellow-star house* project, a very important note concerns the position and the later usage of the collected stories. As Abrams suggests, memory is always mediated and there is no “pure or transparent oral representation of past experience”²⁶ and thus they should be regarded as such. Nevertheless, even though the act of listening and watching clips and images online is only touching upon the tip of the myriad of complexities generated by historical events or places, the World Wide Web allows users to face multiple and entangled recollections of those with hands on experiences, all this from the comfort of their homes.

Following Foster's argument, as the position of historians is increasingly more complex to delineate and characterize, they need to act in answer to the thrust of “user-generated histories” and the digital world, providing consultancy or serving as educators, authorities in the public process of making history.²⁷ For this reason, the purpose of this paper was to investigate two projects that aimed at remembering history via the World Wide Web and discuss their practical implementation and the use of community-based stories. Whereas the *A mate from the past. 1944 LIVE* project had the purpose of outreach and activism with a clear intention of influencing public opinion, the case of *Yellow-star house* project served not

²³ De Bruyn: 52.

²⁴ Brown 2004: 253.

²⁵ “How City of Warsaw Used Social Media to Connect with History - Marketing Case” <http://www.utalkmarketing.com/Pages/Article.aspx?ArticleID=17015> [July 15, 2018].

²⁶ Abrams 2010: 55.

²⁷ Foster: 12.

only as a mean for outreach, but also as a method of archiving local history and thereby creating a way to generate micro-histories²⁸ and preserve oral testimonies. Their different purposes also influenced their legacy; as the website of the *Yellow-star house* project serves as an archive in the long run, the two Facebook profiles of the *1944 LIVE* project stand as possible inspiration for future digital storytelling projects, bringing their contribution to the diverse registry of approaches to commemoration activities.

REFERENCES

Specialty literature

- Abrams, Lynn. (2010). *Oral History Theory*. New York, Abingdon: Routledge.
- Bills, Scott L. (1998). Public memory, commemoration, and the 'regime of truth'. *Peace & Change*, vol. 23, no. 2: 183-192.
- Brown, Joshua. (2004). Forum: History and the Web. *Rethinking History* 8, no. 2: 253-275.
- Conrad, Suzanna K. (2013). Documenting Local History: A Case Study in Digital Storytelling. *Library Review* 62, no. 8/9: 459-471.
- De Bruyn, Dieter. (2010). World War 2.0: Commemorating War and Holocaust in Poland through Facebook. *Digital Icons*, 4: 45-62.
- Foster, Meg. (2014). Online and Plugged In?: Public History and Historians in the Digital Age. *Public History Review* 21: 1-19.
- Klejn, Zbigniew. (2004). Triad. *Dialogue & Universalism* 14, no. 5/6: 251-292.
- Rosenbaum, Judith. (2014). Beyond the Ivory Tower: Doing Public History in the Digital Age. *American Jewish History* 98, no. 2: 55-59.
- Valk, Anne, and Ewald, Holly. (2013). Bringing a Hidden Pond to Public Attention: Increasing Impact through Digital Tools. *Oral History Review* 40, no. 1: 8-24.
- Zimmerman, Heiko. (2012). Diverging Strategies of Remembrance in Traditional and Web-2.0 On-Line Projects. *Cybercultures* 83. At the Interface/ Probing the Boundaries: 151-163.

Online sources

- “Budapest: Yellow Star Houses.” *Euronews*, June 23rd 2014, <http://www.euronews.com/2014/06/23/budapest-yellow-star-houses/>. [July 15th 2018].
- “European Union Internet Usage Stats and Population Statistics.” <http://www.internetworldstats.com/stats9.htm>. [July 15th 2018].
- “How City of Warsaw Used Social Media to Connect with History – Marketing Case”

²⁸ Conrad: 462.

- <http://www.utalkmarketing.com/Pages/Article.aspx?ArticleID=17015>
 . [July 15th 2018].
- “Remembering the Yellow Star Houses.” *The Economist*, June 11, 2014.
<http://www.economist.com/blogs/easternapproaches/2014/06/hungarys-history>. [July 15th 2018].
- ”Case study: San Markos: kumpel z przeszłości. 1944 LIVE”
<http://www.marketing.org.pl/index.php/go=2/act=2/aid=m4b1bf9c396278/> [July 15th 2018].
- ”Open Society Archives”
<http://www.osaarchivum.org/about-us> [July 15th 2018].
- ”Yellow-star houses” website
<http://www.yellowstarhouses.org/#overlay=about> [July 15th 2018].
- Kostek’s Facebook profile:
<https://www.facebook.com/KostekDwadziescitrzy> [July 15th 2018].
- Kuś, Michał. *Poland: Waiting for the Citizens to Demand Online Media Accountability*. MediaAcT Working Paper. Tampere: Journalism Research and Development Centre, University of Tampere, 2011.
http://www.mediaact.eu/fileadmin/user_upload/WP4/WP4_Poland.pdf. [July 15th 2018].
- Sosna’s Facebook profile:
<https://www.facebook.com/SosnaDwadziesciczteryv> [July 15th 2018].

Recenzii și note bibliografice ***Book reviews and bibliographical notes***

Pr. Maxim (Iuliu-Marius) Morariu, *Autobiografia spirituală a lui Dag Hammarskjold - o abordare teologică*, Cluj-Napoca, Argonaut Publishing House, 2017, 145 p.

Între aparițiile de la editura clujeană Argonaut din anul 2017 ne atrage atenția o interesantă lucrare. Este vorba despre o abordare de nișă, lucrarea părintelui Maxim Morariu intitulată *Autobiografia spirituală a lui Dag Hammarskjold - o abordare teologică*, reprezentând teza de disertație în Teologie a autorului. Încă de la începutul ei, acesta punctează metodologic motivația alegerii acestei abordări în spațiul teologic răsăritean și definește conceptul de autobiografie spirituală, arătând de ce se încadrează în spațiul teologiei mistice, vorbind apoi despre apetența personajului investigat, reliefând pe ce i se fundamentează predilecția înspre aceasta în ciuda spectrului destul de vast al preocupării profesionale și academice a marelui diplomat.

În motivarea alegerii acestei teme de cercetare autorul potențează necesitatea demersului academic de analiză transdisciplinară pentru a evidenția anumite trăsături ale caracterului complex al lui Dag Hammarskjold, în vederea unei aduceri în prim-planul culturii românești a elementelor constitutive ale autobiografiei spirituale. Ce este remarcabil la autorul lucrării este abilitatea dialectică de a schimba spațiile culturale și confesionale sau puterea de a jongla cu diferite concepte strict tehnice pentru argumentarea tezei, în cazul de față pentru a susține importanța conceptului de autobiografie spirituală. Încărcătura psihologică a unei astfel de abordări decodifică în realitate traiectoria convertirii, fapt de interes major pentru teologie.

Părintele Maxim Morariu concentrează cea de-a doua parte a volumului dedicând-o exclusiv analizei biografiei lui Dag H., accentuând importanța educației sale în familie, întrucât tânărul Dag moștenește o bună parte a aplecării înspre profunzime analitică, politică, economie sau diplomație de la tatăl său Hjalmar, reputat intelectual și politician suedez (49-50). La vârsta de 29 de ani tânărul Dag devine doctor în economie, iar în 1936, la doar 3 ani distanță, devine subsecretar de stat, respectiv guvernator al Băncii Naționale a Suediei în anul 1941 (54). Se observă astfel o ascensiune extrem de rapidă și un profil academic sedimentat, pe care

autorul îl reproduce la nivelul detaliilor în expozeul biografic până la turnura profesională a anilor '50, moment în care se conturează profilul de politician de rang înalt, culminând cu alegerea în demnitatea de secretar general al ONU, iar mai apoi în 1954 de membru al Academiei Suediei (55).

În altă ordine de idei, înalta demnitate de secretar general ONU îl va pune pe Dag H. într-o ipostază delicată, aceea de a media la nivelul politicilor externe diversele crize ale Războiului Rece sau ale unor alianțe politice cu Uniunea Sovietică aflată în plină confruntare cu Statele Unite ale Americii. Aici intervine miezul analizei din studiul propus de părintele Maxim, întrucât este identificat mixajul bunei educații presărate de soliditatea principiilor creștine, care îl vor ajuta în soluționarea crizelor de natură interioară cât și de natură profesională, respectiv în demnitatea de secretar general al ONU. Modalitatea utilizată de autor expune, printr-o muncă intensă de documentare, maniera comparațiilor din universul eclesial cu anumite structuri ale statului sau chiar cu statul însuși. Legătura instituțională este supusă unei comparații cu sacralitatea ce punctează aspirațiile spirituale ale personajului analizat.

Concentratrea autorului se apleacă pe însemnările personale ale lui Dag H., bun cunoscător al Scripturii, pe care o cita ori de câte ori avea ocazia (66). La fel și scrierile patristice, atât ale Părinților din Apus cât și ale celor Răsăriteni, reprezentau adevărate refugii mentale și spirituale ale lui Dag, pentru infuzia de sensuri morale și etice. Demnă de remarcat este modalitatea articulată în care Dag H. rezolvă problema morții în manieră creștină, detașându-se parțial de protestantismul său prin înțelegerea de *punte, trecere* (72) și nu ca blocaj predestinaționist. O altă temă recurentă este aceea a *tăcerii*, pe care personajul analizat o utilizează la nivel meditativ și mistic, înțeleasă ca metodă de terapie cu sinele pentru auto-dezvoltare personală și pentru calmarea orgoliului, cea mai mare problemă a luptei cu sinele (78) și stabilirea discernământului ca cea mai importantă virtute. Această preocupare pentru interiorizare a lui Dag Hammarskjöld nu confiscă aplecarea către celălalt, nu blochează antropologia creștină la o formă de misticism intraductibil relațiilor interumane, ci deschide posibilitatea îndumnezeirii prin har (87) și efort ascetic. Părintele Maxim ne uimește prin aducerea în atenția acestei biografii spirituale a unei alte teme extrem de interesante, aceea a *negocierii*, prezentă foarte des în cariera marelui diplomat cât și în cuprinsul vieții sale spirituale lăuntrice. Aceasta (*negocierea*) ascunde modul creștin de gândire care îl ajută să facă față presiunilor inimaginabile la care este supus în calitatea sa de înalt demnitar ONU, făcându-l astfel să experimenteze o altă virtute, aceea a *smereniei* (90-91).

Ca într-o regie extrem de bine realizată, autorul lasă consistența piesei de rezistență, a operei și a carierei lui Dag Hammarskjöld, printr-un postulat al *iubirii* pe care îl inserează pe alocuri într-o manieră de-a dreptul ascunsă, ca formă de rugăciune, deconspirând profilul creștin autentic al unui mare diplomat, care nu se sfiește în a postula pentru credința creștină

într-o manieră apologetică, integrându-l astfel în galeria marilor spirite universale dar și între marii mistici ai secolului XX.

Pr. Emanuel-Ioan CĂȘVEAN*

Tatiana Niculescu Bran, *Mihai I, ultimul rege al românilor*, București, Editura Humanitas, 2016, 254 p.

Scriitoarea și jurnalista Tatiana Niculescu Bran este cunoscută în mediul cultural românesc în special prin romanele sale *Spovedanie la Tanacu* (București, Editura Humanitas, 2006, text care a stat la baza filmului *După dealuri*, premiat în anul 2012 la Festivalul de film de la Cannes pentru cel mai bun scenariu), *Noaptea Patriarhului* (Editura Polirom, 2011), *În Țara lui Dumnezeu* (Editura Polirom, 2012) și *Povestea domniței Marina și a basarabeanului necunoscut* (Editura Polirom, 2013). Ea revine pe scena culturală românească cu o nouă lucrare, ce descrie viața Majestății sale Regele Mihai I al României dar și o parte din istoria secolului al XX-lea într-un mod artistic și în același timp viu.

Cartea urmărește evenimente majore din istoria României în perioada 1921-1947, de la nașterea Regelui Mihai I până la momentul abdicării sale, precum au fost criza dinastică din anul 1925, întoarcerea la tron a Regelui Carol al II-lea și instaurarea dictaturii regale în 1938, lovitura de stat de la 1944, instaurarea comunismului în România, toate avându-l în centru pe regele Mihai și contribuind la formarea și dezvoltarea sa, atât personală cât și politică.

De asemenea, autoarea tratează detalii interesante din viața familiei regale, în special cu privire la raporturile dintre membrii acesteia și la influența pe care au avut-o asupra lui Mihai I. Sunt evidențiate contribuțiile avute de Regele Carol al II-lea și de Regina Elena în dezvoltarea copilului lor și modul în care fiecare dintre cele două persoane l-a determinat să își formeze sistemul propriu de valori și să devină omul de stat care a luat decizii cruciale pentru istoria țării. Pe lângă toate acestea, lucrarea prezintă informații personale din diferitele etape ale vieții sale, cum ar fi copilăria, adolescența, pasiunea pentru automobile, și altele, care ajută cititorul să descopere, în primul rând, cine a fost omul din spatele personalității ultimului Rege al României.

Toate acestea sunt completate cu citate diverse din memoriile Reginei Elena, ale Reginei Maria și ale Regelui Carol al II-lea, dar și cu o

*PhD Candidate, „Babeș-Bolyai” University, Cluj-Napoca, Romania; e-mail: emanuel_casvean@yahoo.com

serie de fotografii care înfățișează atât familia regală cât și momente importante ce au avut loc în România între anii 1943-1946 (spre exemplu, intrarea trupelor sovietice în București în 1944), ele oferind o imagine clară și totodată vie a oamenilor și evenimentelor prezentate în text.

În cele două pagini de final, dedicate creditelor fotografice, este descrisă o parte a fotografiilor utilizate, preluate din *Fototeca online a comunismului românesc*, și lista bibliografiei selective.

Toate aspectele prezentate și modul în care autoarea descrie atât întâmplările petrecute, cât și emoțiile și trăirile protagonistului, fac din această carte nu doar o sursă interesantă de informații cu privire la viața lui Mihai I și la istoria secolului al XX-lea, ci chiar o “poartă” către lumea acelor vremuri și către universul celui ce a fost cândva Regele Mihai I al României. Cartea este recomandată atât celor pasionați de literatura de specialitate, cât și celor care au curiozitatea de a decoperi cine a fost “ultimul rege al românilor”.

Leria-Elena ARHIRE*

*BA, „Dunarea de Jos” University, Galati, Romania; e-mail: leriaelena97@gmail.com

STUDIUM

Revista studenților, masteranzilor și doctoranzilor în istorie

The Journal of BA, MA and PhD Students in History

Volume XI / 2018

CUPRINS / CONTENTS

Cronică / *Chronicle*

Tudor UREA

Macedonia – a history term..... 5

Elena PINTILEI

Ion a lui Gheorghe Sbiera's activity as a librarian..... 15

Stoica Cristinel POPA

The 1868 Russian naval incident in Romanian Bessarabia: documents from the archives..... 29

Dan Cristian IONAȘCU

The establishment of the military firefighters' Section in Tecuci..... 59

Florin-Daniel MIHAI

Aspects of the history of insurance institutionalisation and its impact on the workers in the Port of Galați..... 85

Mariana FILIMON (DAKI)

The issue of children under State care in the interwar period in Southern Bessarabia..... 95

Stoica Cristinel POPA

Soviet refugees in Romania in 1930..... 103

Daniel BRADEA

The Tecuci Public Gardens. A short history..... 111

Roxana Georgiana HOLCĂ-NISTOR

Romania's involvement in the settlement of the 1973 Arab-Israeli conflict..... 121

Paradigme / *Paradigms*

Erich Noris SZAKÁCS

„Qui vult venire post me, abneget semet ipsum et tollat crucem suam et sequatur me”. The proclamation of the 1514 Crusade..... 133

David BORCHIN

Mandatory labor as a dimension of the Holocaust in Romania? Case study on the Romanian Banat..... 147

Jordan COPE

The impact of Palestinian foreign aid..... 167

Dan Alexandru SĂVOAIA

A few considerations on strategies of remembrance using the world wide web: fragments of 1944..... 191

Recenzii și note bibliografice / *Book reviews and bibliographical notes*

Pr. Maxim (Iuliu-Marius) Morariu, *Autobiografia spirituală a lui Dag Hammarskjöld - o abordare teologică*, Cluj-Napoca, Argonaut Publishing House, 2017, 145 p. (pr. **Emanuel-Ioan CĂȘVEAN**)..... 201

Tatiana Niculescu Bran, *Mihai I, ultimul rege al românilor*, București, Editura Humanitas, 2016, 254 p. (**Leria Elena ARHIRE**)..... 203

ISSN 2248 – 2164